

Zuhdija Hasanović

40 HADISA **O SNAZI DUHOVNOSTI** s komentarom

Zuhdija Hasanović

**40 HADISA O SNAZI DUHOVNOSTI
S KOMENTAROM**

Zuhdija Hasanović

40 HADISA O SNAZI DUHOVNOSTI S KOMENTAROM

Prvo izdanje na bosanskom jeziku 2022 © Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Sva izdavačka i autorska prava zadržana! Nijedan dio ove knjige ne može biti iznova objavljen, u bilo kojem obliku i na bilo koji način, uključujući fotokopiranje, bez prethodnog pismenog odobrenja izdavača, osim u svrhe kritičkih članaka i stručnih prikaza u kojima je dozvoljeno navoditi kraće odlomke. Također nije dozvoljeno pohranjivanje u elektronske baze podataka i objavljivanje djela na internetu od strane trećih lica.

Izdavači:

El-Kalem – izdavački centar Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

www.elkalem.ba

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu

www.fin.unsa.ba

Za izdavače:

Mesud Smajić

prof. dr. Zuhdija Hasanović

Urednica:

Aida Mujezin-Čolo

Recenzenti:

prof. dr. Fuad Sedić

prof. dr. Šefik Kurdić

prof. dr. hfz. Kenan Musić

Korektura:

Nihad Lušija

Tehničko uređenje:

Haris Dubravac

Dizajn naslovne strane:

Tarik Jesenković

Štampa:

Amos Graf d.o.o. Sarajevo

Lektura:

Alma Genjac-Nakičević

Sarajevo 1444./2022.

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-28-254

HASANOVIĆ, Zuhdija

40 hadisa o snazi duhovnosti s komentarom / Zuhdija Hasanović. - Sarajevo :

El-Kalem : Fakultet islamskih nauka Univerziteta, 2022. - 446 str. ; 21 cm

Bibliografija: str. 433-441 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-24-010-3 (El-Kalem)

ISBN 978-9926-499-08-2 (Fakultet islamskih nauka Univerziteta)

COBISS.BH-ID 52655366

Zuhdija Hasanović

40 HADISA O SNAZI DUHOVNOSTI s komentarom

Sarajevo, 2022.

Čestitim majkama i sestrama šehida, posebno majci rahm. Naziji Beganović¹, majci Havi Tatarević² i majci rahm. Hadžiri Avdić³ koje su najteža iskušenja, svakodnevna preživljavanja bez svojih najmilijih, sinova i muževa, nevino ubijenih, šehida, i pusta nada-nja i neprekinuta iščekivanja da će se jednoga dana ipak pojaviti, dostojanstveno podnosile (i podnose) s vjerom u Allaha, dž.š.

---

¹ Majci rahm. Naziji Beganović četnički zlikovci su u Bijelom Potoku kod Zvornika ubili sinove: Muriza, Beriza, Idriza, Feriza, Ramu i Fahrudina i muža Mustafu. Da ih Uzvišeni Allah Svojom milošću obaspe!

² Majci Havi Tatarević četnički zločinci su u Zecovima kod Prijedora ubili sinove: Seada, Senada, Nihada, Zilhada, Zijada i Nishada i muža Muharema. Da im se Uzvišeni Allah smiluje!

³ Majci rahm. Hadžiri Avdić četnički krvoloci su u Grbavcima kod Zvornika ubili sinove: Mefaila, Naila, Ismaila, Mevludina i Advira i muža Halču. Da se Uzvišeni Allah smiluje njima i svima koji su preselili na ahiret s Božijim imenom u srcu!

SADRŽAJ

Predgovor.....	9
Uvod.....	13
1. Smisao i kvalitet života.....	17
2. Od sanjanog do ostvarenog cilja.....	26
3. Odredimo sebi životni cilj ili će nam ga drugi odrediti.....	36
4. Islam – cjeloviti životni svjetonazor (din).....	43
5. Važnost duhovnog odgoja.....	55
6. Odraz duhovnosti na pojedince, zajednicu i društvo.....	66
7. Neprekidni hod ka Gospodaru.....	78
8. Vjerovanje u Allaha, dž.š.....	86
9. Izbjegavanje mitova i praznovjerja.....	97
10. Spominjanje Allaha, dž.š. (zikir).....	108
11. Neslućena snaga dove.....	116
12. Iskreno pokajanje (tevba nesuh).....	128
13. Ustezanje (zuhd).....	139
14. Šutnja (samt).....	147
15. Strahopoštovanje prema Allahu, dž.š. (havf).....	155
16. Nada (redža).....	163
17. Skromnost (fakr).....	172
18. Oslanjanje na Allaha, dž.š. (tevekkul).....	180
19. Zadovoljstvo (rida).....	191

20. Vjerovanje u meleke.....	201
21. Vjerovanje u džine.....	211
22. Čovjek i šejtan.....	220
23. Vjerovanje u Božije objave.....	231
24. Odnos prema Kur'anu.....	241
25. Vjerovanje u Božije poslanike.....	250
26. Slijeđenje, a ne imitiranje Muhammeda, s.a.v.s.....	262
27. Vjerovanje u Sudnji dan.....	273
28. Predznaci Smaka svijeta.....	283
29. Vjerovanje u džennet.....	293
30. Vjerovanje u džehennem.....	303
31. Vjerovanje u sudbinu.....	314
32. Razumijevanje života i smrti.....	324
33. Razumijevanje sreće i uspjeha.....	335
34. Razumijevanje nafake.....	346
35. Razumijevanje bereketa.....	357
36. Iskušenja u životu – izazovi ili kazna.....	369
37. Grijeh nas udaljava od Allaha, dž.š.....	379
38. Licemjerstvo (nifak).....	397
39. Mnogoboštvo (širk).....	408
40. Poricanje Boga (kufr).....	419
Zaključak.....	429
Literatura.....	433
Pogovor.....	443

PREDGOVOR

Bismillahir-Rahmanir-Rahim

Hvala Allahu, dž.š., Gospodaru svih svjetova i neka je salavat i selam na Njegovog miljenika Muhammeda, s.a.v.s., koji je poslan kao milost svjetovima i na njegovu časnu porodicu, ashabe i sve one koji se drže Kur'ana i sunneta u svome životu, povodeći se praksom Muhammeda, s.a.v.s., i razumijevanjem tog uzornog puta.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., u jednom hadisu kaže:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من حفظ على أمتي أربعين حديثاً ينتفعون بها، بعثه الله يوم القيامة، فقيها عالماً. وفي رواية...: قيل له: ادخل من أي أبواب الجنة شئت. وفي رواية...: كنت له شافعاً و شهيداً.

*“Ko sačuva mome ummetu četrdeset hadisa koji će im koristiti, Allah će ga proživjeti na Sudnjem danu u skupini učenih i pobožnih.”*¹ U drugim predajama završetak ovog hadisa glasi: “... reći će mu se: Uđi u Džennet na koja god vrata želiš!” ili “... ja ću mu biti svjedok i zagovarač (šefadžija) na Sudnjem danu.”

Bilo je više učenjaka koji su, u želji da postupe po ovom hadisu, napisali zbirke hadisa u kojima su sakupili četrdeset, ili nešto više hadisa i te knjige većinom nose naziv: كتب (الأربعينات) *Kutubul-erbe'inat* | *Knjige od četrdeset hadisa*.

¹ Hadis su zabilježili Ebu Nuajm u *Hil'ji* 4/189, Ibn Adijj, Ibn Nedždžar u svome *Tarihu*, kao što je to spomenuto u *Kešful-hafa'* 2/340 i *Fejdul-kadir* 6/119. Hadis je *hasen bi ševahidih*.

Iako je motiv kod svih autora ovih zbirki bio isti, tj. sabrati na jednom mjestu četrdeset hadisa, stil i način pisanja ovih knjiga se razlikuje: neki od tih autora je sakupio hadise koji u sebi sadrže fikhske propise, neki je sakupio hadise koji govore o ibadetima, neki od njih hadise koji u sebi sadrže poruke i savjete, neki samo *sahih*/pouz dane hadise, neki hadise sa kratkim *senedom*, neki samo duge i sadržajne hadise i tome slično.²

Učenjak Hadži Halifa, rahimehullah, u svojoj knjizi *Kešfuz-zunun* je spomenuo imena više od sedamdeset autora koji su napisali takvu knjigu pod nazivom: *El-Erbe'un*, a u kojoj su sakupili po četrdeset hadisa. Od njih ćemo spomenuti samo neke:

- Abdullah ibn el-Mubarek, umro 181. godine po Hidžri i on je prvi ko je pisao o toj temi,
- Ebu Bekr el-Bejheki (umro 458. h.g.), a njegova knjiga nosi naziv: *El-Erbe'unes-sugra*, štampana u Kataru 1983. godine,
- Ed-Darekutni (385. h.g.),
- Ebu Abdillah el-Hakim (405. h.g.),
- Ebu Nuajm el-Asfehani (430. h.g.),
- Ibn Asakir (umro 571. h.g.),
- Ibn Hadžer el-Askalani (852. h.g.),
- Es-Sujuti (911. h.g.).

Bez sumnje najpoznatiji autor ovakve knjige je Muhjiddin en-Nevevi, rahimehullah, (676. h.g.) koja nosi naziv: (الأربعون النوويّة) *El-Erbe'une en-nevevijja*, koja je doživjela

---

² Pogledaj *Kešfuz-zunun*, 1/103-104.

mnoga izdanja, komentare, prijevode na razne svjetske jezike i tako postala najpoznatija u svijetu. Prevedena je i na naš bosanski jezik u više izdanja.

Od naših učenjaka koji su pisali o toj temi je svakako najpoznatiji hadiski autoritet rahmetli hadži Mehmed ef. Handžić (umro 1944), zatim prof. dr. Adnan Silajdžić (FIN Sarajevo), Fuad Sedić (IPF Bihać), Ammar Bašić (IPF Zenica), kao i drugi.

Knjiga koju imate pred sobom, *40 hadisa o snazi duhovnosti*, od uvaženog profesora dr. Zuhdije Hasanovića je jedno novo osvježanje za naše čitaoce. On je sakupio četrdeset hadisa koji imaju za cilj da nas podsjetite šta smo mi, koja je naša životna misija, da nam omoguće da sagledamo stanje u kojem se nalazimo, probleme koje imamo, izazove na koje nailazimo te cilj kojem trebamo težiti i načine i sredstva kako taj cilj ostvariti.

Dok čitamo ovu knjigu, osjećamo da nas ona oplemenjuje, usmjerava i odgaja. Osvježava u nama ljubav prema Kur'anu i sunnetu, povećava našu privrženost slijedenju Muhammedovog, s.a.v.s., životnog puta, čini nas stabilnijim, u iskušenjima jačim i postojanijim i daje nam smjernice, kako da se snađemo u vrtlogu nametnute dunjalučke svakodnevnice.

Zbog svega spomenutog i još mnogo čega što nije navedeno, zahvaljujem Allahu, dž.š., da sam imao priliku pročitati ovu izvanrednu knjigu, koju svesrdno i iskreno preporučujem svakom onome ko želi da oplemeni svoju dušu, da je ukrasi lijepim osobinama, kako bismo, slijedeći Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zaslužili Allahovu milost i družili se sa poslanicima, šehidima i dobrim prethodnicima u džennetu.

Molim Premilostivog Allaha da autora ove knjige, profesora Zuhdiju Hasanovića, obilato nagradi, oprosti grijehe nama i našim roditeljima i svim našim profesorima. Uložio je veliki trud i na ovaj način dao vrlo zapažen doprinos u odgoju i usmjeravanju ljudi na Put spasa i na ovom i na budućem svijetu.

Bihać, 15. 9. 2022.

Prof. dr. Fuad Sedić

UVOD

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا و نبينا محمد
وعلى آله وصحبه أجمعين

Želim da sebe i druge učinim boljima, no ne znam da li će mi se želja ispuniti ili ću završiti život ne postigavši cilj. Ipak vjerujem vjerom izvjesnom i zasnovanom na osvjedočenju, da “nema snage ni moći osim u Boga Moćnog i Uzvišenog”, da se ja ne pokrećem već da me On pokreće, da ja ne djelujem već da On mnome djela. I molim Ga najprije da mene učini boljim i da potom mnome popravlja druge, da mene vodi i da me potom učini vodičem drugima, da mi istinu učini odista vidljivom i da mi podari da je slijedim, da mi pokaže zabludu i da mi podari da je se klonim!

(Ebu Hamid el-Gazali)

Bezrezervnu, neizmjernu i iskrenu hvalu izričem Uzvišenom Allahu, a salavat i selam Njegovom miljeniku i poslaniku Muhammedu i svim njegovim sljedbenicima do Sudnjega dana.

Čovjek se rađa kao slabo i nemoćno biće, u potpunosti ovisno o drugima, ali s pretpostavkama da postane najodabranije, krunsko Allahovo stvorenje, koje sa svojim duhovnim, moralnim, intelektualnim, tjelesnim, radnim i drugim kvalitetima osigurava red i sistem na Zemlji i omogućava napredak na svim poljima svoga djelovanja i postaje tako moćan da gotovo sve ovisi o njemu.

Cilj našeg života je da konstantno nastojeći da postanemo potpuni ljudi (*insani kamili*), u potpunosti ostvareni i realizirani, činimo dobro. Zahvalni i zadovoljni onim što smo postigli, ali da uvijek težimo boljem i da se nikada ne zaustavljamo na onome što smo ostvarili, bez obzira na kojoj smo razini. Istovremeno, iskreno i duboko zahvaljujemo Allahu, dž.š., na svim blagodatima koje nam daje i koje uživamo te, što je posebno važno, svjesni odgovornosti i potencijala koje nosimo, uvijek želimo činiti više. Naše nastojanje da uvijek činimo više dobra ima za cilj samo postizanje Allahovog, dž.š., zadovoljstva, jer jedino je ono bitno i samo do njega nam je stalo.

U nastavku navodim četrdeset hadisa koji imaju za cilj da nas podsjetite šta smo mi, koja je naša životna misija, da omogućite da sagledamo stanje u kojem se nalazimo, probleme koje imamo, izazove na koje nailazimo te cilj kojem trebamo težiti i načine i sredstva kako taj cilj ostvariti.

Hadisi, prvenstveno, govore o duhovnom aspektu i dimenzijama čovjeka, jer u osnovi krize koju jedva preživljava savremeni čovjek i koja mu sve više otežava život, čini ga nezadovoljnim, otuđenim i depresivnim, iako svim silama nastoji da tehnološkim napretkom sebi život olakša, jeste kriza duhovnosti. Duhovnost je također temelj i pretpostavka za svaku drugu značajniju nadgradnju čovjeka, kao što je moralna, intelektualna, estetska, radna, tjelesna i dr., o čemu ćemo, ako Bog da, govoriti u sljedećim djelima.

U izgradnji humane, samostalne i principijelne ličnosti neophodno je krenuti od duhovnog odgoja. Duhovna izgradnja pojedinca predstavlja temelj cijele građevine jednog društva,

jer je nemoguće izgraditi dobre odnose u porodici, džematu i zajednici, a posebno čvrstu i stabilnu zgradu društva, ako su, kako kaže dr. Jusuf el-Karedavi, njene cigle slabe i same se raspajaju.¹ Čvrstoću pojedincu daje njegovo vjerovanje.

Vjerovanja su poput filtera koji u bitnoj mjeri oblikuju našu realnost. Ona su vrlo moćna i nadilaze percepciju objektivne realnosti zato što ona kreiraju realnost. Ona su životni principi, principi koji ukazuju na cilj i smisao življenja.

Ti principi mogu oslobađati, poticati, omogućavati postizanje ciljeva i dublje uranjanje u sebe. Međutim, oni mogu predstavljati i prepreke, onemogućiti postizanje ciljeva i dovesti do uvjerenja da čovjek nije sposoban ostvariti ciljeve te živjeti prema svojoj odluci i volji. Isto tako mogu nas usmjeriti u krivom pravcu na putu istraživanja sebe. Vrlo često su to situacije kad mislimo da radimo na sebi, ali zapravo ne radimo ništa. To su situacije kad s praksom koju provodimo primirujemo trenutne životne okolnosti bez dubljeg rješavanja uzroka i zaranjanja u dublje istraživanje realnosti u kojoj živimo.

Vjerovanja su ta koja odlučuju hoćemo li ili ne krenuti u neku inicijativu, promjenu, provesti neku odluku, ali isto tako ona presuđuju da li ćemo krenuti u istraživanje svoje unutrašnjosti i započeti s dubinskom promjenom sebe, otkrivanjem i promjenom uzroka onoga što iskušavamo u životu. Vjerovanja određuju apsolutno sve u životu.

H. Alija, r.a., je govorio: “Prvo vaše polje djelovanja ste vi sami. Ako u tome uspijete, onda će vam na drugim poljima

---

¹ Više v.: Jusuf el-Karedavi, *Razumijevanje prioriteta* (prijevod s arapskog: Mirza Sarajkić), Bookline d.o.o., Sarajevo, 2006, str. 189.

biti lakše. A ako budete slabi u borbi sa samim sobom, onda ćete prema drugima biti nemoćniji. Otuda, prvo radite na borbi sa samim sobom!”² Hasan el-Benna je ove riječi popratio sljedećima: “I imajte na umu da cjelokupan dunjaluk očekuje generaciju posebne omladine s potpunom čistotom i vrijednim i snažnim moralom.”³

Ljudi snažni duhom žive istinski život još na ovom svijetu. Duboko su svjesni Allaha, dž.š., Njega najviše vole i od Njega najviše strahuju, u ljudima prepoznaju ljepotu i pozitivne osobine i imaju razumijevanja za njihove slabosti, ali su uvijek spremni na konstruktivnu kritiku. Cijene Božije blagodati koje im je On podario u svijetu životinja, biljaka i svega onoga što ih okružuje i uvijek su aktivni. Cijelim svojim bićem nastoje izbjegavati zlo i činjenje zla, bez obzira kako se neznatnim i beznačajnim činilo, a istrajni su u afirmaciji dobra.

U ovom djelu u prevođenju kur’anskih ajeta koristio sam se prijevodom rahm. Besima Korkuta, osim ako to nije drugačije naznačeno. Nastojao sam navesti samo vjerodostojne i dobre hadise, a kada su korišteni slabi to je naznačeno.

Iskreno se nadam da će nas ova knjiga učiniti boljim ljudima, duhovno jačima, i poticati nas da istrajavamo na putu dobra, bez obzira na svakodnevne teškoće, prepreke, pa i opstrukcije iskrenih neprijatelja i lažnih prijatelja.

Semizovac, 30. 7. 2022. godine

1. muharrem 1444. godine

---

² Abdulaziz es-Selman, *Miftahul-efkar lit-te’ehhub li daril-karar* (bez mjesta i godine izdanja), I, str. 160.

³ Hasan el-Benna, *Poslanica muslimanskoj omladini*, Sarajevo, Bemust, 1998, str. 25.

1

SMISAO I KVALITET ŽIVOTA

Božiji Poslanik, s.a.v.s., jednom prilikom uhvatio je za rame Abdullaha, sina Omerovog, Allah je zadovoljan njima obojicom, mladog ashaba koji je nastojao dosljedno slijediti svoga najvećeg uzora i prenijeti svaku njegovu mudrost drugima, pa mu je rekao:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْكِبِي، وَقَالَ: «كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ». وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرُ الصَّبَاحَ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرُ الْمَسَاءَ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ، وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ. (البخاري)

“Budi na ovome svijetu kao tuđin ili putnik!”

Ibn Omer, r. anhuma, govorio je: “Kada omrkneš, ne očekuj jutro, a kada osvaneš, ne očekuj večer. Odvadi od zdravlja za bolest i od života za smrt!”⁴

Kada smo došli na ovaj svijet, bili smo bez ičega, goli, slabašni, potpuno ovisni o drugima. Kada odlazimo s ovoga svijeta, odlazimo na isti način. Ništa sa sobom ne nosimo. Ogrnuti smo samo ćefinima i ničim više! U čemu je onda svrha čovjeka i smisao njegovog života, ako počinje i okončava na taj način, kao slabašno tijelo koje je u potpunosti ovisno o drugima, koje vrlo brzo truhne i nestaje.

Pitamo se šta je smisao života posebno danas, kada nam sve oko nas izgleda neobično i apsurdno. Žale se oni koji

⁴ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabur-rikak”, br. 6.492.

nemaju posla, jer nemaju od čega živjeti, a žale se i oni koji imaju posao, jer previše rade. Godinama se opterećujemo različitim obavezama i poslovima govoreći da to činimo radi naše djece, a ne nalazimo dnevno ni sat vremena da ga našoj djeci posvetimo ili ih čak napustimo kada smo im najpotrebniji! Kritiziramo druge da su nesposobni, neodgovorni, skloni mitu i korupciji, a i sami ni jedan posao ne završavamo, a da ne tražimo nekoga ko nam to može ubrzati i uspješno obaviti, mimo redovnih procedura. Govorimo o potrebi uvažavanja autoriteta, a niko nam nije dovoljno dobar i skloni smo svakodnevno blatiti sve oko sebe. Često govorimo o tome šta bismo voljeli postići u svome životu, vidimo to kao smisao i cilj našeg življenja, a onda čak i kada te želje konačno ostvarimo, nastavljamo dalje, često prazniji i nezadovoljniji nego što smo bili.

U čemu je problem? U velikom jazu između naših želja, s jedne, i stvarnog htijenja i konkretnog djelovanja, s druge strane! Svi bismo željeli da imamo finansijski jaku državu, a niko ne želi plaćati poreze, drago bi nam bilo da putujemo moderno uređenim cestama, a teško nam je ispuniti i rupu na putu ispred naše kuće, željeli bismo da imamo moralno društvo, a sami se vrlo često krajnje nemoralno ponašamo!

Želimo li nešto promijeniti u ovom društvu, državi, želimo li poboljšati stanje u kojem se nalazi muslimanski svijet danas krenimo od sebe!

Svakodnevno čujemo i vidimo da ljudi umiru. Naši prijatelji, bliski rođaci, članovi porodice, neki u poznim godinama, neki tek na početku života. Nekima koji su završili sa svojim profesionalnim obavezama, došli u penziju, očekivali

da se posvete sebi, svojim najdražim, došao je edžel. Drugi su tek počinjali sanjati o životu, planirati svoju budućnost. I njih je pretekao smrtni čas!

Ova saznanja trebaju nas snažno protresti kako bi se vrlo odgovorno preispitali kako mi živimo naš život? Život, koji se živi samo jednom! U čemu vidimo smisao našeg življenja i rada? Kako i koliko djelujemo? U čemu vrijeme provodimo? Na koga, koliko i kako utječemo? Znamo da bočica miriše po onome što je u njoj! Jak miris ne ispuni samo bočicu, sobu, nego cijelu kuću, pa i dvorište, a slab se ne osjeti ni kada bočici poklopac skinemo. Gdje smo mi u svemu ovome?

Život je Božiji dar koji se samo jednom dobiva. I bez obzira koliko smo svjesni toga i kako ga ozbiljno prihvatamo, nikada nećemo dobiti novu šansu da ga živimo. Vrlo je važno biti svjestan ove činjenice na početku našeg osmišljenog života, u mladosti kada nam se širom otvaraju vrata ka različitim načinima života i kada biramo kako ćemo živjeti.

Allahova, dž.š., volja je da nam je život podijelio na dva dijela, ovozemaljski, prolazni i kratkotrajni, i onozemaljski, vječni. Ovaj svijet je vrijeme i prostor rada, zalaganja i angažmana, a budući svijet mjesto nagrađivanja i ubiranja plodova. Allah, dž.š., nije otkrio čovjeku dužinu trajanja njegovog života, tako da se on može završiti i prije nego je istinski počeo, u majčinoj utrobi, a može trajati i više od stotinu godina. I kao što se prava ocjena ljudskih aktivnosti ne može donijeti samo na osnovu njihovog kvantiteta, tako se ni životi ljudi ne mogu mjeriti samo njihovom dugotrajnošću.

Nekada čovjek dugo živi, ali u njegovom životu ne nalazimo ništa vrijedno spomena, a nekada ljudski vijek ne bude dug, ali bude plodonosan, ispunjen mnogim dobrima i spominje se stoljećima. Među ljudima ima i onih koji žive i poslije smrti, jer su svojim znanjem i djelovanjem ostavili iza sebe značajan trag na polju politike, ekonomije, medicine, arhitekture i na brojnim drugim poljima ljudskog djelovanja, ali i svojom duhovnošću i moralnošću ukazali na nevjerovatne domete ljudskih mogućnosti i potencijala.

Upravo, zbog nepoznavanja dužine svoga života, a svjestan da se život živi samo jednom, musliman nastoji da što kvalitetnije ispuni svoj život.

Čovjek se, istina, rađa kao najnemoćnije stvorenje, dugo vremena mu treba da stane na noge, progovori, počne razmišljati i ispravno djelovati. Ali je biće kojem je omogućeno napredovanje i usavršavanje.

Allahove, dž.š., riječi: ⁵ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ znače samo da je čovjek stvoren u skladu najljepšem, nego i da je stvoren na način koji omogućava usavršavanje i postizanje perfekcije i izvrsnosti.

Bez obzira na godine, odlika muslimana jeste da drži do sebe, da nastoji da u svakom pogledu bude bolji, kvalitetniji i uspješniji.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., govorio je:

الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلِّ خَيْرٍ.

⁵ Kur'an, Et-Tin, 4.

*Jak vjernik je bolji i Allahu, dž.š., draži od slabog vjernika, a u obojici je dobro.*⁶

Musliman ne smije nikada smetnuti s uma da s obzirom na to koliko i kako radi biva upamćen na ovom i nagrađen na budućem svijetu.

Zapitajmo se, kakav mi trag ostavljamo iza sebe, na porodicu, kod ljudi s kojima živimo i radimo, na okruženje u kojem se krećemo, trag u povijesti!

Naravno, za velika djela nisu dovoljni samo iskrena namjera, istrajnost i naša sposobnost, nego često i posebne prilike. Međutim, od nas se ne traži da činimo velika djela, nego da živimo kvalitetnim životom.

Od nas se traži da kada klanjamo – klanjamo na najbolji mogući način. Da naš namaz bude stvarni razgovor sa našim Gospodarom kroz koji ćemo Ga na najbolji način spominjati, zahvaliti Mu se na darovanim blagodatima, ali i zatražiti pomoć i podršku u rješavanju problema i poteškoća koje nas svakodnevno pritišću. Ashabi su postigli te nevjerojatne rezultate u povijesti prije svega zato što su bili duhovno jaki. Ta duhovna snaga se onda prelijevala u svakodnevni život. Tako se za h. Omera kaže da kada bi govorio – čulo bi se, kada bi hodao – žustro bi to činio, a kada bi udarao – zaboljelo bi! Nije bilo aljkavosti i improvizacija u onome što je činio!

---

⁶ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-kader", br. 4.945.

Koliko pažnje pridajemo obrazovanju?

Nekada se u našoj tradiciji insistiralo na obrazovanju od kolijevke do groba, o tzv. cjeloživotnom učenju, a danas to cjeloživotno učenje svi primjenjuju više nego muslimani? Često ćete danas vidjeti muslimana da sate provodi u ispraznom razgovoru u kahvi ili drugom ugostiteljskom objektu, a vrlo rijetko ćete ga vidjeti da drži knjigu i nastoji nešto lijepo i korisno pročitati.

Kako se odnosimo prema drugima?

Koliko u drugima nastojimo vidjeti i pronaći dobra ili ih olahko osuđujemo i proglašavamo licemjerima, lopovima i nesposobnima? Kakva je naša komunikacija s drugima? Da li jedva čekamo da nas neko krivo pogleda pa da na njega prosypemo, kroz vrlo ružne riječi, sav naš bijes i muku? Koliko smo daleko od one Džunejdove rečenice kada je rekao da je musliman poput plodne zemlje: "...na njega se baca sve negativno, nečist i sve vrste đubreta, a iz njega izlazi samo dobro"?!

Naglašavamo još jednom da je ljudski život Božiji dar koji se samo jednom dobiva. I bez obzira da li smo svjesni toga i kako ozbiljno to prihvatamo, nikada nećemo dobiti novu šansu da ga živimo!

Zbog toga se musliman krajnje odgovorno odnosi prema životu kojega živi. Nijedan trenutak svoga života ne traći uzaludno, bez razloga i smisla. I kada se odmara, čini to da bi bio spremniji za kasnije aktivnosti, a ne da bi, kako se to danas često kaže, "ubio vrijeme". Veliki islamski učenjak Muhammed el-Gazali kaže: "Odmor je pravo umornih, a ne besposlenih!"

Na mnoge stvari ne možemo utjecati i za njih nismo ni odgovorni. Davno je Salih Behmen, naš bošnjački intelektualac, rekao: "Mi nećemo biti odgovorni za situaciju koju smo zatekli, ali ćemo itekako odgovarati za onu koju smo ostavili iza sebe!"

Da bismo živjeli što kvalitetnijim životom, navodimo nekoliko konkretnih preporuka:

- *Imati jasan i konkretan cilj u životu koji će nas voditi postizanju Allahova, dž.š., zadovoljstva.* Daleki i magloviti ciljevi čine čovjeka tromim i neaktivnim. Ibn Kajjim el-Dževzija je govorio: "Ko put pred sobom vidi dalekim, njegov hod postaje tromim."⁷ Ko ima jasan cilj, spreman je na brojna odricanja i žrtve, ali niko se ne žrtvuje za ono što mu je nepoznato i što ne voli. Nema žrtve bez ljubavi. Trebamo cilj za kojim žudimo, o kojem stalno mislimo, cilj koji ispunjava naše snove. Ukoliko naše misli pokrenu naša osjećanja, ništa nas neće spriječiti da stupimo u akciju. Za ono što volimo sve ćemo žrtvovati;
- nakon jasnog preciziranja cilja *isplanirati način kako ga postići.* Planiranje budućnosti ni u kom slučaju ne proturječi našem vjerovanju u sudbinu. Ako nas Allah, dž.š., poživi, da nam zdravlja i mogućnosti, mi ćemo to i uraditi. Cilj se može ostvariti ličnim nastojanjem, pripremanjem sebe i kvalitetnim treniranjem za tako veliki poduhvat, ali ciljevi se mogu postići i udruženim,

---

⁷ Ibn Kajjim el-Dževzija, *Fevaidul-fevaid*, Darubnul-Dževzi, Er-Rijad, 1998, str. 469.

- zajedničkim djelovanjem. Koji način odabrati zavisi od aktivnosti i cilja koji se želi postići. Ipak, nikada ne treba zaboraviti prednosti koje pruža zajedničko djelovanje;
- dok razmišljamo o cilju, dok planiramo kako ga ostvariti, molimo Allaha, dž.š., da nam pomogne u osmišljavanju i preciziranju cilja i strategije, kako se ne bismo precijenili, ali ni potcijenili i *čvrsto se oslanjamo na Njega*. Uz Allahovu, dž.š., pomoć ništa nije nemoguće. I mora se raskriljuju i vatra postaje hladna i bezopasna ako je Allah s nama;
  - *ulagati maksimalne napore u ostvarenju toga cilja*. Prije svega, koristiti svaki trenutak da budemo sposobniji i stručniji. Nikada nemojmo kriviti sebe što ne znamo sve i što ne možemo sve, ali se uvijek trudimo da znamo i možemo više! Treba biti ambiciozan i motiviran. U tom smislu vrijedno je sjetiti se dr. Taha Huseina, poznatog egipatskog književnika i mislioca. Rođen je na selu. U ranoj mladosti je oslijepio od zaraznog zapaljenja očiju (*trahome*). Ali je bio radin i marljiv. Slijep je završio osnovnu i srednju školu, postao hafiz i upisao se na Sorbonu u Parizu. Uspio je na vrijeme završiti studij i odbraniti doktorsku disertaciju. Napisao je mnoga značajna djela kojima je ušao u povijest egipatske, pa i svjetske književnosti. Uvjeti za rad kod njega su bili jako ograničeni, ali je njegova volja pobjeđivala sve prepreke.⁸

---

⁸ Više v.: Ismet U. Šehibrahimović (Munir Gavrankapetanović), *Snagom vjere do savršenstva duše*, Starješinstvo Islamske zajednice: Izdavačka djelatnost El-Kalem, Sarajevo, 1990, str. 68.

Ako na ovakav način pristupimo našem životu, osjetit ćemo podizanje kvaliteta ne samo našeg života nego i života džemata i ukupne sredine u kojoj živimo. Tako ćemo doći do onog preporoda ummeta Božijeg Poslanika, s.a.v.s., tako željno i dugo iščekivanog, i na taj način će muslimani povratiti svoj ugled i dostojanstvo koji su im oduvijek pripadali:

وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ.

A sav ugled pripada Allahu i Njegovom Poslaniku i onima koji vjeruju (u Allaha), ali licemjeri nisu toga svjesni.⁹

Kao rezime našeg razumijevanja ovoga svijeta i života na njemu prisjetimo se upečatljivog savjeta koji je uputio Božiji Poslanik, s.a.v.s., Abdullahu, sinu Omerovom, r. anhumu, a kojeg smo naveli na početku: “Budi na ovome svijetu poput tuđina ili putnika”, tj. poput onih koji su daleko od zavičaja i zbog toga ne veži previše svoje srce za njega, jer zavičaj se jedino voli i za njim se čezne. Ključ razumijevanja života na ovome svijetu jeste biti svjestan da je to samo dio naše egzistencije i to onaj koji je prolazan, ali koji sudbonosno utječe na naš vječni život. Koliko god živjeli na njemu – malo nam je! Zato nastoj da ga svojim načinom života učiniš ne dužim, nego kvalitetnijim!

⁹ Kur'an, El-Munafikun, 8. Prijevod kur'anskog ajeta naveden prema: Muhammed Asad, *Poruka Kur'ana* (prijevod: Hilmo Čerimović), El-Kalem, Sarajevo, 2004, str. 880.

2 OD SANJANOG DO OSTVARENOG CILJA

Aiša, r. anha, majka pravovjernih, o poslanstvu Muhammeda, s.a.v.s., kaže:

كَانَ أَوَّلَ مَا بُدِيَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّؤْيَا الصَّادِقَةَ فِي النَّوْمِ، فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِي الصُّبْحِ... (البخاري)

“Prvo što se dešavalo Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., bili su istiniti snovi. Sve što bi u snu vidio, dogodilo bi se jasno poput svitanja.”¹⁰

Jedan od ključnih faktora koji utječe na kvalitet življenja jeste svijest o tome da svako od nas ima misiju i razlog radi kojeg ga je Allah, dž.š., stvorio. Zbog toga je dobro što ranije u životu osobnim promišljanjem i analiziranjem, uz pomoć roditelja, nastavnika i prijatelja koji nas dobro poznaju, postati svjestan svoje stvarne želje i motivacije, afiniteta, talenta i mogućnosti i ka ispravnom cilju ih usmjeriti.

Trebamo još kao djeca maštati i sanjati o onome što želimo postići, šta u životu ostvariti, šta doživjeti. Zbog važnosti mašte i sna trebamo našu djecu poticati i hrabriti da sanjaju i maštaju, jer to, prije svega, nije grijeh, štaviše, na taj način otvaramo se duhovnom svijetu i dajemo slobodu snagama nesvjesnog koje na različite načine utječu na svjesno i time usmjeravaju naše sklonosti, aspiracije i ambicije.

---

¹⁰ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabut-ta’bir”, br. 4.953.

Victor Hugo je rekao: "Snovi stvaraju budućnost!" Najčešće sanjamo ono što je nerealno i što ne možemo ostvariti na javi, a, ustvari, kroz snove maksimalno angažiramo naše potencijale i usmjeravamo ih na ono što želimo postići. Christopher Reeve, američki glumac koji je postao poznat po svojoj ulozi Supermena, rekao je: "Na početku, snovi se čine nemogućim, zatim nevjerovatnim, a zatim neizbježnim."

I nikada nemojmo zaboraviti da san kojeg počinjemo ostvarivati počinje nadom. Svako kazivanje o uspjehu koji ima sretan kraj započinje riječima: "Bio jednom jedan čovjek koji se nadao da će jednoga dana..." I naša životna priča treba imati isti početak!

Kako bi izgledao ovaj svijet i život na njemu da nije bilo sanjara, maštovitih ljudi i vizionara koji su govorili i radili na onome što je drugima izgledalo nemoguće i neostvarivo i na taj način pokretali svoje generacije, ali i cijelo čovječanstvo naprijed?! Kako bismo danas vidjeli različite krajeve svijeta, letjeli i na taj način za kratko vrijeme prelazili velike razdaljine da braća Wright nisu bili dovoljno maštoviti i vjerovali da je do tad nemoguće ipak moguće?!

Jedan od najvećih izumitelja u svijetu Nikola Tesla oslanjao se na maštu te rekao: "Svi moji izumi su ostvareni tačno onako kako sam o njima maštao", a Napoleon Bonaparte je rekao: "Mašta vlada svijetom". Oni su jedni od rijetkih koji su usudili se prijeći tu opasnu granicu koja nas u jednom trenutku osokoli, a u drugom trenu baca na koljena.

Snovi predstavljaju najlakši i najefektivniji način istraživanja sadržaja i dinamike nesvjesnog. Na taj način mi

otkrivamo šta nosimo u sebi, kakve emocije, traume, strahove, ali i očekivanja, nadanja i ideale.

Snovi su uvijek izazivali pažnju i interesovanje ljudi. Ljudi su snove koji su imali simboličnu pojavu tumačili kao posljedicu onoga što se desilo, predznak nečega što će se tek dogoditi ili kao odraz onoga o čemu se mašta ili priželjkuje. Govoreći o vrstama snova Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

الرُّؤْيَا ثَلَاثَةٌ: فَالرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ بَشْرَى مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالرُّؤْيَا تَحْزِينٌ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَالرُّؤْيَا مِنَ الشَّيْءِ يَحْدُثُ بِهِ الْإِنْسَانُ نَفْسَهُ.

“Postoje tri vrste snova. Prva vrsta su dobri snovi koji su radosne vijesti od Allaha, druga vrsta su snovi od šejtana koji proizvode žalost i treća vrsta su snovi kao odraz nečega proživljenog u životu snivača.”¹¹

Prva vrsta koja je spomenuta u hadisu pokazuje da je čovjek povezan sa svijetom metafizike. Ukoliko je čovjek iskrena i pobožna osoba, snovi mu mogu biti prozor prema tom svijetu. Ukoliko se čovjeku pokvare misli, pomuti razum i pocrni mu srce kao posljedica grijeha, onda i veza snova sa svijetom metafizike slabi. Druga vrsta snova, koju je spomenuo Allahov Poslanik, s.a.v.s., su snovi koji potiču od šejtana. A treća vrsta su oni koji su posljedica strahova ili misli koje čovjek potiskuje u sebi. Pod utjecajem ove klasifikacije od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., snovi su kasnije, u islamskoj kulturi, podijeljeni na one koji su *rahmani*, *šejtani* i *nefsani*.

¹¹ Muslim, *Sahih*, “Kitabur-ru’ja”, br. 6.

Vrlo često iz nespvesnog kroz snove nam dolaze ideje, osjećaji, emocije i afekti koji imaju svrhu da nas pripreme na buduće poduhvate i događaje.

Jezik snova je simboličan. Simboli su određeni motivi koji koriste sadržaj svijesti kako bi izrazili određenu činjenicu, ideju, osjećaj ili intuiciju koja je nespvesna. Otuda se snovi ne mogu doslovno prihvatati, nego ih treba tumačiti.

Važno je razgovarati o snovima, podijeliti svoje lijepe i pozitivne snove s drugima. Promatranje svojih snova i razgovor o njima može nam pomoći da izbjegnemo procese koji su nezdravi za našu psihu. Neuzimanje u obzir takvih tendencija može dovesti do problema kao što su stres, anksioznost, depresija i sl.

Naš dragi Pejgamber je često sjedio i razgovarao sa svojim ashabima, pogotovu nakon sabah-namaza. Na ovim susretima bi razgovarali o snovima koje su usnili preko noći i onda bi ih tumačili. Vjerovalo se da se kroz snove može doći do nepoznatih informacija, ali i snažnih poticaja za naše snažnije i odvažnije kreiranje budućnosti.

Smisao snova ili motiva je uvijek višeznačan i njihovo značenje ovisi o kontekstu života i iskustva osobe koja sanja. Nekada trebamo ostaviti neke dijelove sna nerazjašnjene. Jedan te isti san ima puno značenja, fiksiranje značenja u jednom smjeru zatvara mogućnost njegovog djelovanja iz drugih smjerova. Imamo osjećaj da znamo šta san znači i time propuštamo priliku da san na nas djeluje.

Značenje snova uvijek pokušavamo otkriti u kontekstu situacije osobe koja ga sanja, tj. snovi su u uskoj vezi i odnosu sa životnom situacijom osobe koja ih sanja. Kontekst

predstavlja sve one događaje koji su prethodili snu, životnu situaciju i svjesnu psihu osobe koja ih sanja, misli i razmišljanja i sl.

Treba ih tumačiti uvijek u afirmativnom smislu, jer su oni snažan poticaj da se osoba koja ih je sanjala aktivira na tom planu.

Nakon razgovora o snu, osoba čiji san interpretiramo često ima osjećaj kako je otkrila nešto novo o sebi i to novo što je otkrila kao da je probuđeno, aktivirano i ono dobiva smisao. Ako se sa tom idejom živi, ona daje rezultate i snovi koji dolaze to potvrđuju. Ako nismo otkrili ono što je najvažnije za osobu koja je san sanjala, snovi se često ponavljaju dok se ne dogodi potrebna promjena. Ako smo pogriješili, Allah, dž.š., nam to kroz nesvjesno pokaže u sljedećem snu.

Svaka interpretacija je samo hipoteza, pokušaj da ga razumijemo i snovi se teško interpretiraju sami za sebe i relativnu sigurnost u njihovo značenje možemo imati samo ako ih interpretiramo u seriji, iako hronologija ne igra preveliku ulogu u njihovoj interpretaciji, jer svi oni kruže oko centralne teme i motiva. Psihoanalitičar tu nije ultimativni sudac značenju snova već samo pomagač, prevoditelj ili vodič na osobnom putu klijenta.

Naši snovi vremenom, kako duhovno, moralno, mentalno, intelektualno i radno sazrijevamo, treba da se transformiraju u viziju našeg djelovanja i života, a potom u jasan životni cilj na čijem ostvarenju ćemo predano raditi.

Naša nada i snovi vodit će nas jasnom i konkretnom cilju u životu koji će nas opet voditi postizanju Allahovog,

dž.š., zadovoljstva. Daleki i magloviti ciljevi čine čovjeka pasivnim i lijenim.

Prema tome, trebamo razviti goruću želju za onim što želimo postići kako bismo još više ojačali viziju postavljenog cilja. Ali, ne zaboravimo, ogromna je razlika između želje da nešto postignemo i odluke da ćemo to neizostavno i ostvariti.

Međutim, teško je očekivati uspjeh ako ne znamo šta u životu želimo postići i raditi! Čovjek koji želi sve činiti ništa ne može učiniti! Kako nam drugi mogu pomoći da uspijemo, kada ni sami nismo odlučili kako da dođemo do uspjeha. Bez obzira što možemo nailaziti na bezrezervnu podršku roditelja i prijatelja, ako je ne usmjerimo u jasnom pravcu, teško ćemo ciljeve ostvariti. Tako je Konfučije govorio: "Brodu, čiji cilj nije tačno određen, ne pomaže nijedan vjetar".

Nakon jasnog preciziranja cilja bitno je odmah početi s planiranjem kako ga postići. Koje obrazovanje će mi pružiti najbolje kompetencije za taj posao kojim se želim baviti? Ostvarivanju cilja ne možemo pristupati površno, bez jasnog i dobro promišljenog i analiziranog plana realizacije i samo s početnim entuzijazmom i gorljivošću koji će vrlo brzo splasnuti i ugasiti se. Početni entuzijizam vrlo često donosi nepredviđene poteškoće i prepreke, a onda nakon što neočekivano i iznenada iscrpimo naše snage, donosi i razočarenja.

Kako bismo ostvarili sebi zadati cilj, neophodno je, uz stalno oslanjanje na Allaha, dž.š., ulagati maksimalne napore na tom putu. Prije svega, koristiti svaki trenutak da budemo sposobniji i stručniji. Mudri nas savjetuju riječima:

“Nikada nemojmo kriviti sebe što ne znamo i ne možemo sve, ali se uvijek trudimo da znamo i možemo više!”

Naučimo da na probleme gledamo kao na korake ka uspjehu. Kada god neki od njih premostimo, bit ćemo bliži uspjehu. Na isti način treba prihvatati stanja tuge i žalosti. Prisjetimo se tada stiha Dželaluddina er-Rumija:

*Ako je tuga našla put do tvog srca i narušila tvoju radost,
to je znak da priprema put za sreću.*

Svaka teškoća, neuspjeh i neprijatno iskustvo, u sebi nose sjeme srazmjernje dobrobiti, jer se mogu pokazati kao skrivene blagoslov. Poznata je arapska poslovice: رب ضارة نافعة “Mnogo je štetnih stvari u kojima ima koristi!” Katkad su potrebni hrabrost, vjera i mašta da bi se to sjeme otkrilo i pretvorilo u prekrasni cvijet dobrobiti, ali je ono uvijek prisutno. Namjera Allaha, dž.š., jeste da nas borbom osnaži i ulije nam mudrost i razumijevanje. Teškoće i porazi navode nas na razvoj i napredak.

Dok razmišljamo o cilju i planiramo kako ga ostvariti, molimo Allaha, dž.š., da nam pomogne i čvrsto se oslanjamo na Njega. Uz Allahovu, dž.š., pomoć i naš puni i kontinuirani angažman ništa nije nemoguće! Aktivna vjera u Allaha, dž.š., ne zna za strah ni ograničenja koja pred sebe postavljamo.

Svjesni musliman i muslimanka su svakodnevno obavezni razmišljati o kvalitetu života kojeg žive. Nijedan trenutak svoga života ne smijemo uzalud, bez smisla i cilja, izgubiti. Slobodno vrijeme nam treba omogućiti odmor, relaksaciju, radost, mir, lijep ugođaj i zabavu koji će nas odmoriti i

učiniti odlučnijim, spremnijim i kreativnijim za obavljanje obaveza koje nas čekaju.

Ako želimo uspjeti u životu nikada ne smijemo zaboraviti da je vrijeme jedina Božija blagodat koja se ne može povratiti i nadoknaditi. Čovjek koji želi “spasiti svoju budućnost” treba koristiti vrijeme koje mu je na raspolaganju uz veliku pažnju kao što putnik kroz pustinju koristi vodu, jer zna da je nikada nema dovoljno. Nijedna kap ne smije da se prospe u prazno i ne smije je progutati vrućina pustinje.

Ne zaboravimo da se u dovama koje svakodnevno činimo svjesno zahvalimo Allahu, dž.š., na blagodatima koje već uživamo. Mnogi uspješni ljudi tvrde da su sami zaslužni za svoj uspjeh. Međutim, činjenica je da je svima neophodna pomoć. Kada krenemo ka ostvarenju cilja otkrit ćemo da nam pomoć stiže iz mnogih neočekivanih izvora. Neophodno je da budemo spremni da se zahvalimo za Božiju, kao i ljudsku pomoć koju dobivamo. Ne smijemo zaboraviti da se zahvaljujemo najbližima – roditeljima, braći i sestrama, prijateljima koje viđamo svakodnevno, a koje možda zapostavljam. Vjerovatno im dugujemo više nego što smo toga svjesni!

Da bismo svakodnevno podizali kvalitet našeg života, neophodno je prepoznavati osobne kvalitete koje nam je Allah, dž.š., darovao i konstantno ih i istrajno integrirati u životu.

Čovjek, kao krunsko Božije stvorenje, izuzetno je složeno biće. Posjeduje duhovne, mentalne, moralne, intelektualne, emocionalne i tjelesne kvalitete. Trebamo biti svjesni ovih

kvaliteta i nastojati im posvećivati odgovarajuću pažnju kako bi se ravnomjerno razvijali.

Ne predstavljaja nesreću samo za pojedinca, nego i za cijelu zajednicu, ako on posjeduje kvalitete kojih nije svjestan i nedovoljno ih koristi zbog čega ispaštaju i on, kao pojedinac, ali i cijela zajednica.

Svako od nas svojim djelovanjem podiže ili srozava kvalitet života sebe, svoje porodice i zajednice. Međutim, ne smijemo zaboraviti da naše djelovanje ima i dugoročniji učinak. Njime uvodimo u praksu određeni modalitet ponašanja kojeg nastavljaju slijediti naši potomci i kasnije generacije. Na taj način, pozitivno ili negativno, utječemo na život budućih generacija. Nikada ne smijemo smetnuti s uma da s obzirom na to koliko i kako djelujemo mi bivamo upamćeni na ovom i nagrađeni na budućem svijetu!

Na mnoge pojave u našem društvu ne možemo utjecati i ako je to tako, onda nismo ni odgovorni za njih, ali smo odgovorni za ono na što imamo utjecaja, tj. za sebe, naše najbliže okruženje, našu porodicu, komšiluk, školsko odjeljenje.

U čemu provedemo naših 24 sata dnevno? Koliko je sati, naprimjer kod studenata, kvalitetno utrošeno: na nastavi, u učenju, vannastavnim aktivnostima, u ciljanoj rekreaciji, a koliko smo sati uzalud potrošili?! Primjećujemo greške i propuste kod drugih, a da li sami kreiramo bolje okruženje?

Još kao dijete Jusuf, a.s., sanjao je jedanaest zvijezda, Sunce i Mjesec i u snu ih je vidio kako mu se pokloniše. Proći će Jusuf, a.s., brojna iskušenja: zavist, ljubomoru i ignoriranje svoje braće, ropstvo, odvojenost od zavičaja i porodice, tamnicu, ali će uvijek nastojati da čuva svoj obraz, svoju

čestitost, da posjeduje znanje i stručnost za ono što mu se povjeri, i na kraju je doživio da pred njega dođe njegovih jedanaest braće, babo Jakub, a.s., i njegova majka i da mu dubokim naklonom iskažu poštovanje.

Na isti način velika misija poslanstva Muhammedu, s.a.v.s., nagovještava se kroz san. Priprema Allah, dž.š., na taj način Svoga podanika. Isto će tako i on, nakon što je napustio svoj rodni grad Mekku zbog maltretiranja, proganjanja i uvreda idolopoklonika, nakon teških bitaka u kojima je uspio ne samo sačuvati ljude, vjeru i državu nego uspostaviti snažnu državu s moćnom vojskom, obrazovanim, aktivnim i hrabrim građanima, dobiti Božije Riječi kao najveću utjehu:

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ
اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسِكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ
تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا.

Allah će obistiniti san Poslanika Svoga da ćete, sigurno, u Časni hram ući sigurni – ako Allah bude htio – neki obrijanih glava, a neki podrezanih kosa, bez straha. On je ono što vi niste znali znao i zato vam je mimo toga skoriju pobjedu dao.¹²

¹² Kur'an, El-Feth, 27.

3 ODREDIMO SEBI ŽIVOTNI CILJ ILI ĆE NAM GA DRUGI ODREDITI

Habbab ibn el-Erett, r.a., kazuje o događaju koji se desio u Mekki u vrijeme najvećih progona, zlostavljanja i uznemiravanja muslimana.

شَكُونَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ فَقُلْنَا: أَلَا تَسْتَنْصِرُ لَنَا أَلَا تَدْعُو لَنَا؟ فَقَالَ: قَدْ كَانَ مَنْ قَبْلَكُمْ، يُؤْخَذُ الرَّجُلُ فَيُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ، فَيُجْعَلُ فِيهَا، فَيُجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُجْعَلُ نَصْفَيْنِ، وَيُمَشَطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ، مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعَظْمِهِ، فَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنِ دِينِهِ، وَاللَّهِ لَيَتِمَّنَّ هَذَا الْأَمْرُ، حَتَّى يَسِيرَ الرَّابِئُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ، لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ، وَالذُّنْبَ عَلَى غَنَمِهِ، وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ. (البخاري)

“Požalili smo se Božijem Poslaniku, s.a.v.s., dok je bio u hladu Kabe, a svoju burdu je podmetnuo sebi pod glavu, riječima: ‘Zar nam nećeš tražiti pomoć?! Zar nećeš činiti dove za nas?!’ Dešavalo se prije vas da bi uzeli čovjeka, iskopali mu rupu u zemlji i stavili ga u nju, a zatim bi donijeli testeru, stavili bi mu je na glavu i raspolovili, željeznim češljevima bi ga češljali razdvajajući meso od kostiju i sve to ga nije odvratilo od njegove vjere. Tako mi Allaha, ova misija će se uspješno završiti, tako da će jahač putovati od Sane do Hadremevta bojeći se samo Allaha, dž.š., i vuka za svoje stado, ali vi požurujete!”¹³

¹³ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-ikrah”, br. 6.943.

Za mnoge od nas karakteristično je, a što je izgleda i osobenost muslimana općenito, da kada kažemo da imamo samo jednu želju da to podrazumijeva da nam se sve želje ispune, jer se ne možemo odlučiti za jednu te tako naše potencijale rasipamo na mnoge strane. Puno toga započinjemo, a malo završavamo.

Nalazimo se u 2022. godini, većina prepuštena svakodnevici bez jasnog cilja šta želi u narednom periodu postići, a samim tim i bez ikakve strategije kako to ostvariti. Prepuštamo se sudbini kako je mi razumijevamo, i kako je to govorio Meša Selimović: "...nikud ne žurimo, jer sam život žuri; ne zanima nas da vidimo šta je iza sutrašnjeg dana, doći će što je određeno..." Da ovo stanje duha i ukupnog ljudskog usmjerenja, ipak, nije karakteristično samo za nas pokazuju ispitivanja koja su provedena na više hiljada mladih ljudi i koja su pokazala da samo 3% njih planira svoj život. Ostali vode život besciljno, od danas do sutra. Može li se zamisliti da milioni ljudi žive samo da bi jeli, pili, provodili se i razmnožavali, bez ikakvog višeg cilja u životu?!

Suprotno rečenome vjernik zna da nije bačen na ovaj svijet i da nije zaboravljen. On zna da ga je Allah, dž.š., stvorio i da ima cilj i svrhu postojanja. Zbog toga se ne može neodgovorno odnositi prema životu koji mu je darovan.

On je svjestan da će se vratiti svome Gospodaru kada će vrlo detaljno odgovarati da li je ispunio svoju životnu misiju ili ne.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ.

“Zar ste mislili da smo vas uzalud stvorili i da Nam se nećete povratiti?”¹⁴

Ljudski život je Božiji dar koji se samo jednom dobiva. I bez obzira da li smo svjesni toga i kako ozbiljno to prihvatamo, nikada nećemo dobiti novu šansu da ga živimo.

Stoga je ključni detalj uspješnog života na ovom svijetu biti toga svjestan i jasno odrediti svoj cilj. Šta želimo biti i kako to ostvariti!

Trebamo što objektivnije promišljati o svojim afinitetima, potencijalima, konsultirati se s iskusnijima i obrazovanijima i konstantno moliti Allaha, dž.š., da nas usmjeri na cilj koji je najbolji za nas.

Ali cilj ne smijemo ni usko postaviti i nastojati ostvariti samo naše želje i htijenja, nego posmatrati sebe dijelom kolektiva, džemata, zajednice. Čime je najbolje da se bavim kako bih bio najkorisniji sebi, porodici, džematu, zajednici i to, naravno, nikada samo u materijalnom smislu.

Beznačajne stvari nas ne smiju odvratiti od postizanja cilja. Trebamo se učiti gledati ne samo u ono što se pokazuje nego i u ono što se krije iza toga. Takve osobe imaju viziju, sposobnost da vide dalje od konkretnih dešavanja i okolnosti. Cilj i plan kako ga postići ne mogu biti valjani ako se radi bez ozbiljne posvećenosti i vizije.

Allah, dž.š., hvali one koji posjeduju viziju, pa spominje Ibrahima, Ishaka i Jakuba, alejhimus-selam, hvaleći njihovu duhovnu snagu i dalekovidnost.

وَأَذْكُرُ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ

¹⁴ Kur'an, El-Muminun, 115.

I sjeti se podanika Naših Ibrahima, Ishaka i Ja'kuba, sve u vjeri čvrstih i dalekovidnih.¹⁵

Razvijajmo potom goruću želju za onim što želimo postići kako bismo još više ojačali viziju postavljenog cilja. Ne zaboravimo, ogromna je razlika između želje da nešto postignemo i odluke da ćemo to neizostavno i ostvariti.

A kada jasno odredimo cilj, nastojati što detaljnije isplanirati kako cilj ostvariti i biti svjesni da odluke koje donosimo na tom putu imaju svoju težinu. Odluke koje donosimo usmjeravaju život kojeg živimo!

Kada krenemo ka ostvarenju cilja, otkrit ćemo da nam mnogi otežavaju, ali i da nam pomoć stiže iz mnogih neočekivanih izvora. Otuda, ne zaboravimo da se u dovama koje svakodnevno činimo svjesno zahvalimo Allahu, dž.š., na blagodatima koje već uživamo i mogućnostima koje nam je podario. Neophodno je da budemo spremni da se zahvalimo za Božiju, a potom i za ljudsku pomoć koju dobivamo.

S druge strane, odabrati cilj u životu kojem nismo dorasli, ili kojeg svojim potencijalima prevazilazimo ili cilj kojeg ne volimo i ne osjećamo svojim, znači neodgovorno se ponašati prema životu i upropaštavati vrijeme i potencijal koji su nam darovani.

Životno je pravilo "da nam je svaka stanica pogrešna, ako sjednemo u pogrešan voz"! Čak i ako uspijemo u ostvarivanju ciljeva koji nisu naši, koji ne izviru iz naših suštinskih želja, nećemo biti ispunjeni, nego ćemo osjećati prazninu.

---

¹⁵ Kur'an, Sad, 45.

Ali, ako putujemo ka svom suštinskom cilju, osjećat ćemo zadovoljstvo i radost na svakom osvojenom koraku. Bit ćemo spremni na odricanja, napore i žrtve, jer čovjek se žrtvuje za ono što mu je poznato i što voli. Nema žrtve bez ljubavi.

Šta bi onda trebao biti naš životni cilj?

Musliman je svjestan svoje zadaće da sobom ispunjava prostor i vrijeme koji su mu dodijeljeni, da ih oplemenjuje, proizvodi vrijednost i dobro i oslobađa ono najljepše što nosi u sebi, a čime ga je Gospodar njegov obdario.

On se ne povlači iz životne stvarnosti, jer zna da ako on tu stvarnost ne bude uređivao prema zahtjevima Božije Riječi, uređivat će je drugi, koji nemaju dovoljno znanja i morala te neće biti blagoslovljena od Boga i imat će loše posljedice po čovjeka.

Ashabi, r.a., su bili svjesni svoje uloge u zajednici i društvu i nisu su se štedjeli u izvršavanju onoga što je Poslanik, s.a.v.s., od njih tražio. Štaviše, uvijek su željeli činiti više nego što je to od njih traženo. Brojni su primjeri takvog zalaganja. Između ostalih, mladih ashaba kojima je nedostajalo godina, ali ne i hrabrosti da se suoče s jačim neprijateljima.

Od 40 ashaba Muhammeda, s.a.v.s., koliko ih je bilo do kraja četvrte godine pozivanja u islam, samo su dvojica imali preko 40 godina. Od tih 40 mladića petnaest ih je postalo šehidima. Žrtvovali su svoj život za ideju za koju su se borili.

Mehmed el-Fatih je osvojio Konstantinopolj sa 23 godine. Sa 15 godina je uzjahivao konja i ulazio u more, a ljudi su ga vraćali. To je nekoliko puta pokušavao, ali su ga uvijek vraćali. Znao je da se do Konstantinopolja jedino morem

može doći. Nakon osam godina je osvojio taj grad, zato što mu je taj cilj uvijek bio pred očima.

Pogledajmo snove i ciljeve imama El-Buharija. Kada je imao 14 godina, na jednom naučnom skupu je slušao dvojicu učenjaka kako se žale na zbirke hadisa u kojima je bilo vjerodostojnih, slabih i apokrifnih hadisa. Nadali su se da će se pojaviti neko ko će izdvojiti vjerodostojne hadise u zasebnu zbirku. On je tada u sebi rekao: "Ja ću to učiniti!" Kasnije je sačinio poznati *Sahih* koji sadrži samo vjerodostojne hadise. Vidimo kako velikani biraju ciljeve i teže ka njihovom ostvarenju.

To su bili veliki ljudi visokih ambicija. Tvoje namjere će postati čvrste samo ako u srcu budeš imao velike ciljeve.

Danas, kada muslimanski svijet doživljava tektonske poremećaje, kada je napadnut izvana, a rastaće se iznutra, što se na određen način osjeti i u bosanskohercegovačkom društvu, kao nikada prije potrebni su mladići i djevojke koji su svjesni svoje odgovornosti, koji su duhovno, moralno i intelektualno zreli i koji su spremni posvetiti se odgoju i obrazovanju muslimana i izgradnji zdravog društva.

Već dugo vremena se iščekuje generacija koja će zanemariti svoje osobne interese posvećujući se općim interesima, interesima svih muslimana, bolje reći interesu čovječanstva.

Međutim, puko nadanje da će buduće generacije biti bolje, da će moći donijeti prosperitet i napredak društvu, a da sami ništa ne radimo da izgradimo te nove generacije jeste krajnje naivno i utopističko.

Kao što smo mi rezultat promišljanja, planiranja i djelovanja naših djedova i nana, na isti način će naši unuci

biti produkt onoga što mi danas osmišljavamo, planiramo i radimo.

Još jednom važno je naglasiti da ako mi ne planiramo našu budućnost, neko drugi će nam je isplanirati. Štaviše, drugi je već planiraju za nas. Na nama je da odlučimo želimo li živjeti naše snove ili biti dio tuđih snova i planova!

Ljudi se uglavnom dijele na dvije vrste: velike ljude koji imaju ciljeve i ideale za koje se žrtvuju i male ljude koji imaju prohtjeve i nagone kojima se prepuštaju!

Habbab ibn el-Erett, ashab koji je među prvima primio islam, trpio je brojna zlostavljanja onih koji su ga držali kao roba, pa se jednom prilikom požalio na to stanje Muhammedu, s.a.v.s., a on ga je podsjetio da u svakom vremenu oni koji žive istinske vrijednosti bivaju uznemiravani i šikanirani, ali oni su istrajni i ne odustaju, imaju svoj cilj i spremni su da se žrtvuju kako bi ga ostvarili. Tako će se i misija islama uspješno privesti kraju i bit će uspostavljeni mir i sigurnost. Ali to se ne može desiti “preko noći”, radi se o procesima koje treba odgovorno i posvećeno voditi, iako je u prirodi čovjeka da on rezultate svoga rada želi vidjeti odmah!

4 ISLAM – CJELOVITI ŽIVOTNI SVJETONAZOR (DIN)

Vjerovjesnik, s.a.v.s., koji je na sebi imao dva dijela gornje odjeće, jednoga je dana prošao pored nekog jevreja koji mu reče: “Oče Kasimov! Obuci me!” Vjerovjesnik, s.a.v.s., skide bolji dio odjeće i ogrnu ga njime, a Omer, r.a., mu nakon toga reče: “Božiji Poslaniče, a da si ga ogrnuo slabijim?!” Poslanik, s.a.v.s., mu na to kaza: “O, Omere, zar ne znaš da u našoj čistoj i uzvišenoj vjeri nema škrtosti, obukao sam ga boljim dijelom odjeće kako bi ga to više privuklo islamu.”¹⁶

مَرَّ عَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى يَهُودِيٍّ، وَعَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَمِيصَانِ، فَقَالَ الْيَهُودِيُّ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ! اكْسُنِي، فَخَلَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْضَلَ الْقَمِيصَيْنِ فَكَسَاهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ كَسَوْتَهُ الَّذِي هُوَ دُونَ، فَقَالَ: لَيْسَ تَدْرِي يَا عَمْرُ، إِنَّ دِينَنَا الْحَنِيفِيَّةَ السَّمْحَةَ لَا شَحَّ فِيهَا، وَكَسَوْتَهُ أَفْضَلَ الْقَمِيصَيْنِ لِيَكُونَ أَرْغَبَ لَهُ فِي الْإِسْلَامِ. (أَبُو نَعِيمٍ)

Kako odrastamo, stasavamo i sazrijevamo, uviđamo da je mnogo načina života, a život je jedan. Bez obzira kako ga živjeli, nemamo mogućnosti ponovno ga živjeti i na taj način popraviti protraćeno vrijeme.

U gore navedenom hadisu Božiji Poslanik, s.a.v.s., opisuje islam kao čistu (*hanifijja*) i uzvišenu (*semha*) vjeru. Islam, ustvari, za razliku od drugih vjera i religija ne podrazumijeva samo čovjekov odnos prema Bogu, nego cjelovit sistem

¹⁶ Ebu Nu'ajm, *Hil'jetul-evlija ve tabekatul-ašfija*, II, str. 440.

vrijednosti koji, s jedne strane, obuhvata vjerovanja, moralne principe, ibadete, institucije i simbole te, s druge strane, sve aspekte duhovnog i materijalnog života društva i zajednice.

Drugim riječima kazano, islam je integralni svjetonazor koji obuhvata cjeloviti ljudski život u svim njegovim fazama (prenatalni dio, djetinjstvo, mladalaštvo, zrelo doba, starost), sve njegove aspekte i sfere (politika, ekonomija, medicina, pravo, obrazovanje, država, društvo, porodica, individualni život) i tretira sve ono što čini ljudsko biće (duh, duša, intelekt, tijelo). Ovim se ukazuje da islam regulira cjelokupni ljudski život i nema nijednog segmenta života koji je izvan djelokruga islama. Karakteristike islama, kao životnog programa, osim *cjelovitosti*, jesu također *uravnoteženost* i *provodljivost*.

Sve krajnosti u svijetu i životu su u islamskoj perspektivi dovedene u najljepši sklad i harmoniju: duhovno i materijalno, opće i osobno, idealno i realno, moral i pravda, prava i obaveze, ideal i interes, cilj i sredstvo. O provodljivosti islama dovoljno govori činjenica da je islamska civilizacija bila dominantna na svjetskoj razini cijeli jedan milenij, da danas nema zemlje u svijetu u kojoj nema muslimana i da je islam jedina religija u usponu.

Hanif je iskrena i bezuvjetna predanost Allahu, dž.š., koja je u skladu sa čovjekovom naravi i negiranje svih ostalih božanstava pokoravajući se samo našem jedinom Stvoritelju i Gospodaru.

Islam je svjetonazor koji nije počeo promovirati Muhammed, s.a.v.s., nego je njegovo učenje, njegove duhovne i moralne principe prvi prenio i na njima insistirao prvi čovjek

na Zemlji Adem, a.s., a kasniji Božiji poslanici i vjerovjesnici su potvrđivali te istine i prenosili ih dalje s koljena na koljeno, s usta na usta, od srca k srcu sljedećim generacijama.

To je jedini svjetonazor koji Allah, dž.š., odobrava i ka kojem usmjerava (*Allahu je prava vjera jedino – islam...*,¹⁷ ...a onaj koji želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena, i on će na onome svijetu nastradati...¹⁸) i koji je potpuno kompatibilan s ljudskom naravi i prirodom (*Ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik, vjeri, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude načinio...*).¹⁹

Islam u najopćenitijem smislu, kao svjetonazor i pogled na svijet i način života, čine tri stupnja:

- *iman* (vjerovanje u Allaha, dž.š.),
- *islam* (predanost Allahu, dž.š.) i
- *ihsan* (perfektnost/izvrsnost).

Svaki od ova tri segmenta je međuovisan jedan o drugome, svaki izrasta iz prethodnog i istovremeno predstavlja osnovu za nadgradnju sljedećeg.

Vjerovanje (*iman*) je temelj ovog zdanja. Na njemu je izgrađena struktura predanosti Allahu, dž.š. (*islama*), koju natkriljuje perfektnost/izvrsnost (*ihsan*). Bez imana preostale dvije komponente ne mogu opstojati. Slično tome, slab *iman* znači da će gornja struktura, ako se nekako i izgradi, biti nestabilna, a ograničen iman znači i ograničeni islam, posljedično tome i ograničeni *ihsan*.

---

¹⁷ Kur'an, Alu Imran, 19.

¹⁸ Kur'an, Alu Imran, 85.

¹⁹ Kur'an, Er-Rum, 30.

Zapravo, nestabilno i ograničeno vjerovanje ne može uopće podržati nikakvu nadgradnju. Prioritet u razvitku islamskog morala jeste, stoga, čvrsto i duboko ukorijenjen iman.

Duhovna i moralna dimenzija ljudskog života (*iman*) prethode i uvjetuju kvalitet pravne, običajne i praktične dimenzije života (*islam*) koje ako se dosljedno provode, dovode do perfekcije/izvrsnosti (*ihsana*).

A sada da se detaljnije upoznamo s pojmovima *imana*, *islama* i *ihsana* o kojima govorimo.

Iman

Iman podrazumijeva vjerovanje u Allahovu, dž.š., jedinstvo, prisutnost meleka, spuštanje objava, slanje poslanika od kojih je posljednji Muhammed, a.s., nastupanje Sudnjega dana i sudbinu dobra i zla. Svako ko svjedoči ovo vjerovanje ispunjava pravne uvjete za ulazak pod okrilje islama i može se zvati muslimanom.

Međutim, može li samo svjedočenje biti dovoljno? Može li ono podržati zgradu islamskog morala? Zar razumijevanje predanosti i njenih zahtjeva nije od fundamentalne važnosti? Neki ljudi misle da je izričaj dovoljan te potom žurno počinju graditi dalje. Ali, izgradnja *islama* i *ihsana* na temelju koji nije čvrsto postavljen, učinit će zgradu nekompletnom ili će se ona srušiti pri prvom udaru. Analizirajmo vjerovanje u Allaha, dž.š., koje prvo dolazi. Za različite ljude ono ima različita značenja. Neki ne znaju dalje od toga da Allah, dž.š., postoji, da je Stvoritelj svemira i da je Jedan. Drugi ne

shvataju Allaha, dž.š., osim kao cilj ibadeta i da treba biti obožavan. Za treće opet, koncept Allahovih, dž.š., osobina i Njegovih prava ne mora ići dalje od toga da On nema sudru- ga, da samo On zna ono što je skriveno (*gajb*), da čuje dovu, ispunjava ljudske potrebe, da je cilj čovjekovih ibadeta te da je u domenu “vjerskog” vrhovni autoritet Njegova Knjiga.

Ovi različiti koncepti se reflektiraju u različitim načini- ma života koje ljudi vode. Što je potpunije vjerovanje u Alla- ha, dž.š., to će biti potpunija primjena islamskih principa u čovjekovom životu i potpunija baza njegovog morala. Tamo gdje je koncept imana nepotpun, islamski život može zavr- šiti u kompromisu između *islama* (predanosti Allahu, dž.š.) i *kufra* (poricanja Allaha, dž.š.), istovremeno dajući zavjet Allahu, dž.š., i buneći se protiv Njega.

Dubina vjerovanja u Allaha, dž.š., također je nestalna. Osoba, iako vjeruje u Allaha, dž.š., može biti nevoljna da načini i najmanju žrtvu za islam. Druga osoba možda voli Allaha, ali neke druge stvari voli više. Treća osoba može biti spremna da žrtvuje svoj život i imovinu za Allaha, dž.š., ako je potrebno, ali u isto vrijeme pokušava da ne odustane od svojih ideja i želja, ili se ne želi dovesti u poziciju u kojoj, po osobnom mišljenju, njezin ugled može biti narušen.

Mi možemo otkriti snagu imana u životu čovjeka anali- ziranjem njegovih stavova. Ustvari, islamski moral će zaka- zati tamo gdje je osnova imana slaba.

Zdanje kompletnog islamskog života može biti izgrađe- no jedino na vjerovanju u Allahovu, dž.š., jedinstvo (*tevhid*) koje prožima kompletan čovjekov privatni i društveni život, i koje je tako jako da čovjek smatra sebe i sve što posjeduje

Allahovim, dž.š., vlasništvom. Takav čovjek prihvata Allaha, dž.š., kao jedinog legitimnog Vlasnika, Cilja obožavanja, Primaoca pokornosti i Zakonodavca, kako za sebe, tako i za čitav ostali svijet. On Ga smatra izvorištem upute i potpuno je svjestan da neposlušnost prema Allahu, dž.š., indiferentnost prema Njegovoj uputi i sklonost ka pridruživanju druga Njemu, čini skretanje s Pravoga puta.

To znači da čvrsto utemeljenje islamskog života u jednoj osobi podrazumijeva da ona mora proglasiti sebe samu, kao i sve ono što posjeduje, vlasništvom isključivo Allaha, dž.š. To dalje znači da je čovjek spreman potčiniti svoje simpatije i antipatije Allahovoj volji, poništavajući svoj ego i oblikujući svoje ideje, želje, strasti i razmišljanja u skladu s onim što je Allah saopćio u Svojoj Knjizi. Takav će otkazati lojalnost snagama koje su protiv Allaha, dž.š., a svoju najjaču ljubav pokloniti Njemu, uništavajući duboko u sebi eventualne idole koji mogu tražiti da budu držani dražim od Allaha, dž.š. On će svoju ljubav i svoju mržnju, svoja prijateljstva i neprijateljstva, naklonosti i averzije bazirati na onome što Allah, dž.š., odobrava.²⁰

Druga vjerovanja koja su dio *imana* razumijevaju se na isti način. Vjerovanje u poslanstvo (*risalet*) ne može biti potpuno dok se ne prihvati Poslanik, s.a.v.s., kao vođa u svim životnim poslovima i odbaci sve što je suprotno njegovoj uputi. Vjerovanje u Kur'an ostaje nepotpuno sve dok način života koji on donosi ne bude prihvaćen u svojoj kompletnosti. Isto tako, vjerovanje u ahiret ne može biti

---

²⁰ Ebul-A'la el-Mevdudi, *Islamski pokret* (s engleskog: Ermin Sinanović), Hedijja djl., Mostar, 1999, str. 67.

potpuno dok čovjek nije spreman da pridaje više značaja njemu nego ovome životu i odbacuje vrijednosti ovoga života za ahiretske vrijednosti. Jednako je važno da misao o svođenju računa na Sudnjemu danu vodi čovjeka na svakom koraku životnoga puta.

Ako ova vjerovanja nedostaju u čovjekovom životu, na kakvim osnovama bismo mogli graditi strukture islamskog načina življenja?!

Islam

Kao što je već rečeno, zgrada islama može biti građena jedino na čvrstim i jakim temeljima imana. Ustvari, islam je praktična dimenzija imana. Odnos između njih je kao odnos između sjemena i ploda. *Iman* je sjeme, a *islam* predstavlja plod. Iman će, ako je prisutan, manifestirati sebe u čovjekovom praktičnom životu, u njegovom moralu, ponašanju, u odnosu prema drugima, u izboru aktivnosti, u naravi njegove borbe, u korištenju vremena, energije i sposobnosti – ukratko u svakom aspektu života.

Ako postoji sfera čovjekovog života u kojoj neislamski principi evidentno potiskuju islamske, tu nedostaje iman ili je slab. Osnovni izvori islama pokazuju da je nemoguće imati iman u srcu, a ne iskazati ga u svakodnevnom životu. Očito je da su unutarinja uvjerenost i praksa islama suštinski međuovisni.

Allah, dž.š., često spominje *vjerovanje* i *dobra djela* zajedno. Sva obećanja o blistavoj budućnosti koja je On dao muslimanima su primjenjiva na one vjernike koji

se istinski pokore Njegovoj volji. Ustvari, gdje god Allah osuđuje licemjere, On navodi pogreške iz njihove prakse kao dokaz nepotpunosti njihovog vjerovanja i time ističe primjenjivanje islama kao znak prave vjere.²¹

Tamo gdje postoji nedostatak u potčinjenosti Allahu, dž.š., gdje se nečije želje razlikuju od Allahove volje, gdje lojalnost drugima postoji uporedo s lojalnošću Allahu, dž.š., gdje je pažnja usmjerena na različite aktivnosti, ali ne i na borbu za uspostavljanje Allahovog, dž.š., vođstva, gdje su naponi uloženi na putovima različitim od Allahovog, dž.š., puta, *iman* sigurno pati od bolesti i nedostataka.

Islam je Allah, dž.š., koncipirao kao program za cijelu čovjekovu ličnost koji regulira cjeloviti sistem življenja, oblikuje njegovu životnu stvarnost, uređuje je prema svojim osobnim načelima te se on ne može svesti samo na obrednu komponentu poput drugih religijskih sistema. Obredne radnje imaju funkciju da čovjeka drže vezanim za Boga, da u njemu potiču pozitivna stremljenja, a sprečavaju negativna i da ga duhovno održe u kondiciji i zdravlju.

Allah, dž.š., od čovjeka traži da se izražava kroz sve oblike koji su primjereni ljudskoj vrsti, da se maksimalno angažira na društvenom planu te da taj njegov angažman bude u skladu s općom intencijom islama postizanja čovjekove individualne i društvene sreće. Takav čovjekov angažman islam je označio kao pokornost Bogu (*ibadet*), borbu za afirmaciju dobra, a suzbijanje zla, što je jedan od smislova čovjekova postojanja. Takvim izražavanjem svih slojeva svoga bića

---

²¹ Ebul-A'la el-Mevdudi, *Islamski pokret*, str. 70.

čovjek produžava i osobno trajanje na ovom svijetu, budući da on traje onoliko koliko traju pozitivni učinci koje ostavi iza sebe, odnosno koje uzrokuje svojim djelovanjem.

Ihsan ne može biti izgrađen na nedostatnom imanu, bez obzira koliko se napora uložilo da bi se imitirala djela *muhsina* (osoba koje izvrsno djeluju). Pojavnost bez srži je privid – kao lijepo tijelo koje se može očuvati i nakon smrti. Ma šta od njega očekivali, ono ne može učiniti ništa. Čovjek može zavarati druge noseći lažnu pojavnost, ali to ne daje stvarne i trajne rezultate niti na Sudnjemu danu donosi išta, osim kajanja.

lhsan

Ihsan je najviši stupanj islama. Arapska riječ *husn* od koje je izvedena riječ *ihsan* znači ljepotu, a najuzvišenija forma ljepote u vidljivom svijetu je ljepota ljudske duše.

Potreba za ljepotom je urođena ljudskoj prirodi, a svaki izraz ljepote koji primijeti musliman u svijetu smatra ga odrazom Božije Ljepote, jer “Bog je lijep i voli ljepotu”²². Zbog toga, u svemu treba primjećivati ono što je lijepo i pozitivno i diviti mu se. Probajmo vidjeti ljepotu u malim stvarima oko nas, prepoznamo je i uživajmo u njoj. Osjetimo blagodat hladne vode, čistog zraka, toplog doma, osmijeha drage osobe.

Navedeni Poslanikov, s.a.v.s., hadis estetiku postavlja na pijadestal temeljne ljudske nauke i na tron Božijeg imperativa ljudima – činite lijepo, jer to Bog voli, a On je najljepši.

---

²² Muslim, *Sahih*, “Kitabul-iman”, br. 160.

Prema tome, pod *ihsanom* se podrazumijeva posjedovanje osjećaja za ljepotu, primjećivanje ljepote unutar i oko sebe i kroz odgoj, obrazovanje i praksu, a na osnovu snažne svijesti o Bogu, kreiranje ljepote i dolaženje na stupanj da sve radimo na izvrstan način.

Ihsan znači izvršiti posao dobro, na najbolji mogući način, postići izvrsnost, stremiti ka ljepoti i savršenstvu, i najvažnije, učiniti to kao unutarnju obavezu i potrebu, a ne kao posljedicu vanjskog dokazivanja i društvenih obzira. To je djelovanje iz ljubavi, a ne iz dužnosti. Ovo može rezultirati samo iz unutarnjeg doživljaja Allahove, dž.š., prisutnosti i ljubavi prema Njemu.

Sve što činite, činite lijepim i na lijep način. Uostalom, Kur'an potvrđuje u suri Et-Tin da je čovjek stvoren u najljepšem obliku. Oni koji to ne čine, bivaju spuštene na najniže razine povoda za strastima i instinktima užitka. Prestaju biti lijepoga oblika, izobličuju se u bića između čovjeka i životinje koja strastveno zadovoljavaju spolne i druge tjelesne potrebe i to im je jedini smisao života. Takvi ostaju u kaljuži, jer su puko zadovoljavanje pretvorili u vrlinu potrage za što većim potrošačkim i hedonističkim užicima. I to na način stalnog zadovoljavanja sve ekstremnijih i sve nastranijih potreba. Tako bivaju sve nesretnijima, jer im treba sve više sve kratkotrajnijih užitaka koji ih ne ispunjavaju.

Oni koji posjeduju *ihsan*, oni razmišljaju kroz *ihsan*, djeluju i stvaraju s *ihsanom*. Posjedovati *ihsan* znači biti otvoren Božijoj Samilosti i Milosti, i biti samilostan prema drugima. To znači voljeti Boga i Njegovo stvaranje. To znači biti zagnjuren u ljepotu na svim njenim razinama očitovanja, u

ljepotu koja nas oslobađa od ograničenja zemaljske egzistencije i koja nas, u konačnici, utapa u okean Božijeg Beskraja.

Nema sumnje da je *ihsan* stupanj koji čovjeka uzdiže iznad vjerovanja i islama. Ihsan nastaje kada umno uvjerenje preplavi emocionalne osjećaje te se ono proširi bićem. Tada će odnos prema ostalim stvorenjima i gledanje na njih podsjećati na Uzvišenog Boga, iako su prethodno odvrćali od Njega. Kada god pogleda u bilo šta od raznoraznih stvorenja, osoba vidi objelodanjivanje atributa Uzvišenog Allaha, dokaze Njegove jednoće i nadmoći.

Kada takva osoba stane u namaz, tada se dunjalučke misli i stvorenja ne nalaze između njega i Allaha. Oni je samo podsjećaju na attribute Allahove moći i jedinosti. On može robovati Allahu kao da Ga vidi. Dolazak do stepena *ihsana*, biva čišćenjem duše čestim spominjanjem Allaha i sviješću da Allah nad njom bdije i da je posmatra. Jedan od načina dostizanja ovog stupnja je borba sa svojom dušom (*nefsom*) da bi se oslobodila prohtjeva i uzdigla iznad svih veza s dunjalučkim životom.

Ihsan podrazumijeva duboku odanost, iskrenu ljubav, bezrezervnu vjernost i žrtvu, što čini muslimana da se potpuno identificira s islamom. Bit *ihsana* je ljubav prema Allahu, dž.š., koja motivira čovjeka da pridobije Njegovo zadovoljstvo. Oni koji su dostigli izvrsnost u svom životu (*muhsini*) u potpunosti su, cijelim svojim bićem, predani Allahu, dž.š., i ulažu sve svoje potencijale na Putu dobra. Tako se u Kur'anu, a.š., kaže da nagrada za ono što oni čine

ne propada²³. Pravu snagu islama čine *muhsini* i samo oni mogu ispuniti zadatak koji ima islam – uspostaviti red u osobnom, porodičnom i društvenom životu.

Stoga je nemoguće smatrati *muhsinima* osobe koje pasivno stoje posmatrajući kako drugi svjetonazori dominiraju nad Allahovom, dž.š., vjerom, kako se Njegovi propisi ignoriraju i kako su uzvišeni zakoni zapostavljeni, a vrlo često i ukinuti. Ne može se smatrati *muhsinom* ona osoba koja stoji po strani i gleda propast muslimanskog društva bez osjećaja potrebe da mijenja postojeće stanje.

Kako se može doći do *ihsana*? Podsjećanjem da je Allah, dž.š., prisutan uz nas ovdje i sada i da nam upravo ovdje i upravo sada valja misliti, raditi i govoriti onako kako će On biti zadovoljan, odnosno u skladu s Kur'anom i sunnetom, a to nije ništa drugo do stalni *zikrullah*, potom konstantnim i upornim (samo)odgojem i cjeloživotnim obrazovanjem koji će nas uvijek činiti boljima i voditi savršenstvu u ljudskim okvirima.

Takav način života je dovoljna promocija islama kao svjetonazora i za sve one koji su do tada na islam gledali možda s brojnim predrasudama i kroz najružnije stereotipe i dobra prilika da uoče njegovu vrijednost i veličinu, a na to uvijek trebamo misliti, baš kao što je Muhammed, s.a.v.s., savjetovao h. Omera, a time i sve nas.

---

²³ Kur'an, Et-Tevba, 120.

5 VAŽNOST DUHOVNOG ODGOJA

Abdullah ibn Abbas, r. anhuma, jednom je prilikom jahao iza Božijeg Poslanika, s.a.v.s., pa mu je on rekao:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا، فَقَالَ: يَا غُلَامُ! إِنِّي أَعَلَّمُكَ كَلِمَاتٍ: أَحْفَظْ اللَّهَ يَحْفَظْكَ، أَحْفَظْ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ؛ رُفِعَتْ الْأَقْلَامُ، وَجَفَّتِ الصُّحُفُ. (الترمذي)

“Dječaće, naučit ću te nekoliko riječi: ‘Čuvaj Allaha, Allah će te sačuvati! Čuvaj Allaha, naći ćeš Ga uza se! Kada moliš – moli Allaha, a kada tražiš pomoć – traži je od Allaha! I znaj! Kada bi se svi ljudi udružili da ti pribave neku korist, mogu ti učiniti samo onoliko koliko ti je Allah odredio! A kada bi se sakupili da ti štetu nanesu, mogu ti naštetiti samo onoliko koliko ti je Allah odredio. Pera koja su pisala sudbinu su podignuta, a sahife na kojima je ispisana su osušene!”²⁴

U ovim vremenima čovječanstvo je u velikoj krizi koja je zahvatila sve segmente ljudskog djelovanja: politiku, ekonomiju, društvo, kulturu, obrazovanje, a pojedinci na svim stranama svijeta uviđaju besmislenost svog načina života, što je posljedica otuđenosti i ispraznosti savremenog

²⁴ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab sifetil-kijama ver-reaka'ik vel-vere”, br. 2.516.

čovjeka, odnosno nesagledive duhovne i moralne krize u kojoj se našao.

Posebno je to izraženo kod nas u Bosni i Hercegovini nakon agresije, gdje se sve češće čuju riječi “da je od ratnog, jedino gore poratno vrijeme”, gdje je na sceni potpuna politička neizvjesnost, ekonomska slabost i ovisnost o pomoći izvana, dezintegriranost i dezorijentiranost u obrazovnom sistemu, u društvu gdje sve ima “svoju cijenu, a ništa nema stvarnu vrijednost”, gdje su tvornice i oranice zapuštene, a televizijske serije i šou realnosti obaraju rekorde gledanosti, gdje je moral postao relativna kategorija, a nasilje sveprisutno, pa i u porodici koja bi trebala biti utočište sigurnosti, smiraja i ljubavi, gdje su poštenje, moral, pravičnost, entuzijizam i optimizam davno zaboravljene kategorije. U ovako bremenoj situaciji povratak Bogu nadaje se kao jedini izlaz.

Samo povratkom duhovnosti možemo pravilno razumjeti vrijeme u kojem živimo i njegove izazove i uhvatiti se u koštac s problemima današnjega svijeta: s glađu i siromaštvom, ali i konzumerizmom i pretilošću; s bespoštudnim iskorištavanjem čovjeka i mobingom, ali i lijenošću i neodgovornošću, s pasivnošću i osjećajem besperspektivnosti, ali i nerealnim optimizmom i sanjarenjem.

Jedino povratak duhovnim vrijednostima može uspostaviti ravnotežu između naših duhovnih i materijalnih potreba, prava i obaveza, zahtjeva racija i potreba emocija, interesa individue i porodice, stranke i naroda, zajednice i države, i na koncu uspostaviti harmoniju između onosvjetskog i onosvjetskog.

Osjećamo da je obaveza islama da preko svojih pouzdanih i vjerodostojnih sljedbenika po drugi put ponudi čovječanstvu put spasa i da od ovoga svijeta izgradi kutak dženneta.

U čemu se sastoji duhovnost?

Duhovnost općenito se opisuje kao svijest o nečemu Višem od pojedinačnog jastva. Ona se često izražava kroz namaz, dove i spominjanje Allaha, dž.š., na različite načine.

Biti vjernikom znači stajati na vertikalnoj osi postojanja i težiti Jedinosti te vidjeti odraz Jednog u svemu što čini mnogostruki poredak stvorenja. Duhovnost označava uspostavljanje veze sa svijetom Duha, s Božijom blizinom i identificira se sa stvarnošću, trajnošću i postojanošću. Cilj duhovnosti je uljepšavanje Božijim atributima (*sifat*) postizanjem i ostvarenjem onih vrлина koje je u njihovoj punini posjedovao Muhammed, s.a.v.s.

Vjerovanje u Boga izražava odnos robovanja, zapravo – odnos slobode. To je najviši mogući odnos čovjeka prema Bogu. Iskreno, potpuno, odano robovanje Allahu, u svakom trenu, u svakom činu, svakoj misli, svakoj želji, svakoj težnji, u svakom dahu. To je čin u kome je čovjek sasvim predan Bogu. To je potpuno prepuštanje Allahovom vođstvu koje je najbolje, najprisnije, najiskrenije, jedino ispravno.²⁵

Duhovni odgoj je najbitnija komponenta u izgradnji kompletne i snažne ličnosti. Zar se to ne vidi i po tome što

---

²⁵ Hasan Čengić, *Islamske teme*, Islamska zajednica Zagreb, Zagreb, 1990, str. 101.

je mekansko doba Muhammed, s.a.v.s., posvetio duhovnoj izgradnji sebe i svojih sljedbenika. Jačanjem vjere u Boga, ljudskim čulima nedokučivih bića, Sudnji dan i sudbinu, Muhammed, s.a.v.s., gradio je pojedinca koji će biti svjestan svoje vrijednosti kao ljudskog bića, Božijeg halife na Zemlji, svoje svrhe postojanja, smisla zadataka u životu, okruženja u kojem se nalazi te biti krajnje odgovoran prema svakom trenutku svoga života.

I tokom povijesti pokazat će se da je duhovnost islama stoljećima podmlađivala islamsko društvo i porađala neizmjereno mnoštvo muškaraca i žena melekanske prirode koji su ispunjavali cilj i svrhu ljudskog postojanja i donosili radost drugim ljudskim bićima. Ona je uzrokovala pojavu i razvoj najvećih umjetnosti svijeta, i učinila mogućim pojavu nekih od najizvanrednijih filozofa i naučnika koje je svijet ikada imao. Ona je također omogućila dijalog s drugim religijskim tradicijama, uvažavanje i poštovanje drugog i drukčijeg. Ona je zauvijek ostala u srcu islama kao ključ za dublje razumijevanje vjere u njenim mnogostrukim aspektima.²⁶

Duhovnost pomaže čovjeku na svim razinama njegove egzistencije: tjelesnoj, duševnoj, društvenoj, intelektualnoj, pa i samoj duhovnoj. Održavanjem svoje veze s Bogom čovjek shvaća da je on za svoj život Bogu odgovoran i da treba tako živjeti da sebe i svoje potencijale što bolje ostvari na svim razinama egzistencije. Na tjelesnoj razini duhovnost traži od čovjeka da se on brine za svoje tjelesno zdravlje i da tijelo

---

²⁶ Više v.: Seyyed Hossein Nasr, *Srce islama: trajne vrijednosti za čovječanstvo* (s engleskog: Enes Karić, Rešid Hafizović, Nevad Kahteran), El-Kalem, Sarajevo, 2002, str. 95.

drži što aktivnijim i sposobnijim. Na psihološkoj razini vjera omogućuje rast i razvoj ličnosti, donosi čovjeku mir i spokoj te zacjeljivanje psihotrauma. Na socijalnoj razini vjera pomaže da se u svakom čovjeku prepoznaje ljudsko biće, da se uočavaju njegovi kvaliteti i da se razvijaju njegovi potencijali, da se ima korektan i human odnos prema svim bićima, ali i da se bude obazrivo prema destruktivnim društvenim elementima. Na intelektualnoj razini duhovnost potiče čovjeka da se obrazuje kako bi bolje razumio sebe i svijet oko sebe te se stručno osposobio za zanimanje čime će omogućiti normalno funkcioniranje svoje zajednice i neovisnost o drugima. Na duhovnoj razini vjera omogućuje čovjeku transcendenciju i uključivanje u zbilju univerzalnih vrijednosti i istina.²⁷

Otuda jačanjem duhovnosti, između ostalog, postićemo sljedeće:

- odstranjujemo pohlepu, mržnju i zavidnost iz naših srca;
- rasterećujemo se stresa, depresije i drugih psihičkih problema i oboljenja;
- postajemo optimističniji, raspoloženiji i angažiraniji u činjenju dobra;
- povećava se ljubav, razumijevanje i prisnost među ljudima.

---

²⁷ Više v.: Izet Pajević, "Pobožnost i duševno zdravlje", u recenziji na prijevod djela: Abdulvehhab b. Ahmed Ša'rani, *Poslanikove, s.a.v.s., smjernice za svakodnevn život* (s arapskog: Sabahudin Skejić), Centar za rehabilitaciju ovisnika o psihoaktivnim supstancama, Smoluća, 2009, str. 9.

Našim osobnim duhovnim izgrađivanjem ne doprinosimo samo izgradnji našeg kvalitetnijeg života, nego podižemo kvalitet života naše porodice, zajednice, pa i cijelog društva.

Vjerujući da je Allah, dž.š., jedini suvereni Gospodar svega, vjernik zadobiva stvarni osjećaj slobode. Shodno tome, vjernik se ponaša tako da ni jedan čovjek, niti bilo koje drugo stvorenje, nikada ne može imati neograničenu vlast nad njim. Nikada se, posljedično tome, vjernik ne uzda u potpunosti na druga stvorenja. Tražiti pomoć od drugih i uzdati se u nju, a zaboraviti na Allaha, dž.š., podsjeća na davljenika koji traži pomoć od osobe koja se i sama davi i koja ni sebi ne može pomoći.

Vjernik, budući da zna da Allah, dž.š., daje nafaku, cijeni novac i materijalna dobra, ali nije materijalista. On se trudi da stekne što više sredstava koja će mu osigurati komotniji život, ali on nikada ne pribjegava onome što je zabranjeno da bi stekao više. On ne vara, ne obmanjuje, ne krade, ne koristi kamatu, ne uništava druge, nego ulaže maksimalan dopušteni napor kako bi stigao svoju nafaku.²⁸

Vjernik je hrabar i neustrašiv. Zna da je Allah Taj koji daje život i smrt i kada hoće On će ga usmrtniti i bez obzira kako se štitio i gdje se krio čas smrti mu se ni za trenutak neće odgoditi:

*...i kad smrtni čas njihov dođe, ni za tren ga jedan ne mogu ni odgoditi ni ubrzati...*²⁹

---

²⁸ Više v.: Afif Abdulfettah Tabbara, *Ruhud-dinil-islami*, XXVII izdanje, Darul-'ilm lil-melajin, Bejrut, 1988, str. 94.

²⁹ Kur'an, En-Nahl, 61.

Vjerniku je stvarnost osvijetljena posebnim svjetlom; on u njoj vidi smisao, red, svrhu, jer vjeruje da iza svega postoji Božija volja. Svi drugi, budući da ne vjeruju u Boga, vide besmisao, nered i mučninu. Zato se stvarnošću, vremenom i životom najbolje koristi onaj koji u svemu gleda Allahovo djelo.³⁰

Vjernik zna da nije bačen na ovaj svijet, niti je zatočen na njemu. On zna da ga je Allah, dž.š., stvorio i da ima svoj cilj i svrhu postojanja. Zbog toga se odgovorno odnosi prema životu koji mu je darovan.

Kada sazna za smrt drage osobe koja mu je puno značila u životu i bez koje teško može zamisliti daljnji život, vjernik se sjeća da je Allah, dž.š., Gospodar života i smrti (*Huve juhji ve jumi*), Onome kome hoće daje život, a koga On hoće usmrćuje i svim srcem i dušom kaže:

*Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo.*³¹

Kada se nađe u bezizlaznoj situaciji, kada se niotkuda ne pomalja nikakvo rješenje, vjernik duboko u sebi zna:

*...a onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći, i opskrbit će ga odakle se i ne nada; onome koji se u Allaha uzda, On mu je dosta.*³²

Kada se nađemo u vatri ovosvjetskih iskušenja i kada nestajemo u plamenu tuđe mržnje i neprijateljstva, onda poput Ibrahima, a.s., govorimo: *Dovoljan mi je Allah! Divan li je On oslonac!*³³ Tada i vatra može hladna i spasonosna postati!

³⁰ Više v.: Hasan Čengić, *nav. djelo*, str. 141.

³¹ Kur'an, El-Bekara, 156.

³² Kur'an, Et-Talak, 2-3.

³³ El-Buhari, *Sahih*, "Kitab tefsiril-Kur'an", br. 4.564.

Kada govorimo o uskoj povezanosti vjerovanja i djelovanja i jakom utjecaju kojeg duhovna energija može imati u životu čovjeka uvijek se trebamo sjetiti ashaba. Prije prihvatanja islama bili su neobrazovani, razjedinjeni, na smrt zavađeni, nemoralni, slabi, ali prihvatanjem islama oni se obrazuju, oni su jedinstveni, oni snagom duha i ideje osvajaju svijet.

Ako smo svjesni da je Allah, dž.š., uz nas onda ne osjećamo strah (*la tahzen innellahe me'ana*³⁴) i sposobni smo dolaziti do pravih rješenja (*inne meije rabbi sejehdin*³⁵). Ako, pak, samo od Boga strah osjećamo, onda smo slobodni duhom i tijelom i u mogućnosti smo pronalaziti izlaz iz najtežih situacija (*ve men jettekillahe jedž'al lehu mahredža*³⁶).

Vjernik svrhu svoga življenja pronalazi u činjenju dobra koje ga vodi ka njegovom Gospodaru (*inni zahibun ila Rabbi*³⁷).

Zdanje potpunog islamskog života može biti izgrađeno jedino na vjerovanju u Allahovu, dž.š., jednoću (*tevhid*) koje prožima kompletan čovjekov privatni i društveni život, i koje je tako jako da čovjek smatra sebe i sve što posjeduje Allahovim vlasništvom. Takav čovjek prihvata Allaha, dž.š., kao jedinog legitimnog Vlasnika, Cilja obožavanja, Primaoca pokornosti i Zakonodavca, kako za sebe, tako i za ostali svijet. On Ga smatra izvorštem upute i potpuno je svjestan da neposlušnost prema Allahu, indiferentnost prema

³⁴ "Ne brini se, Allah je s nama!" (Kur'an, Et-Tevba, 40).

³⁵ "Gospodar moj je sa mnom, On će mi put pokazati" (Kur'an, Eš-Šu'ara', 62).

³⁶ ...a onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći (Kur'an, Et-Talak, 2).

³⁷ "Idem ka mome Gospodaru" (Kur'an, Es-Saffat, 99).

Njegovoj uputi i sklonost ka pridruživanju druga Njemu, čini skretanje s Pravog puta i gubitak smisla života.³⁸

Ovo stanje je upravo onako kako o njemu govori Božiji Poslanik, s.a.v.s., kada kaže:

“Niko od vas neće biti pravi vjernik dok mu njegovi protivnici ne budu slijedili ono s čime sam ja došao!”³⁹

Vjerovanje koje je Božija objava prenijela čovjeku o istinama svijeta i života, o njegovom odnosu prema Allahu, dž.š., Koji nema sudruga, o ljudskom završetku nakon smrti, ne može natjerati čovjeka na određeno ponašanje, izuzev ukoliko se to uvjerenje ne zasađi u umu, a zatim, kroz emocije, prelije na srce. Vjerovanje u egzistiranje Boga, bez ljubavi i strahopoštovanja prema Njemu, ne može ništa pokrenuti, niti može ponukati na bilo kakvo žrtvovanje. Čovjek se povodi za srčanim emocijama, više nego za racionalnim uvjerenjima.⁴⁰

Naša je obaveza graditi, prije svega duhovno, novu generaciju nasljednika Zemlje. Allah, dž.š., kaže:

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذُّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ.

*Mi smo u Zeburu, poslije Tevrata, napisali da će Zemlju Moji čestiti podanici naslijediti.*⁴¹

Da bi se došlo do ispravnog odgoja nove duhovno snažne, čestite, intelektualno jake generacije, neophodno je prije

³⁸ Ebul-A'la el-Mevdudi, *Islamski pokret*, str. 66.

³⁹ El-Begavi, *Šerhus-sunna*, I, str. 213.

⁴⁰ Muhammed Seid el-Buti, *Shvatanje korijena života* (s arapskog: Hajrudin Hodžić), El-Kelimeh, Novi Pazar, 2007, str. 92.

⁴¹ Kur'an, El-Enbija', 105.

toga da sami sebe analiziramo, da se *povratimo sebi*, da zavirimo u našu dušu kako bismo spoznali originalnu islamsku misao, duhovnost i moral i koliko smo sami udaljeni od njih. Potrebni su nam, također, izvorna duhovna energija, neograničena strpljivost, aktivna nada, čvrsta volja i konstantno promišljanje... Ako se bez navedenog pokušavamo izvući iz stanja u kojem se nalazimo, možda se riješimo sadašnjih problema, ali ćemo upasti u gore nevolje.

Preporod našeg načina života podrazumijeva *povratak od forme ka suštini*, napuštanje formalnosti i usmjeravanje ka biti i duhu. To u vjerovanju podrazumijeva hod ka nepokolebljivom i postojanom uvjerenju (*jekinu*), iskrenosti (*ihlasu*) u djelovanju i perfektnosti i izvrsnosti (*ihsanu*) u osjećanjima i razmišljanju. Kada je u pitanju ibadet to znači da kvantitet bude zadovoljen, ali kvalitet da bude cilj i osnova, riječi da budu sredstva, a duhovnost i iskrenost temelj u dovama...

Islamski način života kojeg karakteriziraju sistem, red i disciplina počiva na snažnom vjerovanju (*akidi*) i svijesti o Sveznajućem Gospodaru koji nas vidi i motri u svakom trenutku i o Sudnjem danu na kojem će se polagati ispit za svaki trenutak ovosvjetskog života.

Jedino osoba koja *čvrsto i pravilno vjeruje u Allaha, dž.š.*, može imati pravilan odnos prema sebi, biti svjesna svoje uloge na Zemlji i svojih potencijala, imati korektan odnos prema vidljivim i nevidljivim bićima i događajima koji se dešavaju.

Musliman je svjestan svoje ograničenosti i Božije neograničenosti, svoje slabosti i Božije moći. Zato se konstantno na

Allaha, dž.š., oslanja, nakon čega se nikada ne osjeća bezna-
dežno, usamljeno i napušteno. On zna da bez obzira u kako
teškoj situaciji se našao da je uz njega njegov Gospodar, a da bi
ga Allah, dž.š., čuo i da bi mu se odazvao kada je u neprilici, on
Ga se sjeća i kada je sretan i zadovoljan i ne prekoračuje gra-
nice koje mu je Gospodar postavio. Muhammed, s.a.v.s., kaže:

“Čuvaj Allaha, Allah će te sačuvati! Čuvaj Allaha, naći ćeš
Ga uza se! Kada moliš, moli od Allaha, kada tražiš pomoć,
traži je od Allaha! I znaj! Kada bi se svi ljudi udružili da ti
neku korist učine, mogu ti učiniti samo onoliko koliko ti
je Allah odredio! A kada bi se sakupili da ti štetu nanesu,
mogu ti naštetiti samo onoliko koliko ti je Allah odredio.
Pera su podignuta, a sahife osušene!”⁴²

---

⁴² Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab sifetil-kijama ver-reka'ik vel-vere”, br. 2.516.

6 ODRAZ DUHOVNOSTI NA POJEDINCA, ZAJEDNICU I DRUŠTVO

Ebu Jahja Suhejb ibn Sinan, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., jednom prilikom govoreći o posebnom stanju u kojem se vjernik nalazi, rekao:

عَنْ أَبِي يَحْيَىٰ صُهِيبِ بْنِ سِنَانَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ
اللَّهِ ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ ،
وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ : إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ ، وَإِنْ
أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ . (مسلم)

“Divno je stanje vjernika! Svako njegovo stanje je dobro po njega, a tako nije nikome drugome osim njemu. Ako ga zadesi kakva radost, on zahvali Allahu i bude dobro za njega. A ako ga zadesi neka nedaća, strpi se i opet mu bude dobro!”⁴³

Kada se izgradi iskrena i snažna duhovnost u pojedincu ona ga čini posebnim bićem, on se ne opterećuje onim što depresivnim čini većinu oko njega, na njemu se vidi osmijeh koji pokriva sve brige i tuge ovoga svijeta, on postojano i sigurno ide u budućnost, jer je njegov put obasjan Uputom.

Kada pokušamo konkretnije analizirati osobine duhovno snažne osobe, možemo primijetiti sljedeće:

⁴³ Muslim, *Sahih*, “Kitabuz-zuhd ver-rekaik”, br. 2.999.

*Znanje sebe, svijeta koji nas okružuje
te životnog cilja i strategije*

Dokazano je da oni koji žive islam pokazuju jako izraženu težnju za samousavršavanjem, proširivanjem svoga znanja, izgrađivanjem vlastite ličnosti, što je jedan od najvažnijih kriterija mentalnog zdravlja, odnosno, normalnosti.

Iz stanja svekolike krize u kojoj se našao današnji čovjek može se izaći jedino obrazovanjem koje je prožeto sviješću o Bogu, koje će imati za cilj prosperitet ljudskog roda, a nikada njegovo uništavanje. Savremeni čovjek prije nego što se dovede do uništenja mora objektivno sagledati svoj način života. Mora postati svjestan da su ljudske želje iracionalne i neograničene. Kapitalizam počiva na imperativu ekonomskog rasta, a preduvjet tog rasta kojem nema kraja, jeste stalno poticanje ljudskih želja. Saznanje da imamo koliko nam treba je mogući put za izlazak iz začaranog kruga besmislenog zarađivanja i besmislenog trošenja.⁴⁴

Vrlo je važno da poznajemo našu prošlost, junake naše historije kako bismo ostvarili i mi takav napredak i prosperitet, kako bismo prepoznali uzroke i osobe koji utječu na oblikovanje naše sadašnjosti te gradili izvjesniju i sigurniju budućnost.

*Samopouzdanje, smirenost,
odlučnost i nesebičnost*

Kao sljedbenici Božijeg Poslanika, s.a.v.s., dugo vremena iščekujemo generaciju koja će zanemariti svoje osobne interese posvećujući se interesima muslimana i islama širom

---

⁴⁴ Adisa Bašić, "Kako nas jede nezasićenost", *Slobodna Bosna*, Sarajevo, 28. 3. 2013, br. 855, str. 68.

svijeta. Koji će svoje živote posvetiti islamu, koji će poput Muhammeda, s.a.v.s., reći:

“Da mi date Sunce u desnu, a Mjesec u lijevu ruku, ja se neću odreći ove zadaće koja mi je povjerena dok je ne izvršim ili umrem na tom putu.”

Osoba okrenuta duhovnim vrijednostima je velikodušna, darežljiva i nesebična. Ona očekuje za svoj angažman nagradu jedino od svoga Gospodara, zato je spremna na svaki koristan rad, svjesna da nijedan korak učinjen na tom putu neće biti uzaludan. I u tome nam je najbolji primjer Božiji Poslanik, s.a.v.s. Nikada od njega ništa nije traženo, a da nije dao, bez obzira o kome se radilo.⁴⁵ Dijelio je ne bojeći se siromaštva. Za jednog od njegovih savremenika to je bio najjači dokaz njegovog poslanstva.

Žrtva za drugog je osnovna pokretačka sila koja će probuditi naciju. Svako društvo se mora žrtvovati za ljude. Žrtvovanje je izvan i iznad ovosvjetskih dobiti i, prema tome, njegova definicija nadmašuje puki altruizam. Takav altruizam uspostavlja karakter ljudi koji su nezainteresirani za ličnu ili ovosvjetsku dobit i koji su se predali Božijoj naklonosti. Ovo su ljudi koji su sposobni usaditi u društvo svijest o odgovornosti i brizi za druge. Bez liječnika za dušu, nije moguće sačuvati temeljne vrijednosti koje se odnose na islamsku civilizaciju i koje su oblikovale njezin historijski identitet.

Požrtvovanost je jedna od važnih karakteristika osobe koja poučava druge. Oni koji se ne žrtvuju, ili to ne mogu, rizikuju

---

⁴⁵ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-fedail”, br. 2.311.

da nikada ne budu ljudi od općeg dobra, a ljudi koji nemaju osjećaj za opće dobro ne mogu biti uspješni. Samo trud onih koji su spremni da prevale najveću razdaljinu kada je to potrebno, da ostave svoje imanje, dotadašnji život, porodicu, poziciju, slavu, ono za čim ljudi obično čeznu i što je njihova svrha življenja, taj trud za opće dobro sigurno će, s Božijom pomoći, doseći vrhunac. Ashabi su znali prelaziti nepregledne i bezvodne pustinje samo da bi čuli jedan hadis, a Ebu Talha je sa svojom porodicom prenoćio gladan kako bi omogućio gostu, kojeg do tada uopće nije poznao, da može večerati.

Muslimani se uvijek na tom putu sjećaju riječi h. Ebu Bekra:

“O, moj Gospodaru, učini moje tijelo tako velikim da sam ispunim džehennem pa da ne ostane nijedno mjesto za nekoga drugog!”

Pozitivna orijentiranost i maksimalna angažiranost

Duhovno snažne osobe su ispravno i jasno orijentirane ličnosti, čvrstog karaktera, izgrađenog identiteta, stabilne i pragmatične. Življenje islama osigurava jasno životno usmjerenje, čvrste osnove i sigurne okvire za izgrađivanje ličnosti, i time omogućava čovjeku da bude stalno na putu ostvarenja vlastite generičke suštine i dostigne svoju zrelost i aktualizaciju.⁴⁶

Vrijeme je temeljni ljudski kapital u životu na ovom svijetu. Štaviše, život je vrijeme. Otuda se navodi izreka imama Hasana el-Basrija, r.h., da je, ustvari, čovjek sazdan od

⁴⁶ Više v.: Izet Pajević, “Pobožnost i duševno zdravlje”, str. 11.

dana, pa kako koji dan prolazi tako se otkida i dio njega. Ništa u ljudskom životu nije vrednije od vremena. Šta god bi se tražilo od čovjeka da mu se zauzvrat produži život na to bi pristao.⁴⁷

Budući da kvalitet života zavisi od kvalitetno utrošenih sati i minuta duhovna snažna i svjesna osoba ne dopušta sebi da ih upropaštava, da prolaze bez ikakve koristi i da se kasnije kaje zbog toga, pa da se obraćamo Allahu, dž.š., riječima:

رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ.

*“Gospodaru moj, povrati me da uradim kakvo dobro u ono-
me što sam ostavio!”⁴⁸*

Konstantna pasivnost i mirovanje znače zanemarivanje utjecanja na ono što se dešava oko nas i izbjegavanje učestvovanja u djelovanjima koja nas okružuju. To dalje podrazumijeva gubitak naše posebnosti i osobnosti i utapanje u ciljeve, strategije i planove drugih, a to osoba Allaha svjesna ne može sebi dopustiti.

عَنْ حُدَيْفَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَكُونُوا إِمْعَةً تَقُولُونَ إِنْ أَحْسَنَ النَّاسُ أَحْسَنًا وَإِنْ ظَلَمُوا ظَلَمْنَا وَلَكِنْ وَطَنُوا أَنْفُسَكُمْ إِنْ أَحْسَنَ النَّاسُ أَنْ تُحْسِنُوا وَإِنْ أَسَاءُوا فَلَا تَظْلِمُوا.

Et-Tirmizi navodi od Huzejfe, r.a., da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

⁴⁷ <http://www.saffar.org/?act=artc&id=888#a4> (21. 11. 2012).

⁴⁸ Kur'an, El-Mu'minun, 99–100.

“Nemojte biti povodljivci koji će govoriti: ‘Ako ljudi budu činili dobro i mi ćemo, a ako oni budu nasilje činili i mi ćemo’, nego budite postojani. Ako ljudi budu činili dobro i vi ga činite, a ako oni budu loše radili, nemojte vi prelaziti granice.”⁴⁹

Najznačajnija crta onih koji su se posvetili tome da steknu Božije zadovoljstvo (*rizaluk*) i ideal prisnosti te da budu voljeni od Allaha, dž.š., jeste ta da oni nikada ništa ne očekuju – materijalno ili duhovno – u zamjenu za svoje služenje. Stvari kao što su profit, bogatstvo, cijena, udobnost, itd. na koje ljudi od ovoga svijeta obraćaju veliku pažnju, ne znače mnogo; one nemaju vrijednosti, niti ih oni uzimaju kao kriterij.

Ne samo da snažna duhovnost utječe na jačanje pojedinca nego jačanjem pojedinca snaži se, dovodi u red i uspostavlja potpuna harmonija unutar porodice, zajednice, pa i cijelog društva.

Izgradnja sretne porodice je preduvjet za izgradnju funkcionalne zajednice, a potom i zdravog društva, jer “iz sretnih porodica zrači sreća na cijelo ljudsko društvo, a nesreću nesretnih porodica osjeća cijela zajednica”.⁵⁰

U današnjem vremenu moderni kapitalizam kroz svačku našu poru potpiruje glad za potrošnjom. Potrošnja je postala veliki *placebo* modernog društva, naša tobožnja nagrada za to što radimo nenormalno dugo. Roditelji svoj kompulsivni konzumerizam prenose na djecu zasipajući

⁴⁹ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabul-birr ves-sila”, br. 2.007.

⁵⁰ Ibrahim Hodžić, “Zdrava porodica – zdravo i društvo”, *Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ*, Sarajevo, januar-februar 1967, br. 3–4, str. 111.

ih igračkama i raznim spravama za zabavu, umjesto da provode vrijeme s njima.”⁵¹

Odgoj djece je obaveza i prema ljudskom društvu i zajednici, kako u užem, tako i u širem smislu, jer djeca su budući aktivni članovi ljudskog društva i građani države, a od stupnja njihovog odgoja ovisit će njihova vrijednost i korisnost po ljudsko društvo. Na koncu, to je roditeljska moralna obaveza prema budućnosti u apsolutnom i neprikosnovenom smislu – od sada do Vječnosti. Brižno i znalačko gledanje u budućnost spada u mudrost života, a savjestan odgoj potomstva je odbljesak te mudrosti.⁵²

Porodica koja je od početka utemeljena na čvrstim osnovama jeste gnijezdo ispunjeno materijalnom i duhovnom srećom, zasvodni kamen za očuvanje i trajanje naroda na čvrstom temelju i blagoslovljena škola koja izvodi visoko moralne pojedince. Narodi koji su svoje porodice učinili poput blagoslovljenih i plodonosnih škola, a školama dali toplinu doma provest će najvredniji reformistički pokret i osigurati će sreću i zadovoljstvo budućih pokoljenja.

Zajednica socijalizira sve osjećaje sebičnosti; ona spašava pojedinca od vrtloga sebičnosti, škrtosti i hedonizma; ona svako čulo, sposobnost, osjećaj i ideju uzdiže na nivo vrlin i vrijednosti. Ovo je osjećaj zajednice u muslimanskom društvu. Ovako definiran, ideal muslimanske zajednice ima kolektivnu ličnost na način da je to duhovna korporacija. Ta zajednica nastoji da čak i najtjelesniji osjećaj usmjeri prema

---

⁵¹ Adisa Bašić, “Kako nas jede nezasićenost”, *Slobodna Bosna*, Sarajevo, 28. 3. 2013, br. 855, str. 68.

⁵² I. Hodžić, *nav. članak*, str. 115.

duhovnosti i vječnosti. Božija saglasnost i zadovoljstvo je glavni motiv i razlog svih žrtvovanja i svakog altruizma.

Zajednica je mjesto u kome pojedinci tope svoj ego, lične interese, motive i brige jednu po jednu i pridružuju se kolektivnom tijelu. Stapanjem u zajednicu, svaki pojedinačni, hedonistički stav postaje društveni stav. Egoizam je nemoralan. Svako ljudsko biće ima lične aspekte koji su jedinstveni za njegovu ili njezinu prirodu; međutim, on ili ona se razvijaju kao sudionici društvenih okolnosti. Njegova ličnost i moralnost oblikuju se u društvu. Ne možemo razgovarati o moralnosti ili nemoralnosti onih koji žive izolirani od društva. Za islam, istrajnost u iskušenjima koja potiču iz življenja u društvu ravna je džihadu.”

Osnovna funkcija zajednice je da pripremi pojedince za društvo i da socijalizira njih i njihovu ličnu sposobnost, talent i izbore. Život oblikovan vjerom, ljubavlju i iskrenošću rezultira takvim nadilaženjem da ono smekšava i topi svakog pojedinca, njegove ili njezine lične karakteristike u društvu; dok se drži onoga što on jeste, on postaje univerzalan i postiže bogatstvo postajući okean nakon što je bio kap i postajući Sunce nakon što je bio atom. Ovdje na scenu stupa jedan važan aspekt zajednice: pojedinci ne odustaju od svojih ličnih sposobnosti i karakteristika. Obrnuto, oni ostaju to što jesu i postaju bogatiji kako se njihove specifičnosti razvijaju kroz duhovni entitet zajednice.

Prava zajednica je ona grupa ljudi koji posvećuju sebe vječnosti tako da oni rade u ime Boga, počinju u ime Boga, govore u ime Boga, upoznaju se u ime Boga i ponašaju se u ime Boga te, prema tome, njihove sekunde postaju duge kao

godine i oni opečate ovo privremeno ovozemaljsko prisustvo prstenom vječnosti. Da, svi njihovi poslovi su izuzetno srdačni, umni i usmjereni prema vječnosti.

Kao dio leda koji se topi u okeanu i tako postaje okean, svaka osoba umanjuje svoj ego da bi postala osoba s kolektivnim personalitetom. Učestvovanje u ovom duhovnom jedinstvu znači da bi svako trebao ostaviti sebe postrani, ili, u najmanju ruku, ne davati prioritet svojim ličnim interesima, zadovoljstvima i angažmanima. Ovo je potrebno najprije u područjima gdje zajednica očekuje akciju od svojih učesnika.

Svaki sociolog i antropolog potvrdit će da su ljudi društvena bića. Drugim riječima, nemamo izbora nego živjeti u društvu, jer je to imanentno ljudskom biću, pošto čovječanstvo nastaje od muškarca i žene. Stoga je jasno da je obaveza najodgovornijih u jednom društvu da donesu zakone koji će garantirati pravednost i jednakost svih građana, a svih ostalih članova obaveza je da te zakone poštuju čime radimo na ostvarenju blagostanja u društvu.

Postavlja se pitanje zašto je uopće cilj ljudi da žive kao društvo, a ne kao pojedinci? Pojedinci lakše opstaju kao društvo, nego kao pojedinci. Još lakše opstaju kao organizirano društvo koje ima svoje zakone o podjeli poslova i njihovih rezultata, nego kao neorganizirano društvo, tj. kao rulja. Prema tome, idealno društvo je ono društvo koje je svoje zakone, odnosno svoju podjelu poslova i njihovih rezultata rada podiglo na najviši nivo.⁵³

---

⁵³ Više v.: <http://www.forum.hr/showthread.php?t=696256>.

Idealno je ono društvo u kojem je uspostavljena *pravedna* podjela poslova i njihovih rezultata. U prirodi postoje primjeri idealnih društava, koja se već milenijumima, pa i milionima godina ne mijenjaju. To su pčelinja i mravlja društva. Još slikovitiji primjeri su tijela biljaka, životinja i ljudi kao društva ćelija i organa s idealnom (pravednom) podjelom poslova i njihovih rezultata. To su društva u kojima se svi pojedinci (ćelije i organi) prvenstveno brinu za opstanak cijelog tijela, a ne za svoj pojedinačni opstanak, jer znaju da od opstanka tijela kao cjeline zavisi i njihov pojedinačni opstanak. U tim tijelima niko nikoga ne ugrožava, svako se brine o svakome, nema nezadovoljstva, niti pak potrebe da pojedinci teže za bilo kakvim promjenama. Pa su zbog toga ova društva (tijela biljaka, životinja i ljudi) već milionima godina (manje-više) ista.⁵⁴

Postoje samo dvije vrste odnosa među ljudima – neravnopravni i ravnopravni. Od ove dvije vrste odnosa samo se neravnopravni odnosi mogu razvijati, jer neravnopravni odnosi se mogu ispoljavati u više različitih oblika. Sve dok se na kraju ne uspostave potpuno ravnopravni odnosi – humanistički i to je kraj razvoja odnosa pojedinaca svakog društva u prirodi, jer od ravnopravnih-humanističkih odnosa ne postoje neki još, viši, ravnopravniji odnosi. To govori i sam riječ “ravnopravan” koja se kao pridjev ne može komparirati.⁵⁵

Ako postoje mogućnosti za izgradnju novog svjetskog poretka, koji će međudržavne odnose uspostaviti na principima pravde i međusobnog uvažavanja, ekonomiju na

⁵⁴ <http://www.forum.hr/showthread.php?t=696256>.

⁵⁵ <http://www.forum.hr/showthread.php?t=696256>.

principima poštenog poslovanja i zarađivanja, društvene odnose na principima jednakosti i ravnopravnosti... onda to može islam, *uspostavljanjem novog, islamskog poretka*.

Ebul-'Ala el-Mevdudi, poznati indijski islamski mislilac, kaže:

“Ako postoji organizirana grupa koja je superiorna nad drugom u islamskom moralu i nije u nedostatku s materijalnim sredstvima, nijedna druga grupa ne može imati premoć nad njom. To bi bilo protiv prirode, protiv zakona kojima Allah, dž.š., uređuje poslove ljudi i protiv obećanja koje je Allah, dž.š., dao vjernicima u Svojoj Knjizi:⁵⁶

إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ.

*...Zemlja je Allahova, On je daje u naslijeđe kome On hoće od podanika Svojih; a lijep ishod će biti za one koji budu Allaha svjesni.*⁵⁷

Kada govorimo o uskoj povezanosti vjerovanja i djelovanja i jakom utjecaju kojeg duhovna snaga može imati u životu čovjeka uvijek se sjećamo ashaba. Doživjeli su potpunu transformaciju ličnosti za svega nekoliko godina. Prije prihvatanja islama bili su neobrazovani, nemoralni, razjedinjeni, iscrpljivali su se u međusobnim sukobima i ratovima, ali prihvatanjem islama i jačanjem svoje veze s Gospodarom oni se obrazuju, postaju čestiti, nesebični, “više vole drugima nego samima sebi”, postaju čvrsta i snažna zajednica. Oni snagom duha i ideje osvajaju svijet!

⁵⁶ El-Mevdudi, *nav. djelo*, str. 50.

⁵⁷ Kur'an, El-A'raf, 128.

Ne smijemo usporavati niti se zaustavljati na tom putu ka Allahu, dž.š. Štaviše, naša je obaveza upoznavati sve one s kojima komuniciramo, živimo, radimo s njima ili se samo družimo na taj Put spasa. Posebna je naša obaveza odgajati novu generaciju muslimanske omladine koja će ispunjena duhovnim i moralnim vrijednostima znati koristiti materijalna sredstva koja posjeduje u unapređenje svojih zajednica i društava u kojima žive, a time i globaliziranog čovječanstva u cijelosti. Ova naša nadanja učvršćujemo hadisom Božijeg Poslanika, s.a.v.s.:

عَنِ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَثَلُ أُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَا يُدْرَى أَوْلُهُ خَيْرٌ أَمْ آخِرُهُ».

Et-Tirmizi bilježi od Enesa, r.a., da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

“Moji sljedbenici su poput kiše, ne zna se da li im je bolji početak ili kraj!”⁵⁸

To su oni dobri ljudi koji čine dobro i dobru se nadaju i sve što im se dešava smatraju dobrim, jer znaju da je to volja Gospodara koji je dobar i želi dobro Svome podaniku. Tome nas je poučio svojim riječima i djelima dobri Božiji Miljenik, s.a.v.s.

⁵⁸ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabul-edeb”, br. 2.869.

7 NEPREKIDNI HOD KA GOSPODARU

Ebu Hurejra, r.a., ashab, koji je vrlo kratko vrijeme boravio uz Božijeg Poslanika, s.a.v.s., a prenio je najveći broj hadisa, ka-
zuje da je Muhammed, s.a.v.s., prenio da je Allah, dž.š., rekao:

إِنَّ اللَّهَ قَالَ: مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحَبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَإِن سَأَلَنِي لِأَعْطِيَنَّهُ، وَلَكِنَّ اسْتَعَاذَنِي لِأُعِيدَنَّهُ، وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدَّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ، يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَنَا أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ.
(البخاري)

“Onome ko napadne Moga *prijatelja* objavio sam rat! Ni-
čim Mi se Moj podanik ne može više približiti nego onim
što sam mu obaveznim učinio, a neprestano Mi se Moj
podanik približava dobrovoljnim ibadetima sve dok ga
ne zavolim. A kada ga zavolim, bivam njegov sluh kojim
sluša, njegov vid kojim gleda, ruka njegova kojom hvata,
noga njegova kojom hoda. Ako Me nešto zamoli, zasigur-
no ću mu dati, ako zatraži utočište kod Mene, sigurno ću
ga zaštititi! Ni o čemu se ne kolebam da uradim koliko se
kolebam u vezi s dušom vjernika. On prezire smrt, a ja ne
volim da mu našao učinim!”⁵⁹

⁵⁹ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabur-rikak”, br. 6.137.

Cijelom svojom dušom, kroz najljepša i najsuptilnija nadanja i iščekivanja, čeznemo za blizinom našeg Stvoritelja i Gospodara. Cijelim svojim bićem osjećamo da je On Spas (*Selam*) i da od Njega spas dolazi i da samo uz Njega mir i spokoj možemo doživjeti. Otuda je cilj našeg životnog puta kroz sve naše misli, želje, riječi, stanja i aktivnosti biti što bliže svome Gospodaru – biti Njegov prijatelj.

Za jačanje duhovnosti potrebno je isprazniti se od privida, očistiti se od egoizma, oholosti i ovosvjetskih prohtjeva koji zamagljuju ogledalo srca u kojemu se trebaju odražavati Božija očitovanja; izdići se iznad vlastitih želja i napraviti prostora za Božije želje, a to se ne postiže samo pustim željama, čitanjem ili slušanjem, nego dosljednim, iskrenim i posvećenim pridržavanjem naredbi i zabrana Uzvišenog Allaha i Njegovog Poslanika, s.a.v.s.

Duhovnost se jača redovnim i dodatnim oblicima ibadeta, a posebno činjenjem dove u različitim situacijama. Sam Božiji Poslanik, s.a.v.s., u navedenoj hadisi kudsijji prenosi Allahove, dž.š., riječi da se čovjek svome Gospodaru najviše može približiti izvršavanjem onih ibadeta koje mu je On Uzvišeni obaveznim učinio.

Poslanik, s.a.v.s., izgradnju duše zasnivao je na tri osnove:

- čišćenje duše od bolesti ideološke i psihološke prirode. Pod ideološkim podrazumijeva se čišćenje duše od bezbožništva, idolatrije, praznovjerja, od uvjerenja da u svijetu vlada anarhija, da je čovjek prepušten samom sebi, da je život na ovom svijetu jedino što ima; dok se pod psihološkim bolestima podrazumijevaju: mržnja, zavist, sumnjičenje, oholost, pesimizam... itd.,

- navikavanje duše na principe koji će čovjeka voditi ispravnim putem optimizma, nesebičnosti, angažiranosti...,
- poštovanje i uvažavanje onoga koji nas usmjerava pravim putem: otuda potreba za vjerovanjem u Allaha, dž.š., jer nas je On stvorio i Svojom riječju nam ocrtao Pravi put, poslanike zato što su nam svojim riječima i životima demonstrirali kako razumijevati i primjenjivati Božiju riječ te sve učitelje (roditelje, nastavnike, profesore) koji nas usmjeravaju ka onome što je pozitivno.⁶⁰

Ali afirmiranje duhovnosti nije samo sebi cilj. Nije cilj da se kroz različite forme spominjanja Allaha, dž.š., izoliramo i isključimo iz zajednice i društva, nego naprotiv, da duhovno osnaženi intenzivnije pozitivno utječemo na društvene promjene. Svoju duhovnu snagu uvijek iznova treba pokazivati kroz svoje profesionalno i perfektno djelovanje na poslu (*ihsan*), u ljubaznosti i razumijevanju unutar porodice i općenito odgovornošću, dinamičnošću i sviješću o svojoj poziciji i ulozi u zajednici i društvu.

Islamski učenjaci, posebno oni koji se bave tesavvufom (*mutesavvifi*), detaljno su pojašnjavali puteve duhovnog usavršavanja i uzdizanja Allahu, dž.š. U mnogim detaljima njihovi se stavovi razlikuju, ali su saglasni u tome da na tom duhovnom putu postoje postaje, stanice (*mekami*) i stanja (*halovi*).

---

⁶⁰ Muhammed Rewwas Qal'ahdži, *Ličnost posljednjeg Allahovog poslanika* (s arapskog: Mehmed Kico i Safvet Halilović), El-Kalem – Sarajevo, Islamski pedagoški fakultet – Zenica, 2006, str. 244–246.

Mekami su duhovne postaje koje dostižemo shodno našem angažmanu i oni slijede jedan za drugim. Ne prelazimo na sljedeći mekam sve dok ne upotpunimo prethodni. Oni su poput vrline ili stava koji postaju dominantna odrednica naše duše. Za razliku od mekama halovi su prolazna, promjenjiva duhovna stanja. Brojni su mekami koje prelazimo na našem putu ka Gospodaru, a najznačajniji su:

- srčano pokajanje (*inaba, tevba*),
- ustezanje (*zuhd*),
- šutnja (*samt*),
- strahopoštovanje (*havf*),
- nada (*redža*),
- skromnost (*fakr*),
- strpljivost (*sabr*),
- oslanjanje na Allaha, dž.š., (*tevekkul*),
- zadovoljstvo (*rida*).

Među temeljnim ustanovama u tesavvufu, koje ga razlikuju od drugih sličnih razumijevanja i življenja islama, a koje također, imaju za cilj što više približiti čovjeka svome Gospodaru, jesu:

Spominjanje Allaha, dž.š. (zikr)

Jedan od najpouzdanijih i najkarakterističnijih metoda za postizanje neprestane svjesnosti jeste spominjanje Allaha, dž.š. (*zikr, zikrullah*), čija je osnovna svrha sadržana u tvrdnji da svako ko je u stanju zaboraviti sebe, svoje potrebe i želje i imati na umu Uzvišenog Boga, u stanju je izdići se iznad zaborava. Takvome će biti učinjene dostupnim duhovne

stvarnosti, stvarno postojanje i istinske vrijednosti, kako se to desilo Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., u toku mi'radža.

To sjećanje i spominjanje Boga (*zikir*) moguće je na različite načine i u raznovrsnim formama: razmišljanjem, ponavljanim izricanjem riječi snažnog sadržaja ili jednostavno posmatranjem i izražavanjem divljenja svemu onome što je Allah, dž.š., stvorio. Što smo jači vjernici sve je više toga što nas podsjeća na Boga i onda u svemu što nas okružuje vidimo odraz Božije mudrosti i svemoći. Tako Lebid ibn Rebi'a, poznati arapski pjesnik, kaže:

Čuda li! Kako se Allahu griješi i kako Ga poricatelj poriče?!

Kad u svemu znak postoji koji ukazuje da jedan je!

Sve što postoji na ovome svijetu, pojava u prirodi, historijski događaj, ljudsko ili životinjsko biće, mirisni cvijet kojeg osjetimo, sve razumijevamo samo kao znak (*ajet*) koji nas podsjeća na Allaha, dž.š., isto kao i kur'anski *ajeti*, koji su također *znakovi*, a h. Alija, r.a., govorio je: "Nisam nikada vidio bilo koju stvar, a da nisam vidio Boga ispred nje!"

Snažna svijest o Allahu, dž.š. (takva)

Takva je višeznačan termin, koji, između ostalog, znači izraženu svijest o sebi, svojoj slabosti i nemoći i svijest o svome Gospodaru i Njegovoj svemoći te na osnovu toga pružanje više pažnje i prostora duhovnim vrijednostima u odnosu na materijalne, aktiviranje duha, duše, a sputavanje *nefsa* (ega, niskih poriva i strasti). Iz te jako izražene svijesti rađa se odgovornost čovjeka za sebe, svoje postojanje, rezultate svoga rada, ali i sve one koji se nalaze u njegovoj blizini.

Druženje (suhba)

U islamu se naglašava društvena dimenzija čovjeka. Čovjek i na put prema Allahu, dž.š., ne ide sam. Neophodni su mu njegova braća i sestre, koji dijele njegov pogled na svijet i koji ga poučavaju, uvjeravaju, savjetuju, tješe, hrabre i pomažu mu da ostvari svoje različite potrebe, sve zavisno od stanja u kojem se nalazi, i u konačnici, potiču da zajedno istraju na tom putu do ostvarenja cilja.

Ljubav (mehabba)

Pod *mehabbom* se podrazumijeva bezrezervna ljubav prema Allahu, dž.š., koja nas oslobađa svih naših osobnih prohtjeva i želja. Naša jedina želja tada ostaje udovoljiti Allahu, dž.š. Rezultat je svijesti o Allahovoj, dž.š., veličini, neizmjernim Njegovim blagodatima, zahvalnosti na njima i na ulozi koju je podario čovjeku. Ona je izraz neutažive potrebe da se bude s Voljenim.

Spoznaja (ma'rifa)

Ma'rifa je posljednji, najviši stupanj u našem uzdizanju do Gospodara. Podrazumijeva istinsku spoznaju Allaha, dž.š., koja se može ostvariti na različite načine: umovanjem, duhovnim usavršavanjem ili osvjedočenjem. Spoznajom Allaha, dž.š., spoznajemo i realnost, suštinu svega stvorenoga, ali je ona rijetko kome dostižna. Ona podrazumijeva okončanje našeg traganja za vječnim, nadnaravnim, svetim, koje se oduvijek doimalo nedostižnim i nemogućim. Tada duša dolazi na stupanj apsolutnog i nepoljuljanog mira i spokoja.

Čovjek je društveno biće, najljepše se osjeća kada ima nekoga s kim može podijeliti svoju radost, sreću i zadovoljstvo, ali i kada se može rasteretiti dijeleći svoju tugu i bol sa svojom porodicom, prijateljima i poznanicima. Bitno je u životu koji je pun teškoća, trauma, izazova, problema imati onoga ko te razumije, ko se saosjeća s tobom, ko je uvijek uz tebe i uvijek je u stanju da ti pomogne. Otuda je prijateljstvo s Allahom, dž.š., posebna privilegija, kojoj ništa drugo nije slično ni ravno.

Ako smo potpuno posvećeni ibadetu i nastojimo obavezanim i dobrovoljnim ibadetima, cijelim svojim ponašanjem i životom, biti što bliži Allahu, dž.š., sve druge vrste užitaka, bogatstva i časti razumijevamo prolaznim i nebitnim i prestaju nam biti privlačni i važni. Ni u čemu drugome ne osjećamo zadovoljstvo, slast i sreću. Taj put nam Allah, dž.š., olakšava i daje nam posebnu priliku da budemo Njegovi prijatelji. U tom stanju naš jedini cilj je udovoljiti svome Gospodaru, činiti samo ono čime je On zadovoljan i udaljiti se od svega što bi moglo Njegovu srdžbu izazvati.

Tada gledamo i vidimo samo ono što On hoće, tada slušamo samo ono čime je On zadovoljan, tada ruke pružamo samo za onim što se Njemu dopada, tada koračamo samo tamo gdje nas Njegova milost vodi. Ovo činimo iz ljubavi, jer nastojimo svim svojim potencijalima udovoljiti svome Gospodaru i stid nas je učiniti bilo šta čime On nije zadovoljan, bez obzira kako neznatno bilo. Tada i nas naš Gospodar zavoli i uvodi nas na poseban stadij kada uživamo Njegovu punu zaštitu, kada nas oslobađa svih strahova i sve nam potrebe i želje ispunjava, a jedina naša želja je On!

Postali smo duhovno snažni kada postanemo svjesni da nam je Allah, dž.š., udahnuo Svoga Duha:

وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي.

*...i u nj udahnem dušu...*⁶¹

i da samo od Boga crpimo snagu da pobijedimo:

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ.

*...i nisi ti bacio, kad si bacio, nego je Allah bacio...*⁶²

Snažni smo vjernici kada budemo potpuno uvjereni da sve dolazi od Boga i da se sve Njemu vraća:

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ.

"Mi smo Allahovi i mi se Njemu vraćamo!"

A da bismo ušli u džennet, uživali u vječnim i neprolaznim džennetskim blagodatima da bismo bili u društvu onih koji su svojim životima svjedočili pokornost Uzvišenom Gospodaru iz reda poslanika, ashaba, velikih islamskih učenjaka i velikana iz svih generacija i naših najbližih i da bismo sve to krunisali najuzvišenijim trenutkom da vidimo svoga Gospodara, valja nam smrt iskusiti, tj. osloboditi se materijalnog dijela našeg bića – jasna je poruka hadisi kudsije.

⁶¹ Kur'an, El-Hidžr, 29.

⁶² Kur'an, El-Enfal, 17.

8 VJEROVANJE U ALLAHA, DŽ.Š.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «الْإِيمَانُ بِاللَّهِ» قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ» قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «تَمَّ الْحَجُّ الْمَبْرُورُ».
(النسائي)

Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je rekao: “Pitao je neki čovjek Vjerovjesnika, s.a.v.s.: ‘Božiji Poslaniče, koji je čin najvredniji? Poslanik, s.a.v.s., reče: *Vjeronanje u Allaha*. ‘Za-tim koji?’ – upita čovjek. *Borba na Božijem putu* – odgovori Resulullah. ‘A onda koji?’ – upita čovjek. *Ispravno obavljen hadž* – reče Božiji Poslanik, s.a.v.s.⁶³

U vremenima kada su muslimani općenito, a posebno Bošnjaci u veoma nezavidnom položaju, kada je veliki broj Bošnjaka agresor usmrtio (često najutjecajnije i najobrazovanije), kada je preko milion Bošnjaka prognao i time ih prisilio da ostave iza sebe sve materijalno i kulturno blago koje su cijelog života stjecali, kada je privredna infrastruktura u mnogim krajevima do temelja porušena, kada smo preplavljeni lažnim vrijednostima koje nam svjesno ili nesvjesno donose prijatelji i neprijatelji sa Zapada i Istoka, i kada smo i materijalno i duhovno potpuno opustošeni, treba započeti novi život.

⁶³ En-Nesai, *Sunen*, “Kitab menasikil-hadždz”, br. 2.624.

U takvoj situaciji neophodno je krenuti od preispitivanja naših osnovnih uvjerenja, životnih principa, sistema vrijednosti i načina kako i koliko te vrijednosti provodimo u praksu, jer o vjerovanju direktno ovisi naše djelovanje, naš život.

Da li zbilja vjerujemo u Boga? Koliko je to naše vjerovanje duboko, koliko nas ono prožima. Ili smo samo deklarativni muslimani? Da li je vjerovanje u Boga, uistinu, temelj naše egzistencije?!

U islamu Bog, Allah, dž.š., jeste jedan. On je transcendentan, iznad je osjetilne dokučivosti, ali i imanentan, bliži čovjeku od njegove "žile kucavice". I ovisno o jačini svijesti o prisutnosti Boga i Njegovom utjecaju na dešavanja u nama i oko nas i o jačini unutarnjeg osjećaja Božije prisutnosti, možemo govoriti o jačini ili slabosti naše duhovne energije koja prožima naše misli, volju, cijelo biće. Takve misli i volja se opet odražavaju na naše samopouzdanje, agilnost i spremnost na žrtvu na putu našeg ličnog usavršavanja, ali i stvaranja boljih uvjeta za sve one koji žive u našem okruženju.

S druge strane, osobe koje u sebi navodno nose vjerovanje u Boga, ali se ono ne odražava na njihova razmišljanja, nadanja i praksu podsjećaju na sasušena stabla koja ne listaju, niti daju ploda i koja se u dodiru s vatrom vrlo brzo u pepeo pretvaraju.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., u više je navrata na isto pitanje koje je najvrednije djelo davao nekoliko različitih odgovora: namaz obavljen u njegovo vrijeme, odnosno u nastupu njegovog vremena, dugo stajanje u namazu, glasno izgovaranje telbije, klanje kurbana u vrijeme obavljanja hadža. U nekoliko verzija koje su zabilježili gotovo svi hadiski autoriteti

Božiji Poslanik, s.a.v.s., odgovara da je najvredniji ljudski čin vjerovanje u Allaha, dž.š.

Spomenute predaje možemo usaglasiti njihovim specifičiranjem i sužavanjem njihovog značenja na osobe, odnosno vrijeme u kojem su iskazane. Općenito, za sve one koji se osjećaju sljedbenicima Božijeg Poslanika, s.a.v.s., najvredniji čin jeste vjerovanje u Allaha, dž.š.

O vjerovanju općenito

U arapskom jeziku riječ *iman* znači *povjerovati*, *nešto potvrditi*. Allah, dž.š., ističe u Kur'anu, a.š., riječi Jusufove, a.s., braće:

وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

*A ti nam nećeš vjerovati iako istinu govorimo...*⁶⁴

Temeljni sadržaj korijena *emn* u arapskom jeziku jeste *duševni mir* i *sigurnost od straha*. Prema tome, četvrta glagolska forma *amene* – *ju'minu* - *iman* može isto tako značiti *lišiti straha*, *osigurati*, *obezbijediti*, kao i *povjerovati u nešto ili Nekoga*.

Korijen riječi *amene* ima više značenja, naprimjer, pouzdavati se, povjeriti se, pokoravati se, potčiniti se itd. Vjera je, otuda, jezikom hadisa kazano, potčinjavanje Allahovoj volji, određenije, pouzdano življenje i bivovanje na tlu Njegove istine,⁶⁵ koje nam jasno ukazuje na cilj našeg življenja i određuje dinamizam našem životu.

⁶⁴ Kur'an, Jusuf, 17.

⁶⁵ A. Silajdžić, *40 hadisa sa komentarom*, str. 41.

O tome šta se podrazumijeva pod vjerovanjem islamski učenjaci su iskazivali različita mišljenja. Poznati komentator Muslimovog *Sahiha* En-Nevevi zaključuje da je stav eh-lisunijskih učenjaka, kako onih ranijih, tako i onih kasnijih, da se čovjekova vjera sastoji od unutarnje potvrde (*tasdik*), usmenoga svjedočenja (*ikrar*) i izvršavanja dobrih djela (*amel*).

Takva vjera je hijerarhizirana, tj. ona je podložna povećavanju, odnosno smanjivanju. Ona svoje polazište ima u šehadetu: priznanju Božije jedinosti (*ehad*) i jedinstva (*va-hid*), a njen najniži stupanj je uklanjanje prepreke s puta. Dakle, širok je raspon unutar kojega vjera može da varira, odnosno da se povećava ili smanjuje, zavisno od toga na kojemu smo stupnju podlaganja Allahovim, dž.š., naredbama i zabranama. Zapravo, savršeniju vjeru, koju Allah, dž.š., ulijeva prema zasluži u naša srca, postizemo zavisno od stupnja naše predanosti i poslušnosti (*istislam* i *inkijad*) prema Bogu, koji je izvorište naše vjere i naše sigurnosti. Najbolji mogući način da se postigne što je moguće veći stupanj pobožnosti i poslušnosti je življenje prema standardima Poslanikova, s.a.v.s., sunneta, u kojemu se ogleda punina njegove ljubavi i dobrote.⁶⁶

O vjeri u Boga

Za muslimana Allah je Svemoguć, Stvoritelj i Uzdržavatelj univerzuma, koji nije ničemu sličan i ništa nije usporedivo s Njim. Poslanik, a.s., bio je upitan od svojih savremenika o

---

⁶⁶ A. Silajdžić, *nav. djelo*, str. 40.

Allahu; odgovor je došao direktno od Allaha u formi jedne kratke kur'anske sure, koja se smatra osnovom jednoće i motom monoteizma. To je 112. sura koja glasi:

S imenom Allaha, Svemilosnog, Samilosnog!

Reci: "On je Allah – Jedan!

Allah je Utočište svakom!

Nije rodio i rođen nije,

i niko Mu ravan nije!"⁶⁷

Neki nemuslimani tvrde da je Bog u islamu strog i okrutan Bog, koji traži potpunu pokornost, da ne voli, niti je ljubazan. Ova tvrdnja je daleko od istine. Dovoljno je znati da svaka od 114 sura, osim devete, počinje ajetom: "S imenom Allaha, Svemilosnog, Samilosnog!"⁶⁸

U hadisi kudsiji se, također, navodi da je i prije nego je započeo stvarati ovaj svijet Allah, dž.š., u Svojoj Knjizi⁶⁹ zapisao, a što stoji iznad Njegovog Arša: "Moja milost nadvladava Moju srdžbu!"⁷⁰

U jednom drugom Poslanikovom, s.a.v.s., kazivanju skreće nam se pažnja da je Bog samo stoti dio Svoje milosti spustio na Zemlju, a da je 99 dijelova zadržao za Sebe, pa da poricatelj zna kolika je Allahova, dž.š., milost nikada ni u jednom trenu ne bi izgubio nadu u džennet, a, s druge strane, da vjernik

⁶⁷ Kur'an, El-Ihlas, 1–4.

⁶⁸ Više v.: "Concept of God in Islam", <http://www.sultan.org/articles/god.html> (2. 9. 2007).

⁶⁹ Ovdje se ne misli na Kur'an nego na *Levhi mahfuz* (pomno čuvanu ploču).

⁷⁰ Hadis bilježe: El-Buhari, *Sahih*, br. 2.955; Muslim, *Sahih*, br. 4.941; Et-Tirmizi, *Sunen*, br. 3.466; Ibn Madža, *Sunen*, br. 185; Ahmed, *Musned*, br. 7.187.

zna kakve su sve Allahove, dž.š., kazne, nikada ne bi mogao ni pomisliti da će se moći spasiti od njih.⁷¹

Bog je pravedan. Zato zlikovci i grešnici ne mogu izbjeći Njegovu kaznu, a ni čedni Njegovu nagradu i milost. Božiji atribut milosti ima punu manifestaciju u Njegovom atributu pravde. Ljudi koji u svom životu pate radi Njega i oni koji iskorištavaju druge cijeli svoj život ne mogu imati isti tretman kod svoga Gospodara. Očekivanje istog tretmana za njih dovodi do negiranja vjerovanja u čovjekovu odgovornost na Sudnjem danu, a to opet do negiranja svih inicijativa za moralan i krepostan život na ovom svijetu. Sljedeći kur'anski ajet je veoma jasan i izričit u ovom pogledu:

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ أَفَتَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ.

Za one koji se budu bojali Allaha bit će, zaista, dženneti uživanja u Gospodara njihova – zar ćemo muslimane sa nevjernicima izjednačiti?! Šta vam je, kako rasuđujete?⁷²

Jedinstvena upotreba imena Allah, kao vlastitog Božijeg imena, koje nema ni množine ni ženskog roda, jeste odraz islamskog naglašavanja čistote vjerovanja u Boga koja je bit poruke svih Božijih poslanika.

Zbog toga, islam smatra smrtnim grijehom svako pridruživanje bilo kojeg božanstva ili ličnosti Bogu. To je grijeh koji Bog neće nikada oprostiti, uprkos činjenici da On oprašta sve ostale grijehe.

⁷¹ Više v.: Ahmed, *Musned*, "Musnedul-muksirin mines-sahaba", br. 8.415.

⁷² Kur'an, El-Kalem, 34–36.

Božiji atributi

Stvoritelj mora biti različite prirode od stvorenih bića i stvari, jer, ako je On iste prirode kao i oni, On će biti vremenit i, usljed toga, trebat će Tvorca. Slijedi da Njemu nije ništa slično. Ako Tvorac nije *temporalan* (vremenit) onda On mora biti *eternalan* (vječan). Ali, ako je On vječan, On ne može biti uzrokovan i ništa izvan Njega nije uzrok da On nastavi egzistirati. To znači da On mora biti samodovoljan. Ako ne ovisi ni o kome za nastavak svoje egzistencije, onda ova egzistencija ne može imati kraja. Stvoritelj je zbog toga vječan i trajan. On je Prvi i Posljednji. On je Samodovoljni i Samouzdržavajući ili, koristeći se kur'anskim terminom, *El-Kajjum*. Stvoritelj ne stvara samo na način dovođenja bića u postojanje, On ih uzdržava i izvodi iz postojanja. On je konačni uzrok svega što im se dešava.

Ako je Stvoritelj, Vječni i Trajni, onda Njegovi atributi moraju biti vječni i trajni. On neće izgubiti ni jednu Svoju osobinu niti će steći novu. Ako se ovo pojmi na ovakav način, onda su Njegovi atributi apsolutni. Može li postojati više od jednog Stvoritelja sa sličnim apsolutnim atributima? Mogu li, naprimjer, postojati dva apsolutno slična tvorca? I momentalno razmišljanje pokazuje da ovo nije moguće.

Kur'an, a.š., ukratko prikazuje sve ove argumente u sljedećim ajetima:

Allah nije uzeo Sebi sina, i s Njim nema drugog boga! Inače, svaki bi bog, s onim što je stvorio – radio što bi htio, i jedan

drugog bi pobjeđivao. – Hvaljen neka je Allah koji je daleko od onoga što oni iznose.⁷³

Da Zemljom i nebesima upravljaju drugi bogovi, a ne Allah, poremetili bi se. Pa nek je uzvišen Allah, Gospodar svemira, od onoga što Mu pripisuju.⁷⁴

Kako vjerovati u Boga

Da bi čovjek bio vjernik neophodno je vjerovanje u Božiju jednoću, da je on Stvoritelj, Uzdržavatelj, Hranitelj, da On bezgranično gospodari Svojim stvorenjima i da je On jedini suvereni Sudac i Vladar. Treba, također, spoznati činjenicu da je Bog Jedini, koji zaslužuje da Mu se robuje i da se na ovaj način sustegne od robovanja bilo kojoj stvari ili biću. Da bi postigao ovo znanje o Jednom istinskom Bogu, čovjek treba konstantno vjerovati u Njega i ne smije dopuštati ništa što potiče negiranje istine. Zbog insistiranja na strogom mono-teizmu, vjerovanju da je samo Allah, dž.š., dostojan obožavanja, islam strogo zabranjuje sve forme mnogoboštva i sve ono što bi na bilo koji način u krajnjoj konsekvenci moglo dovesti do pridruživanja nekoga Allahu ravnim. Vjernik opisuje Boga i doživljava Ga samo na onakav način kako je On opisan u Kur'anu i vjerodostojnim hadisima. Ne oslovljava Ga ni jednim imenom kojim nije On sam Sebe nazvao ili Ga tim imenom nije nazvao Muhammed, s.a.v.s.

Kada vjera uđe u čovjekovo srce, ona izaziva različita duhovna stanja koja rezultiraju izvjesnim akcijama.

⁷³ Kur'an, El-Mu'minun, 91.

⁷⁴ Kur'an, El-Enbija', 22.

Posjedovati zajedno ova duhovna stanja i akcije dokaz su prave vjere. Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

“Vjera je ono što se čvrsto ukorijeni u srcu i što potvrđuju djela.”⁷⁵

Prije svega iznad ovog duhovnog stanja je osjećaj zahvalnosti Bogu za koji može biti rečeno da je bit ibadeta. Osjećaj nezahvalnosti je tako ružan da je poricatelj nazvan *kafrirom*, što može značiti onoga ko poriče istinu, kao i onoga ko je nezahvalan. Vjernik voli Allaha i zahvalan Mu je na blagodatima kojim ga je obasuo. Svjestan je činjenice da su njegova dobra djela, misaona ili fizička, daleko od toga da budu primjerena Božijoj milosti. Uvijek je zabrinut da ga Bog neće kazniti na ovom ili na onom svijetu. On se zbog toga boji Boga, predaje Mu se i robuje Mu s velikom poniznošću. Čovjek ne može biti u takvom duhovnom stanju, a da u isto vrijeme ne bude svjestan Boga. Sjećanje na Boga je životna snaga bez koje život postepeno slabi i odumire. Kur'an, a.š., nastoji da promiče ovaj osjećaj zahvalnosti čestim ponavljanjem Božijih atributa.

Ako želimo da nas Allah, dž.š., čuje i da nam se odazove kada smo u neprilikama, u problemima, sjetimo Ga se kada smo rahat, sretni i zadovoljni i ne prekoračujemo granice koje je On postavio. Muhammed, a.s., kaže:

---

⁷⁵ Hadis navode: Ibn Ebi Šejba, *Musannef*, VI, str. 163, br. 30.351 i El-Bejheki, *Šu'abul-iman*, I, str. 80, br. 66. El-Munavi smatra da se radi o slabom hadisu (*Fejdul-kadir šerh El-Džami'is-sagir*, El-Mekteba et-tidžarija el-kubra, Kairo, 1937, V, str. 355.)

“Čuvaj Allaha, Allah će te sačuvati! Čuvaj Allaha naći ćeš Ga uza se!”⁷⁶

O jačini imana i spremnosti na najveća odricanja iz ljubavi prema Allahu, dž.š., najbolje govori slučaj čarobnjaka iz vremena Musa'a, a.s., koji su nakon spoznaje Allahova egzistiranja i Njegove moći, bez obzira na najžešće prijetnje faraona da će ih izmasakrirati ravnodušno rekli:

*“Mi nećemo tebe staviti iznad jasnih dokaza koji su nam došli, tako nam Onoga koji nas je stvorio!” – odgovoriše oni – “pa čini što hoćeš; to možeš da učiniš samo u životu na ovom svijetu.”*⁷⁷

Samo verbalno očitovanje naše pripadnosti islamu i uvjeravanje drugih da smo vjernici podsjeća nas na istu takvu tvrdnju beduina kojima Poslanik, s.a.v.s., prema kur'anskom nalogu, treba sasvim otvoreno reći:

*“...Vi ne vjerujete, nego recite: ‘Mi smo muslimani!’, a u srca vaša prava vjera još nije ušla...”*⁷⁸

Muslimani s deklarativnim vjerovanjem mogu jedva životariti, ali ne mogu snažnije utjecati ni na sebe, a kamoli na druge. Auto sa benzinom u kojem ima dosta vode stalno zastaje i gasi se, a avion sa kerozinom se i u visine može dići.

Prava vjera podrazumijeva potpunu predanost Allahu, dž.š., i spremnost da se svim svojim potencijalima, bez kolebanja, ustezanja i ustručavanja, borimo na Njegovom putu:

⁷⁶ Et-Tirmizi, *Sunen*, br. 2.440; Ahmed, *Musned*, br. 2.537.

⁷⁷ Kur'an, Ta-Ha, 72.

⁷⁸ Kur'an, El-Hudžurat, 14.

*Pravi vjernici su samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegovu vjeruju, i poslije više ne sumnjaju, i bore se na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni!*⁷⁹

Spominjanjem Allaha, dž.š., muslimani zadobivaju unutarnju smirenost i psihičku stabilnost, zaboravom Allaha, dž.š., predajemo se neizvjesnosti kojoj nismo dorasli, čime nailazimo na manje ili veće nezgode, kao što je i slučaj sa Jusufom, a.s., kada biva bačen u zatvor, a Junusa, a.s., guta kit...

Vjerovanje koje je Božija objava prenijela čovjeku o istinama svijeta i života, o njegovom odnosu prema Allahu, dž.š., koji nema sudruga, o ljudskom završetku nakon smrti, ne može natjerati čovjeka na određeno ponašanje, izuzev ukoliko se to uvjerenje ne zasadi u umu, a zatim, kroz emocije, prelije na srce. Vjerovanje u postojanje Boga, bez ljubavi i strahopoštovanja prema Njemu, ne može ništa pokrenuti, niti može ponukati na bilo kakvo žrtvovanje. Čovjek se povodi za srčanim emocijama, više nego za racionalnim uvjerenjima.⁸⁰

Šta je, uistinu, u našim dušama, kakvo vjerovanje i koje jačine prosudimo po našem utjecaju na druge, svoju porodicu, komšije, prijatelje, kolege? Da li uopće u nama ima snage da pozitivno utječemo na sebe i druge?!

Dobro promislimo o sebi i onome što uistinu jesmo! Da li smo ikada pomislili da se kur'anske riječi: *Ima ljudi koji govore: "Vjerujemo u Allaha i u onaj svijet!" – a oni nisu vjernici...*⁸¹ odnose možda na nas?!

⁷⁹ Kur'an, El-Hudžurat, 15.

⁸⁰ Muhammed Seid el-Buti, *nav. djelo*, str. 92.

⁸¹ Kur'an, El-Bekara, 8.

9

IZBJEGAVANJE MITOVA
I PRAZNOVJERJA

Abdullah ibn Abbas, r. anhuma, prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عَرَضَتْ عَلَيَّ الْأُمَّمُ، فَأَخَذَ النَّبِيُّ يَمْرُ مَعَهُ الْأُمَّةُ، وَالنَّبِيُّ يَمْرُ مَعَهُ النَّفَرُ،
وَالنَّبِيُّ يَمْرُ مَعَهُ الْعَشْرَةُ، وَالنَّبِيُّ يَمْرُ مَعَهُ الْخَمْسَةُ، وَالنَّبِيُّ يَمْرُ وَحْدَهُ،
فَنظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ كَثِيرٌ، قُلْتُ: يَا جَبْرِيلُ، هَؤُلَاءِ أُمَّتِي؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ
انظُرْ إِلَى الْأَفْقِ، فَنظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ كَثِيرٌ، قَالَ: هَؤُلَاءِ أُمَّتُكَ، وَهَؤُلَاءِ
سَبْعُونَ أَلْفًا قَدَّامَهُمْ لَا حِسَابَ عَلَيْهِمْ وَلَا عَذَابَ، قُلْتُ: وَلِمَ؟ قَالَ:
كَانُوا لَا يَكْتُوبُونَ، وَلَا يَسْتَرْفُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ فَقَامَ
إِلَيْهِ عَكَاشَةُ بْنُ مِحْصَنِ، فَقَالَ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، قَالَ: اللَّهُمَّ
اجْعَلْهُ مِنْهُمْ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ آخَرَ قَالَ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، قَالَ:
سَبَقَكَ بِهَا عَكَاشَةُ. (البخاري)

“Pokazani su mi narodi, pa sam vidio vjerovjesnika s kojim prolazi cijela zajednica, s drugim vjerovjesnikom grupa ljudi. S trećim vjerovjesnikom prolaze deseterica, s četvrtim vjerovjesnikom prolaze peterica, a prošao je i jedan vjerovjesnik sam. A onda sam vidio veliko mnoštvo, pa upitah: ‘Džibrile, jesu li ovo moji sljedbenici?’ Reče: ‘Ne, ali sada pogledaj na horizont!’ Pa sam pogledao i vidio ogromno mnoštvo. ‘Ovo su tvoji sljedbenici. Među njima je predvodnica od sedamdeset hiljada ljudi, koji neće polagati račun niti će biti kažnjeni!’ Upitah: ‘Zašto?’ ‘Zato što nisu koristili kauterizaciju, nisu tražili da im se *rukja* uči, niti su bili skloni zloslutnji, nego su se na svoga Gospodara oslanjali.’ Ustade pred njim Ukaša ibn Mihsan pa zamoli:

‘Čini dovu Allahu, dž.š., da me učini od njih!’ Tada Poslanik, s.a.v.s., učini dovu: ‘Bože moj, učini ga od njih!’ Tada pred njim ustade drugi čovjek pa zamoli isto: ‘Čini dovu Allahu, dž.š., da me učini od njih!’ ‘Preduhitrio te je Ukaša’ – odgovori mu Poslanik, s.a.v.s.”⁸²

Čovjek se vrlo često, posebno na ovim našim balkanskim prostorima, nalazi u životno teškim situacijama. Pogađaju ga prirodne nepogode: poplave, suše, požari, mrazovi i gradovi, razorni vjetrovi, zemljotresi; društvene kataklizme: oružani sukobi, ratovi, protjerivanja, teror, genocid, urbicid, ekocid i dr. Osjeća čovjek da se takvim nedaćama ne može suprotstaviti svojim ograničenim osobnim snagama pa pribjegava traženju duhovne, metafizičke snage koja će mu osigurati život. I umjesto da se obraća Allahu, dž.š., i od Njega pomoć traži, a zatim da jača svoje osobne potencijale i potencijale zajednice i društva, on pribjegava nošenju različitih “magičnih” predmeta, konzumiranju “ljekovitih voda” koje liječe od svih bolesti, čak i sapiru grijeha, posjećuje mjesta dobrih ljudi za koje smatra da imaju čudotvornu moć, prati dešavanja oko sebe i na osnovu njih zaključuje da li će biti blagoslovljeno i uspješno ono što planira uraditi ili će doživjeti neuspjeh i očekuje u svemu tome – čudo.

Skoro svakodnevno dobivamo poruke da određeni tekst trebamo prosljediti dalje i da ćemo biti sretni zbog toga, a ako to ne uradimo, da ćemo doživjeti veliku nesreću i skoro po inerciji prosljeđujemo dalje poruku ne želeći da na sebe navučemo nesreću.

---

⁸² El-Buhari, *Sahih*, “Kitabur-rikak”, br. 6.541.

Na našu veliku žalost, danas, čak i u XXI stoljeću, među muslimanima se neznanje, sujevjerje, praznovjerje, mit i legenda prepričavaju, uvažavaju i cijene, a znanje, istraživanje i činjenice se nipodaštavaju i smatraju dalekim i stranim.

Ovo nisu posljedice djelovanja muslimanskih neprijatelja i svjetskih zavjera, ovo je stanje našeg duha, kulture, vjere i intelekta.

Ovakvim načinom života upropaštavamo i ono malo potencijala koje kao muslimani imamo, stvaramo vrlo ružnu sliku kod drugih da je islam vjera mitova i praznovjerja i umjesto da ponudimo novu viziju cijelom čovječanstvu kako da povrati svoje dostojanstvo mi ga strovaljujemo u zaostalost, neprosvijećnost i zabludu!

Pod praznovjerjem se misli na anahrone postupke i sisteme vrijednosti i posmatranja aktualnih dešavanja koji se povezuju uglavnom s nekom magijskom praksom i magijskom sviješću.

Savremeni čovjek je otuđen, nesretan, očajan, depresivan, ispunjen strahom i anksioznošću i traga za svim onim za što mu se čini da mu može pomoći da se izbavi iz tog teškog stanja i to nastoji primjenjivati, ne propitujući uopće koliko je to razumno, vjerodostojno i djelotvorno. Kako bi otklonio strah od nepoznatog, neizvjesne sutrašnjice i fenomena koje sebi ne umije objasniti on poseže za praznovjerjem i sujevjerjem.

Ono malo vremena koje provedemo sa svojom djecom i potomcima često iskoristimo da im prenesemo kazivanja i priče koje su pune mitova i legendi, bez ikakva osnova i historijskog utemeljenja.

Imanentno je čovjeku kada razmišlja o budućnosti, definira svoje životne ciljeve, utvrđuje strategiju i planove, kada treba da donese važne odluke u svome životu da se ne oslanja samo na osobno promišljanje, konsultiranje s mudrim i iskusnim ljudima nego i da traži nadahnuće, metafizičke smjernice i napatke Sveznajućeg, kako bi ispravno postupio i ne bi načinio grešku.

Pogubno je kada u tim nastojanjima zastrani pa umjesto da dobije duhovnu snagu i podršku, on se osloni na čine, običaje i prakse koji nemaju apsolutno nikakvo utemeljenje u šerijatu, nego naprotiv predstavljaju formu idolopoklonstva (*širka*), jer se moć i snaga pripisuje i podrška očekuje od nekog drugoga, a ne od Allaha, dž.š.

U situacijama kada nailazimo na pitanja na koja nemamo odgovora posežemo za sujevjerjima. Vrlo često smo u početku sumnjičavi prema njima, ali ih prihvatamo, uvjeravajući sami sebe da nam ne mogu štetiti, a mogu koristiti, a onda ih vremenom počinjemo neizostavno primjenjivati, osjećajući sve veći strah od nesreće ako ih zanemarimo.

Takvim djelovanjem čovjek je sebi prouzročio dva velika problema. Dobio je smjernice, uvjeren da su ispravne, i postupit će u skladu s njima, a nije ni svjestan da smjernice nisu valjane i da ga krivo usmjeravaju. Drugi veliki problem koji je izazvao jeste da je takvim postupkom počinio *širk*, jedini grijeh koji Allah, dž.š., ne prašta i time se udaljio od Njega, a posljedično tome i od svakog dobra. Takvim ponašanjem čovjek se sve više otuđuje, slabi i uništava u svakom smislu.

Poslanikova, s.a.v.s., glavna misija tokom prvih trinaest godina objave i njegovog boravka među mekkanskim mnogobošcima, bila je osloboditi ljude od njihovog praznovjernog i krivog vjerovanja te ih odvojiti od neznabožačke prakse gatanja, predskazanja i kumirstva.⁸³

Koja su najprisutnija sujevjerja kod nas?

Praznovjerna svijest i pogled na svijet je veoma širok i obuhvata veliki broj različitih vjerovanja i praksi, od horoskopa i želje da na taj način saznamo budućnost, zloslutnje na osnovu dešavanja u prirodi, preko straha od petka 13, prelaska crne mačke preko puta, nošenja hamajlija, do traženja pomoći od evlija i dr.

Prisutna je praksa nošenja zapisa, amuleta, privjesaka, crvenog vunenog konca i sl., bilo da ih sami nosimo ili stavljamo na ruke naše djece s ciljem da ih štite od zlih utjecaja. Vrlo često majke kažu: "Ne može naškoditi djetetu, pa zašto ne bih primijenila, može da bude samo korisno". Šejtan na ovaj način obmanjuje ljude da se tako stječe Božija naklonost i zaštita, a, ustvari, stječemo grijeh i mogućnost da odeмо u neoprostivi grijeh (*širk*).

Predskazivanje zla (*zloslutnja, tetajjur*) veoma je širok pojam i označava pesimizam i odustajanje od akcije na osnovu znakova u prirodi, npr. leta ptica i sl. Naime, kod predkur'anskih Arapa je bio običaj da su dolazak jata ptica s desne strane smatrali dobrim znakom za putovanja i

---

⁸³ <https://akos.ba/top-lista-najrasirenijih-praznovjerja-medu-bosnjacima/> (23. 10. 2020).

poslove, dok bi dolazak ptica s lijeve strane smatrali lošim, pa bi odlagali poslove, a na put ne bi polazili. Takve pojave izazivaju bojazan u ljudskom srcu i tište ga, umjesto da se osloni na Allaha, dž.š.

Mnogo je predaja koje se pripisuju Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i navode se bez ikakvog niza prenosilaca (*seneda*), što znači da nisu utemeljene, a govore o tome šta nije dobro raditi u svakom danu sedmice, pojedinačno. U jednoj predaji, za subotu se kaže da je "dan nevolja i nezgoda. Taj dan je zabranjeno: rezanje noktiju, šišanje, brijanje i sastajanje sa ženom." I za ostale dane postoje izmišljene predaje kojima se ljudima otežava život i vjera čini opterećujućom i nelogičnom.

Slobodno se može reći da je jedan od najraširenijih vido-va sujevjerja kucanje u drvo radi sreće i berićeta. Prakticiraju ga svi bez obzira na religijsku pripadnost. Ovo se zasniva na starom vjerovanju po kojem su *neuzubillah* bogovi, odnosno demonska bića živjeli u drveću. Kada bi neko dolazio da moli neko od tih bića za nešto, ritual je zahtijevao da najprije dodirne koru drveta. Ako bi mu se ta želja kasnije ispunila, on je ponovno dolazio do istog drveta da kucne u njega. Ovo je bila poruka tom biću da je molba urodila plodom, a istovremeno gest zahvalnosti za uslišanu molbu. Ako želimo da hairli protekne ono što planiramo onda kao muslimani kažemo: *mašallah*, bez kucanja u drvo!

Mnogi smatraju da nas očekuje neprijatnost ukoliko nam put pređe crna mačka. Iako se crna mačka od drugih mačaka razlikuje samo po boji, ljudi su joj stoljećima pripisivali osobine zla. U srednjem vijeku u Evropi kada je počela histerija

o vješticama, ulične mačke su često njegovala i hranila siromašne stare žene, koje su kasnije optuživane za vještičarenje. Tako su njihove mačke saputnice, od kojih su neke bile crne, smatrane krivim za vještičarenje. Iako je civilizacija napredovala i dalje postoje ljudi koji pljuju i vraćaju se tri koraka unazad kad im crna mačka pređe put.

Još jedno prisutno sujevjerje je vjerovanje u petak trinaesti, kao nesretan dan. Ono potiče od kršćana, a s islamom i muslimanima nema ništa zajedničko. Petak 13. ima vrlo konkretnu historijsku osnovu. Kontekst ovog datuma je hapšenje templara koje se desilo u noći između četvrtka i petka 1307. godine na teritoriji Francuske. Rano ujutro, u petak 13. oktobra 1307. godine došlo je do hapšenja svih značajnih templarskih velikodostojnika. Od tada potiče negativna konotacija ovog datuma koja je naknadno poživljavana kroz različite priče i mitove. Neki smatraju da se ona veže za Isaa, a.s., odnosno Isusa i njegove sljedbenike. Po kršćanskoj dogmi u petak je razapet Isus Hrist, a broj trinaest ukazuje na broj učesnika posljednje tajne večere. Juda, izdajnik, bio je 13. osoba za stolom.

Vjerovanje po kojem razbijeno ogledalo donosi sedam godina nesreće također je jedno od raširenih sujevjerja. Stari Rimljani su vjerovali da se čovjekov život obnavlja svakih sedam godina. Čovjek je mislio da je njegov odraz koji je vidio na površini jezera, bare, kasnije ogledala bio njegovo drugo ja, ili njegova druga duša. Pošto je razbijanjem ogledala taj život bio ugrožen, trebalo je čekati cijelih sedam godina da bi se on obnovio.

Također, po kršćanskom vjerovanju koje je naslijeđeno od paganskih naroda, prolazak ispod merdevina naslonjenih na zid donosi nesreću, zbog toga što je položaj merdevina u trouglu, a to je znak za život. Kada prolazimo kroz trougao, izazivamo sudbinu, uključujući i duhove koji žive ispod merdevina, a opet uključujući i zle duhove kojima se to neće sviđjeti. Sve je ovo jasna zabluda, od koje se istinski utječemo Allahu, dž.š.

Koliko puta smo čuli: "Ne sjedi na čošku stola, nećeš se udati!" Ma koliko mlade žene bile emancipovane, skoro svaka se poslije tih upozorenja skloni u stranu. Vjerovanje vuče korijene iz 18. stoljeća, kada su umjesto ovalnih stolova, koji simboliziraju porodičnu harmoniju, u upotrebu ušli čoškastii, a čošak, kao trn ili bodež, viđen je kao simbol razdora.

Kod neukih ljudi postoji uvjerenje da su određena mjesta na našem brdovitom Balkanu posebno berićetna i sveta, zbog nekog pobožnog muškarca ili žene koji su živjeli u tom mjestu, događaja koji je obilježio određeni vremenski period ili zbog "ukazivanja" umrle osobe živima na tom mjestu i sl. Vjeruje se da će ta svetišta i mezari evlija njihov život učiniti blagoslovljenim i da će ih osoba iz kabura usmjeravati u njihovom životu te da je moguće iscjeljenje od bolesti blagoslovom tih merhuma!

Itakako je važno sjećati se značajnih datuma iz naše prošlosti i velikih ličnosti koje su dale značajan doprinos očuvanju domovine i našeg identiteta na ovim prostorima, čime će i nas motivirati da uložimo sličan trud, ali nikada to obilježavanje značajnih datuma i ličnosti ne smije prerasti u čin traženja pomoći od njih ili, ne daj Bože, njihovog obožavanja.

Posjećivanje mezarja, nazivanje selama i učenje dove umrlima je šerijatski utemeljeno i pohvalno djelo. Međutim, obilazak turbeta i učenje dova kod njih s nadom da će ukopani u njima pomoći, nema osnova u islamu. Pomoć se traži samo od Allaha, dž.š.

Među ljudima postoji izvjestan broj dobrih znakova za koje se vjeruje da donose sreću. Mnoge muslimanske kuće ili automobili okićeni su ovakvim znakovima, a sve zarad postizanja sreće i bereketa. Rog i potkovicica mogu se vidjeti na mnogim muslimanskim kućama. Vjeruje se da konjska potkovicica iznad ulaznih vrata kuće čuva kuću od zla, a zakačena iznad kreveta čuva od noćnih mora. Čak se naglašava da šiljci moraju biti okrenuti prema gore kako se sreća ne bi preljevala. Vjerovanje da potkovicica donosi sreću potiče od vjerovanja u simbol polukruga i Mjesečevog srpa. U ranijim religijama vjerovalo se da polukružni oblik posjeduje magijske moći i sposobnost zaštite. Tokom srednjeg vijeka crkva i javne zgrade imale su prozore i mnoge detalje na fasadama u obliku polukruga, jer je postojalo vjerovanje da ovaj oblik štiti od zlih sila. Stari Grci su konje počeli potkivati u četvrtom stoljeću. Pošto su konji u to vrijeme smatrani svetim životinjama i njihove potkovice su smatrane predmetima koji donose sreću.

Djetelina sa četiri lista smatra se jednim od svetih znakova. Postoji nekoliko legendi koje prate ovu biljku. Jedna od njih je da je h. Hava ponijela sa sobom djetelinu sa četiri lista kada je napuštala džennet. Također, stari Druidi u Engleskoj su vjerovali da djetelina sa četiri lista ima magijske osobine. Jedno od tih vjerovanja svodilo se na to da svako ko

je pronađe, dobija mogućnost i sposobnost da vidi zla bića kao što su vještice i đavoli te da ih tako može izbjeći.

Vjeruje se, a to je postala praksa kod muslimana u Bosni, da žene, kada dolaze na babine tek rođenoj ženskoj djetetu, trebaju ponijeti na dar dva jajeta i staviti ih djetetu pod jastuk, kako bi sljedeće rođeno dijete bilo muško. Poznato je i vjerovanje u beričet riže, kojom se posipaju mladenci, s ciljem da budu plodni u životu.

Vjeruje se da se činom otvaranja kišobrana u kući priziva bijeda u porodici. Ne samo zbog toga što se često otvarao kada je curila voda kroz krovove, nego i zato što je podsjećao na baldahin, koji je nosio sveštenik kada je vjernicima radio posljednje pomazanje prije smrti.

Sva ova praznovjerja, u manjoj ili većoj mjeri, prisutna su kod određenog dijela muslimana. Obaveza nam je napustiti sve te neutemeljene aktivnosti i okrenuti se suštini onoga s čime je došao posljednji Allahov poslanik Muhammed, s.a.v.s.

Jedno od prvih vjerovanja koje islam usađuje u duše svojih sljedbenika jeste činjenica da je ovaj kosmos i sve što je u Njemu, stvorio Jedan i Jedini, Svemogućí i Apsolutni Gospodar, Allah dž.š., i da od Njega sve na ovom svijetu zavisi.

Čisto monoteističko vjerovanje temelj je zdravog islamskog društva. Islam je u svojoj osnovi došao da ljude udalji od svih zabludjelih i neutemeljenih vjerovanja te da uputi ljude vjerovanju i postupcima s kojima će postići uspjeh i sreću i svoj ovodunjalučki i ahiretski spas.

Ono što se traži od nas muslimana jeste da se oslobađamo mitova i praznovjerja, da razvijamo kritičko mišljenje kojim ćemo propitivati ono što vidimo i čujemo, usvajati

ono što je utemeljeno na snažnim argumentima, a odbacivati ono što nema utemeljenja. Vjerujemo da je vrijeme čuda i nadnaravnosti (*mu'džiza*) prošlo, da nije svrha Božijih prijatelja (*evlija*), živih i mrtvih, da krše Božije zakonitosti koje vladaju u svijetu, a naša da se uzdamo u to, da nas hamajlije i talismani bez obzira od čega bili napravljeni neće štiti od zla, nego da naš uspjeh ili neuspjeh, zavisi isključivo od Božije volje i našeg truda i djelovanja.

Iako je od onoga što je Poslanik, s.a.v.s., spomenuo Abdul-lahu ibn Abbasu, r. anhuma, da su karakteristike onih koji će bez polaganja računa i ikakve kazne ući u džennet, jedino strogo zabranjena zlaslutnja, a kauterizacija i traženje da nam se Kur'an uči radi liječenja (*rukja*) dopušteni kada nam je to potrebno, ovdje Poslanik, s.a.v.s., govori o višoj razini vjerovanja i ponašanja u skladu s njim. Iako su ove radnje dopuštene, oni ih se iz ljubavi prema Allahu, dž.š., odriču, naglašavajući da se samo na Njega oslanjaju, da im je samo On potreban i da samo Njegovu podršku traže!

10 SPOMINJANJE ALLAHA, DŽ.Š. (ZIKR)

Ebu Hurejra, r.a., kako bilježi El-Buhari, prenio je da je Muhammed, s.a.v.s., kazivao da je Allah, dž.š., rekao:

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عِبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرْتَنِي، فَإِنِ ذَكَرْتَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتَهُ فِي نَفْسِي، وَإِنِ ذَكَرْتَنِي فِي مَلَأٍ ذَكَرْتَهُ فِي مَلَأٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ، وَإِنِ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَإِنِ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا، وَإِنِ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً. (البخاري)

“Ja sam i pri pomisli Moga podanika na Mene, a uz njega sam kada Me spomene. Ako Me spomene u sebi, spomenut ću ga u Sebi. Ako Me spomene u društvu, spomenut ću ga u društvu boljem od njih. Ako Mi se približi za pedalj, približit ću mu se za lakat, a ako Mi se približi za lakat, približit ću mu se za hvat. Ako Mi ide hodajući, Ja ću njemu ići trčeći!”⁸⁴

Jedna od temeljnih karakteristika čovjeka jeste da posjeduje intelektualne potencijale koji mu, između ostalog, omogućavaju da pamti ono što mu je važno u životu. Nove informacije konstantno potiskuju stare, ali one koje su važne ostaju memorirane godinama, često tokom cijelog života. Vrlo je važno za čovjeka da nikada ne zaboravi ono što ga čini čovjekom, a još je važnije da ne zaboravi Onoga koji ga je učinio čovjekom, svoga Stvoritelja i Gospodara.

Osobe koje zaborave Allaha, dž.š., ne spominju Ga i ne obraćaju Mu se ni kada su u teškoćama, problemima, a

⁸⁴ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabut-tevhid”, br. 7.405.

kamoli kada su raspoloženi i kada im sve ide kako očekuju, koje umišljaju da su same sebi dovoljne, ustvari, su prepuštene same sebi, otuđene su i zaboravljene. Većinu njih u poslovima i djelovanju karakterizira: stalna obamrlost i lijenost; njihovim mentalnim stanjem dominira depresivnost, agresivnost, oholost i uobraženost, a u suštini su kolebljivi i nesigurni. Na taj način oni zaboravljaju sebe, svoje prioritete u životu, cilj života, pa i sam smisao života. Za takve Allah, dž.š., kaže:

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ.

*A onaj ko se okrene od spominjanja Mene, taj će teškim životom živjeti i na Sudnjem danu ćemo ga slijepim oživititi...*⁸⁵

Kao da je o našem vremenu i nama govorio veliki Hasan el-Basri kada je na pitanje: “Jesu li, cijenjani šejhu, naša srca zaspala?”, odgovorio: “Dobro bi bilo da su zaspala, jer onaj koji spava, kada se prodrma, probudi se, nego su vaša srca zamrla, pošto se ne bude kad se prodrmajaju!”

Kao što smo ranije istakli, jedan od najpouzdanijih metoda za postizanje neprestane svijesti o Allahu, dž.š., jeste Njegovo spominjanje (*ziker, zikrullah*). To je put čišćenja srca od prevelike ljubavi za dunjalukom i svemu onome što je materijalno i animalno te usađivanje ljubavi prema Onome koji je Vječno Živi.

To sjećanje i spominjanje Allaha, dž.š. (*ziker*) moguće je na različite načine i u raznovrsnim formama: osjećajem straha od konačne sudbine i nade u Božiju milost koji se

⁸⁵ Kur'an, Ta-Ha, 124.

nose u srcu, posmatranjem i izražavanjem divljenja svemu onome što je Allah, dž.š., stvorio, razmišljanjem o Božijem stvaranju, čovjeku i njegovoj misiji, ponavljanim izricanjem riječi snažnog sadržaja kojima se veliča Allah, dž.š.: *La ilahe illallah* (Nema boga osim Allaha), *Allahu ekber* (Allah je najveći), *La havle ve la kuvvete illa billahil-ʿAlijil-ʿAzim* (Nema snage ni moći bez Uzvišenog i Velikog Allaha), učenjem Kurʿana, izvršavanjem drugih vrsta ibadeta, posebno namaza koji je najpotpuniji sadržaj i forma zikra, kao i svakom drugom aktivnošću koja se čini u ime Boga i jača našu svijest o Njemu.

Treba nastojati Allaha, dž.š., spominjati uvijek i na svakom primjerenom mjestu. Za sva ostala iskazivanja pokornosti i poniznosti Allahu, dž.š., imamo određena ograničenja i sugestiju da se ni u ibadetu ne pretjeruje. Jedino se u *zikrullahu* ne može pretjerati.

Ibn Abbas, r. anhumā, komentirajući sljedeći ajet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا.

*O vjernici, često Allaha spominjite i hvalite i ujutro i navečer Ga veličajte...*⁸⁶ kaže: "Zaista Allah nije propisao Svojim podanicima ni jednu obavezu, a da joj nije odredio granicu i izuzeo određene kategorije ljudi, u određenim situacijama za njeno izvršenje, osim zikra. Uzvišeni Allah nije zikru odredio granicu niti je ikoga izuzeo od njegovog izvršenja, rekavši: *Allaha spominjite stojeći, sjedeći i ležeći!*⁸⁷ Ovo znači: noću i danju, na moru i kopnu, kod kuće

⁸⁶ Kurʿan, El-Ahzab, 41, 42.

⁸⁷ Kurʿan, En-Nisaʾ, 103.

i na putu, u izobilju i oskudici, u zdravlju i bolesti, tajno i javno i u svakoj drugoj situaciji.”

Allaha, dž.š., ne treba spominjati samo u toku i poslije namaza, nego i kada vidimo ili doživimo nešto lijepo reći *mašallah*, kada nas nešto iznenadi i začudi, popratiti to riječima *subhanallah*, prije svega što namjeravamo uraditi reći *bismillah*, poslije svega što nam se desi, bez obzira izgledalo nam teško i neprijatno ili prijatno reći: *elhamdulillah*, kada se ogriješimo o neki od Božijih principa, pravila i naredbi da iz svega srca kažemo: *estagfirullah*.

Allaha, dž.š., treba uvijek spominjati. Kada se probudimo zahvaliti Mu se, prije, u toku i nakon namaza, prije i poslije jela, kada napuštamo kuću, dok se vozimo prema radnom mjestu, prije nego počnemo raditi, dok čekamo u redu, da se zeleno svjetlo upali na semaforu ili dok čekamo prevozno sredstvo na stajalištu, kada šetamo, dok se rekreiramo, kada sijelimo, prije nego krenemo na spavanje, kada se, ne daj Bože, razbolimo, kada smo u rahatluku, kada s ovoga svijeta ispraćamo nama najdraže osobe, ili kada nam se rađaju sinovi i kćeri, prije nego žrtvujemo kurbane, kada smo u dugovima ili potražujemo dugove od drugih i u svim drugim životnim situacijama, u konačnici kod svakog uzdaha i otucanja srca, treba spominjati našeg Gospodara!

Ono što najviše volimo i do čega nam je stalo je duboko ukorijenjeno u našem biću, time je ispunjeno naše srce, zakupljene naše misli i to je najprisutnije na jeziku. Za istinskog muslimana i muslimanku to je Allah, dž.š.

Spominjanjem Allaha, dž.š., udaljavamo se od šejtana, zlih misli, mržnje, zavisti, požuda, udovoljavanja

prohtjevima i strastima, loših osobina, ogovaranja, potcjenjivanja i ismijavanja naših kolega, prijatelja i poznanika i drugih grijeha. Nastojmo da sve naše organe i potencijale angažiramo u dobru, tada se oni neće moći koristiti u onome što je negativno i loše. H. Omer, r.a., govorio je:

عليكم بذكر الله تعالى فإنه دواء و إياكم و ذكر الناس فإنه داء.

“Spominjite Uzvišenog Allaha, jer je u tome lijek, a nemojte spominjati ljude, jer je to otrov!”⁸⁸

Kada smo svjesni našeg Gospodara, onda smo svjesni i naše misije kao ljudskog bića. Predano radimo na jačanju naših osobnih potencijala kako bismo bili u stanju što više dobra činiti. Često spominjanje Allaha, dž.š., nam razvija svijest o Allahovom nadziranju nas i naših postupaka, čime dolazimo do perfektnog, izvrsnog djelovanja (*ihšana*). Aiša, r. anha, prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

إن الله يحب إذا عمل أحدكم عملاً أن يتقنه.

“Allah doista voli kada neko od vas radi određeni posao da ga precizno obavi.”⁸⁹

Čestim spominjanjem Allaha, dž.š., On biva centar naših misli, nadanja i želja. Jedino čemu se tada istinski nadamo i od čega zbilja strahujemo biva Allah!

Nastojimo ovisiti samo o Njemu. Ne trebaju nam nikakve psihoaktivne supstance, alkohol ili duhan da bismo se riješili

⁸⁸ Ibn Ebid-Dun'ja, *Es-Samt ve adabul-lisan*, I, str. 131, br. 195.

⁸⁹ Es-Sujuti, *El-Džamius-sagir*, str. 1.855.

depresije i stresa i da bismo se osjećali lijepo i zadovoljno, jer naše najveće zadovoljstvo jeste biti blizu našeg Gospodara.

Spominjući Allaha, dž.š., mi se oslobađamo grubosti i naše teške naravi te postajemo osjetljiviji i suptilniji u svakom pogledu. Čak i naš osjećaj za lijepo se povećava, sve više na lijepe i pozitivne pojave obraćamo pažnju i nastojimo sve što činimo učiniti lijepim.

Spominjanjem Allaha, dž.š., približavamo se Njemu i osjećamo cijelim svojim bićem Njegovu blizinu. Ljudsko srce u zikru nalazi smiraj za kojim traga cijelog života. To je ona duhovna hrana koja ga čini živim i snažnim. U Kur'anu se kaže:

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ.

*...one koji vjeruju i čija se srca kad se Allah spominje, smiruju!
A doista, srca se smiruju pri svakom Allahovom spomenu!⁹⁰*

U tim trenucima teškoće prestaju, slabost iščezava, a pesimizam nestaje. Tada postajemo sasvim drugačija bića, puni snage, samopouzdanja, optimizma i spremnosti na najveće izazove.

Trebamo nastojati da Allaha, dž.š., spominjemo gdje god se nađemo, jer taj prostor u kojem izgovaramo Božije ime mi oplemenjujemo i činimo ga blagoslovljenim, budući da privlačimo meleke koji su dobri i sobom dobro donose, a udaljavamo šejtane koji donose zlo. Ebu Musa el-Eš'ari, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

⁹⁰ Kur'an, Er-Ra'd, 28.

مَثَلِ الْبَيْتِ الَّذِي يُذَكَّرُ اللَّهُ فِيهِ، وَالْبَيْتِ الَّذِي لَا يُذَكَّرُ اللَّهُ فِيهِ، مَثَلِ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ.

“Kuća u kojoj se spominje Allah, dž.š., i kuća u kojoj se ne spominje su poput živog i mrtvog.”⁹¹

Zunnun el-Misri je rekao:

“Ko Allaha, dž.š., spominje na pravi način, takav u tom zikru zaboravlja na sve ostalo, ali mu Uzvišeni Allah zato bdije nad svime i takvome slijedi nadoknada za svaku stvar.”

Zbog toga istinski vjernik nastoji što češće spominjati svoga Gospodara po imenima koja su zabilježena u Kur'anu, a.š., i vjerodostojnim hadisima, i na taj način biti Mu što bliži. Radi ovoga različiti sufijski redovi preporučuju dnevni *virđ*, odnosno konkretno učenje koje ćemo svakodnevno primjenjivati kako bi nas postepeno vodilo sve bliže Allahu, dž.š. Te virđove duhovni vodiči (*muršidi*) prilagođavaju svakom pojedincu i njegovom konkretnom stanju.

Istinsko spominjanje (*zikr*) Boga znači, ustvari, aktualiziranje svih ontoloških potpunih osobina unutar iskonske ljudske prirode (*fitra*) budući da je cilj čovjeka ostvariti u svome biću što više Božijih osobina. Zato nije cilj čovjeka kada doziva naprimjer *Svemilosnog* (*Er-Rahmana*) samo Mu se približiti i umilostiviti, nego se istovremeno truditi da budemo što milostiviji u našem životu. Ostvarenje krajnje dobrote nije ništa drugo nego sjećanje na našu osobnu istinsku prirodu ili spoznaja istinskih karakternih osobina čovjeka.

⁹¹ Muslim, *Sahih*, “Kitab salatil-musafirin ve kasriha”, br. 1.351.

Kada god mi spomenemo Boga, i On nas spomene. On se nama okreće i nama ide daleko brže nego što mi to činimo. A kada je Allah, dž.š., uz nas, ničega se ne plašimo, ni tugu ni bol ne osjećamo, jer smo svjesni da On odlučuje o svemu što se dešava i to s osmijehom na licu i smirenošću (*sekinom*) u srcu prihvatamo!

11 NESLUĆENA SNAGA DOVE

Selman el-Farisi, r.a., prenio je da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ حَيِيٌّ
كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي إِذَا رَفَعَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا خَائِبَتَيْنِ.
(الترمذي)

“Allah je doista Stidan i Plemenit, pa se stidi kada Mu čovjek podigne ruke da mu ih vrati prazne i bez ičega!”⁹²

U vrijeme kada mnogi, a posebno mladi, nastoje “preko noći” ostvariti svoje snove i životne ciljeve bez imalo truda, napora i zalaganja, često ne birajući sredstva i ne misleći o trajnosti ostvarenih rezultata, važno je podsjetiti na utrti put kojim su išle ranije generacije muslimana, koji ih je dovodio do rezultata koji su trajali stoljećima i kojima se gradila islamska civilizacija koja je preko jednog milenija dominirala svjetskom pozornicom.

Kada bi se taj recept uspješnosti mogao svesti na samo jednu rečenicu, on bi glasio: “Istrajno i usrdno činiti dove svome Gospodaru i ulagati sve svoje potencijale, na individualnoj i kolektivnoj ravni, u cilju realiziranja postavljenog cilja.”

Budući da postoje velika nerazumijevanja pa i optužbe da je upravo dova uspavala muslimane i dovela ih do

⁹² Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabud-da’vati an Resulillah”, br. 3.556.

stanja pasivnosti, neobrazovanosti i zaostalosti, odnosno da je dova opijajući faktor koji nas uspavljuje i udaljava od realnosti i aktivnosti upućujući nas da se oslanjamo na imaginarne snage, neophodno je podsjetiti na stvarnu prirodu dove i njezinu ulogu u životu muslimana, a time i odgovoriti na pitanje zašto je dova bit i srčika ibadeta.

Smisao dove

Svima je jasno da je čovjek slab i da su njegove sposobnosti ograničene, odnosno da se u većini svojih aktivnosti zadovoljava aktiviranjem niskog procenta svoga potencijala. Allah, dž.š., kaže:

*O ljudi, vi ste siromasi, vi trebate Allaha, a Allah je neovisan i hvale dostojan.*⁹³

Dova nisu puke riječi, koje izlaze iz usta, bez obzira kako skladno sročene, pogotovo ne one koje su nam nerazumljive i ne odražavaju naše misli, osjećanja i htijenja, nego je dova vrući uzdah nad svojim stanjem, pomiješan s vrelinim suzama prolivenim zbog doživljenih nepravdi i ustreptalom dušom koja se uzda samo u dragoga Boga znajući da je jedino On nikada nije ostavio na cjedilu. Dova je oslonac, kada svi oslonci oslabe, dova je put ka Utočištu, kada nas svi iznevjere.⁹⁴

Dova pruža čovjeku duhovnu snagu, "daje mu krila", koja se onda prelijeva u cijelo ljudsko biće i maksimalno ga angažira. S dovom se čovjek nikada ne osjeća slabim, usamljenim

---

⁹³ Kur'an, Fatir, 15.

⁹⁴ Više v.: Mehmed Handžić, *Zbirka izabranih dova (iz Kur'ana i hadisa)*, El-Kalem, Sarajevo, 2004, str. 3.

i očajnim, jer mu dova pruža psihičku stabilnost, samopouzdanje i odlučnost. Uz dovu nema nerješivih problema i nesavladivih prepreka. Dova osvjetljava i najmračnije životne puteve i daje nadu i najvećim paćenicima.

Dova je put koji, kroz tihi razgovor, čovjeka, ograničenih duhovnih, moralnih, mentalnih, intelektualnih i tjelesnih potencijala dovodi do Allaha, dž.š., našeg Gospodara, neograničenih potencijala. Onda ga Allah, dž.š., zavisno od njegove čistote, iskrenosti, predanosti, istrajnosti i odlučnosti ojačava u svim ovim dimenzijama, a u slučaju da izazovi i zahtjevi života prevaziđu i maksimalno angažirani ljudski potencijal, Allah, dž.š., izravno intervenira. Zato će Božiji Poslanik, s.a.v.s., jednom prilikom reći:

“Dova je srž ibadeta!”⁹⁵

U okviru ovih pokušaja određenja i definiranja dove ističu se četiri osnovna razloga radi kojih činimo dovu.

1. Dova nas vraća u život

Život nas često dovede u bezizlazne situacije i bez obzira koliko se trudili doći do rješenja to nam ne polazi za rukom. Vrlo često ostanemo sami i ni na čiju pomoć ne možemo računati. Ili uz nas ostanu čestiti članovi porodice i iskreni prijatelji, ali rješenje naših problema prevazilazi i njihove mogućnosti, što nas čini još bespomoćnijim i jadnijim. Ni u tim trenucima musliman se ne predaje, ne očajava nego se

⁹⁵ Cjeloviti tekst hadisa glasi:

عن أنس بن مالك عن النبي - صلى الله عليه وسلم - قال: «الدعاء مخ العبادة». قال أبو عيسى هذا حديث غريب من هذا الوجه لا نعرفه إلا من حديث ابن لهيعة.

(Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabud-da’vat ‘an Resulillah”, br. 3.293).

obraća svome Gospodaru, jer On je Taj koji upravlja svim i o svemu odlučuje!

Zar nije na takav način postupio i Junus, a.s., zatočen u morskim dubinama i utrobi kita?! Niko za njega nije ni znao i ni od koga nije mogao pomoć očekivati. Koga dozivati? Jedino je tu njegov Gospodar! Zato nije očajavao, nije se predavao, nego se skrušeno i istrajno obraćao svome Gospodaru:

...pa poslije u tminama zavapi: "Nema boga, osim Tebe, hvaljen neka si, a ja sam se zaista ogriješio prema sebi!"⁹⁶

Zekerijja, a.s., u poznim godinama svoga života moli Allaha, dž.š., da mu podari nasljednika, ali njegove riječi ne daju rezultata, a onda kada vidje da h. Merjem dobiva hranu od Allaha, dž.š., iako je on jedini bio zadužen da joj je dostavlja, dovi se potpuno predaje i vapi: "*Gospodaru moj, ne ostavljaj me sama, a Ti si jedini vječan!*"⁹⁷ i Allah, dž.š., mu, bez obzira što je bio u poznim godinama, a supruga mu nerotkinja, daje Jahjaa, a.s.

I dok se on u hramu stojeći molio, melec ga zovnuše: "Allah ti javlja radosnu vijest: rodit će ti se Jahja, koji će u Allahovu knjigu vjerovati, i koji će prvak biti, čedan, vjerovjesnik, potomak onih dobrih."⁹⁸

Ejjub, a.s., godinama biva na kušnji: ostaje bez velikog imetka, brojne porodice i na kraju sam obolijeva, ali nikada se ne tuži na sudbinu. Na kraju šejtan je djelovao na Rahmu, jedinu suprugu koja je ostala uz njega, i ona reče: "Dokle će

⁹⁶ Kur'an, El-Enbija', 87.

⁹⁷ Kur'an, El-Enbija', 89.

⁹⁸ Kur'an, Alu Imran, 39.

te Allah ovako kažnjavati? Gdje su imetak, djeca, poznanici i prijatelji? Gdje je tvoja prijašnja snaga i mladost?" Ejjub, a.s., joj odgovori: "Šejtan je u tebe ružne misli ubacio... Je li te to vidim da plačeš za odajama i sinovima?!"

Nakon toga ju je pitao koliko su godina bili u blagostanju, a ona je rekla da je to trajalo 80 godina, a kada ju je pitao koliko su godina u iskušenju i ona odgovorila da su bili punih sedam godina,⁹⁹ on reče da se stidi moliti Allaha, dž.š., da ga oslobodi kušnje, a nije u njoj bio koliko je bio u blagostanju. Tada reče: "Rahma, tvoj je iman počeo slabiti. Srce ti je postalo nezadovoljno Allahovom, dž.š., odredbom. Ako ozdravim, štapom ću ti udariti stotinu udaraca." Nakon što ostade sam, zamoli Allaha, dž.š., da ga izliječi, riječima:

"Mene je nevolja snašla, a Ti si od milostivih najmilostiviji!"¹⁰⁰

Nakon njegove dove, Allah, dž.š., mu nadoknađuje sve što je izgubio i daje još i više:

... (I Ejjubu se) odazvasmo i nevolju mu koja ga je morila otklonismo i vratismo mu, milošću Našom, čeljad njegovu i uz njih još toliko i da bude pouka onima koji se Nama klanjaju.¹⁰¹

Nerijetko dođemo u situaciju da kažemo da stanje u kojem se nalazimo ne možemo više trpiti i podnositi. Dova pruža rješenja i izlaz kada su sve druge mogućnosti iscrpljene i ostale bez uspjeha, pa i starim osobama koje su svakog dana sve slabije i nemoćnije.

⁹⁹ Po nekim historijskim podacima njegova kušnja trajala je punih 18 godina.

¹⁰⁰ Kur'an, El-Enbija', 83.

¹⁰¹ Kur'an, El-Enbija', 84.

2. Dova nam daje do znanja da nismo sami i napušteni

Ne moramo biti u teškim egzistencijalnim nevoljama da bismo činili dovu. Muslimanu dova pomaže da shvati da u rješavanju svojih svakodnevnih problema nije sam i da uvijek ima Onoga na Koga se može osloniti.

Otuda je dova efikasan lijek za mnoge mentalne bolesti. Po svojoj prirodi čovjeku je potrebno da se u rješavanju svojih problema povjeri prisnom prijatelju koji će mu u određenoj mjeri olakšati brigu i tugu koje osjeća. Psiholozi su saglasni da se liječenje napetosti i psihičkih problema u velikoj mjeri oslanja na upoznavanje iskrenog prijatelja s uzročnikom napetosti i izvorom očaja, jer njihovo skrivanje samo povećava bolest. Ali, nekada imamo probleme i tajne koje teško i najprisnijim prijateljima otkrivamo. Dova nam pruža šansu da ih iskažemo našem Gospodaru. Da se izjadamo, isplačemo i glasno kažemo naš problem. Nakon toga osjećamo rasterećenje, smirenost, spokoj i duhovni dašak koji rastjeruje brigu i tjeskobu u kojoj smo se našli. Taj osjećaj rasterećenja i spokoja nikako ne mogu pojmiti oni koji dovu ne čine.¹⁰²

Dova je efikasno oružje koje obeshrabruje šejtana, koji nastoji uništiti čovjeka, uništavajući mu nadu i smisao života, stalno mu došaptavajući: "Sam si! Propao si! Nikoga više nije briga za tebe!"

Oslanjanjem na Allaha, dž.š., koje iskazujemo i kroz dovu toplim i skrušenim riječima, šire nam se vidici i Allah

---

¹⁰² Više v.: Jusuf el-Karedavi, *Stazama sreće i spokoja* (prijevod s arapskog: Mirza Sarajkić), Bookline d.o.o., Sarajevo, 2006, str. 105–106; Afif Abdulfettah Tabbara, *Ruhud-dinil-islami*, Darul-ilm lil-melajin, Bejrut, 1988, str. 200.

nam omogućava da vidimo i ono što nam je ranije bilo skriveno, ali i da steknemo prijeko potrebno samopouzdanje, zar Musa, a.s., nije rekao kada se našao u bezizlaznoj situaciji, kada je bilo more pred njim, a faraon i njegova vojska u potjeri za njim i njegovim sljedbenicima: “*Gospodar moj je sa mnom, On će mi put pokazati*”,¹⁰³ a Muhammed, a.s., Ebu Bekru, r.a., u pećini Sevr kada je bilo sasvim izvjesno da će ih progonitelji otkriti: “*Ne brini se, Allah je s nama!*”¹⁰⁴

Musliman koji se skrušeno obraća svome Gospodaru osjeća, čuje, vidi i doživljava ono što za većinu ljudi ne postoji. To je dosezanje stanja u kojem se postiže unutarnji mir i spokoj (*sekina*) čak i pred pojavama koje drugi shvaćaju kao silne potrebe.¹⁰⁵

3. Dova prožima sve naše aktivnosti

Musliman koji na pravilan način razumije i živi svoju vjeru zna da je dova samo jedno krilo kojim se leti do uspjeha. Drugo krilo podrazumijeva rad, aktivnost i angažman. Mi smo na ovome svijetu, poput brodolomnika na pučini, konstantno treba dove činiti, ali i nastaviti plivati da bi se stiglo do obale.

Iako nose muslimanska imena neke osobe se skoro nikako ne obraćaju Allahu, dž.š., ili vrlo rijetko. Kažu da nemaju vremena za to i to opravdavaju brzinom života. Dova, međutim, ne traži da prekinemo posao, već da ga nastavimo još predanije i efikasnije. S druge strane, nije neophodno

¹⁰³ Kur'an, Eš-Šu'ara', 62.

¹⁰⁴ Kur'an, Et-Tevba, 40.

¹⁰⁵ Više v.: Mustafa Širbić, “Molitve odsutnog srca”, *Preporod*, 1. august 2011, br. 15/953, str. 12.

učiti duge dove, važno je uvijek biti u vezi sa svojim Gospodarom i vršiti Njegovu volju. Rad ne sprečava dovu i dova ne sprečava rad, naprotiv, oni se prepliću. Bitno je svojim srcem i dušom misliti na Allaha, dž.š., i oslanjati se na Njega. To je suština dove.

Ebu Seid el-Harraz je govorio:

“Ko smatra da će isključivo trudom postići željeno, taj je paćenik, a ko misli da bez truda može nešto postići, taj je sanjar!”

Dova potiče na rad, postojanost i istrajnost. Dovom musliman počinje svaku svoju aktivnost, prati je i završava. Iz povijesti vidimo da kada su dove dolazile poslije velikih napora i nedaća da su uvijek dovodile do nevjerovatnih rezultata. U ajetima koji govore o uslišavanju poslaničkih dova ističe se da je porodica Zekerijjaova, a.s., žurila uraditi dobro, da su se stalno molili Allahu, dž.š., i bili jako skrušeni. Za Junusa, a.s., da je slavio i hvalio Allaha, dž.š., neprekidno, jer da nije to činio ostao bi u utrobi ribe do Sudnjega dana.

Zašto, onda, više ne koristimo dove?!

Ne mislim samo na one tradicijske dove koje smo naučili napamet i bez ikakvih emocija i razumijevanja ih s vremena na vrijeme ponavljamo. Zašto dovu ne učimo, npr. kod prijema kandidata za upis u medrese ili na islamske fakultete?! Zar nam osim dokumentacije koja je neophodna nije potrebna i Božija providnost da odaberemo prave kandidate koji će prije svega svojom duhovnošću i moralnošću, ali i znanjem promovirati univerzalne vrijednosti?! Zar, uostalom, slično nije postupio i sam El-Buhari koji se pored izuzetnog poznavanja hadiskih nauka, obraćao Allahu, dž.š., pa čak i namaz

klanjao kod odabira svakog hadisa u svoju zbirku kako bi u nju uvrstio samo vjerodostojne predaje?!

Činimo dove za sebe, da budemo istrajni na Božijem putu, da racionalno koristimo vrijeme koje nam je na raspolaganju i da obaveze koje imamo krajnje odgovorno izvršavamo!

Činimo dovu za naše supruge, djecu, potomstvo da budu daleko od poroka i da ljubomorno čuvaju islamske vrijednosti, da ih svojim životnim djelovanjem, bez obzira na iskušenja, promoviraju i prenose na najbolji način!

Činimo dove za naše roditelje, da im Allah, dž.š., da zdravlja i snage da mogu uz nas ugodno živjeti, bez opterećavanja drugih. Da budu sretni i zadovoljni i da se ne osjećaju zaboravljenim i zanemarenim!

Činimo dove za naše imame, da jasno, korektno i u optimističnom duhu prezentiraju učenje islama, a što će sve potvrditi svojom uzornom praksom!

Na takav način je postupao i Muhammed, s.a.v.s., tako da njegove dove ne predstavljaju samo skup običnih molitvi, nego se u njima odražava stvarnost i bit života, put ljudskog savršenstva i svako dobro na oba svijeta.¹⁰⁶

4. Dovom izražavamo naše životne ciljeve

Dovom jasno definiramo naše želje, emocije, precizno ih konkretiziramo što je prvi korak ka njihovom ispunjenju. Tek kada je i nama samima jasno šta nam je stvarni problem ili konkretna želja onda možemo ići dalje ka njihovom daljnjem rješavanju, odnosno postizanju.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Više v.: Mehmed Handžić, *nav. djelo*, str. 4.

¹⁰⁷ El-Karedavi, *nav. djelo*, str. 105.

Kroz dovu, također, mi ističemo svoje životne ciljeve. Jednom godišnje trebamo precizno i jasno utvrditi šta želimo u narednoj godini ostvariti, potom, ulagati maksimalne napore da to postignemo i usrdno moliti Allaha, dž.š., da nam pomogne u tome. Samo oni koji tako postupaju imaju šanse za stvarni i trajni uspjeh!

Dobro bi bilo u ramazanskim mubarek danima, jer su to odabrani trenuci, naše želje i planove svesti na tri dove koje ćemo prije samog iftara upućivati Allahu, dž.š. Moliti Allaha iskreno i srdačno da nam pomogne da ih ostvarimo i kasnije sve od sebe dati u njihovom realiziranju. To su garancije za njihovo ispunjenje. Tako su činili i ashabi Božijeg Poslanika, s.a.v.s., okupljali su porodicu da se zajednički iftare, a prije samog okončanja posta činili bi dovu i kaže se da ne bi nastupio sljedeći mjesec ramazan, a da im se želje ne bi ispunile.¹⁰⁸

O snazi dove dovoljno govore riječi Muhammeda, a.s.:

“Suđeno može spriječiti samo dova, a život produljiti jedino dobročinstvo!”¹⁰⁹

¹⁰⁸ Više v.: Sejjid Kutb, *U okrilju Kur'ana*, (s arapskog: Omer Nakičević, Jusuf Ramić i Mesud Hafizović), Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo, 1996, II, str. 91.

¹⁰⁹ Cjeloviti tekst hadisa glasi:

حدثنا محمد بن حميد الرازي وسعيد بن يعقوب قالوا حدثنا يحيى بن الضريس عن أبي مودود عن سليمان التيمي عن أبي عثمان النهدي عن سلمان قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يرد القضاء إلا الدعاء ولا يزيد في العمر إلا البر قال أبو عيسى وفي الباب عن أبي أسيد وهذا حديث حسن غريب

(Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabul-kader an Resulillah”, br. 2.139).

Dova - najintimniji razgovor sa Gospodarom

Dova je, za prosječnog muslimana, put do nepresušnih riznica iz kojih se neprestano dijeli, a za one podanike istančanih srca – dova je put do samog Rizničara! I dok jedni traže i išću, podignutih ruku, ono što smatraju da im je potrebno, drugi opet, zagledani u Lice Rizničara, osjete ništavnost i prolaznost svega drugog, pa dovom samo produžuju slast koju nalaze u šaputanju Gospodaru Arša. Jedni priželjkuju da vide ispunjenje svoje dove, drugi se ispunjavaju samom dovom. Jedni čekaju na odgovor, drugi uživaju u razgovoru.

Trenuci dove su posebno stanje, pa stoga čovjek kada traži od nekog mimo Boga osjeća niskost i poniženje, a kada traži od Boga osjeća čast i dostojanstvo. Zato je dova traženje i traženo, sredstvo i cilj, uvod i ishod. Božijim prijateljima (*evlijama*) nema ništa ugodnije od dove. Sve molbe i želje svoga srca povjeravaju svom zbiljskom Voljenom.

Dova je univerzalnog karaktera i ničim ograničena. Činimo je u svim životnim dobima, svim stanjima i okolnostima, bez obzira na naš spol, rasu, imućstvo, stepen obrazovanja i društveni status, ali zavisno od naše duhovne i moralne čistote, naše skrušenosti i predanosti u vrijeme njezinog upućivanja i našeg angažiranja na njezinom provođenju Allah, dž.š., uslišava je ili ne. Ako je naš život – ibadet (izraz pokornosti i predanosti našem Gospodaru), onda je dova njegova srčika!

Dova, odnosno svijest koja se tom prilikom snaži da se obraćamo našem Stvoritelju i Gospodaru, od Koga sve na ovom svijetu zavisi, s jedne strane, aktivira čovjeka i tjera ga da se kontinuirano obrazuje, da bude aktivan, da radi i

privređuje, a, s druge strane, uzrokuje Allahovu milost i blagoslov da nam bude blagonaklono sve ono što nam se nalazi na putu do našeg cilja.

Zar može osoba koja se na ovaj način ponaša biti nesretna i doživjeti neuspjeh, a Zekerijja, a.s., kaže: *...a nikada nisam, kad sam Ti, Gospodaru moj, dovu uputio, nesretan ostao,*¹¹⁰ a Muhammed, s.a.v.s., kaže:

“Allah je doista Stidan i Plemenit, pa se stidi kada Mu čovjek podigne ruke da mu ih vrati prazne i bez ičega!”

---

¹¹⁰ Kur'an, Merjem, 4.

12 ISKRENO POKAJANJE (TEVBA NESUH)

Abdullah ibn Mesud, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

لِلَّهِ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ، مِنْ رَجُلٍ فِي أَرْضٍ دَوِيَّةٍ مَهْلِكَةٍ مَعَهُ رَاحِلَتُهُ، عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ، فَنَامَ فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ، فَطَلَبَهَا حَتَّى أَدْرَكَهُ الْعَطَشُ، ثُمَّ قَالَ: أَرْجِعْ إِلَى مَكَانِي الَّذِي كُنْتُ فِيهِ، فَأَنَامُ حَتَّى أَمُوتَ، فَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى سَاعِدِهِ لِيَمُوتَ، فَاسْتَيْقَظَ وَعِنْدَهُ رَاحِلَتُهُ وَعَلَيْهَا زَادُهُ وَطَعَامُهُ وَشَرَابُهُ، فَالَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هَذَا بِرَاحِلَتِهِ وَزَادِهِ. (البخاري، مسلم و الترمذي)

“Doista se Allah raduje pokajanju Svoga podanika vjernika više nego čovjek koji dođe u jednu pogibeljnu pustaru, koji sa sobom ima jahalicu na kojoj su mu hrana i voda. On potom zaspi, a kada se probudi, njegova jahalica je otišla. Potom krene da je traži dok dobro ne ožedni te kaže: ‘Vratit ću se na svoje mjesto na kojem sam bio, zaspat ću tu i umrijeti!’, pa se vrati i spusti svoju glavu na podlakticu kako bi umro. Kad se probudi, njegova jahalica je kod njega, a na njoj njegova poputbina, hrana i piće. Allah se obraduje pokajanju Svoga roba vjernika više nego što se obradovao ovaj čovjek svojoj jahalici i poputbini.”¹¹¹

Svakodnevno vidimo i čujemo da se *ummet* budi. Islamsko buđenje već decenijama nedopustivo polahko, sporo, ali napreduje. Neke od država s muslimanskom većinom bez

¹¹¹ Hadis bilježe: El-Buhari, Muslim i Et-Tirmizi.

obzira na sve poteškoće i opstrukcije polahko, ali sigurno napreduju na političkom, ekonomskom, vojnom, naučnom i drugim poljima ljudskog djelovanja. Jedina religija čiji se broj sljedbenika konstantno povećava jeste islam. Ponovno dominiranje islamske civilizacije na svjetskom nivou pitanje je samo trenutka.

Bitno je da se u vezi s tim zapitamo: "U kakvom stanju nas zatiču ove promjene?" Ili još bolje: "Možemo li mi značajnije učestvovati u ovim promjenama?!"

Preduvjet svih značajnijih promjena na kolektivnom planu jeste izgradnja duhovno snažnih, moralno nepokolebljivih i intelektualno moćnih pojedinaca koji će davati svoj maksimum u organiziranom djelovanju.

Musliman je svjestan da je osnova svakog uspjeha snažna svijest o Gospodaru, Njegovoj Moći, Znanju i Volji i da ga sve ono što narušava tu svijest vodi u propast. Zbog toga nastoji čim učini grijeh, odn. bilo šta od onoga što ga udaljava od Allaha, dž.š., da se pokaje!

I ovaj put – put duhovnog izrastanja i jačanja, kao i svi drugi naporni i dugi putevi, počinje prvim korakom. Odlučnim ograđivanjem i udaljavanjem od svega onoga što nas odvodi s tog puta. Taj prvi korak je *pokajanje (tevba)*.

Tevba je ostavljanje grijeha iz straha od Uzvišenog Allaha, spoznaja prezrenosti grijeha, kajanje za njegovo činjenje i čvrsta odluka da se nećemo vratiti tom grijehu.

Tevba je kajanje za ono što je prošlo i okretanje Allahu, dž.š., u onome što je pred nama.

Tevba je štiti od očaja i beznađa! Tevba je stvaranje prilike za novi život!

Tevba je izvor dobra na dunjaluku i uzročnik sreće na ahiretu.¹¹²

Od čega se pokajati?

Koje su to negativnosti koje nas sprečavaju da jače iskoračimo na putu našeg osobnog i kolektivnog uspinjanja i napredovanja? Svako od nas dobro zna sebe i svoje slabosti, a ovdje ističemo one koje su prepoznatljive u našem bošnjačkom narodu i za koje se trebamo pokajati:

- pokajati se od svog dosadašnjeg načina života koji je bio bez jasnog cilja i pravca, pa često, upravo zbog toga, ispunjen stresom i depresijom;
- pokajati se od formalnog obavljanja namaza, udjeljivanja sadake uz ružne i neumjesne prigovore, od lice-mjerja u našim poslovima i aktivnostima;
- pokajati se od umišljenosti, sebičnosti i oholosti;
- pokajati se od lijenosti, nekorisnog trošenja vremena, pasivnosti i neuključivanja u društvene aktivnosti na razini džemata, naselja, Zajednice;
- pokajati se od lošeg mišljenja o čovjeku, posebno muslimanu, od sumnjičenja, neosnovanih optužbi, brojnih ogovaranja, ismijavanja, maltretiranja i vrijeđanja drugih, zavidnosti, mržnje, zlobe i pakosti;
- pokajati se za neshvaćanje i nerazumijevanje naše pozicije koju imamo kao Božije *halife* na Zemlji;

---

¹¹² Više v.: <http://www.el-asr.com/tekst/osobine-iskrenih-vjernika/iskreno-pokajanje-tevba> (23. 7. 2011).

- pokajati se, čak, i za naše dosadašnje činjenje pokajanja, bez iskrenosti i stvarne želje da se promijenimo i odlučnosti da budemo bolji!

Šta pokajanje podrazumijeva?

Musliman nije bezgrešni melek, niti poslanik zaštićen od grijeha, nego je biće koje griješi. Ali, kada učini kakav grijeh, brzo se vraća Allahu, moleći Ga za oprost. To je osobina pravih vjernika:

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ.

*Oni koji su Allaha svjesni, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se, i odjednom dođu sebi...*¹¹³

Pokajanje podrazumijeva trenutno napuštanje grijeha, čvrstu odluku da se u budućnosti grijeh neće ponoviti te nastojanje da se nadomjesti propušteno. Kajanje i osjećaj tuge zbog našeg proteklog načina života su neophodni. To je, ustvari, srž pokajanja i time se nadomještavanje propušteneog upotpunjuje. Kako da taj osjećaj tuge ne bude obavezan, kada je to bol koja se neminovno rađa nakon pune spoznaje o životu koji je protraćen u srdžbi Uzvišenog Allaha.¹¹⁴

Najbolje vrijeme za pokajanje, za početak duhovnog preobražaja jeste sada – sad, odmah i ovdje. Samo onaj koji posjeduje duhovnu volju, snagu i energiju (*himmət*) da nadiđe stanje u kojem se nalazi, može postići ono što želi.

¹¹³ Kur'an, El-A'raf, 201.

¹¹⁴ Ebu Hamid el-Gazali, *Ihja ulumid-din*, VII, str. 18.

Čim počinimo grijeh, treba se pokajati i ne odgađati pokajanje. Uvijek je teško riješiti i osloboditi se onoga za čim nam strasti žude. Onaj koji odgađa pokajanje podsjeća na čovjeka koji treba iščupati drvo, pa uvidi da je jako i da se može iščupati samo uz veliki napor, pa kaže: "Ostavit ću ga jednu godinu, pa ću mu se opet vratiti", a on zna da stablo što više ostaje u životu, samo još više širi korijenje, a on što duže živi sve je slabiji.¹¹⁵

Nemojmo se dovesti u poziciju da na kraju svoga života ili još gore na Sudnjemu danu, žalimo za onim što smo mogli učiniti, samo da smo bili razumniji i odgovorniji prema svome životu.

Jedan od onih koji je dosegao spoznaju je rekao:

"Kada se melek smrti pojavi pred Allahovim podanikom, obavijesti ga da mu preostaje još samo jedan časak koji mu ni za tren oka neće produžiti. Tada će čovjek osjetiti tugu i žalost, pa da ima i cijeli ovaj svijet, napustio bi ga samo da sastavi s tim još jedan časak kojim bi se zadovoljio nadomještavajući u njemu propušteno, ali to mu ne polazi za rukom."

To je pravi smisao Allahovih, dž.š., Riječi:

*...prije nego nekom od vas smrt dođe, pa da onda rekne: "Gospodaru moj, da me još samo kratko vrijeme zadržiš, pa da milostinju udjeljujem i da dobar budem!" Allah, sigurno, neće ostaviti u životu nikoga kome smrtni čas njegov dođe; a Allah dobro zna ono što vi radite.*¹¹⁶

---

¹¹⁵ Ebu Hamid el-Gazali, *nav. djelo*, VII, str. 169.

¹¹⁶ Kur'an, El-Munafikun, 10–11.

Kada musliman učini grijeh obaveza mu je da iskreno izrazi žaljenje zbog toga, da se Allahu, dž.š., pokaje i da nastoji da taj grijeh poništi činjenjem dobrog djela iste vrste.¹¹⁷ Treba to učiniti poput naših roditelja, Adema, a.s., i h. Have, kada su zbog grijeha kojeg su počinili izgubili sigurno tlo pod nogama i s velikim strahom i neizvjesnošću u svoju budućnost obratili se Allahu, dž.š., riječima:

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

“Gospodaru naš” – rekoše oni – “sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni – propast ćemo!”¹¹⁸

Istinska tevba podrazumijeva napuštanje grijeha i vraćanje pod okrilje Allahove milosti i zaštite. Iskrenost tevbe ogleda se u veličini promjene u ljudskom životu, njegovih planova, razmišljanja i djelovanja.

Tevba ima za cilj da okrene čovjeka u pravom smjeru i da on svoj maksimum da na putu dobra. Zato od nje nema nikakve svrhe ako se ona učini na samom kraju ovosvjetskog života. Allah, dž.š., kaže:

وَكَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَصَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا.

Uzaludno je kajanje onih koji čine hrđava djela, a koji, kad se nekom od njih približi smrt, govore: “Sad se zaista

¹¹⁷ Ebu Hamid el-Gazali, *Ihja ulumid-din*, VII, str. 133.

¹¹⁸ Kur'an, El-A'raf, 23.

*kajem!”, a i onima koji umru kao poricatelji. Njima smo bolnu patnju pripremili.*¹¹⁹

Učini tevbu, jer je tevba razlog Allahove ljubavi prema tebi, zar Svevišnji nije rekao:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ.

*Doista, Allah voli one koji se mnogo kaju i one koji se mnogo čiste.*¹²⁰

Da li postoji veća sreća i da li vjernik može biti više sretan od onoga trenutka kada sazna da ga njegov Gospodar voli?! A to će saznati onoga trenutka kada Mu se iskreno okrene, skrušeno i ponizno, visoko podignutih ruku, tražeći oprosta za svoje grijehе.¹²¹

U čemu je smisao pokajanja?

Jedan zapadni autor je rekao: “Veličina islama nije samo u tome što je jasno pokazao pravi put nego u tome što je pokazao kako se uvijek sa stranputice može vratiti na pravi put!”

O višestrukim koristima i smislovima tevbe nadugo se može govoriti, a naglašavamo samo dva:

Oslobađanje od grijeha!

Tevbom se stvaraju osnovne pretpostavke za duhovno jačanje pojedinca, a samim time i za njegovo opće napredovanje. Grijesi nas stalno prikivaju za zemlju nemoralnosti,

¹¹⁹ Kur'an, En-Nisa', 18.

¹²⁰ Kur'an, El-Bekara, 222.

¹²¹ <http://www.el-asr.com/tekst/osobine-iskrenih-vjernika/iskreno-pokajanje-tevba> (23. 7. 2011).

sebičnosti, zlobe i pakosti i ne dopuštaju nam da se vinemo u nebo čestitosti, nesebičnosti, poštovanja i ljubavi. “Grijesi su za vjerovanje”, kako to kaže Ebu Hamid el-Gazali, “poput štetne hrane za tijelo. Ona se stalno gomila u utrobi sve dok ne promijeni narav ljudske prirode, a da to čovjek i ne osjeti i sve dok mu ne uništi zdravlje, pa u jednom trenutku oboli, a u drugom već umre. Isto je i s grijesima.”¹²² Grijesi ne samo da sprečavaju značajnije izrastanje i napredovanje čovjeka nego ga polahko, a on toga često uopće nije svjestan, uništavaju!

Krenuti rasterećen dalje. Krenuti ispočetka!

Čovjek u životu namjerno ili nenamjerno počini mnoge greške. Ogriješi se o sebe, druge ljude, Allaha, dž.š. Nepravedno osumnjiči, obmane, iskoristi druge. Nanese moralnu ili materijalnu štetu drugome. I to ga prati cijeloga života. To mu postaje teret koji ga sve više opterećuje. Često se budi iz sna smoren mišlju o onome što je učinio.

Čak i kada izmirimo svoje materijalne obaveze prema drugom, ostaje osjećaj da nismo na primjeren način odgovorili, da se nismo odužili. Tu je mjesto iskrenog pokajanja (*tevbe*). Da se nakon izmirenih obaveza skrušeno i iskreno obratimo Allahu, dž.š., priznajući našu slabost i Njegovu jakost, našu nemoć i Njegovu nadmoć i da uputimo iskreno obećanje da se takvom načinu života nećemo vratiti!

Samo pravi vjernik može nakon iskrenog pokajanja krenuti ispočetka, samo se on u potpunosti može riješiti i

---

¹²² Ebu Hamid el-Gazali, *Ihja ulumid-din*, VII, str. 25.

raščistiti s ružnom prošlosti i početi novi život, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

عن أبي عبيدة بن عبد الله عن أبيه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ.

“Onaj koji se iskreno pokaje zbog grijeha, kao da grijeh nije ni počinio!”¹²³

Kako li je lijepa priča koju spominje Ibnul-Kajjim u djelu *Medaridžus-salikin* kada govori o ovoj velikoj neizmjernejoj Allahovoj milosti po ljude, pa kaže:

“Od jednog čestitog prethodnika prenosi se da je u jednoj uličici vidio kako se vrata kuće otvaraju i iz nje izlazi dječčić plačući i tražeći pomoć. Iza njega je bila majka koja ga je istjerivala. Nakon što ga je istjerala, ispred njegovog lica zalupila je vrata i zaključala ih. Krenuo je dječčić, napravio nekoliko koraka i stao. Razmišljao je. Nije znao, pored svoje kuće iz koje je istjeran, drugu kuću koja bi mu pružila utočište. Nije poznavao nikoga drugog pored svoje majke da bi ga prihvatio. Tužan, slomljena srca, ponovno se vratio kućnim vratima. Našavši ih zaključana, legao je ispred njih, svoj obraz je spustio na prag i zaspao. Nakon nekog vremena, vrata su se otključala i na njih je izašla majka. Vidjevši svog sinčića kako spava s obrazom položenim na prag, nije mogla da se suzdrži, da ga ne uzme u naručje. Prihvatila ga je u naručje, poljubila i rekla: ‘Sinčiću moj, kuda ideš od mene? Ko će ti pružiti utočište pored mene?! Zar ti nisam rekla da mi se ne suprotstavljajš i da mi ne budeš nepokoran? Zar ti nisam rekla da me svojim

¹²³ Ibn Madža, *Sunen*, “Kitabuz-zuhd”, br. 4.240.

ponašanjem ne tjeraš da postupim suprotno svojoj milosti, brizi i dobru koji ti želim?!" Zatim ga je unijela u kuću."

Razmislimo o ovom majčinom postupku, ovim majčinih riječima, a zatim poslušajmo riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Allah je milostiviji prema Svojim podanicima od majke prema svome djetetu."¹²⁴

Kako dalje?

Naravno, ne možemo se odjednom osloboditi svih tereta prošlosti. Ali, bitno je krenuti ovim putem, jer, i najduži put počinje prvim korakom. Ozbiljno porazgovarajmo, sami sa sobom, i sagledajmo kakvim životom živimo i kuda nas on vodi. Krenimo od pojedinačnih grijeha i odlučimo da im se više ne vraćamo. Bez obzira na teškoće nemojmo im se vraćati. Ako želimo mijenjati svijet, tu odlučnost i snagu pokažimo prvo na sebi!

U jednom hadisu Božiji Poslanik, s.a.v.s., poredi odbojnost i prijezir prema grijehu s prijezirom da budemo bačeni u vatru. Razvijajmo kod sebe svijest, da je grijeh vatra koja ne uništava samo nas, nego i naše porodice, naše društvo i ubija u nama nadu da musliman može ostvariti uspjeh još na ovom svijetu!

Pokajmo se iskreno Allahu, dž.š., za grijeha i slabosti koje imamo i odlučno krenimo naprijed. Bez snažnih pojedinaca, nema ni uspješnog kolektivnog rada, bez racionalno osmišljenog kolektivnog rada nema uspješnog društva, a

---

¹²⁴ <http://www.el-asr.com/tekst/osobine-iskrenih-vjernika/iskreno-pokajanje-tevba> (23. 7. 2011). Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

ako to ne ostvarimo, onda smo pronevjerili emanet koji nam je Allah, kao Svojim halifama na Zemlji, povjerio!

Mnogi od nas su bili u smrtnoj opasnosti, izgubili su sve ono što im je osiguravalo život i ostala im je samo puka nada. Tako se osjećaju oni koji okrenu leđa Allahu, dž.š. Pokajanjem se čovjek diže iz ponora i vraća u život nastavljajući svoj hod prema Uzvišenom Gospodaru, a On to jedva čeka!

13 USTEZANJE (ZUHD)

Ebu Zerr, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الرَّهَادَةُ فِي الدُّنْيَا
لَيْسَتْ بِتَحْرِيمِ الْحَلَالِ وَلَا إِضَاعَةِ الْمَالِ وَلَكِنَّ الرَّهَادَةَ فِي الدُّنْيَا أَنْ لَا
تَكُونَ بِمَا فِي يَدَيْكَ أَوْتَقَّ مِمَّا فِي يَدَيِ اللَّهِ وَأَنْ تَكُونَ فِي ثَوَابِ الْمُصِيبَةِ
إِذَا أَنْتَ أُصِبْتَ بِهَا أَرْعَبَ فِيهَا لَوْ أَنَّهَا أُبْقِيَتْ لَكَ. (الترمذي)

“Ustezanje (*zuhd*) od ovoga svijeta ne ogleda se u zabranjivanju sebi onoga što je dopušteno (*halal*), ni u uništavanju imovine. Pravo ustezanje jeste to da ti ono što je u Allahovim rukama bude sigurnije od onoga što je u tvojim rukama i da zbog nagrade (*sevapa*) za nedaću (*musibet*) kada te pogodi više voliš što te pogodila, nego da te je mimoišla.”¹²⁵

Jedan od najvećih neprijatelja kvalitetnog života u današnjem svijetu jeste potrošačka kultura u kojoj živimo. Sve nam je dostupno na dohvata ruke i stalno smo u potrazi za najnovijim, najbržim i najboljim proizvodima. Trudeći se da nagomilamo što više dunjaluka mi sebe doslovno uništavamo. Rijetki izuzeci su oni kojima se Allah, dž.š., smilovao i spoznali su smisao života. Ono što je tužno jeste da se i mi koji se osjećamo muslimanima ponašamo na isti način.

Čini se da se historija ponavlja, jer je muslimanski ummet prije hiljadu godina (tokom zlatnog doba islamske civilizacije) bio zahvaćen sličnom potrošačkom kulturom.

¹²⁵ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabuz-zuhd an Resulillah, s.a.v.s.”, br. 2.340. On smatra da se radi o slabom hadisu.

Uspjeh rastuće islamske civilizacije je donio nova, do tada nepoznata bogatstva koja su preokupirala muslimane i učinila da zaborave na svoju pravu, istinsku svrhu. Prema riječima Poslanika, s.a.v.s., ova potrošačka kultura nas uništava:

“Radujte se i budite sasvim spokojni u pogledu nafake! Jer, Allaha mi, siromaštvo nije ono zbog čega bih za vas strahovao, već se bojim da se i vi ne okrenete dunjaluku kao što su se okrenuli oni prije vas, pa da se u njemu natječete kao što su se oni natjecali i da vas on upropasti kao što je njih upropastio.”¹²⁶

Borba protiv potrošačke kulture

Šta je problem sa potrošačkom kulturom i koji je lijek? Na prvi pogled, potrošačka kultura se uopće ne čini lošom i spornom. Naprotiv, cilj potrošačke kulture se čini jako plemenitim i pozitivnim – živjeti udobnim i sretnim životom s maksimalnim užitkom. Međutim, nije tako. Ako počnemo razmišljati o životu u smislu da je podijeljen na dva dijela – prolazni, ovosvjetski i vječni, ahiretski, shvatit ćemo da nam ova potrošačka kultura odvraća pažnju od onoga što je bitno.

Zamislimo studenta koji je toliko zainteresiran za svoju udobnost tokom studija da je zatražio kauč u predavaonici, TV-prijemnik kako bi tokom predavanja mogao gledati svoju omiljenu seriju ili utakmicu i naravno nešto za grickanje. Ništa od navedenog nije sporno samo po sebi, ali jeste zato

¹²⁶ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-megazi”, br. 4.064.

što ga je zabavilo od onoga što je njegova primarna zadaća. Ovome se toliko posvetio da je zanemario svoje temeljne obaveze studij, spremanje i polaganje ispita. Na ovaj način student nikada neće završiti studij niti će na regularan način dobiti diplomu!

Zvuči bizarno, ali to je ono što mi, nažalost, svakodnevno radimo. Mnogi od nas su toliko posvećeni tome da osiguraju sebi udobnosti ovoga života da su beskrajni ahiret zamijenili ograničenim dunjalukom. Nema ništa loše u tome da čovjeku bude udobno, ali problem se javlja kada sticanje udobnosti postane naš primarni i jedini životni cilj.

Drugi problem sa potrošačkom kulturom jeste u tome što ona doslovno zarobljuje ljude tjerajući ih da razmišljaju samo o tome kako “dobiti i imati više”. U današnjem svijetu ljudi se svakodnevno zadužuju kako bi kupovali veće kuće, veće stanove ili bolje automobile. Nekoliko godina kasnije, nakon isplaćivanja duga ili čak i prije nego smo ga u potpunosti isplatili, proces se ponavlja čime se ljudi sve više zadužuju.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَاِدْيَانٍ مِنْ مَالٍ لِابْتَعَى ثَالِثًا، وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا
الثَّرَابُ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ.

“Da čovjek ima dvije doline zlata, poželio bi da ima i treću. Njegovu utrobu može napuniti samo zemlja; a Allah prima pokajanje onoga koji se pokaje!”¹²⁷

¹²⁷ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabur-rikak”, br. 6.436.

Današnje društvo nas uči da kupujemo “sada”, a da brine-mo o plaćanju “kasnije”. To nas izravno vodi u višegodišnje ropstvo finansijskim institucijama i bankama i upravo je to jedan od glavnih razloga globalne finansijske krize u kojoj se svijet našao.

Treća posljedica potrošačke kulture, koja je posebno zahvatila muslimane, jeste činjenica da smo postali lijeni, očekujući da drugi proizvode dok mi konzumiramo. Iz tog razloga više ne uzgajamo hranu koju jedemo, ne pravimo odjeću koju nosimo te ne proizvodimo auta koja vozimo. Sve se uvozi, od keksa do aviona i to predstavlja problem, jer naš opstanak postaje ovisan o “drugima”, a naš ekonomski sistem postaje sve slabiji. Države poput Brazila, Kine i Indije postale su poznate u razvijenom svijetu tako što su povećale proizvodnju i izvoz. Ukoliko mi muslimani ne počnemo zajednički djelovati i ne povećamo izvoz i smanjimo uvoz naš ummet će doći u još težu situaciju.

Protuotrov: ustezanje (*zuhd*)

Kako se izliječiti? Elhamdulillah, mi, muslimani, imamo vrlo snažan islamski koncept koji predstavlja protuotrov za potrošačku kulturu. Taj koncept je poznat pod nazivom *zuhd*, ali je, nažalost, često pogrešno protumačen od muslimana. Mnogi muslimani misle da *zuhd* podrazumijeva potpuno ustezanje od dunjaluka, skrivanje u nekom ćošku te bijedan, surov i težak život. Daleko od toga.

Prema sunnetu Poslanika, s.a.v.s., i razumijevanju ashaba *zuhd* ima vrlo jednostavno i moćno značenje. *Zuhd* znači da

držimo dunjaluk u našim rukama, a ne u našim srcima ili kao što je to rekao Alija, r.a.: “*Zuhd* ne znači da ti ništa ne posjeduješ, nego da tebe ništa ne posjeduje!”

U Kur'anu, a.š., kaže se da su *zahidi* oni koji ne tuguju za onim što im je promaklo, niti se previše raduju onome što im je dato.¹²⁸

Allah, dž.š., nas je na ovom svijetu obasuo brojnim blagodatima (životinjskog, biljnog ili mineralnog porijekla) i nije grijeh da se njima koristimo, ali uvijek samo kao sredstvom, koje je prolazno i trošno, da osiguramo sretan vječni život na budućem svijetu (*ahiretu*).

Dakle, trebamo raditi kako bismo kvalitetno živjeli na dunjaluku, ali ne smijemo dopustiti da to postane naša opsesija i da zaboravimo na naše krajnje odredište – ahiret. Ako budemo živjeli na taj način, nikada se nećemo ustručavati i uvijek ćemo biti spremni žrtvovati svoj imetak u ime Allaha, dž.š.

Ako pogledamo život Poslanika, s.a.v.s., i njegovih ashaba pronaći ćemo mnoge primjere ovakvog razumijevanja *zuhda*. Sam Poslanik, s.a.v.s., provodio je duge periode u osamljenom bdijenju, posteći, klanjajući, čineći zikir i upućujući dove Allahu, dž.š., i prije svoje poslaničke misije, a pogotovo nakon dobivanja Objave.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ نَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حَصِيرٍ فَقَامَ وَقَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْنَا لَكَ وِطَاءً. فَقَالَ: مَا لِي وَمَا لِلدُّنْيَا مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا كَرَكَبٍ اسْتَعْظَلَ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا.

¹²⁸ Kur'an, El-Hadid, 23.

Jednom prilikom je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zaspao na hasuri. Kada se probudio, vidio mu se trag od hasure. Pošto su to primijetili ashabi mu rekoše: "Allahov Poslanice, da ti stavimo dušek?!" A on je na to rekao: "Šta ja imam s ovim svijetom. Ja se na njemu ponašam poput konjanika koji odsjedne u hladu drveta da se odmori, potom ga ostavi i nastavi put."¹²⁹

Ashabi Poslanika, s.a.v.s., bojali su se dunjalučkih užitaka. Abdurrahmanu ibn Avfu je donesena hrana, a on bijaše postio, te reče: "Ubijen je Mus'ab ibn Umejr, a bio je bolji od mene, i zamotan je ogrtačem koji je bio toliki da, ako mu se pokrije glava, ukažu se noge, a ako se pokriju noge, ukaže se glava." Mislim da je još rekao: "Ubijen je Hamza, a bio je bolji od mene. Zatim nam se pružilo od dunjaluka ono što nam se pružilo", ili je rekao: "Dato nam je od dunjaluka ono što nam je dato, pa se bojim da nam nagrada za naša dobra djela nije već data (na ovom svijetu)", a onda je počeo plakati tako da je ostavio hranu.¹³⁰

Naravno, treba naglasiti da ovo ne ide protiv toga da ljudi poboljšaju svoj životni standard i uživaju u blagodatima Allaha, dž.š. Neki od ashaba Poslanika, s.a.v.s., bili su izuzetno imućni, vodili uspješne poslove, jeli dobru hranu, gradili lijepe domove, ali kada je bilo potrebno da se žrtvuju za islam, sve su ostavljali po strani žudeći za ahiretom.

Rad i žrtvovanje su bili neizostavni dijelovi u izgradnji islamske civilizacije, a ne same palače i potrošačka kultura. Oni koji su došli poslije prve tri generacije muslimana

¹²⁹ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabuz-zuhd an Resulillah, s.a.v.s.", br. 2.377.

¹³⁰ El-Buhari, *Sahih*, "Kitabul-dženaiz", br. 1.275.

zaboravili su ova dva faktora što je uzrokovalo pad islamske civilizacije.

Nakon svega navedenog, ne trebamo se prepuštati očaju – ima nade!

Mi muslimani možemo iskoristiti alate koje su nam ostavili naši preci, mislimo prije svega na naporan rad i žrtvovanje te uz Allahovu pomoć ponovno graditi naš ummet. Opremljeni ovim alatima možemo premjestiti dunjaluk iz naših srca u naše ruke te individualno i kolektivno izgraditi novi početak muslimanskog ummeta, ummeta koji će se boriti protiv potrošačke kulture, poticati proizvodnju i davati svijetu više nego što troši.

Da bismo to ostvarili važno je insistirati na sljedećem:

- usvojimo minimalistički životni stil: izgradimo svoj život oko onoga što nam je “potrebno”, a ne oko onoga što “želimo”. Budimo kao putnici, kao što je Poslanik, s.a.v.s., rekao u hadisu i živimo jednostavan život. Donirajmo ili odstranimo ono što nam nije potrebno, a zadržimo samo stvari koje su bitne za naš svakodnevni život. Na taj način ćemo se osjećati mnogo rasterećenijima;
- ne žudimo za onim što je u posjedu drugoga, bez obzira kako to drugi smatrali vrijednim i ne obezvređujemo ono što sami posjedujemo, iako se to nama mizernim činilo. Sve vrednujmo na način da li se koristi na Božijem putu ili ne. Tako će i skromni prilog za mekteb, čitaonicu, liječenje oboljelih ili naučnoistraživački centar daleko više vrijediti od luksuznog auta koji nam je nepotreban;

- investirajmo više, trošimo manje: pokušajmo da uvijek investiramo više, a konzumiramo manje naših resursa (vrijeme, novac, snagu). Investirajmo svoje vrijeme u učenje, pomaganje drugima, volontiranje i ibadet. Investirajmo naš novac u dobrotvorne svrhe, nove ili postojeće poslovne prilike, pomaganje muslimanskih dobrotvornih i neprofitabilnih organizacija. Investirajmo našu snagu u rad za Allaha, dž.š., pomaganje siromašnih i pružanje podrške ljudima koji nas okružuju;
- širimo poruku jednostavnosti: potičimo svoju porodicu i prijatelje da žive jednostavan život, a ne materijalistički. Širimo poruku o tome kako se možemo boriti protiv potrošačke kulture kao i savjete koje možemo uzeti iz Kur'ana i sunneta kako bi to ostvarili još danas. Iskrenim namjerama i napornim radom mi to možemo uraditi.¹³¹

Sjetimo se na kraju još jednom poruke Božijeg Poslanika, s.a.v.s., koju prenosi Ebu Zerr, r.a., ashab koji je i sam skromno živio i osuđivao sve one koji se prepuštaju prolaznim blagodatima ovoga svijeta:

“Ustezanje (*zuhd*) od ovoga svijeta ne ogleda se u zabranjivanju sebi onoga što je dopušteno (*halal*), ni u uništavanju imovine. Pravo ustezanje jeste to da ti ono što je u Allahovim rukama bude sigurnije od onoga što je u tvojim rukama i da zbog nagrade (*sevapa*) za nedaću (*musibet*) kada te pogodi, više voliš što te pogodila, nego da te je mimoišla.”

¹³¹ <https://www.halalmagazin.com/2019/05/19/zuhd-skromnost-protuotrov-za-potrosacku-kulturu/> (23. 10. 2020).

14 ŠUTNJA (SAMT)

Muaz ibn Džebel, r.a., mladi ashab koji je najbolje poznao pravne norme o dopuštenom i zabranjenom, s vremena na vrijeme putovao je s Božijim Poslanikom, s.a.v.s. Ta su mu putovanja bila nezaboravna zbog mogućnosti da duže vremena bude sam sa njemu najdražim čovjekom koji mu je mogao dati odgovore i na najvažnija egzistencijalna pitanja. Tako je u jednom trenutku Muaz, r.a., upitao Muhammeda, s.a.v.s.:

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَأَصْبَحْتُ يَوْمًا قَرِيبًا مِنْهُ وَنَحْنُ نَسِيرُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ. قَالَ: «لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ عَظِيمٍ وَإِنَّهُ لَيْسِيرٌ عَلَى مَنْ يَسِرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ تَعْبُدُ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتَقِيمُ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ وَتَصُومُ رَمَضَانَ وَتَحُجُّ الْبَيْتَ». ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ الصَّوْمِ جُنَّةٌ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ وَصَلَاةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ». قَالَ ثُمَّ تَلَا: (تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ) حَتَّى بَلَغَ: (يَعْمَلُونَ) ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ كُلِّهِ وَعَمُودِهِ وَذِرْوَةِ سَنَامِهِ». قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ». ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أُخْبِرُكَ بِمَلَكَ ذَلِكَ كُلِّهِ». قُلْتُ: بَلَى يَا نَبِيَّ اللَّهِ. قَالَ: فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ قَالَ: «كُفَّ عَلَيْكَ هَذَا». فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَإِنَّا لَمُؤَاخِدُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ فَقَالَ: «تَكَلَّمْتَ أُمَّكَ يَا مُعَاذُ وَهَلْ يَكُفُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ أَوْ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ». (الترمذي)

“Božiji Poslaniče, obavijesti me o djelovanju koje će me uvesti u džennet, a udaljiti me od džehennema!”

“Pitao si me o onome što je krupno, a lahko je onome kome Allah olakša: budi pokoran Allahu, ništa Mu ne pripisujući (kao sudruga), obavljaj namaz, daji zekat, posti ramazan i obavi hadž.” A onda je rekao:

“Hoćeš li da te uputim na vrata dobra: post koji je štit, sada-ka koja ništi grijeh, kao što voda gasi vatru i namaz u dubini noći, a potom je proučio ajet: *“Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onog što im Mi dajemo udjeljuju i niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju.”*¹³²

Nakon toga me upita:

“Hoćeš li da ti kažem šta je glava, stub i vrhunac svega?”

“Naravno, Božiji Poslaniče!” – odgovorih. A on reče:

“Glava svega je predanost Bogu (*islam*), stub je namaz, a vrhunac je borba na Božijem putu (*džihad*). Potom me ponovno upita:

“Hoćeš li da ti kažem šta je srž svega toga?” Odgovorih:

“Svakako, Allahov Vjerovjesniče!” Uhvatio se za svoj jezik pa mi reče: “Ovo dobro čuvaj!” Upitah:

“Allahov Vjerovjesniče, zar ćemo odgovarati i za ono što govorimo?” Reče:

“Majka te ne imala, Muaze, zar će ljude strovaljivati u Vatru preko njihovih lica”, ili je rekao: “preko njihovih nosova”, “išta drugo doli ono što zarade njihovi jezici?!”¹³³

U ovom sve ubrzanijem svijetu, u vremenu buke i kafonije različitih glasova i zvukova koje ljudi puštaju, a

¹³² Kur'an, Es-Sedžda, 16, 17.

¹³³ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabul-iman”, br. 2.616.

ispunjeni su grubošću, bezobzirnošću, vrijeđanjem, izrugivanjem, ogovaranjem, klevetama, sumnjičenjem, svađama, lažju, besmislenošću, pesimizmom, očajem i mnogim drugim negativnostima, ali i životinje, pa čak i različita sredstva i aparati i koji nas svakodnevno opterećuju, čine depresivnim, tužnim i neraspoloženim, koji narušavaju naše mentalno zdravlje i iscrpljuju nas, ne dopuštajući nam ni da na miru razmišljamo, planiramo i organiziramo svoje djelovanje, a kamoli da u miru uživamo itekako je važno propitivati kako povratiti i doći do blaženog mira i tišine. Jedan od osnovnih načina kako dostići tišinu i mir jeste navikavati se da što manje doprinosimo toj općoj buci i zagušenju – treba više šutjeti.

Pojedini ljudi pričaju od jutra do večeri. Pričaju o svemu i svačemu. Na sve imaju komentar, kritiku, neslaganje, osporavanje ili ismijavanje. Danonoćno pričaju. Putem društvenih mreža njihove besmislene i isprazne poruke, a da ne govorimo o onim zlonamjernim, dolaze u sve krajeve svijeta, nekontrolirano se šire i zagađuju javni prostor.

Nije grijeh samo izmisliti podvalu, laž i plasirati je u javni prostor, grijeh je, također, neodgovorno i nekritički tu dezinformaciju širiti dalje:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ
فَتُصِيبُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ.

*O vjernici, ako vam nekakav nepošten čovjek donese kakvu vijest, dobro je provjerite, da u neznanju nekome zlo ne učinite, pa da se zbog onoga što ste učinili pokajete.*¹³⁴

Obaveza kontroliranja jezika i odgovorno govorenje se dodatno nalaže u ovim vremenima smutnje, jer nesvjesno podržavamo negativna kretanja i procese. Obmanuta osoba misli da ako se fizički suzdrži od smutnje da ju je u potpunosti izbjegla, a, ustvari, svojim komentarima i objavama smutnju rasplamsava. Iz tog razloga je Vuhejb ibn el-Verd rekao: “Shvatio sam da je istinsko osamljivanje u osamljivanju jezika.”¹³⁵

Kroz cijeli naš život trebamo svjedočiti da je Allah, dž.š., temelj naše egzistencije, da se samo Njemu pokoravamo, da samo Njega bezrezervno volimo, da Njemu najviše pripadamo i da se u konačnici od svega rastajemo, a Njemu vraćamo. Zbog toga Allaha, dž.š., treba što više spominjati (budući da se samo u *zikru* ne može pretjerati), a od svega drugoga se s mjerom ustezati i suzdržan biti. Kako god čovjek prema dragome Bogu treba usmjeriti sva svoja čula i biti potpuno posvećen, jednako tako, prema *svemu drugome* trebao bi biti suzdržan. Dok mu srce prema Allahu, dž.š., treba gorjeti, njegova čula u odnosu prema svemu drugome trebala bi šutjeti. H. Merjema je, kako je to Kur'an zabilježio, rekla:

*“Ja sam se zavjetovala Svemilosnom da ću postiti, i danas ni s kim neću govoriti.”*¹³⁶

¹³⁴ Kur'an, El-Hudžurat, 6.

¹³⁵ <http://www.stazomislama.com/cuvanje-jezika-tokom-vremena-smutnje-i-iskusenja/> (23. 10. 2020).

¹³⁶ Kur'an, Merjem, 26.

Ono što je na ovome svijetu predstavlja odraz onoga što se nalazi u višim svjetovima, pa tako i čovjekovo ponašanje i izgled u određenoj mjeri odražavaju njegovu unutarnju stanje, odnosno stupanj zrelosti duše.¹³⁷

Jezik srca usmjeren je višemu svijetu i onima koji su bliski Uzvišenome (*el-meleul-a'la*), te u toj dimenziji kvalitet govora (ljepota i iskrenost) ide uporedo sa kvantitetom (količinom i istrajnošću iskazivanja zahvale).

Nasuprot tome, kvalitet govora nezrele duše na ovome svijetu u obrnutoj je proporciji s njegovim kvantitetom: što čovjek više šuti, to je kvalitet njegovoga govora veći. Mudrost srca leži u spominjanju Uzvišenoga Gospodara (*ziker*), a mudrost jezika nalazi se u šutnji (*samt*).¹³⁸

U hadisu Muhammeda, s.a.v.s., čitamo da se za osobu koja šuti kaže da je spašena.¹³⁹ To nam prije svega omogućava da se izdignemo iznad konkretne stvarnosti, da nadiđemo postojeću buku i da na pravi način sagledamo uzroke i razloge koji su nas doveli u takvo stanje.

Šutnja je i oblik komunikacije, a ne samo odsustvo govora. Šutnja se javlja u raznim oblicima i nije sramota, mahana i nedostatak, nego, naprotiv, može graditi bolje odnose u poslovanju i koristiti se kao sredstvo za pregovaranje. Ovisno o situaciji itekako može biti pozitivna i poželjna. U procesu šutnje također šaljemo određene znakove koje drugi ljudi mogu očitati. To najčešće obuhvaća elemente kao što su izraz lica, pogled, geste, odjeća, vanjski izgled i razdaljina

¹³⁷ <https://znaci.ba/tekstovi/blagodat-sutnje> (23. 10. 2020).

¹³⁸ <https://znaci.ba/tekstovi/blagodat-sutnje> (23. 10. 2020).

¹³⁹ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvab sifetil-kijama ver-reka'ik vel-vere", br. 2.501.

među sagovornicima, na što daleko manje obraćamo pažnju ako govorimo. Šutnja je važna, jer omogućava slušanje koje nam je danas toliko potrebno, posebno aktivno slušanje.

Šutnja nam pruža mogućnost da se sjetimo Uzvišenog Boga i da se podsjetimo da taj Njegov dar govora prije svega trebamo koristiti da bismo Njega spominjali i da govorimo konstruktivno o onome što je bitno za život nas i onih za koje smo odgovorni.

Otuda je obaveza muslimana i muslimanki kada se uči Kur'an da se on sluša i da se tom prilikom ne govori:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ.

A kad se uči Kur'an, vi ga slušajte i šutite da biste bili pomilovani.¹⁴⁰

Šutnja prilikom učenja Kur'ana pretpostavlja da ćemo biti više posvećeni Božijoj Riječi kako bismo je bolje čuli i pravilno razumjeli. Isti je slučaj i za vrijeme držanja hutbe čime se asocira na važnost tih poruka koje hatib treba uputiti svojim džematlijama, a koje su također prožete kur'anskim ajetima i hadisima Muhammeda, s.a.v.s. U tim trenucima vjernici ne smiju biti ničim drugim zaokupljeni:

إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ أَنْصِتْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ.

“U vrijeme dok imam drži hutbu ako osobi do sebe kažeš: ‘Šuti!’ – pogriješio si!”¹⁴¹

¹⁴⁰ Kur'an, El-A'raf, 204.

¹⁴¹ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-džumu'a”, br. 934.

Kada se ustegnemo od govora, dajemo sebi mogućnost da bolje razumijemo poruke koje nam se izriču, općenito ono što nam se govori, da bolje sagledamo stanje u kojem se nalazimo, izazove koji nas očekuju, perspektive i ciljeve koje trebamo ostvariti.

Sprečava nas da se toliko zaokupimo ovosvjetskim pitanjima pa da izgubimo orijentaciju i zaboravimo naše prioritete, šta nam je esencijalno u našem životu, a šta efemerno, posebno ćemo na taj način izbjeći govoriti ono čime ćemo počinuti grijeh.

U tišini imamo priliku razmisliti više o svom životu i svojim djelima. Da li smo zadovoljni našim načinom života i čemu nas on vodi?

Često se čuju dileme da li je bolje šutjeti ili govoriti, pa se navode i naše poslovice koje ističu da je šutnja zlato. Hadis Božijeg Poslanika, s.a.v.s., nam pomaže da razriješimo te dileme:

“Ko vjeruje u Allaha i Posljednji dan neka govori ono što je dobro ili neka šuti!”¹⁴²

Ili na drugačiji način kazano rezultat istinskog vjerovanja u Allaha, dž.š., i Posljednji dan jeste da je osoba odgovorna i u onome što govori. Uvijek nastoji govoriti ono što je lijepo, pozitivno i što će imati dobre posljedice, a ako nije u stanju tako govoriti, onda šuti.

Ako su riječi korektne, suvisle i konstruktivne, one se trebaju, a u određenim situacijama i moraju, kazati jer je

---

¹⁴² El-Buhari, *Sahih*, br. 6.018; Muslim, *Sahih*, br. 37.

Ebu Ali ed-Dekak govorio: “Ko prešuti istinu on je nijemi šejtan!”¹⁴³

Neophodna nam je otvorena i iskrena komunikacija, a ako nismo u stanju da kažemo bilo šta pozitivno ili ćemo našim riječima pogoršati stanje u kojem se nalazimo, poremetiti odnose među ljudima ili izazvati bilo koji drugi problem i grijeh, trebamo se ustegnuti od govora i zašutjeti. Tada šutjeti nije ni grijeh, ni sramota, naprotiv!

Tavus je jednom prilikom kada su mu citirali riječi Mudrog Lukmana: “U šutnji je mudrost, a malo je onih koji je primjenjuju”, rekao: “Onaj koji govori, ako je svjestan Allaha, dž.š., bolji je od onoga koji šuti, iako je Allaha svjestan!”¹⁴⁴

I kako reče Muhammed, s.a.v.s., u predmetnom hadisu ne samo da nas neprovjerene riječi, dezinformacije, neutemeljene optužbe, laži, koje tako bezazleno i olahko prenosi dalje, bez ikakvog osjećaja da ih trebamo propitivati, postepeno uništavaju na ovome svijetu, nego nam uništavaju i naš vječni život.

Pogubno je da taj veliki Božiji dar – govor tako zloupotrebjavamo i umjesto da nam omogući napredak i ostvarenje uspjeha i sreće na oba svijeta, on nas potpuno uništava!

---

¹⁴³ Imam Nevevi, *Nevevijeve komentar 40 hadisa* (prijevod s arapskoga: Nedžad Hasanović i Senad Halitović), Asocijacija za kulturu, obrazovanje i sport (AKOS) i Udruženje ilmijje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2017, str. 103.

¹⁴⁴ Abdullah ibn el-Mubarek, *Ez-Zuhd ver-rekaik*, Darul-kutub el-ilmijja, Bejrut, str. 289.

15 STRAHOPOŠTOVANJE PREMA ALLAHU, DŽ.Š. (HAVF)

Iako je strah sam po sebi negativan osjećaj kojeg bi musliman i muslimanka, koji vole svoga Gospodara i koji su potpuno predani Njegovoj volji i odredbi, trebali biti oslobođeni, jer islam donosi mir, sigurnost, rasterećenje, ipak je strah vrlo važan u cjelovitom formiranju ličnosti istinskog vjernika i vjernice.

Gledajući s psihološkog aspekta strah je intenzivan i neugodan negativan osjećaj koji čovjek doživljava kad vidi ili očekuje opasnost, bila ona realna ili nerealna, jer uglavnom paralizira i sputava čovjeka. Strah sprečava normalno djelovanje naše fiziološke i mentalne sfere. Pod uticajem straha nastaju promjene u disanju, u normalnim otkucajima srca, u krvotoku itd. Ništa manje nije ugrožen ni naš mentalni život. Zabilježeni su slučajevi kada čovjek za jednu noć osijedi, ili čak u jednom trenu izgubi razum.

Postoji cijeli raspon mogućih negativnih osjećaja ovisno o situaciji u kojoj se čovjek nalazi:

- kada čovjek može izbjeći opasnost, on osjeća *strah*;
- kada nije siguran da može izbjeći opasnost, javlja se *panika*;
- a kada je siguran da ne može pobjeći od opasnosti, spopadaju ga *histerija* i *užas*.

Međutim, strah nije nefunkcionalan, on poput boli, čiji je cilj zaštititi tijelo od daljnjih oštećenja, svojom intenzivnom

neugodom i fokusiranjem na izvor straha, koncentrira ljudsko biće na odbranu od opasnosti, postavlja ga u stanje pripravnosti i potiče na pažljivo posmatranje onoga od čega prijeti opasnost, zbog čega je vrlo važan kako bismo uopće preživjeli, a u konačnici kako bismo dokučili smisao života i što kvalitetnije živjeli.

Strah od pogrešnih rasuđivanja, krivih zaključaka, loših postupaka, zastranjivanja i lošeg kraja čini nas opreznijim i obazrivijim prema svakoj riječi koju izgovorimo, svakom koraku kojeg napravimo i svakom djelu koje učinimo.

Adijj ibn Hatim, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا سَبَّكَلْمُهُ رَبَّهُ، لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ، فَيَنْظُرُ أَيَمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ مِنْ عَمَلِهِ، وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ، وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تَلْقَاءَ وَجْهِهِ، فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ. قَالَ الْأَعْمَشُ وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مَرْةٍ عَنْ حَيْثَمَةَ مِثْلَهُ وَزَادَ فِيهِ: وَلَوْ بِكُلْمَةِ طَبَّيَّةٍ. (البخاري ومسلم)

“Sa svakim od vas vaš Gospodar će razgovarati bez tumača. Pogledat će čovjek desno i vidjeti samo djela koja je pripremio i pogledat će lijevo i vidjeti samo što je pripremio. Pogledat će onda ispred sebe i vidjeti Vatru! Čuvajte se Vatre, pa makar i polovinom hurme!” El-Ameš kaže da mu je prenio Amr ibn Murra od Hajseme slične riječi s tim što je na kraju dodao: “...makar i lijepom riječju!”¹⁴⁵

¹⁴⁵ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

Kada su u pitanju vjernik i vjernica, onda govorimo, prije svega, o strahopoštovanju prema Allahu, dž.š., i ono je rezultat svijesti o Allahovoj, dž.š., Veličini, Snazi, Svemoći i odgovornosti koju svako od nas ima prema životu kojeg mu je Allah, dž.š., darovao i nastojanju da se on živi kako bi s nama naš Stvoritelj i Gospodar koji nas konstantno posmatra bio zadovoljan. Budući da neizmjerljivo volimo našeg Gospodara, ne želimo ni na koji način da Ga povrijedimo i rasrdimo.

Nepojmljivo je da neko bude vjernik, a da se ne boji Allaha, dž.š., makar onim najnižim stupnjem straha. Otuda proizlazi da je nedovoljan strah od Uzvišenog Allaha najbolji dokaz Njegovog nedovoljnog poznavanja, a time i nedovoljno jakog imana vjernika, jer Uzvišeni naređuje: *I samo se Mene bojte*,¹⁴⁶ tj. bojte Me se i dobro pazite šta radite – šta smijete, a šta ne smijete činiti! U ajetu je potvrda da se istinski vjernik boji samo Allaha. Uzvišeni, također, veli: *Onima koji se boje (jahševne) Gospodara svoga, i kad ih niko ne vidi, pripada oprost i nagrada velika!*¹⁴⁷

Zbog toga se u Kur'anu, a.š., kaže da se *Allaha istinski boje od podanika Njegovih – učeni*.¹⁴⁸ Ibn Abbas, r. anhuma, o ovom ajetu je kazao: "Oni su ti koji znaju da je Allah u mogućnosti da uradi sve što hoće". Ibn Kesir komentirajući ovaj ajet kaže: "Riječi Uzvišenog: *Istinski Ga se boje učenjaci, koji Ga poznaju, jer, što je poznavanje Veličanstvenog, Moćnog, Sveznajućeg, Opisanog osobinama savršenstva i*

---

¹⁴⁶ Kur'an, El-Bekara, 40.

¹⁴⁷ Kur'an, El-Mulk, 12.

¹⁴⁸ Kur'an, Fatir, 28.

lijepim imenima potpunije i znanje o Njemu veće, veće je i strahopoštovanje prema Njemu.”

Imam Kušejri, k.s., pojašnjava šta Uzvišeni Allah želi od podanika kada ga potiče na strah i kaže: “Podsjećati se na strahote Allahove, dž.š., kazne zapravo znači biti svjestan da je Allah, dž.š., moćan da te kazni gdje god i kako želi te da si ti kao podanik potpuno ovisan o Njemu i biti svjestan da te On stvorio, dao ti opskrbu i uputio te na Pravi put, a ti si u stanju grijšenja prema Njemu.”

Osjećaj strahopoštovanja prema Allahu, dž.š., uvijek treba dovoditi u vezu s Allahovom, dž.š., pravdom. Osjećamo izraženo strahopoštovanje prema Allahu, dž.š., jer, s jedne strane, snažno se oslanjamo na Njega i bezrezervno uzdamo u Njegovu milost, budući da je “On utočište svemu”¹⁴⁹, a, s druge strane, stalno smo svjesni da Allah, dž.š., žestoko i brzo kažnjava!

U čemu se ogleda stvarni strah vjernika?

Veliki alim i jedan od učitelja El-Kušejrija, k.s., Ibn Furek, r.h., u djelu *El-Ibana* strah definira s obzirom na razinu svijesti onih koji ga osjećaju, pa kaže: “Strah grešnika je strah od kazne. Strah pobožnog (*abida*) je strah od oholosti (*kibura*) zbog učinjenih ibadeta. Strah učenog (*alima*) je strah od skrivenog širka u robovanju Allahu, dž.š., a strah zaljubljenoga (*ašika*) je strah da na dunjaluku i ahiretu bude lišen Allahove, dž.š., ljepote.”¹⁵⁰

Ebu Talib el-Mekki, k.s., u djelu *Kutul-kulub* kaže: “Strah od Allaha, dž.š., se kod običnih ljudi manifestira na dva

¹⁴⁹ Kur’an, El-Ihlas, 2.

¹⁵⁰ <https://www.edeb.net/strah-i-nada-oci-koje-vatra-ne-przi/> (23. 10. 2020).

načina: prvi način je da podanik čuva od grijeha glavu i organe čula, kao što su oči, uši, jezik... Drugi način je da čuva od harama ostale organe na tijelu: ruke, noge, stomak, stidna mjesta i druge. Strah Allahovih, dž.š., odabranih podanika ogleda se u napuštanju skupljanja imetka koji neće potrošiti i napuštanju gradnje kuća u kojima neće živjeti. Oni ne padaju u nemar (*gaflet*) spram Uzvišenog Stvoritelja, i nisu nemarni po pitanju stjecanja ahiretske opskrbe.”

Ebul-Abbas el-Mursi, k.s., muršid Ibn Ataullaha el-Iskenderija, k.s., i autor djela *Letaiful-minen* kaže: “Dvije su vrste straha od Allaha, dž.š.: strah običnih ljudi i strah odličnjaka. Obični ljudi se boje da im tijelo ne gori u džehennemu, a odličnjaci strahuju da odoru pokornosti koju im je odjenuo Voljeni ne zaprljaju mrljama suprotstavljanja.”

Ibrahim ibn Edhem, k.s., rekao je: “Prohtjevi *nefsa* kvare čovjeka, čine ga bolesnim. A strah od Allaha, dž.š., ga liječi. Ono što gasi strasti u srcu jeste svijest da te Allah, dž.š., vidi.”¹⁵¹

Allahov Poslanik, s.a.v.s., nam pojašnjava da istinski strah (*havf*) potiče podanika na pokornost, i kaže:

“Vjernik je između dva straha. Prvi je strah za dio života koji je već prošao, jer ne zna kako će Allah, dž.š., presuditi za njega. Drugi je strah za preostali dio života, jer ne zna kakva je Allahova odredba o njemu.”¹⁵²

¹⁵¹ <https://www.edeb.net/strah-i-nada-oci-koje-vatra-ne-przi/> (23. 10. 2020).

¹⁵² El-Bejhkei, *Šu'abul-iman*, “Ez-Zuhd ve kasrul-emel”, br. 10.097. El-Iraki smatra da je hadis slab (*Tahridž ehadis Ihja ulumid-din*, Darul-asima lin-nešr, Er-Rijad, 1987, V, str. 2.227).

Kada je naša majka Aiša, r. anha, upitala Allahovoga Poslanika, s.a.v.s.: “O Allahov Poslaniče! Da li se ajet:

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ.

...i oni koji od onoga što im se daje udjeljuju, i čija su srca puna straha zato što će se vratiti svome Gospodaru...¹⁵³ odnosi na one koji krađu, čine blud i piju alkohol?”, Allahov Poslanik, s.a.v.s., joj je odgovorio: “Taj ajet govori o onima koji klanjaju, poste i daju sadaku, a zatim strahuju da im djela neće biti primljena.”¹⁵⁴

Kada se Muazu ibn Džebel, r.a., primakla smrt, rasplakao se, pa ga upitaše: “Zašto plačeš, kada si jedan od ashaba Poslanika, s.a.v.s., i mnogo toga si učinio za islam?” Reče: “Ne plačem zbog straha od smrti, niti zbog toga što ostavljam dunjaluk, već plačem zbog dvije skupine, a ne znam od koje sam ja: od stanovnika dženneta ili stanovnika džehennema!”¹⁵⁵

Kćerka Er-Rebia ibn Hajseme pitala je svoga babu: “Babo, zašto ne spavaš kad svi ljudi spavaju?” Odgovorio je: “Kćeri, džehennemska vatra mi ne da spavati.”

Uzvišeni Allah u Časnom Kur'anu kaže: *Kaži podanicima Mojim, da sam Ja uistinu Onaj Koji traži i da sam milostiv. Ali i da je kazna Moja, doista bolna kazna!*¹⁵⁶

Jedan od velikih sufija prvog perioda islama Jahja ibn Muaz er-Razi, k.s., u vezi s ravnotežom straha i nade, kaže: “Strah i nada su kao dva krila vjernika. Kada se jedno

¹⁵³ Kur'an, El-Mu'minun, 60.

¹⁵⁴ Ibn Madža, *Sunen*, “Kitabuz-zuhd”, br. 20.

¹⁵⁵ <http://dzemat-braunau.at/strah-od-allaha-dz-s/> (12. 3. 2021).

¹⁵⁶ Kur'an, El-Hidžr, 49–50.

spusti, odmah pada i drugo. Ptica leti samo ako su oba krila ravnomjerno podignuta. Ukoliko jedno nedostaje, ptica ne može letjeti. Ako pak nema nijednog krila, ptica je osuđena na smrt.”¹⁵⁷

O nužnosti straha od Allaha, dž.š., i opasnosti gubljenja nade u Allahovu, dž.š., milost, govore nam i riječi Lukmana, a.s., kojima je savjetovao svoga sina: “Sine moj, boj se Allaha takvim strahom koji ne gasi nadu u Njegovu milost. A nadaj se Njegovoj milosti nadom koja ne donosi sigurnost od Njegove kazne.”¹⁵⁸

One koji zaboravljaju žestinu kazne oslanjajući se samo na nadu i ljubav, Zunun el-Misri, k.s., opominje riječima: “Neće se napiti iz čaše ljubavi onaj u čijem srcu se nije upotunio strah (*havf*). Strah od džehennemske vatre onih koji vole Allaha, dž.š., u odnosu na strah od odvojenosti od Gospodara je kao kapljica u odnosu na more.”¹⁵⁹

A za one koji čine grijeha i ne čineći tevbu govore: “Allahova milost je velika, zasigurno će oprostiti”, nalazi se opomena u kudsi hadisu u kojem nam Allahov Poslanik, s.a.v.s., prenosi da je Uzvišeni Allah rekao:

وَعِزَّتِي لَا أَجْمَعُ عَلَى عَبْدِي خَوْفَيْنِ وَأَمْنَيْنِ إِذَا خَافَنِي فِي الدُّنْيَا أَمَّنْتَهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَإِذَا أَمَّنَنِي فِي الدُّنْيَا أَحَفَّتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

“Tako mi časti Moje, ni kod jednog Moga podanika neću sastaviti dva straha i dvije sigurnosti. Ko Me se bude bojao na dunjaluku, na Sudnjemu danu ću ga učiniti sigurnim.

¹⁵⁷ <https://www.edeb.net/strah-i-nada-oci-koje-vatra-ne-przi/> (23. 10. 2020).

¹⁵⁸ Ebu Talib el-Mekki, *Kutul-kulub*, str. 371.

¹⁵⁹ <https://www.edeb.net/strah-i-nada-oci-koje-vatra-ne-przi/> (23. 10. 2020).

Ko bude siguran od Mene na dunjaluku, na Sudnjemu danu ću ga ostaviti u strahu.”¹⁶⁰

عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ أَبَدًا: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ
تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

Prvak poslanika Resulullah, s.a.v.s., donosi radosnu vijest mu'minima koji osjećaju strah pa kaže:

“Dva oka džehennemska vatra nikada neće dotaći: oko koje je plakalo u noći iz straha od Allaha, dž.š., i oko koje je čuvalo stražu noću u borbi na Allahovom putu.”¹⁶¹

Najljepše stanje u kojem čovjek može biti je stanje između straha i nade, popraćeno stalnom pokornošću. Pretjerana nada rezultira lijenošću u ibadetima i otvara put grijehenju, dok pretjeran strah narušava psihološku ravnotežu. Jedna od glavnih karakteristika vjernika jeste uravnoteženost između ovo dvoje.

Svjesni smo da je Allah, dž.š., dobar i želi dobro Svojim stvorenjima, ali, s druge strane, jasno im je ukazao na pravilan način življenja i insistira na njemu. Oni koji na pravilan način razumiju Božije upute dobijaju Božije zadovoljstvo i uspješan život na oba svijeta, a oni koji te upute ignoriraju ili ih potcjenjuju bivaju ostavljeni na margini povijesti, zaboravljeni i na ovom i na budućem svijetu. Otuda nas pravilno razumijevanje Božije dobrote i Njegove spremnosti da kazni čini odgovornijima prema vremenu koje nam je dao na raspolaganje i životu kojeg živimo samo jednom.

¹⁶⁰ Ibn Hibban, *Sahih*, str. 640.

¹⁶¹ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Fedailul-džihad”, br. 1.639.

16 NADA (REDŽA)

U vremenima beznađa, kada smo izgubili nadu u mogućnost uspostavljanja pravde, jednakosti, poštenja, nadu da može biti bolje, kada nas brojni svakodnevni problemi, subjektivne slabosti i objektivne poteškoće, čine iscrpljenim, umornim, depresivnim, utučenim, nezadovoljnim i mrzovoljnim važno je podsjećati se na više vrijednosti koje nam podižu poglede, ispravljaju kičme i čine naša viđenja dalekosežnijim i optimističnijim.

Enes ibn Malik, r.a., prenosi da je čuo Božijeg Poslanika, s.a.v.s., kako kaže:

حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ وَلَا أْبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ، وَلَا أْبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَفَيْتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَأَتَيْتَكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً. (الترمذي)

“Uzvišeni Allah je rekao: ‘O sine Ademov, sve dok Mi dovu upućuješ i nadaš se Meni, opraštati ću ti i ne marim za ono što si počinio. Sine Ademov, kada bi tvoji grijesi dosegli nebeske oblake, a ti zatražio oprost od Mene, ja bih ti oprostio i za to ne bih mario. Sine Ademov, kada bi Mi stigao s grijesima koji su ispunili Zemlju, ali nisi Meni ništa ravnim smatrao, ja bih ti dao cijelu Zemlju oprost!’”¹⁶²

¹⁶² Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabud-de’vat”, br. 3.617.

Pod nadom (*er-redža*) misli se na nadanje, priželjkivanje i očekivanje onoga što volimo. Poznati psihijatar Viktor Frankl primjećuje da je nada prijeko potrebna onome koji nastavlja živjeti u teškoćama.

Frankl je kao Jevrej dospio u Auschwitz i poslije više godina napisao poznatu knjigu *Čovjekovo traganje za smislom*. U njoj tvrdi da temeljni poriv u čovjekovu životu nije volja za moći, kao što je mislio Nietzsche, ni žudnja za uživanjem, kako je govorio Freud, već da je to nešto što on naziva *volja za smislom*. Frankl je do ove spoznaje o ljudskoj naravi došao promatrajući ljude u najužasnijim okolnostima nacističkoga koncentracijskog logora. Iako se smrt u Auschwitzu činila slučajnom – obrušavajući se, nasumice i bez ikakva uočljiva razloga, čas na jednoga, čas na drugoga logoraša – Frankl tvrdi da čovjek koji u tako teškim uvjetima želi ostati na životu mora pronaći smisao, plemeniti cilj ili svrhu svome životu. Drugim riječima, oni koji su preživjeli ostali su na životu zato što su u naizgled beznadežnoj situaciji sačuvali nadu.¹⁶³

Za vjernika i vjernicu temeljna nada je u Allahovu, dž.š., milost i da će biti zadovoljan našim načinom života. Kada govorimo o toj nadi, ona podrazumijeva lijepo mišljenje o našem Stvoritelju i Gospodaru, da On želi samo dobro Svojim stvorenjima, i da sa svoje strane svojim načinom življenja učinimo sve što je u okvirima naše slobodne volje da opravdamo tu Allahovu, dž.š., milost prema nama.

---

¹⁶³ <https://www.bitno.net/lifestyle/osobni-razvoj/hodajuci-mrtvaci-o-onima-koji-su-izgubili-nadu/> (14. 3. 2021).

Razlika između opravdane nade i praznih iluzija je u tome što se opravdana nada temelji na posvećenom i istrajnom trudu, zalaganju i djelovanju, a prazne iluzije na lijevnosti, dokonosti i sve većem utapanju u grijeh.

Za onoga koga njegova nada navodi na pokornost i dobra djela, a odvraća od nepokornosti i grijeha, može se reći da se ima čemu nadati i da mu je nada utemeljena i opravdana, za razliku od onoga ko se previše nada, a ništa za ostvarenje nade ne čini. Nada ovog posljednjeg je, ustvari, prazna iluzija i samoobmana.¹⁶⁴

Ako bi se neko ko ima zapušten, neuzoran i nezasijan vrt, nadao da će od njega imati korist kao i onaj ko ga je valjano uzoraio, zasijao, zalijevao i o njemu se stalno brinuo, smatrali bismo ga bar naivnim, ako ne i maloumnim.

A veliki broj nas se baš tako ponaša kada je u pitanju naš život kojeg živimo samo jednom, bez prilike za drugu šansu! Sebi dopuštamo da se lagodno i neodgovorno ponašamo, da zaobilazimo procedure, red, sistem, zakon, a nadamo se funkcionalnoj i naprednoj državi?!

Činimo grijeh, bez nastojanja da se pokajemo, ignoriramo ono na čemu Uzvišeni Allah insistira, a nadamo se Njegovoj milosti i vječnim džennetskim blagodatima?!

Ubijedili smo sebe ako nosimo muslimanska imena, ako smo odrasli u muslimanskim porodicama, ako poznajemo muslimanske običaje, da smo muslimani! Moramo se ozbiljno zapitati: "U čemu se ogleda ta naša svakodnevna pokornost Allahu, dž.š.?"

---

¹⁶⁴ Više v.: <https://www.pozivistine.com/strah-od-allaha-i-nada-u-njegovu-milost/> (13. 3. 2021).

Mnogo je takvih naivnih i nemarnih koji su, oslanjajući se na Allahovu, dž.š., milost, oprost i darežljivost, zapostavili Njegove zapovijedi i zabrane, zaboravljajući na to da On, isto tako, žestoko kažnjava i da *kazna Njegova neće zaobići narod grešni*,¹⁶⁵ i da je onaj ko se, i pored upornog grijeha, nada oprost u svojevrsni prkosnik. A prkositi Gospodaru i nadati se Njegovoj milosti je apsurdno i maloumno.

U skladu s navedenim može se reći da gajenje nade u nešto podrazumijeva sljedeće:

- osjećaj ljubavi prema onome čemu se nada;
- osjećaj straha u slučaju neispunjenja onoga čemu se nada;
- maksimalno zalaganje u granicama mogućnosti za ostvarenje onoga čemu se nada.

Hasan el-Basri je često imao običaj reći: “Neke su ljude zavele puste želje za oprostom do te mjere da su i umrli, a da se nikada nisu iskreno pokajali, govoreći: ‘Ja o svome Gospodaru imam najljepše mišljenje’, a ne govori istinu, jer da je o Njemu imao lijepo mišljenje, slušao bi Ga i radio bi dobra djela.”

Postoji nekoliko vrsta nade:

1. Nada koja je ibadet, a koja se iskazuje samo u Allaha Jedinog i u tome Mu se ne pripisuje niko ravan. Ova vrsta nade dijeli se na dvije podvrste:

- pohvaljena nada, koja je u uskoj vezi s radom i pokornošću Uzvišenom Allahu;

¹⁶⁵ Kur'an, El-En'am, 147.

- pokuđena nada koja nije popraćena djelima i kao takva pusta je želja i obmana;

2. Nada koja je izraz *širka*, a koja biva kada se čovjek nada nekome drugome mimo Allaha u onome što posjeduje samo Svevišnji Allah;

3. Urođena nada, koja biva ukoliko se nadaš i očekuješ od neke osobe da ti učini ono što je ona u osnovi u stanju i što posjeduje, kao npr. da kažeš čovjeku: "Nadam se da ćeš doći."¹⁶⁶

Istinska i pouzdana nada rađa se iz vjere, stoga oni koji nemaju autentičnu vjeru, ne mogu imati ni pravu nadu. S druge strane, iskreni vjernik koji se potpuno pouzdaje u Allaha, dž.š., svjestan svoje uloge na ovome svijetu i odgovornosti koja će posebno biti izražena na Sudnjemu danu, ne može se osjećati beznađežno i napušteno.

Nada daje smisao životu, jer nas u trenucima tjelesnih, duhovnih i svih drugih nedaća i teškoća podsjeća da će biti bolje, da će iza tamnih oblaka ipak granuti sunce. To je osjećaj i snaga koja nas drži uspravnima i koja ne dopušta da nas očaj slomi.

Biti musliman znači biti čovjek nade u svakom trenutku ovozemaljskog života, u žalosti, bolesti, neimaštini, u osobnim i zajedničkim iskušenjima, kao pojedinac, džemat, narod, ummet. Nikada ne smijemo gubiti nadu! Pa i kad se čini da su nam sva vrata zatvorena, da nam nema spasa, da srljamo sve više i više u propast i nestanak, moramo se sjetiti da našim životima i našim sudbinama upravlja Allah, dž.š., koji

¹⁶⁶ <https://akos.ba/pojednostavljeni-prikaz-islamskog-vjerovanja-dova-nada-i-tevekkul/> (23. 10. 2020).

je postavio jasne zakone i norme. U poštivanju tih zakona i normi je izlazak iz krize u kojoj se nalazimo i povratak naše snage i dostojanstva!

Kroz cijeli svoj život vjernik misli na susret sa svojim Gospodarom i Njemu se raduje i nastoji da svoj životni put poploča dobrim djelima, koja će podsjećati i govoriti o njemu. Allah, dž.š., kaže:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا.

“Ko žudi za susretom sa svojim Gospodarom, neka čini dobra djela i neka, obožavajući Gospodara svoga, ne smatra Njemu ravnim nikoga!”¹⁶⁷

Allahovi poslanici, a.s., koji su u pogledu svoje sudbine na ahiretu imali garanciju od svoga Gospodara, opet su živjeli između straha (*havf*) i nade (*redža*), tražeći Njegovu milost. Naprimjer, Ibrahim, a.s., Allahov bliski prijatelj koji je položio ispit u pogledu imetka, života i djeteta, brinuo se za svoj ahiret, moleći Allaha Uzvišenog:

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ.

“I ne osramoti me na Dan kada ljudi oživljeni budu!”¹⁶⁸

Naš dragi Pejgamber, s.a.v.s., Allahov miljenik kojem su oprošteni svi raniji i kasniji grijesi, klanjao je noćni namaz u suzama, toliko dugo da su njegove noge oticale, a u prvu zoru tražio je oprost, činio je *istigfar*. Kada je upitan o tome, odgovorio je:

¹⁶⁷ Kur'an, El-Kehf, 110.

¹⁶⁸ Kur'an, Eš-Šu'ara', 87.

أَفَلَا أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ عَبْدًا شَكُورًا.

“Zar da ne želim biti zahvalan podanik?!”¹⁶⁹

Također, niko od ashaba koji su obradovani džennetom (*ašera mubeššera*) nije se uzdao u Vjerovjesnikov, a.s., muštoluk kojim je nagovijestio njihov ulazak u džennet, napuštajući djela pokornosti Uzvišenom Allahu. Niko od njih nije se ponašao opušteno, samozadovoljno ili prkosno. Naprotiv, svi oni su nastavili ponizno robovati Uzvišenom Allahu, trudeći se da povećaju svoja dobročinstva i budu uzor drugima.

Sljedeći primjer ukazuje na osobenost ashaba u tom pogledu. Naime, Selman el-Farisi, r.a., ukupnim svojim životom, a posebno požrtvovanim trudom na Allahovom putu, postao je jedinstvena i potpuna ličnost da su muhadžiri i ensarije, svojatajući ga svako sebi, govorili: “Selman je naš!” Štaviše, budući da se nisu mogli dogovoriti, u pogledu Selmana počeli su da se prepiru. Na to je Resulullah, s.a.v.s., rekao: “Selman je naš, od mog Ehli bejta!”¹⁷⁰

Uprkos ovoj blagonaklonosti Allahovog Miljenika, a.s., hazreti Selman je nastavio živjeti krajnje skromno i ponizno, a njegovo srce je bilo ispunjeno brigom o ahiretu. Jednom prilikom dvojica ljudi mu nazvaše selam, a potom upitaše: “Nisi li ti od ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s.?” Selman, r.a., odgovori: “Ne znam!”

Kada je na njihovim licima primijetio zbunjenost, Selman, r.a., pojasnio je svoj prethodni odgovor, rekavši: “Ja

¹⁶⁹ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabut-tefsir”, br. 48.

¹⁷⁰ El-Hakim, *El-Mustedrek*, III, 691/6541; El-Hejsemi, *Medžmeuz-zevaid*, VI, 130; Ibn Hišam, *Sira*, III, 241; Ibn Sa'd, *Et-Tabekatul-kubra*, IV, 83.

sam vidio Resulullaha, s.a.v.s., i boravio u njegovom društvu, međutim, njegov pravi ashab je onaj koji zajedno s njim uđe u džennet.”¹⁷¹

Islamski učenjaci insistiraju da musliman i muslimanka, ako već nemaju, grade lijepo mišljenje o Allahu, dž.š., a to podrazumijeva da se nadaju da će im se Allah smilovati i oprostiti im, s tim da Ga se oni, dok su zdravi, boje i u Njega polažu nadu, i da, kada im se približi smrt, kod njih prevlada nada.

Ovo zato što je cilj straha prestanak s grijешenjem i činjenjem loših djela, s jedne, i poticanje na pokornost i činjenje dobra, s druge strane. Budući da je to, u najvećem broju slučajeva, teško potpuno ostvariti, potrebno je o Allahu imati lijepo mišljenje, nadati se Njegovoj milosti i oprost, biti Mu pokoran i priznavati svoju ovisnost o Njemu.

Čovjeku je, dok je zdrav, najbolje da se istovremeno boji i nada, tj. da njegov strah i nada budu uravnoteženi, čak da je strah prisutniji, jer će ga on udaljiti od grijeha. A kada nastupe vremena iskušenja i smrti, bolje je da se preda nadi u Allahovu, dž.š., milost i oprost. Kur'an i sunnet o strahu i nadi, obično, govore zajedno.

*Kaži podanicima Mojim da sam Ja, doista, Onaj koji trašta i da sam milostiv, ali da je i kazna Moja, doista, bolna kazna!*¹⁷²

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Da vjernik zna kakvih sve kazni kod Allaha ima, niko Njegov džennet ne bi

¹⁷¹ El-Hejsemi, *Medžmeuz-zevid*, VIII, 40–41; Ez-Zehebi, *Sijer*, I, 549.

¹⁷² Kur'an, El-Hidžr, 49, 50.

očekivao, a da poricatelj zna kolika je Allahova milost, niko nadu u Njegovu milost ne bi izgubio.”¹⁷³

Ibn Kajjim el-Dževzija je govorio:

“Srce je na svome putu prema Uzvišenom Allahu poput ptice u letu, pri čemu je ljubav njegova glava, a strah i nada krila. Kada su glava i krila zdrava, ptica bez teškoće leti. Kada joj se odsiječe glava, ptica ugine. Kada ptica izgubi neko krilo, pticu sa svih strana vrebaju opasnosti. Čestiti preci, ipak su u zdravlju i mladosti davali prednost krilu straha nad krilom nade, a na pragu odlaska s ovog svijeta krilu nade nad krilom straha.”¹⁷⁴

Veličina islama nije samo u tome što je jasno ukazao na istinske vrijednosti i potrebu da se one žive, nego što je omogućio u svakom trenutku da se čovjek, bez obzira koliko zabludio, u kako teškom stanju se nalazio i kako se srozao u svom načinu življenja, vrati pravome putu i istinskim vrijednostima.

Da bismo podnijeli teško stanje u kojem se nalazimo, moramo vjerovati da imamo budućnost, budućnost koja obećava bolji život od onoga kojeg trenutno imamo. Osjećaj da je budućnost izgubljena, ispunjena samo mrakom i većim problemima, kakvom se čini mnogima u stanju depresije, nije naša istinska stvarnost. Takav je osjećaj oboljeloga uma. Da bismo mogli graditi bolju budućnost moramo biti zdravi i snažni u svakom pogledu i biti svjesni da za čovjeka uvijek ima nade, ali i da razumne osobe pružene prilike ne propuštaju!

¹⁷³ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

¹⁷⁴ <https://www.pozivistine.com/strah-od-allaha-i-nada-u-njegovu-milost/> (14. 3. 2021).

17 SKROMNOST (FAKR)

Ka'b ibn Malik, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن كعب بن مالك، رضي الله عنه، قال: قال رسول الله، صلى الله عليه وسلم: مَا ذُئِبَانٍ جَائِعَانِ أُزْسِلَا فِي غَنَمٍ بِأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حَرِصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمَالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ. (الترمذي)

“Manje štete nanesu dva gladna vuka ovcama među koje upadnu nego što pohlepa za imovinom i slavom našteti vjeri čovjeka!”¹⁷⁵

Definicija skromnosti

Skromnost¹⁷⁶ je karakterna osobina koja se oduvijek smatra la vrlinom. Skromnost podrazumijeva prirodno, neusiljeno i neuobraženo ponašanje, odsustvo nadmenosti, oholosti, sujete i samodopadnosti, ali i poniženosti i kompleksa niže vrijednosti. Bliska je jednostavnosti. Allah, dž.š., kaže:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ.

*I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog.*¹⁷⁷

¹⁷⁵ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabuz-zuhd”, br. 2.376.

¹⁷⁶ Mustafa Prljača, *Manifestacije islama*, Novi kevsar, Sarajevo, 2006, str. 117–124.

¹⁷⁷ Kur'an, Lukman, 18.

Skromna osoba nema potrebu da se ističe, nameće sopstvene vrijednosti i fascinira okolinu svojom posebnošću. Ona je svjesna svojih ograničenja, ali, s druge strane, ima čime da se ponosi. Skromni ljudi ne teže bogatstvu i luksuzu i umjereni su u svojim prohtjevima.¹⁷⁸

Skromnost je vrlina koja je urođena čovjeku, sastavni dio njegovog, ljudskog bića koje je svjesno svojih potencijala, ali i ne zaboravlja da ima Stvoritelja koji ga je stvorio. Zato se kod istinskog vjernika ne može naći oholost, gordost, prepotentnost, jer je svjestan svoje nemoći i ovisnosti o Allahu, dž.š. Opisujući istinske vjernike Allah, dž.š., kaže:

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ
قَالُوا سَلَامًا.

A podanici Milostivoga su oni koji po Zemlji mirno hodaju, a kada ih bestidnici oslove, odgovaraju: "Mir vama!"¹⁷⁹

Allah, dž.š., naglašava da je osobina Njegovih istinskih podanika da se ne razmeću po Njegovoj Zemlji, nego hodaju po njoj smireno, dostojanstveno, smjerno, ne sklanjaju se nikome, ali nikome ni nasilje ne čine.

Skromna osoba nije stidljiva, povučena, inhibirana, nezainteresirana za uspjeh i zadovoljstvo u životu. Skromna osoba cijeni ljudsku različitost i društvene vrijednosti. S obzirom da je skromnost cijenjena osobina, nisu rijetke tendencije ljudi da glume skromnost kada procijene da im se to u određenoj situaciji isplati. To je ono što zovemo

¹⁷⁸ <http://sh.wikipedia.org/wiki/Skromnost> (12. 4. 2021).

¹⁷⁹ Kur'an, El-Furkan, 63.

“lažnom skromnošću” pod kojom podrazumijevamo navodno odbijanje počasti ili poklona, u početku, da bi ubrzo potom bili prihvaćeni.

Osobine suprotne skromnosti su: pohlepa, nadmenost, razmetljivost, sujeta, oholost, gordost, drskost, hvalisavost itd.¹⁸⁰

I mada, prije svega, opisuje odnos čoveka prema samom sebi, ličnim osobinama i dostignućima, istovremeno je skromnost način na koji se predstavljamo drugim ljudima. Skromnost je vrsta poštovanja autoriteta drugih ljudi i uvažavanja i čuvanja njihove časti i dostojanstva, bez obzira kojoj grupi i sloju ljudi pripadaju. Osnov je tolerancije i poštovanja prema drugima i omogućava da i drugi iskažu ličnost. Hasan el-Basri je rekao: “Skroman je onaj ko, kada vidi drugu osobu, kaže: ‘Ovaj je bolji od mene.’”

Musliman koji izučava život Poslanika, s.a.v.s., naći će da je njegov karakter bio izvrstan, živi primjer umjerenosti, skromnosti, blagosti, plemenitih stavova i tolerancije. Kada bi prošao pored skupine dječaka koji se igraju, zastao bi, poselamio ih i našalio se s njima. Njegov visok položaj kao posljednjeg Božijeg poslanika i predvodnika ummeta nije ga sprečavao da bude spontan i prirodan prema drugima.

Enes, r.a., prošao je pored skupine djece i poselamio ih. Zatim je dodao: “Ovako je Poslanik, s.a.v.s., imao običaj činiti” (El-Buhari i Muslim).

---

¹⁸⁰ <http://sh.wikipedia.org/wiki/Skromnost> (12. 4. 2021).

Koristi skromnosti

Skromni ljudi nemaju želju ni potrebu impresionirati druge i njima dominirati, manje od drugih su okupirani zadobijanjem raznih privilegija i manje su u opasnosti da nekoga uvrijede i ponize. Skromni su omiljeni u svojoj okolini i ljudi se u njihovom društvu izuzetno prijatno osećaju.¹⁸¹ Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ دَلِّبْنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ أَحَبَّنِي اللَّهُ، وَأَحَبَّنِي النَّاسُ، فَقَالَ: أَزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبُّكَ اللَّهُ، وَأَزْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحِبُّكَ النَّاسُ.

Od Sehla ibn Sa'da es-Sa'idija, r.a., prenosi se da je rekao: "Neki čovjek je došao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i zamolio ga: 'Allahov Poslaniče, uputi me na djelo, zbog kojeg će me, ako ga budem činio, voljeti Allah i ljudi.' On mu reče: 'Ne žudi za ovim svijetom Allah će te voljeti, i ne teži za onim što ljudi posjeduju, ljudi će te voljeti.'¹⁸²

Pošto nije takmičarski nastrojen prema materijalnim dobrima, rijetko je u konfliktu s okolinom i ljudi ga više vole. Skromno ponašanje samoj osobi donosi koristi, posebno na planu emocionalne stabilnosti i samoregulacije. Naprimjer, u rizičnim situacijama, skromnost i poniznost mogu zaštititi čovjeka od nepotrebnog rizika i nerazumnih odluka. Osoba s jako visokim mišljenjem o sebi će nastojati održati

¹⁸¹ http://www.novosti.rs/vesti/zivot_+.303.html:406651-Skromnost---vrlinaili-mana (12. 4. 2021).

¹⁸² Ibn Madža, *Sunen*, "Kitabuz-zuhd", br. 4.102. Hadis bilježe i drugi osim Ibn Madža.

ga takvim po svaku cijenu, što vrlo često zna biti veoma naporno i stresno, upustit će se u ono što premašuje njene mogućnosti. Za razliku od nje, skromna će osoba biti oprezna pa je i manje vjerojatno da neće uspjeti. Goethe je govorio: “Onome ko se ne protegne prema pokrivaču ozebu noge.”¹⁸³

Razvijanje skromnosti

Porodica sa svojim dominantnim modelima ponašanja i odgojnim postupcima kojima oblikuje prevladujuće porodične vrijednosti ima veliku, možda i presudnu ulogu za razvoj i učvršćivanje skromnosti. U pitanju su važne moralne pouke koje skromnost kao karakterna osobina nosi, a koje prenosimo na buduće generacije. To je jedna od osnovnih funkcija porodice. I pored nedoumica koje turbulentna vremena nose, svaka porodica, osim ljubavi i podrške, ima zadatak da što bolje pripremi i ojača potomstvo za samostalan život. Prema tome, čuvajmo se neosnovanih generalizacija i njeđujmo fleksibilan odnos prema stvarnosti. Trudimo se da razvijamo pozitivne aspekte skromnosti kod svoje dece, što se postiže realnim odnosom prema sebi i samoprihvatanjem. Učimo ih pristojnosti i kako da izbjegnju zamke “lažne” skromnosti.

Ako se dijete odgaja tako da mu se upućuju nerealne i pretjerane pohvale i kritike, ako se previše upoređuje s braćom i sestrama ili drugom djecom, ono usvaja stav da je mnogo gore ili mnogo bolje od drugih, naglašavaju mu se pogrešni kriteriji vrednovanja i takvo odgajanje sigurno neće stvoriti skromnu

---

¹⁸³ <http://hr.wikiquote.org/wiki/Skromnost> (12. 4. 2021).

djecu. Ipak, treba biti obazriv i učiti djecu da ne potcjenjuju svoje mogućnosti, da razvijaju svoje potencijale i talente.¹⁸⁴

U skladu s navedenim vidimo da se skromnost razvija odgojem, prije svega, razvijanjem osjećaja zahvalnosti Allahu, dž.š., na svemu onome što imamo i postižemo, podsjećanjem da su sve materijalne vrijednosti prolazne i da vrlo lahko možemo ostati bez njih, razvijanjem osjećaja za zajednicu, jačanjem svijesti da su nam muslimani braća i sestre po vjeri, da smo svi potomci jednog muškarca i jedne žene te da je naš uspjeh – uspjeh kolektiva, a neuspjeh – neuspjeh i ostalih.

U toku razvoja i u kontaktu s drugim ljudima, kulturama, ali i pod uticajem značajnih i teških životnih događaja kao što su: bolest, smrt važnih i dragih ljudi, razvod, gubitak posla... osobina skromnosti se formira i postaje dio karaktera.

Međutim, s druge strane, mogu se pretpostaviti odgojni postupci koji neće dovesti do skromnosti, kao što su:

- pre naglašavanje važnosti izgleda, uspjeha, popularnosti i drugih izvanjskih izvora samoprocjene, posebno ako su udruženi s perfekcionističkim standardima;
- netačne, neiskrene i pretjerane pohvale i kritike;
- često upoređivanje djeteta s braćom, sestrama ili drugom djecom, naročito ako je praćeno natjecateljskim porukama;
- uvjeravanje djeteta kako je puno bolje ili puno lošije od druge djece.

---

¹⁸⁴ http://www.novosti.rs/vesti/zivot_+.303.html:406651-Skromnost---vrlina-ili-mana (12. 4. 2021).

Svi ovi postupci dovode do toga da se mladi, posebno djeca, u nastojanju da steknu sigurnost, okreću vanjskim izvorima procjene i negativnim upoređivanjima. Imaš bolji mobitel, bolje tene, veći džeparac, fizički si jači... pa zato, kao osoba, vrijediš više nego drugi.¹⁸⁵

Zašto su ljudi neskromni

Čovjek uzima za razlog uzdizanja iznad ostalih ljudi svoju ljepotu, imovinu, zvanje i društveni status. Smisao ovakvog ponašanja jeste da on u sebi ne vidi višu vrijednost i da je zaboravio svoj odnos prema Gospodaru. Kada izgubi sebe, osjeća prazninu i mora se okrenuti vanjskim stvarima kako bi pomoću njih nadoknadio gubitak i sebe uvjerio da je vrijedan, a onda da se kao takav predstavi i drugima. U svemu tome, ljude koji ne posjeduju materijalne vrijednosti smatraju nižim od sebe.¹⁸⁶

H. Alija, r.a., govorio je: “Nema čovjeka koji se uzoholio i osilio, a da to nije zbog niskosti i bezvrijednosti koja se krije u njemu.”¹⁸⁷

Da je skromnost vrlina i da čovjeka samo uzdiže kako u očima ljudi, tako, a što je posebno bitno, kod Allaha, dž.š., potvrđuju riječi Muhammeda, s.a.v.s.:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ
وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ تَعَالَى إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ.

¹⁸⁵ <http://www.iep.hr/iz-knjiga-3/sto-je-poniznost-a-sto-skromnost-90/> (12. 4. 2021).

¹⁸⁶ Više v.: <http://www.balaghah.net/nahj-htm/bos/id/pre/15/002.htm> (12. 4. 2021).

¹⁸⁷ <http://www.balaghah.net/nahj-htm/bos/id/pre/15/002.htm> (12. 4. 2021).

“Sadaka zasigurno neće umanjiti imetak! Allah će Svome podaniku koji prašta povećati čast i dostojanstvo, a onoga koji radi Allaha bude skroman, Allah će uzdignuti!”¹⁸⁸

Ipak, na individualnom planu potrebno je ponekad i rizikovati, izaći iz zone komfora, ispitati osobne granice, istražiti potencijal i potaći razvoj ličnosti. To se uz skromnost ne može. Biti skroman i ne isticati svoje pozitivne osobine i dostignuća prilikom, naprimjer, intervju za posao može ugroziti šanse da dođemo do željenog posla. Prešutiti svoje sposobnosti i kvalifikacije u takvoj prilici, vjerovatno i nije odraz skromnosti, nego drugih, negativnih osobina.¹⁸⁹

Također, u situacijama kada se obezvređuje naša snaga i dignitet treba pokazati sav naš potencijal i nimalo ne biti skroman. Najbolji primjer za ovo jeste situacija kada su idolopoklonici širili propagandu da su muslimani u Medini postali slabi i nemoćni, a Božiji Poslanik, s.a.v.s., da bi to na najbolji način opovrgnuo prilikom obavljanja umre nakon Sporazuma na Hudejbiji, naređuje muslimanima da u prva tri kruga idu brže i da prilikom tavafa otkriju svoje desno rame pokazujući time svoju snagu.

Ne treba biti skroman ni u postavljanju i definiranju naših životnih ciljeva. Poslanik, s.a.v.s., nam preporučuje kada molimo Allaha, dž.š., da nam podari džennet da ne molimo za bilo koje mjesto u džennetu, nego za Firdevs – najvišu poziciju u njemu!

---

¹⁸⁸ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-birr ves-sila vel-adab”, br. 6.757.

¹⁸⁹ http://www.novosti.rs/vesti/zivot_+303.html:406651-Skromnost---vrlina-ili-mana (12. 4. 2021).

18 OSLANJANJE NA ALLAHA, DŽ.Š. (TEVEKKUL)

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kako to prenosi h. Omer, r.a., navodeći primjer *tevekkula* kaže:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
- قَالَ: لَوْ أَنَّكُمْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ،
تَعْدُو خِمَاصًا، وَتَرُوحُ بِطَانًا. (الترمذي)

“Kada biste se vi na Allaha oslanjali istinskim *tevekkulom*, On bi vas opskrbljivao kao ptice: one ujutro krenu gladne, a obnoć se vrate site!”¹⁹⁰

Allah, dž.š., kaže:

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ.

*Reci: “Dogodit će nam se samo ono što nam Allah odredi, On je Gospodar naš.” I neka se vjernici samo u Allaha pouzdaju!*¹⁹¹

Šta, ustvari, podrazumijeva *tevekkul*?

Tevekkul podrazumijeva ulaganje maksimalnog truda u poslove koje obavljamo uz konstantno i bezrezervno oslanjanje na Allaha, dž.š., činjenje dove da nam pomogne i sigurno uvjerenje da će Allah, dž.š., dati povoljne rezultate.

¹⁹⁰ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabuz-zuhd”, br. 2.344.

¹⁹¹ Kur’an, Et-Tevba, 51.

Ili kako to pojašnjava Ebu Hamid el-Gazali:

“Tevekkul spada među pohvalne osobine i osobenosti muslimana, a podrazumijeva učiniti sve što je u ljudskoj moći, iskoristiti sve svoje sposobnosti: voljne, intelektualne, materijalne, tjelesne i dr. da bi došli do cilja te nakon ulaganja svih tih napora osloniti se iskreno i potpuno na Allaha, dž.š., da učini lijepim kraj tih naših aktivnosti te biti potpuno spreman prihvatiti sve nedaće i neuspjeh u svom radu i nastojanju.”¹⁹²

Tevekkul znači da se svim svojim potencijalima maksimalno trudiš na činjenju dobra, a da ti je *srce* uvjerenom da samo Allah posjeduje korist i štetu! Ako imaš neki problem da tražiš stručnjake i eksperte koji ti mogu pomoći, a da u dubini duše znaš i bezrezervno vjeruješ da jedino Allah rješava probleme. Ljudima ideš svojim tjelesnim organima i tražiš pomoć od njih, Allahu ideš svojim srcem i znaš da ti On pomaže.¹⁹³

Oslanjanje na Allaha, dž.š., moćno je duhovno oružje koje od slabića pravi hrabroga čovjeka, a od malobrojne skupine pobjedonosnu vojsku.

Ako radimo, privređujemo, trudimo se, ulažemo sve svoje napore u ostvarenje zacrtanih ciljeva, tevekkul se u ovakvim slučajevima sastoji u čvrstom uvjerenju da je Allah, dž.š., taj koji upravlja svim i da se sve dešava po Njegovoj volji, da vjerujemo da bez obzira što imamo zdravlje, cjelovite tjelesne organe, duhovnu, moralnu, intelektualnu i tjelesnu snagu i sve druge potencijale koji nam omogućavaju da djelujemo

---

¹⁹² El-Gazali, *Ihja ulumid-din*, IV, str. 388.

¹⁹³ Amr Halid, *Kelam min kalb*, Darul-ma'rifa, Bejrut, 2004, str. 130.

(koje nam je opet On dao), nećemo moći ništa postići ako On ne želi da se to desi.

U svim svojim aktivnostima oslanjamo se na Njega, jer je On uzrok svih uzroka. Ne oslanjamo se na direktne uzroke, jer su oni nesavršeni i sami ovisni o drugome. Vrlo brzo gubimo zdravlje, oboli nam glava, ruka, noga, cijeli organizam i stoga ne možemo se na njih oslanjati. Oslanjamo se na Onog ko je savršen!

Također, ne opterećujemo se ni posljedicama. Trebamo u određenoj mjeri uvažavati uzroke, ulagati trud, razmišljanje i vrijeme, ali se ne trebamo pretjerano opterećivati razmišljanjem o ishodima i rezultatima. Ti treba da radiš, da uvažiš uzroke, da se osloniš, ali nije tvoje da upravljaš procesima, jer Onaj koji upravlja je Allah, dž.š.! Allah, dž.š., upravlja svim i On daje rezultate!

Naše oslanjanje na Allaha, dž.š., posebno dolazi do izražaja u svijesti i znanju. Treba da smo svjesni u svakom trenutku cijelim tokom obavljanja svojih aktivnosti da je Allah, dž.š., stvarni činilac svega. Ništa se ne može desiti bez Njegove volje, a sve što mu je volja nužno mora da se desi. Potpuno oslanjanje i vezanost za Allaha, dž.š., jeste kada čovjek u svim dešavanjima oko sebe osjeća Božiju volju, htijenje i pokušava proniknuti u razloge toga. *Kada se nada, ali i strahuje samo od Boga, kao što se dijete koje je tek prohodalo uvijek drži za majku, zna samo za nju, samo njenih prijetnji se plaši, ali i njoj se jedino raduje.*

Musliman koji se oslanja na Allaha, dž.š., treba znati da ako naiđe na zatvorena vrata, Allah, dž.š., će mu otvoriti druga dvojna. Dijete kada je u utrobi majke biva preko pupčane vrpce

hranjeno, a onda prilikom poroda plače, ne znajući da će i dalje biti hranjeno sada još boljom hranom, mlijekom koje će dobivati iz dva izvora, dvije majčine dojke. A onda dijete opet kod odbijanja od dojenja plače, iako će nakon toga dobiti četiri izvora za ishranu, dva za jelo, dva za piće. Dvije vrste hrane su biljna i životinjska, a dvije vrsta pića su voda i mlijeko. I pri smrti plače, jer se prekidaju izvori hranjenja, a zaboravlja da ako je bio dobar čekaju ga osmera džennetska vrata!¹⁹⁴

Pretpostavke tevekkula

Isppravnom i istinskom pouzdanju u Allaha, dž.š., prethodi istinska spoznaja Allahovih osobina savršenstva, a prije svih, Njegove svemoći. Dešava se samo ono što On hoće i što je odredio! Allah, dž.š., upravlja svim što je stvorio u skladu sa Svojom milošću, na način da svakom stvorenju čini dobro, a ne štetu! Sve Njegove aktivnosti su dobre i sve nam donose korist, makar nam na prvi pogled izgledale kao nesreće, zla i sl. Otuda je sve što dolazi čovjeku od Boga slađe od meda!

Trebamo znati i u to čvrsto uvjereni biti da nema boga osim Allaha, dž.š., kojemu niko ravan nije, da je on Svemoćan, da je Mudar i Darežljiv i stoga Mu se treba zahvaljivati. Trebamo biti potpuno svjesni da je Allah, dž.š., jedini stvarni činilac, On je uzrok svih uzroka, sve od Njega potječe i sve se Njemu vraća!

Istinskom tevekkulu također prethodi potvrda zakona kauzalnosti ili uzročno-posljedičnih veza u prirodi. Ko negira materijalne uzroke i zakonitosti koje je Allah uspostavio

---

¹⁹⁴ Amr Halid, *Ishahul-kulub*, Ed-Darul-arebija lil-ulum, Bejrut, 2004, str. 116.

u životu, on dovodi u pitanje ispravnost svoga vjerovanja, a onda i svoje pouzdanje u Allaha, dž.š., jer ko ne posije žito neće ga ni požnjeti. Ko se ne oženi, uzalud će čekati da mu rođa donese dijete.¹⁹⁵

Potpuno oslanjanje na Allaha, dž.š., rezultat je lijepog mišljenja o Njemu i bezrezervnog povjeravanja Njemu cijelog našeg života. To znači da su vjernik i vjernica sigurniji u ono što je u Allahovoj ruci nego u ono što je u njihovim rukama.

Oslanjanje na Allaha, dž.š., dolazi tek nakon naše isplanirane akcije:

وَقُلْ أَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ.

*I reci: "Trudite se! Allah će trud vaš vidjeti, a i Poslanik Njegov i vjernici, i vi ćete biti vraćeni Onome koji zna nevidljivi i vidljivi svijet, pa će vas o onome što ste radili obavijestiti."*¹⁹⁶

Tek kada smo u navedeno potpuno uvjereni, onda se istinski možemo osloniti na Allaha, dž.š., i tek onda će takvo oslanjanje uroditi plodom.

Primjeri tevekkula iz povijesti

Svi su se poslanici oslanjali na Allaha, dž.š., i crpili neizmjerenu snagu od Njega. Ibrahim, a.s., nakon što je bačen u vatru je rekao:

حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ.

¹⁹⁵ Muhammed Nasiruddin el-Uvejd, *Povratak u džennet* (preveo s arapskog: Abdusamed Nasuf Bušatlić), Emanet, Zenica, 2012, str. 97.

¹⁹⁶ Kur'an, Et-Tevba, 105.

“Dovoljan mi je Allah i divan je On oslonac! Divan je On Gospodar i divan je On pomagač!”

Musa, a.s., nalazi se u bezizlaznoj situaciji, pred njim je more, a iza njega faraon sa svojom vojskom ih sustiže riješen da ih uništi. On tada potpuno uvjeren u Božiju pomoć govori:

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ.

*“Neće!” – reče on – “Gospodar moj je sa mnom, On će mi put pokazati.”*¹⁹⁷

Junus, a.s., u tminama utrobe ribe, u dubinama okeana spominje Allaha, dž.š., i On ga spašava.

O prevrtljivosti života i potrebi stalnog oslanjanja na Allaha, dž.š., dovoljno govori život Jusufa, a.s. Odrasta u roditeljskoj ljubavi i zavidnosti braće, zbog čega ga oni bacaju u bunar (negativan događaj), ulazi u namjesnikov dvorac (pozitivan događaj), ali zbog ženskih spletki bacaju ga u tamnicu (negativan događaj), postaje upraviteljem (pozitivan događaj)... Vrlo često ono što smatramo zlim dovede nas do dobra i obratno, ono što smatramo dobrim vodi nas ka zlu. Neophodno je konstantno oslanjanje na Allaha, dž.š.

Poznato je Muhammedovo, s.a.v.s., sklanjanje u pećinu Sevr zajedno s Ebu Bekrom, r.a., o čemu se u Kur'anu, a.š., kaže:

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا
وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ.

...i kada je on rekao drugu svome: “Ne brini se, Allah je s nama!” pa je Allah spustio pouzdanje Svoje na njega, i pomogao ga

¹⁹⁷ Kur'an, Eš-Šu'ara', 62.

*vojskom koju vi niste vidjeli i učinio da riječ poricatelja bude donja, a Allahova riječ, ona je – gornja. Allah je silan i mudar.*¹⁹⁸

Poslanik, s.a.v.s., preduzeo je sljedeće korake kako bi njegova i h. Ebu Bekrova hidžra bile uspješno obavljene: kuću je napustio noću, kako to ne bi primijetili idolopoklonici, stigao je do Ebu Bekrove kuće prije podne, odabrao je Ebu Bekra za saputnika, ostavio je h. Aliju u postelji da zavara urotnike i kako bi povratio povjerene stvari vlasnicima, krenuli su južno od Mekke, u sasvim suprotnom pravcu od Jesriba, ostali su tri dana u pećini, Abdullah, sin Ebu Bekrov, donosio im je vijesti iz Mekke, a Esmu hranu i vodu, Amir ibn Fuhejra je sa svojim stadom prekrivao i zametao tragove Abdullaha i Esme, angažiran je Abdullah ibn Urejkit, idolopoklonik kao vrstan vodič, i uprkos svemu da nije bilo izravne Božije zaštite, njihovo preseljenje bi bilo dovedeno u pitanje.¹⁹⁹

O onom ko je nemoćan Allah, dž.š., brine. Zar dijete u utrobi majke, bez obzira na svoju nesposobnost, ne biva potpuno osigurano?!

Šta nije tevekkul?

Iako je *tevekkul* pozitivna osobina, ako se pogrešno razumije i primjenjuje u životu može se pretvoriti u negativnost. Tako *tevekkul* ne znači očekivati rezultate, a da ništa nismo uradili, sjediti i nadati se dobru, očekivati sjetvu, a da ništa nismo zasijali.

¹⁹⁸ Kur'an, Et-Tevba, 40.

¹⁹⁹ Amr Halid, *Kelam min kalb*, str. 124.

Tevekkul, također, nije *tevakul* (pseudooslanjanje), prepuštanje ovoga svijeta onima koji nemaju vjere i morala, govoreći da mi nismo stvoreni za ovaj svijet i da dunjaluk nije stvoren za nas.²⁰⁰ Prepuštati javnu, društvenu sferu onima koji nemaju dovoljno duhovnosti ni moralnosti da je oni po svom sistemu vrijednosti uređuju, a vjeru tjerati u privatnu sferu.

Pasivan biti, ništa ne raditi iščekujući neko rješenje od Allaha, dž.š., smatrajući da kako je h. Merjemi hrana na noge dolazila da može i nama je pogrešno razumijevanje tevekkula! O pogrešnom razumijevanju tevekkula svjedoče i sljedeće riječi poznatog turskog državnika Nedžmettina Erbakana:

“Milijarda i po muslimana čeka da se pojave jata ptica (spomenute u suri *Fil*) kako bi bacile kamenje na osam miliona Jevreja koji su okupirali Palestinu. Tako mi Allaha, da se ptice pojave, kamenje bi bacale ravno na nas!”

Tevekkul ne znači prostrijeti se po zemlji poput bačene ponjave, bez ikakva znaka življenja i aktivnosti, pustivši da nas svako gazi i radi s nama što hoće! Ovo nije poželjno, nego zabranjeno ponašanje po šerijatu!²⁰¹

Također, napustiti porodicu ne izdržavajući ih i ne vodeći računa o njima smatrajući da su ih prepustili Allahu, dž.š., krajnje je neodgovorno ponašanje i pogrešno razumijevanje tevekkula.²⁰²

---

²⁰⁰ Džasir Auda, *Duhovni put ka Allahu* (preveo s arapskog: Mensur Valjevac), El-Kelimeh, Novi Pazar, 2012, str. 37.

²⁰¹ El-Gazali, *Ihja ulumid-din*, IV, str. 368.

²⁰² El-Gazali, *nav. djelo*, IV, str. 378.

Rezultati tevekkula

Ako osoba čvrsto vjeruje da je Allah, dž.š., jedini stvarni činilac svega, ona je smirena, postojana, sigurna. Sve što se dešava oko nje racionalnije promatra. Ne zapada u afekte, jer je svjesna da je ovaj svijet pun poteškoća, nezgoda, problema i očekuje ih. Kada ih doživi, prima ih smireno, kao kušnju Allaha, dž.š., i odmah nakon toga se preispituje, propituje svoj odnos prema Gospodaru, porodici, porodici, familiji, rodbini, prijateljima i kolegama. Za takve nedaće pronalazi razlog u sebi, a ne u drugima. Ako ikoga krivi za takva dešavanja, onda krivi prvo sebe.

Ako doživi neuspjeh, bez obzira na trud koji je u tu aktivnost uložio, musliman neće očajavati, cijepati odjeću, čupati kosu, udarati glavom o zid, vulgarno se izražavati ili čak pokušati sebi život oduzeti, nego će reći da je to Allahova, dž.š., volja, sudbina i nastaviti dalje s radom, još predanije.

Ko se istinski pouzdaje u Allaha, dž.š., vatra njegovih problema, briga i nedaća u kojima se nalazi pretvara se u hladnoću i ugodnost.

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خَفَتْ عَلَيْهِ فَأَلْقَيْهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ.

*IMi nadahnusmo Musaovu majku: "Doji ga, a kad se uplašiš za njegov život, baci ga u rijeku, i ne strahuj i ne tuguj, Mi ćemo ti ga, doista, vratiti i poslanikom ga učiniti."*²⁰³

²⁰³ Kur'an, El-Kasas, 7.

Ebud-Derda, r.a., prenosi da je Muhammed, s.a.v.s., rekao:

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَبَعَ مَرَّاتٍ كَفَاهُ اللَّهُ مَا أَهَمَّهُ صَادِقًا كَانَ بِهَا أَوْ كَاذِبًا.

“Ko svakog jutra i večeri sedam puta kaže: ‘Allah mi je dovoljan, nema boga osim Njega, na Njega se oslanjam, On je Gospodar Arša veličanstvenog’, Allah će ga osloboditi briga koje su ga spopale, bez obzira rekao on ove riječi sasvim iskreno ili ne.”²⁰⁴

Pasivnost, bez djelovanja i angažmana je poricanje *sunnetullaha* (Božije zakonitosti koja se provodi na nebesima i na Zemlji) o neraskidivoj vezi uzroka i posljedica, a neoslanjanje na Allaha, dž.š., nego nastojanje da se svojom snagom sve učini jeste poricanje *tevhid*a (istinskog vjerovanja u Allahovu jednoću i moć).

Ibn Abbas, r. anhuma, prenosi da mu je jednom prilikom Muhammed, s.a.v.s., rekao:

“Dječaće, poučit ću te riječima: Čuvaj Allaha, Allah, dž.š., će te čuvati, čuvaj Allaha, naći ćeš Ga uza se (kada si u škripcu), kada moliš – moli Allaha, a kada tražiš pomoć – traži je od Allaha. I znaj, kada bi se čitav svijet podigao da ti pribavi neku korist, mogu ti koristi donijeti samo onoliko koliko je to Allah odredio. Kada bi se, pak, svi sakupili da ti štetu nanesu, mogli bi štete nanijeti samo onoliko koliko ti

²⁰⁴ Ebu Davud, *Sunen*, “Kitabul-edebe”, br. 4.418. Hadiski kritičari ovaj hadis smatraju slabim.

je Allah odredio. Pera koja su pisala sudbinu su podignuta, a sahife na kojima je ispisana su osušene.”²⁰⁵

Ispravan način djelovanja muslimana je da prije nego što počne bilo šta raditi kaže *Bismillah*, nada se uvijek najboljem ishodu što stalno potvrđuje riječima *Inšaallah*, i svaki uspjeh koji ostvari pripisuje iskreno Allahu, dž.š., govoreći *Mašallah!* Tokom ukupnog rada on je smiren, zadovoljan, temeljit, jer se oslanja na Onog koji je Živ, koji je Svemoćan i koji pomaže u svakom trenu na različite načine. Na onog ko je Pravedan, jer ne dopušta da propadne trud trudbenika, Milostiv, jer oprašta pogreške i ljudsku nesavršenost.

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ
عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ.

*...a onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći i opskrbit će ga odakle se i ne nada; onome koji se u Allaha uzda, On mu je dosta.*²⁰⁶

I kao što reče Božiji Poslanik, s.a.v.s., mi smo kao ptice, ali ptica ne ostaje na grani drveta cijeli dan čekajući hranu, već ide i trudi se, leti desno i lijevo, gore i dolje, traži i nalazi, provodi dan u naporu dok ne stigne do sjemenki koje su joj neophodne da utoli svoju glad i glad svojih ptica. Sama sjemenka je od Allaha, dž.š., a na ptici je da se trudi, leti i traži i Allah, dž.š., takve opskrbljuje i zbrinjava!

²⁰⁵ Et-Tirmizi, “Ebvab sifetil-kijama ver-reka'ik vel-vere”, br. 2.516.

²⁰⁶ Kur'an, Et-Talak, 2–3.

19 ZADOVOLJSTVO (RIDA)

Živimo u vremenu kada su ljudi, muškarci i žene, mladi i stari, bogati i siromašni, obrazovani i neobrazovani, svi, bez obzira na brojne različitosti, bez izuzetka, ispunjeni nezadovoljstvom. Niko nije zadovoljan životom koji živi, nezaposleni se žale, jer nemaju posla, zaposleni se žale što rade. Konstantno se čuju jadikovanja da smo ugroženi, obespravljeni, neshvaćeni, zapostavljeni i zaboravljeni. Zaboravili smo na temeljni cilj našeg postojanja, na temelj cjelokupne naše egzistencije – tragati u svemu onome što činimo i kako živimo za Božijim zadovoljstvom i truditi se da uvijek budemo bliže ostvarenju toga cilja. Budući da smo zaboravili cilj našeg života, izgubili smo smisao življenja i postali smo krajnje nezadovoljni. Sve više se punimo tim nezadovoljstvom i ne nalazimo aktivnost, zabavu, vrijednost ni osobu koja će nam izmamiti osmijeh, donijeti raspoloženje, vratiti nam izgubljeno zadovoljstvo i usrećiti nas bar na trenutak.

Muavija ibn Ebi Sufjan, r.a., je jednom prilikom pisao h. Aiši, r.a., da mu nešto koncizno preporuči, a ona mu je odgovorila:

كَتَبَ معاويةُ إلى عائشةَ أم المؤمنين أن اكتبني إلى كتابًا توصيني فيه ولا
تكثرني عليّ فكتبت عائشة إلى معاويةَ
سلامٌ عليكِ أما بعد فإنّي سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ يقول
مَنْ التَّمَسَّ رِضَاءَ اللهِ بِسَخَطِ النَّاسِ كَفَاهُ اللهُ مُؤَنَةَ النَّاسِ وَمَنْ التَّمَسَّ
رِضَاءَ النَّاسِ بِسَخَطِ اللهِ وَكَلَهُ اللهُ إِلَى النَّاسِ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ. (الترمذي)

“Mir neka je s tobom! Zbilja sam čula Božijeg Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘Onoga ko bude tragao za Allahovim zadovoljstvom, makar i rasrdio ljude, Allah će zaštititi od ljudskih nevolja, dok će onoga ko bude tragao za zadovoljstvom ljudi, srdeći Allaha, Allah prepustiti ljudima.’ Neka je mir s tobom!”²⁰⁷

Da Allah, dž.š., bude zadovoljan čovjekom, Svojim stvorenjem je ispunjenje krajnjeg cilja života i ostvarenje najveće želje jednog čovjeka. Da Uzvišeni Allah bude tobom zadovoljan, da ti podari Svoje zadovoljstvo je bolje ne samo od prolaznog dunjaluka i onoga što je na njemu nego je bolje i od dženneta i svega što je u njemu! Nakon spominjanja dženneta obećanog vjernicima i uživanja u njemu, Uzvišeni Allah je rekao: *A Allahovo zadovoljstvo od svega toga je veće.*²⁰⁸

Zašto je Allahovo zadovoljstvo veće čak i od dženneta? Zato što je zadovoljstvo (*er-rida*) Allahova osobina koja je s Njim oduvijek i zauvijek, nije postala niti će nestati, dok je džennet Allahovo stvorenje.

Zadovoljstvo je najviši stepen ljubavi, posebno stanje Allahovih iskrenih podanika, njihov odmor i rahatluk, njihov džennet na dunjaluku. Davud et-Tai, r.h., rekao je: “Zadovoljstvo s Allahom ubraja se u najbolja djela.”²⁰⁹ Abdulvahid ibn Zejd, r.h., rekao je: “Ne znam da je neko djelo vrednije od strpljenja izuzev zadovoljstva, i ne znam za viši i ugledniji stepen od zadovoljstva. Zadovoljstvo je vrhunac ljubavi.”²¹⁰

²⁰⁷ Et-Tirmizi, *Sunen*, IV, str. 188, br. 2.414.

²⁰⁸ Kur'an, Et-Tevba, 72.

²⁰⁹ El-Džessas, *Ahkamul-Kur'an*, I, str. 117.

²¹⁰ El-Bejheki, *Šu'abul-iman*, 475.

Onaj ko je zadovoljan Allahom kao svojim Gospodarom, taj je u Allahovoj skupini koja će zasigurno pobijediti ovosvjet-ske izazove i protivnike, kao što kaže Uzvišeni Allah:

*Allah je zadovoljan njima, a i oni su zadovoljni Njime. Oni su Allahova stranka, a doista oni koji su u Allahovoj stranci, oni su istinski pobjednici.*²¹¹

Značenje zadovoljstva (*er-rida'a*)

Pojam *er-rida'* (zadovoljstvo) suprotan je pojmu *es-suht* (srdžba). U hadisu Aiše, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Allahu moj, utječem se Tvome zadovoljstvu od Tvoje srdžbe."²¹² *Er-Rida'* je smirivanje duše uz nešto i osjećanje rahatluka u tome, dok je *ridvan* mnogostruko zadovoljstvo. Stoga, kada se govori o Allahovom zadovoljstvu sa Svojim podanicima koristi se termin *ridvan*, tako opisujući Svoje podanike Uzvišeni kaže:

*Oni traže Allahovu dobrotu i Njegovo zadovoljstvo.*²¹³

Zadovoljstvo vjernika podrazumijeva bezrezervno prihvatanje Allahovih naredbi i zabrana, zadovoljstvo s onim s čime je Allah zadovoljan, ne srditi se na Allahovu odredbu, bez obzira na jačinu iskušenja i sve to s potpunom smirenošću prepustiti Allahu, ostajući skroman na dunjaluku.²¹⁴

²¹¹ Kur'an, El-Mudžadela, 22.

²¹² Muslim, *Sahih*, "Kitabus-salat", br. 486.

²¹³ Kur'an, El-Feth, 29.

²¹⁴ Više v.: Muhammed b. Salih el-Munedždžid, *Er-Rida*, 11. (<https://almanajjid.com/books/lessons/19> (29. 7. 2022)).

Spominjanje zadovoljstva u Kur'anu

Brojni su kur'anski ajeti u kojima se spominje zadovoljstvo. Uzvišeni Allah opisuje Svoje najbolje podanike, vjerovjesnike, poslanike i ashabe Muhammeda, s.a.v.s., da su žudjeli za Allahovim zadovoljstvom, tražili od Uzvišenog da bude zadovoljan njima, njihovim potomstvom i djelima. Zekerijja, a.s., molio je Uzvišenog Allaha da mu podari potomstvo s kojim će On biti zadovoljan: *...pa mi pokloni od Sebe sina da naslijedi mene i porodicu Jakubovu i učini, Gospodaru moj, da budeš njime zadovoljan.*²¹⁵ Za Ismaila, a.s., u Kur'anu, a.š., kaže se: *I spomeni u Knjizi Ismaila! On je ispunjavao dato obećanje i bio je poslanik i vjerovjesnik. Tražio je od porodice svoje da namaz obavljaju i sadaku udjeljuju, i Gospodar njegov je njime bio zadovoljan.*²¹⁶ Za ashabe Allahovog Poslanika, s.a.v.s., Svevišnji Allah kaže: *Muhammed je Allahov poslanik, a oni koji su uz njega strogi su prema poricateljima, a milostivi su među sobom. Vidiš ih kako odlaze na ruku' i na sedždu tražeći Allahovu dobrotu i Njegovo zadovoljstvo...*²¹⁷ Uzvišeni Allah u Svojoj časnoj Knjizi spominje da ima i drugih ljudi, mimo poslanika i ashaba, koji tragaju za Njegovim zadovoljstvom, čime sve nas potiče da nastojimo zadobiti Njegovo zadovoljstvo, jer je to za sve ogromno dobro. Kaže Uzvišeni Allah: *I od ljudi ima onih koji nastoje svoju dušu dati za Allahovo zadovoljstvo, a Allah je blag prema Svojim podanicima.*²¹⁸

---

²¹⁵ Kur'an, Merjem, 5–6.

²¹⁶ Kur'an, Merjem, 55–56.

²¹⁷ Kur'an, El-Feth, 29.

²¹⁸ Kur'an, El-Bekara, 207.

Onoga ko traga za Njegovim zadovoljstvom, Uzvišeni Allah upućuje na Pravi put, put spasa i uspjeha. Kaže Uzvišeni Allah: *Allah njime (Kur'anom) onoga koji traži Allahovo zadovoljstvo upućuje na puteve spasa, izvodi ih iz tmine na svjetlo Svojom dozvolom i upućuje ih na Pravi put.*²¹⁹

Pojam zadovoljstva u sunnetu

Brojni su hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojima se spominje zadovoljstvo, na različite načine.

Enes ibn Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uistinu, Allah je zadovoljan sa čovjekom koji pojede zalogaj hrane, pa Mu se zahvali na tome i koji se napije vode pa Mu se zahvali na njoj."²²⁰

Ebu Hurejra, r.a., prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da je rekao: "Allah je zadovoljan da se pri vama nađu tri stvari, a prezire vam druge tri stvari. Zadovoljan je da obožavate samo Njega, da Mu ni u čemu ne pripisujete sudruga i da se svi čvrsto držite Allahovog užeta i od njega ne odvajate, a prezire rekla-kazala, mnogobrojna pretjerana pitanja i rasipništvo."²²¹

Abdullah ibn Amr, r. anhuma, prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da je rekao: "Zadovoljstvo Gospodara je u zadovoljstvu roditelja, a srdžba Gospodara je u srdžbi roditelja."²²²

²¹⁹ Kur'an, El-Ma'ida, 16.

²²⁰ Muslim, *Sahih*, "Kitabuz-zikr ved-du'a vet-tevba vel-istigfar", br. 2.734.

²²¹ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-akdija", br. 1.715.

²²² Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabul-birr ves-sila", br. 1.899.

U hadisu Ebu Hurejre, r.a., Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Budi zadovoljan s onim što ti je Allah dodijelio, bit ćeš najbogatiji čovjek.”²²³

Izreke selefus-saliha o zadovoljstvu

Omer ibn el-Hattab, r.a., pisao je Ebu Musau el-Eš'ariju, r.a.: “Doista je svako dobro u zadovoljstvu, pa ako si u mogućnosti, budi zadovoljan, a ako nisi, onda se strpi.”²²⁴

Mejmun ibn Mihran, r.h., rekao je:

من لم يرض بالقضاء فليس لحمقه دواء.

“Ko ne može odredbom zadovoljan biti, tome se glupost njegova ne može izliječiti.”²²⁵

Er-Rebi'a ibn Enes, r.h., rekao je: “Znak Allahove ljubavi jeste često spominjanje Njega, jer ti nikada nećeš nešto voljeti, a da to nećeš često spominjati. Znak vjere je iskrenost radi Allaha u tajnosti i javnosti. A znak zahvalnosti je zadovoljstvo s Allahovom odredbom i prepuštanje Njegovoj presudi.”²²⁶

Jahja ibn Muaz, r.h., upitan je: “Kada će podanik postići stepen zadovoljstva?”, pa je odgovorio: “Stepen zadovoljstva će postići onda kada kod sebe izgradi četiri temelja na osnovu kojih će se ophoditi sa svojim Gospodarom, pa kaže svome Gospodaru: ‘Ako mi nešto daruješ, ja ću to prihvatiti;

²²³ Ahmed, II, str. 310; Et-Tirmizi, 2.305; Ibn Madža, 4.217.

²²⁴ Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, II, str. 229.

²²⁵ El-Gazali, *Ihja ulumid-din*, III, str. 346.

²²⁶ Ibnul-Kajjim, *nav. djelo*, II, str. 227.

ako mi uskratiš, ja ću biti zadovoljan; ako me ostaviš, ja ću Te i dalje obožavati; ako me pozoveš, ja ću Ti se odazvati.”²²⁷

Prenosi se da je Urvi, sinu Ez-Zubejra, r.a., odsječena noga i umrlo najdraže dijete u jednoj noći. Njegovi prijatelji su mu došli i izrazili saosjećanje, a on je rekao: “Bože moj, samo Tebi hvala, imao sam sedmero djece, uzeo si mi jedno, a ostavio mi šestero. Imao sam četiri ekstremiteta, uzeo si mi jedan, a ostavio mi tri. Ako si mi i uzeo, Ti si mi i dao, ako si me i stavio na kušnju, Ti si mi i olakšao!”²²⁸

Iz gore navedenih citata jasno se očituje potreba da primjećujemo Božije blagodati kojima trebamo biti zadovoljni i na kojima se trebamo iskreno Allahu, dž.š., zahvaljivati, da pokušavamo razumjeti sudbinu koju nam je Allah odredio i da je uvijek pozitivno i konstruktivno prihvatamo na način da nas potiče na još veću predanost i angažiranost na Božijem putu. Ali ono s čime musliman i muslimanka nikada ne smiju biti zadovoljni jeste grijeh i zlo, protiv kojih uvijek moraju ustajati, govoriti i raditi na tome da se suzbiju i uklone. Tako je neki čovjek pred Ša'bijem, r.h., hvalio ubistvo Osmana, r.a., pa mu je Ša'bi rekao: “Onda si i ti učestvovao u prolijevanju njegove krvi.” Imam El-Kurtubi, r.h., osvrćući se na ove riječi, kaže: “Zadovoljstvo sa grijehom je grijeh!”²²⁹

Također, musliman i muslimanka se nikada ne smiju zadovoljiti sobom, odnosno razinom svoga napredovanja u duhovnom, moralnom, intelektualnom i svakom drugom

---

²²⁷ Ibnul-Kajjim, *nav. djelo*, II, str. 172.

²²⁸ Abdulkadir Isa, *Istine o tesavvufu* (s arapskog: Ahmed Mešić), Odbor Islamske zajednice Tuzla, Tuzla, 1998, str. 212.

²²⁹ El-Kurtubi, *El-Džami'u li ahkamil-Kur'an*, 4.286.

smislu. Uvijek, sve dok smo živi na ovome svijetu trebamo raditi na sebi i biti što kompetentniji!

Stepeni zadovoljstva

Na osnovu spomenutih kur'anskih ajeta, hadisa i izreka naših čestitih prethodnika, islamski učenjaci kažu da postoje tri vrste zadovoljstva:

- obavezno zadovoljstvo,
- preporučeno zadovoljstvo,
- strogo zabranjeno zadovoljstvo.

Obavezno zadovoljstvo je zadovoljstvo s Allahom, Njegovim Poslanikom i Njegovom vjerom islamom. El-Abbas ibn Abdulmuttalib, r.a., prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže:

“Slast imana osjetit će onaj ko bude zadovoljan Allahom kao svojim Gospodarom, islamom kao vjerom i Muhammedom kao poslanikom.”²³⁰

Preporučeno zadovoljstvo je, kako kaže šejhul-islam Ibn Tejmijja, r.h., zadovoljstvo s nedaćama poput siromaštva, bolesti i slično. Strpljenje na ovim nedaćama je obavezno, a zadovoljstvo na njima je lijepo, poželjno i preporučeno.

Što se tiče zadovoljstva sa nevjerstvom, razvratom i grijesima, učenjaci islama su složni da se time ne smije biti zadovoljno, jer Uzvišeni Allah time nije zadovoljan:

وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ.

²³⁰ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-iman”, br. 34.

*Allah nije zadovoljan Svojim podanicima da budu nezahvalnici, poricatelj!*²³¹

Plodovi zadovoljstva

Brojne su pozitivne posljedice zadobijanja i osjećaja zadovoljstva, među kojima su najznačajnije:

- *Postizanje bereketa u opskrbi.* Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: “Doista Uzvišeni Allah stavlja na kušnju Svoga podanika s onim što mu daje, pa ko bude zadovoljan s onim što mu je Allah dodijelio, Allah će mu podariti bereket i povećati mu dato, a onome ko ne bude zadovoljan, Allah mu neće dati bereket.”²³²
- *Lijep život.* Eksem ibn Sajfi, r.h., rekao je: “Ko bude zadovoljan s onim što mu je dato, lijepo će živjeti.”
- *Ulazak u džennet.* Od Ebu Seida el-Hudrija, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “O, Ebu Seid, ko bude zadovoljan Allahom kao svojim Gospodarom, islamom kao svojom vjerom i Muhammedom kao svojim vjerovjesnikom, njemu je džennet obavezan.”²³³
- *Postizanje Allahovog zadovoljstva.* Enes ibn Malik, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Kada Allah zavoli ljude, On ih stavi na kušnju, pa ko time bude zadovoljan, njemu i pripada zadovoljstvo, a ko se na to srdi, njemu pripada srdžba.”²³⁴ Ebu Seid el-Hudri,

²³¹ Kur'an, Ez-Zumer, 7.

²³² Ahmed, *Musned*, br. 20.294.

²³³ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-imara”, br. 1.884.

²³⁴ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabuz-zuhd”, br. 2.396.

r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Uzvišeni Allah će pozvati stanovnike dženneta: ‘O stanovnici dženneta!’ Oni će se odazvati i reći: ‘Odazivamo Ti se, Gospodaru naš, svako dobro je u Tvojim rukama!’ Allah će ih upitati: ‘Jeste li zadovoljni?’ Odgovorit će: ‘Kako da ne budemo zadovoljni, Gospodaru naš, kada si nam dao ono što nikome od Svojih stvorenja nisi dao?!’ Allah će reći: ‘A da vam dam ono što je bolje od toga?!’ Upitat će: ‘Gospodaru naš, zar ima nešto bolje od ovoga?!’ Uzvišeni će reći: ‘Podarit ću vam Svoje zadovoljstvo, pa se nikada nakon toga na vas neću rasrditi!’”²³⁵

Musliman i muslimanka su u svome životu principijelni i nastoje se pridržavati općeprihvaćenog sistema vrijednosti u islamu. Njihov najviši cilj u životu jeste postići Allahovo, dž.š., zadovoljstvo, što je krajnja želja najodabranijeg Božijeg stvorenja, a onome čiji je ovo prioritet u životu, stanje zadovoljstva je njegova konstanta.²³⁶

---

²³⁵ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabur-rikak”, br. 6.549.

²³⁶ <https://el-asr.com/tekstovi/zadovoljstvo-er-rida/> (23. 10. 2020); <https://akos.ba/apsolutno-zadovoljstvo-kaderom-bozijom-odredbom/> (23. 10. 2020).

20 VJEROVANJE U MELEKE

Zaokupljeni svakodnevnim obavezama i nastojanjem da osiguramo голу egzistenciju za sebe i svoje porodice primjećujemo samo ono što je pred nama, što nam donosi neku materijalnu korist ili štetu te tako sve više propadamo u svijet materijalizma i egoizma, misleći samo na sebe i svoje lične interese, a zanemarujući sve drugo. Od te buke materijalizma koji zahtijeva da svaki dan osiguramo što više, jer nikada nam nije dovoljno, rijetko čujemo glas meleka tu oko nas da mislimo i na druge, da svome bratu ili svojoj sestri uputimo osmijeh, da svome kolegi ili kolegici iskreno zaželimo uspjeh, jer njegov, odnosno njezin uspjeh je uspjeh nas, kolektiva, da uživamo u druženju i odgoju svoje djece.

Samo za trenutak prekinimo taj besmisleni trk i čut ćemo te glasove koji nas uporno nukaju da budemo čestitiji, aktivniji, predaniji svojim obavezama, mole Allaha, dž.š., da uspiju oni koji koriste drugima, a da upropasti one koji su sebični i koji misle samo na sebe, i koji nas stalno podsjećaju na ahiret. Nakon toga će nam dva rekata namaza obavljenih prije nego se i priroda probudi biti draži od cijelog dunjaluka, namaz ćemo koristiti kao predah i rasterećenje od svih tegoba i nedaća i bit će nam draže udijeliti drugome, nego zadržati za sebe, makar nam i bilo potrebno. Poslušajmo ih, obratimo pažnju na njih i osjetit ćemo njihovo prisustvo svuda oko nas čime ćemo se oslobađati okova materijalizma i prepuštati slobodi duha.

عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا.» (البخاري)

Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Nema nijednog dana u kome ljudi osvanu, a da se dva meleka ne spuste, pa jedan od njih moli: 'Bože moj, nadoknadi onome koji dijeli!', a drugi moli: 'Bože moj, upropasti onoga koji škrtari!'"²³⁷

Nesumnjivo je da ljudska vrsta nije jedina koja postoji na ovome svijetu. Kur'an i hadis govore još o dvije vrste razumnih bića koja nisu dostupna fizičkoj percepciji. To su meleci i džinni.

Vjerovanje u meleke zauzima drugo mjesto u principima vjerovanja muslimana i muslimanke, odmah poslije vjerovanja u Allaha, dž.š. Meleci se u temeljnim izvorima islama, Kur'anu i hadisu, spominju kao duhovna ljudskim čulima nedokučiva bića koja igraju značajnu ulogu u poretku svijeta i u životu čovjeka.²³⁸

Oni izvršavajući Allahova, dž.š., naređenja održavaju ovaj svijet u postojanju. Kada se sunce pojavi i zasja ili kada oblaci prekriju nebeski svod, ili kada kiša počne prokapljati ili kada biljke primijetimo kako se zelene i razvijaju ili mnoge druge pojave koje se dešavaju u prirodi, mi znamo da je iza toga Allah, dž.š., koji sve to stvara i Kome se sve pokorava. Ništa se ne može desiti bez Allahove, dž.š., volje. Bića

²³⁷ El-Buhari, *Sahih*, "Kitabuz-zekat", br. 1.442.

²³⁸ Više v.: Adnan Silajdžić, *40 hadisa sa komentarom*, Predsjedništvo Udruženja ilmijje u R BiH, Sarajevo, 1993, str. 58.

koja provode Allahovu, dž.š., volju i koja pomno prate da se sve dešava prema Njegovoj volji jesu meleci.²³⁹

Na osnovu kur'anskih i hadiskih tekstova o melecima se može reći sljedeće:

- dok je prvi čovjek stvoren od zemlje, džini od bezdimne vatre (*maridž min nar*), meleci su stvoreni od svjetlosti (*nura*).²⁴⁰
- stvoreni su prije ljudi. Kada je htio stvoriti čovjeka Allah, dž.š., meleke obavještava o Svojoj namjeri²⁴¹,
- u potpunosti su pokorni Allahu, dž.š. Kur'an i hadis naglašavaju potpunu pokornost i odanost meleka Allahu, dž.š.: *...a oni koji su kod Njega ne zaziru da mu se klanjaju, i ne zamaraju se, hvale Ga noću i danju, ne malaksavaju*²⁴²;
- duhovna su bića koja se mogu materijalizirati. Zbog različitih zadataka meleci uzimaju lik muškarca, ali se nikada nisu pojavljivali u liku žene. Pokazali su se u muškim likovima kada su došli u goste Ibrahimu, a.s.,²⁴³ Lutu, a.s.,²⁴⁴ kao što se u ljudskom liku pokazivao i Džibril, a.s., Merjem²⁴⁵ i Muhammedu, a.s. Muhammedu, a.s., nekada se pokazivao u liku ashaba Dihje el-Kelbija²⁴⁶, koji je bio veoma naočit, a nekada

²³⁹ Više v.: "Who are Angels", <http://www.islamawareness.net/Angels/who.html> (10. 9. 2007).

²⁴⁰ Muslim, *Sahih*, "Kitabuz-zuhd ver-rekaik", br. 2.996.

²⁴¹ Više v.: Kur'an, El-Bekara, 30.

²⁴² Kur'an, El-Enbija', 19–20.

²⁴³ Više v.: Kur'an, Ez-Zarijat, 24; El-Hidžr, 51–77.

²⁴⁴ Više v.: Kur'an, Hud, 77–83; El-Hidžr, 61; El-Ankebut, 33.

²⁴⁵ Više v.: Kur'an, Merjem, 16–17.

²⁴⁶ Više v.: El-Buhari, *Sahih*, br. 3.362; Muslim, *Sahih*, br. 4.489.

u liku nepoznatog beduina.²⁴⁷ U drugim hadisima također se govori da su melec uzimali lik čovjeka da bi presudili u sporu, kao što je slučaj zločinca koji se pokajao za svoja zlodjela²⁴⁸, ili da bi iskušali ljude, kao što je u slučaju s osobama koje su imale određene tjelesne nedostatke²⁴⁹, i sl.;

- njihovo stalno stanište jeste nebo, a na Zemlju silaze samo po zadatku. Ibn Abbas prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom prilikom upitao Džibrila: “Šta te sprečava da nas češće posjećuješ, pa je objavljeno: *A Mi silazimo samo s naredbom tvoga Gospodara! Njemu pripada ono što je pred nama i što je iza nas...*²⁵⁰
- izuzetne su snage i prelijepog izgleda. Za Džibrila se u Kur'anu kaže: *...uči ga Jedan ogromne snage, razboriti (zu mirra), koji se pojavio u liku svome...*²⁵¹ Ibn Abbas, r.a., kaže da *zu mirra* znači da je imao prelijep izgled, dok Katada kaže da je bio lijep i visok. Činjenica da melec prelijepo izgledaju ukorijenjena je kod ljudi bez obzira na njihovu vjeru i postala je uzrečicom u različitim jezicima. Tako su i žene kada

²⁴⁷ Vidi poznati hadis koji govori o imanu, islamu i ihsanu: El-Buhari, *Sahih*, br. 48; Muslim, *Sahih*, br. 10; En-Nesai, *Sunen*, br. 4.905; Ibn Madža, *Sunen*, br. 63; Ahmed, *Musned*, br. 9.137.

²⁴⁸ El-Buhari, *Sahih*, br. 3.211; Muslim, *Sahih*, br. 4.967; Ibn Madža, *Sunen*, br. 2.612; Ahmed, *Musned*, br. 11.262.

²⁴⁹ El-Buhari, *Sahih*, br. 3.205; Muslim, *Sahih*, br. 5.265.

²⁵⁰ Kur'an, Merjem, 64. Prijevod ajeta naveden prema: *Kur'an sa prijevodom na bosanski jezik* (preveo: Enes Karić), Bosanska knjiga, Sarajevo, 1995. Hadis bilježi El-Buhari, *Sahih*, br. 4.362.

²⁵¹ Kur'an, En-Nedžm, 5–6.

su prvi put vidjele Jusufa, a.s., uzvikknule: "...*ovo nije čovjek, ovo je melek plemeniti!*"²⁵²

- izuzetno se brzo kreću. Najveća brzina koja je do danas poznata jeste brzina svjetlosti. Meleci su u stanju da postižu i veće brzine. Tako se dešavalo da bi osoba tek završila svoje pitanje, a Džibril bi već donio odgovor od Allaha, dž.š.
- veoma je veliki broj meleka i samo Allah, dž.š., zna njihov ukupan broj. Božiji Poslanik, s.a.v.s., govoreći o svojoj noći Israa i Miradža kaže da na sedmom nebu postoji *El-Bejtul-ma'mur* (veoma frekventna kuća) u kojoj svakodnevno klanja 70.000 meleka. Nakon toga je napuštaju i nikada se u nju više ne vraćaju.²⁵³

U drugom hadisu Božiji Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ko od vas kada osvane prouči tri puta: 'E'uzu billahis-semi'il-alimi mineš-šejtanir-radžim' i posljednja tri ajeta sure El-Hašr, Allah, dž.š., zadužit će 70.000 meleka koji će moliti dobro za njega sve dok ne omrkne. Ko umre u tom danu, umro je kao šehid, a ko ovo prouči uvečer, isto će imati."²⁵⁴

U hadisu se također kaže da za svaku osobu koja posjeti svoga brata Allah, dž.š., zaduži 70.000 meleka koji mole dobro za njega sve do kraja dana, bez obzira u kom času dana to bilo, i do kraja noći, bez obzira u kom času noći to bilo.²⁵⁵

²⁵² Kur'an, Jusuf, 31.

²⁵³ Više v.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitab bed'il-halk", br. 3.207.

²⁵⁴ Više v.: Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvab fedailil-Kur'an", br. 2.922.

²⁵⁵ Et-Tirmizi, *Sunen*, br. 891; Ebu Davud, *Sunen*, br. 2.694; Ibn Madža, *Sunen*, br. 1.432; Ahmed, *Musned*, br. 715.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., također je rekao da nema na nebu mjesta ni koliko su četiri prsta, a da na njemu nema meleka koji stojeći, na ruku'u, ili na sedždi, ne spominje Allaha, dž.š.²⁵⁶

Četverica prvih meleka, najodabranijih: Džebrail, Mikail, Israfil i Azrail zaduženi su za život u svim njegovim formama. Džibril je zadužen za objave koje prvenstveno omogućavaju život srcima i dušama, duhovni život; Mikail je zadužen za reguliranje fizioloških promjena u svijetu što osigurava tjelesni život džinima, ljudima, životinjama i biljkama; Israfil ima zadaću dva puta puhnuti u sur, jednom kada će svi život izgubiti, a drugi put kada će ga ponovno i zauvijek steći. Azrail po Allahovoj, dž.š., odredbi oduzima stvorenim bićima život.²⁵⁷

Osim spomenutih zadaća koje obavljaju najznačajniji melec, oni, kako to o njima ajeti i hadisi govore obavljaju i veliki broj svakodnevnih ili povremenih obaveza. Tako oni čine nebesku vojsku,²⁵⁸ daju potporu Božijim poslanicima,²⁵⁹ udahnjuju dušu embriju nakon četiri mjeseca²⁶⁰, prisustvuju džumi, registriraju one koji na džumu dolaze i slušaju hutbu,²⁶¹ blagosiljaju i mole oprost za one koji

²⁵⁶ Više v.: Et-Tirmizi, *Sunen*, br. 2.234; Ibn Madža, *Sunen*, br. 4.180; Ahmed, *Musned*, br. 20.539.

²⁵⁷ Ibn Ebul-Iz ed-Dimeški, *Šerhul-akidetit-tahavijja*, Darul-bejan, Dimešk, 1981, str. 377.

²⁵⁸ Vidi npr.: Kur'an, Es-Saffat, 8.

²⁵⁹ Kur'an, El-Bekara, 87.

²⁶⁰ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, br. 6.900; Muslim, *Sahih*, br. 4.781; Et-Tirmizi, *Sunen*, br. 2.063; Ebu Davud, *Sunen*, br. 4.085, Ibn Madža, *Sunen*, br. 73, Ahmed, *Musned*, br. 3.372.

²⁶¹ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitabul-džumu'a", br. 881.

borave u džamiji,²⁶² blagosiljaju one koji druge poučavaju dobru,²⁶³ podastiru svoja krila onima koji traže znanje,²⁶⁴ traže i okružuju sastanke na kojima se spominje Allah, dž.š.,²⁶⁵ proklinju supruge koje bez razloga odbijaju bračni odnos sa svojim muževima,²⁶⁶ donose prokletstvo na one koji u haremi-šerifu čine ono što nije u skladu sa sunnetom Poslanika, s.a.v.s.,²⁶⁷ stoje na bedemima Medine,²⁶⁸ daju podršku borcima na Božijem putu,²⁶⁹ natkriljuju šehide dok ne budu pomaknuti s mjesta šehadeta,²⁷⁰ mole da se uslišaju dove koje izgovorimo za odsutne osobe,²⁷¹ registriraju ponašanje ljudi²⁷² i o tome podnose izvještaj Allahu, dž.š.,²⁷³ imaju pravo zauzimanja na Sudnjemu danu,²⁷⁴ nazivaju selam džennetlijama,²⁷⁵ kažnjavaju džehennemlije²⁷⁶ ... itd.

²⁶² Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitabus-salat", br. 445.

²⁶³ Vidi npr.: Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabul-ilm", br. 2.685.

²⁶⁴ Vidi npr.: Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabul-ilm", br. 2.682.

²⁶⁵ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitabud-da'vat", br. 6.408.

²⁶⁶ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitab bed'il-halk", br. 3.237.

²⁶⁷ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitab fedailil-Medina", br. 1.870.

²⁶⁸ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitab bed'il-halk", br. 3.239.

²⁶⁹ Vidi npr.: Kur'an, Alu Imran, 124; El-Enfal, 9–10; El-Buhari, *Sahih*, "Kitabul-megazi", br. 3.995.

²⁷⁰ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitabul-dženaiz", br. 1.244.

²⁷¹ Vidi npr.: Ebu Davud, *Sunen*, "Kitabus-salat", br. 1.534.

²⁷² Kur'an, El-Infitar, 10–12.

²⁷³ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, "Kitab bed'il-halk", br. 3.223.

²⁷⁴ Vidi npr.: Muslim, *Sahih*, "Kitabul-iman", br. 302.

²⁷⁵ Više v.: Kur'an, Er-Ra'd, 23–24.

²⁷⁶ Više v.: Kur'an, El-Muddessir, 27–31.

Rezultati vjerovanja u meleke

Vjerujući u postojanje i prisustvo meleka tu među ljudima, iako su osjetilima nedokučivi, musliman zadobiva brojne koristi. Između ostalog:

- povećava mu se ljubav prema njegovom Gospodaru, jer nije ostavio ljude prepuštene same sebi nego je slao meleka Džebraila brojnim poslanicima sa osnovnim uputama za život čovjeka;
- oslobađa se materijalističkog poimanja i otvara se prema duhovnim vrijednostima i višim interesima na koje ga potiču meleci;
- osjeća se odgovornijim za svaku riječ koju izgovori i svako djelo koje počini, jer je svjestan da to meleci registriraju;
- zadobiva veće samopouzdanje, jer je siguran u podršku koju mu meleci pružaju sve dok je na putu dobra;
- savjesniji je i odgovorniji prema svojim obavezama i općenito prema životu, jer je svjestan da će u jednom trenutku, njemu nepoznatom, doći melek smrti i uzeti mu dušu i tako okončati mu ovozemni život.

Hadis naveden na početku poglavlja je vrlo često izazivao zabunu kod čitaoca, jer govori o nečemu što u realnosti izgleda sasvim drukčije.

Postoji veliki broj hadisa o ovoj temi i svi potvrđuju smisao spomenutog hadisa. Jedan od njih prenose Muslim i Et-Tirmizi od Ebu Umame, a ovaj od Božijeg Poslanika, s.a.v.s., da je rekao: “Sine Ademov, ako višak dijeliš, dobro ti donosi, a ako ga zadržiš, on ti zlo postaje.”

Ono što dovodi u sumnju je svođenje nadoknade i propasti samo na materijalnu korist, ali se, u stvari, misli na nešto daleko opsežnije i bitnije. Nadoknada predstavlja protuvrijednost koju će Bogati i Plemeniti Allah, dž.š., dati Svojim darežljivim podanicima, a može se odnositi na uspostavu lijepih odnosa u porodici ili utjecajem da porod bude na pravom putu, da tijelo bude zdravo ili da ono što se ima, pa makar i u minimalnim količinama, bude berićetno.

Može se odnositi na čisto apstraktne stvari, kao što je uputa na pravi put, ukazivanje na ono od čega će se koristiti imati, na zadovoljstvo i dobro raspoloženje, smirenost, omiljenost kod sugrađana, osjećanje slasti vjerovanja, te povrh toga na ono što je Allah, dž.š., Svojim odanim podanicima pripremio na ahiretu: ono što oko nije vidjelo, što uho čulo nije, i što nikome na um nije palo: *I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju.*²⁷⁷

Propast (*telef*) predstavlja kaznu koja će stići škrte i ne svodi se, također, samo na upropašćavanje materijalnog bogatstva, nego obuhvata zdravstveno stanje čovjeka, njegovu porodicu, odnose s drugima... itd. Može se ostvariti kroz nezadovoljstvo, očaj, probleme i sve ono što čovjeku zagorčava život i sprečava ga da se naslađuje svojim ogromnim imetkom, a posebno će imati kaznu na ahiretu.

Zar nije, također, preporuka Božijeg Poslanika, s.a.v.s., da se sredstva racionalno troše i osmišljeno ulažu tamo gdje će biti oplodena i na najbolji način vraćena (*halef*). Zar nije bolje da se naša sredstva stave u promet i iskoriste

---

²⁷⁷ Kur'an, Es-Sedžda, 17.

za obrazovanje mladih, izgradnju tvornica, stambenih objekata i infrastrukture, za sve oblasti života i djelovanja, nego da stoje kod kuće za “ne daj Bože”. U prvom slučaju unapređujemo ekonomski razvoj, zaposlenost stanovništva, dohodak i životni standard, pomažemo sopstvenom napretku, ali i napretku naše zajednice, u drugom blokiramo taj razvoj sebi i drugima.

Koliko je, opet, onih koji su se cijelog života patili, odriicali mnogih nasušnih potreba štedeći za “crne dane” i umrli ne potrošivši ušteđena sredstva. Vrlo često su ta sredstva sakrivali i od sebe samih, a kamoli od drugih, pa su u velikom broju slučajeva bivala i uništena (*telef*), jer se nije znalo za njih. Sredstva su mogla biti i sačuvana, ali su zbog inflacije, devalvacije i sl. u velikoj mjeri izgubila svoju vrijednost.

Veliki su potencijali i mogućnosti koje je Allah, dž.š., dao čovjeku, kao Svome krunskom stvorenju, ali moramo biti svjesni da nismo sami na ovome svijetu, da oko nas žive i djeluju i druga Božija stvorenja, koja također imaju svoja prava i obaveze, htijenja i mogućnosti, mogu nanijeti štetu, ali itekako i koristiti čovjeku, a cilj života svih stvorenja jeste kroz sve aktivnosti i djelovanje “biti pokoran svome Stvoritelju”.²⁷⁸ Zbog toga musliman mora paziti da ima korektan odnos prema njima. Osim svijeta meleka, o kojem smo već govorili, oko nas se nalazi i veoma brojna svijet džinna.

عَنْ عَامِرٍ قَالَ سَأَلْتُ عَلْقَمَةَ هَلْ كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ شَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْجِنِّ قَالَ فَقَالَ عَلْقَمَةُ أَنَا سَأَلْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَقُلْتُ هَلْ شَهِدَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْجِنِّ قَالَ لَا وَلَكِنَّا كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَفَقَدْنَاهُ فَالْتَمَسْنَاهُ فِي الْأَوْدِيَةِ وَالشَّعَابِ فَقُلْنَا اسْتَطِيرَ أَوْ اغْتَيْلَ قَالَ قَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا إِذَا هُوَ جَاءَ مِنْ قِبَلِ حِرَاءٍ قَالَ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَدْنَاكَ فَطَلَبْنَاكَ فَلَمْ نَجِدْكَ فَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ فَقَالَ أَتَانِي دَاعِي الْجِنِّ فَذَهَبْتُ مَعَهُ فَقَرَأْتُ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ قَالَ فَاَنْطَلَقَ بِنَا فَأَرَانَا آثَارَهُمْ وَأَثَارَ نِيرَانِهِمْ وَسَأَلُوهُ الرَّادَ فَقَالَ لَكُمْ كُلُّ عَظْمٍ ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَفْعُ فِي أَيِّدِكُمْ أَوْ فَرَّ مَا يَكُونُ لِحَمًّا وَكُلُّ بَعْرَةٍ عَلَفَ لِذَوَابِكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا تَسْتَنْجُوا بِهِمَا فَإِنَّهُمَا طَعَامٌ لِخَوَانِكُمْ. (مسلم)

²⁷⁸ Kur'an, Ez-Zarijat, 56.

Amir je pitao Alkamu da li je Ibn Mesud, r.a., bio uz Božijeg Poslanika, s.a.v.s., u noći kada se on sreo sa džinima, pa mu Alkama reče da je o tome pitao izravno Ibn Mesuda, r.a., koji mu je rekao: “Bili smo jedne noći sa Poslanikom. U jednom trenutku smo ga izgubili pa smo ga tražili po dolinama i klancima. Bojali smo se da nije kidnapovan ili potajno ubijen. Proveli smo najgoru noć koju neko može imati. U osvit zore primijetismo da Poslanik, s.a.v.s., dolazi iz pravca pećine Hira. Rekosmo mu: ‘O Allahov Poslaniče! Izgubismo te, pa smo te mnogo tražili i nismo te našli. Zato smo imali tešku noć.’ Na to Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Došao mi je izaslanik džina. Otišao sam s njim pa sam im učio Kur’an.’ Potom nas odvede i pokaza tragove njihovog boravka i ostatke vatri. Pitali su ga za opskrbu, pa im je rekao: ‘Vama pripada svaka kost nad kojom je spomenuto Božije ime, koja vas dopadne, bez obzira na više mesa na njoj. Balega je hrana za vaše životinje.’ Nakon toga je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Zato nemojte koristiti kosti i balegu kod čišćenja nakon obavljene nužde, jer je to hrana vaše braće džina.’”²⁷⁹

Džini nisu imaginarna, nego stvarna, ali nevidljiva duhovna bića, stvorena od vatre. Izgledaju poput ljudi, s tim da su veći, razvijeniji i brži, ali diskutabilno je kakve su njihove intelektualne sposobnosti. Poput ljudi, jedu, piju, muškog su ili ženskog roda, sklapaju brakove, razmnožavaju se²⁸⁰, obrazuju, s tim da ne grade građevine, niti su razvili ikakvu

²⁷⁹ Muslim, *Sahih*, “Kitabus-salat”, br. 150.

²⁸⁰ Više v.: Kur’an, El-Kehf, 50.

tehnologiju ili umjetnost. Životni vijek im je puno duži nego kod ljudi. Na kraju kao i ljudska bića umiru.²⁸¹

Ljudi običnih potencijala i mogućnosti ih ne mogu vidjeti, ali ih mogu vidjeti kada se pretvore u druga živa bića. Sulejman, a.s., imao je priliku vidjeti džine u njihovom pravom liku, razgovarati s njima i saradivati i oni su mu bili poslušni.

S obzirom na njihove mogućnosti može se govoriti o sljedećim vrstama džina: džini koji mogu brzo trčati i visoko skakati, krilati džini koji mogu letjeti, džini koji mogu dugo boraviti pod vodom i duboko roniti, džini koji se mogu pretvoriti u druga bića (ljude, zvijeri, škorpijone, zmije, deve, ovce, krave, konje, magarce, mazge, ptice, mačke, pse ili miševе).

Džini žive na krošnjama drveća, u vlažnim i slabo osvijetljenim dijelovima kuće (podrum, ostava, tavan), napuštenim građevinama, raskrsnicama, pećinama i sl., ukratko, na mjestima na kojima čovjek ne boravi ili su mu teško dostupna.

Ljudi uglavnom ne mogu vidjeti džine, niti utjecati na njih, dok džini mogu vidjeti i utjecati na ljude. Danas se vrlo često prenaglašava utjecaj džina na ponašanje ljudi, pojedina. Mnogi argumenti ukazuju da je moguće uspostaviti kontakt s džinima, posebno je to čest slučaj kod osoba koje se bave proricanjem i gatanjem. Ljudi koji proriču sudbinu su najveći saradnici loših džina, jer sudbinu je odredio i zna je samo Allah, dž.š., i ljudi se ni pod koju cijenu u to ne bi trebali upuštati.

---

²⁸¹ Više v.: Kur'an, El-Ahkaf, 18.

Začudi nas kada nam te osobe prenesu informacije koje su poznate veoma uskom krugu ljudi, kada vrlo detaljno dijagnosticiraju naše stanje i sl. Muhammed, s.a.v.s., nam skreće pažnju da je to zahvaljujući kontaktu s džinima koji im te informacije prenose, ali ne smijemo zaboraviti da se džini ne razlikuju od ljudi u pogledu spoznaje i znanja o nevidljivom. Njihova znanja su ograničena onim što vide i saznaju, i ne postoji nikakva mogućnost da znaju principe skrivenog i, pogotovo, da znaju buduća dešavanja, jer, iako su bili u Sulejmanovoj, a.s., vlasti i pod njegovom komandom nisu znali kada će on umrijeti. Tako da proricatielj, gatar, vrač, onaj koji se bavi džinima, koji ogleda i slični samo mogu tvrditi da posjeduju mogućnost predviđanja budućnosti i ništa više. Poznato je da je Poslanik, s.a.v.s., strogo zabranio odlaske njima i vjerovanje u ono što takvi govore.²⁸²

Džini imaju mogućnost zaposjednuti čovjeka, utjecati na njegovo tjelesno i mentalno zdravlje te utjecati na njegovo ponašanje. Loši džini nanose štetu ljudima, jer je njih zaveo Iblis, kome je to svrha postojanja. Oni uglavnom provode nad ljudima sihire, uroke i sl. Sposobni su ući u ljudsko tijelo i uzeti kontrolu nad ljudskim razumom, nanijeti mu fizičku bol i izazvati bolest. Oni su podređeni sihirbazima, ljudima koji imaju sposobnost da ureknu nekoga, koji mogu vidjeti džine i s njima su prijatelji. Među zlim džinima postoji određena vrsta hijerarhije. Na najnižem nivou su *šejtani*,

²⁸² Muslim, *Sahih*, "Kitabus-selam", br. 125; Ibn Madža, *Sunen*, "Kitabut-taharet", br. 122; Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabut-taharet", br. 102; Ahmed ibn Hanbel, *Musned*, II, 429.

zli džini, zatim slijede *ifriti* daleko veći i moćniji džini od šejtana, a svima njima je vođa *Iblis*.

Kako bismo očuvali svoje tjelesno i mentalno zdravlje, Muhammed, s.a.v.s., preporučuje redovno održavanje duhovne, moralne, intelektualne i tjelesne higijene, u smislu da uvijek budemo čisti, pod abdestom, da redovno namaz obavljamo, često Kur'an učimo i uvijek Allaha, dž.š., spominjemo. Istovremeno, očekuje se od muslimana i muslimanke da se što više čuvaju grijeha, odnosno da kada već pogriješe da se što prije pokaju za učinjeno. Također je važno održavati čistoću tijela, odjeće i prostora u kojem boravimo. Ako živimo na ovaj način oko sebe gradimo štit koji nas štiti od svih napasnika, bez obzira u kojem liku i formi se pokazivali i djelovali. O jednom takvom slučaju iz vremena Muhammeda, s.a.v.s., govori sljedeća predaja:

Jahja ibn Dža'da prenosi da je Halid ibn Velid zapao u takvo stanje da je noću držao sablju uz sebe bojeći se da izađe vani. Strahujući da u takvom stanju nekome ne učini nešto loše i našao, požalio se Poslaniku, s.a.v.s., na svoje stanje u kojem se našao. Poslanik, s.a.v.s., mu na to reče: "Džebail mi je rekao da ti jedan ifrit od džina pokušava postaviti stupicu pa uči sljedeću dovu:

أَعُوذُ بِوَجْهِ اللَّهِ الْكَرِيمِ وَبِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ اللَّاتِي لَا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلَا
فَاجِرٌ مِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَشَرِّ مَا يَعْرُجُ فِيهَا وَشَرِّ مَا ذَرَأَ فِي
الْأَرْضِ وَشَرِّ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمِنْ فِتْنِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمِنْ طَوَارِقِ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ.

'O Svemilosni! Utječem se Božijim plemenitim Licem i Njegovim potpunim riječima, koje ne mogu prevazići

dobra ni loša osoba, od zla koje s neba silazi i zla koje se uzdiže prema njemu, od zla onoga što živi na zemlji i onoga zla koje izlazi iz zemlje, od zlih smutnji noći i dana, od zla svakog trena i stanja noćnog ili dnevnog, izuzev dobrih trenutaka i stanja.”²⁸³

Uzvišeni Allah u dvadeset ajeta Kur’ana govori o ljudima i džinima zajedno ili se obraća ljudima i džinima u isto vrijeme.²⁸⁴ Prema tome, i među džinima kao i među ljudima ima dobrih i loših pojedinaca i skupina, ima onih koji vjeruju i onih koji ne vjeruju.²⁸⁵ Oni, kao i ljudi, mogu biti pokorni Allahu slijedeći Njegov Put, ili mogu biti nepokorni, odmetnici od tog Puta, te umiru kao i sve drugo stvoreno.²⁸⁶ I džini će biti proživljeni na Sudnjem danu, i pred Bogom će odgovarati za svoja djela.

Prema izvorima islama, džini su stvoreni od vatre. Allah, dž.š., ih je stvorio prije ljudi:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ
مِنْ تَارِ السَّمُومِ.

*Mi smo stvorili čovjeka od ilovače, od blata ustajalog, a još prije smo stvorili džine od vatre užarene.*²⁸⁷

Zemlju su nastanili prije ljudi. Neko vrijeme su živjeli u miru, no ubrzo je među džinima nastupio rat. Podijelili su se na one koji su uz Iblisa, oca džinova, i na one koji su protiv

²⁸³ Ibn Ebi Šejba, *Musannef*, Tib, 28; Abdurrezzak, *Musannef*, XI, 35.

²⁸⁴ Kur’an, El-En’am, 112, 128; El-A’raf, 38, 179; Fussilet, 25, 29; Er-Rahman, 39, 56, 74; El-Džin, 5, 6.

²⁸⁵ Kur’an, El-A’raf, 38; El-Džin, 11–15.

²⁸⁶ Kur’an, El-Džin, 1–14.

²⁸⁷ Kur’an, El-Hidžr, 26–27.

njegove apsolutne vlasti. Sukobu se nije nazirao kraj i bilo je sve više žrtava, pa je Allah, dž.š., poslao brojno veću vojsku meleka da sukob smiri po kratkom postupku. Tada je mnogo džina ubijeno, a melec su Iblisa povelili sa sobom na nebo. Tamo je vrijeme provodio s njima te je skoro postao melek, kada je Allah stvorio čovjeka, Adema, naredio je svima da Adem, a.s., učine sedždu. Melec su to odmah učinili, jer ne proturječe Allahovoj volji, ali je Iblis odbio to učiniti, smatrajući se boljim od Adema, jer je on stvoren od vatre, a Adem od zemlje. Allah ga je zato prokleo, pa se Iblis, otac svih džina, pretvorio u šejtana. Njegova je posljednja molba da do Sudnjega dana zavodi ljude na krivi put:

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا
عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ.

“Gospodaru moj” – reče – “zato što si me u zabludu doveo, ja ću njima na Zemlji poroke lijepim predstaviti i potruditi ću se da ih sve zavedem, osim među njima Tvojih podanika iskrenih.”²⁸⁸

Kur’an spominje da je ljudima i džinima bilo poslano mnogo poslanika da ih opominju te da su neki poslanici imali kontakt sa svijetom džina.²⁸⁹ Iako postoje rasprave da li su poslanici poslani džinima ljudi, džini ili melec, ipak prevladava mišljenje da se radi o džinima. Ali, Muhammed, s.a.v.s., je poslan ljudima i džinima kao poslanik, pa se u našoj tradiciji i koristi sintagma *Resulus-sekalejn* (Poslanik dvaju skupina).

²⁸⁸ Kur’an, El-Hidžr, 39, 40.

²⁸⁹ Kur’an, El-En’am, 130.

Sulejmanu, a.s., Allah je podario sve blagodati ovozemaljskog života. Tako je bio kralj, imao ogromnu palaču, ali i bio gospodar džina, vjetrova i ptica. Džini su mu sagradili palaču i izradili sve čime je ona bila opremljena. Sulejman, a.s., bio je izuzetno imućan, jer je glavni zadatak džina u njegovoj službi bio vađenje bisera iz mora. Jednom je prilikom Sulejman sazvao vijeće ptica. Sve su ptice došle, osim pupavca (*hudhuda*). On je po dolasku tražio oprosta zbog kašnjenja, a na Sulejmanovo, a.s., pitanje zašto kasni, on mu je odgovorio da je vidio jedan narod i njegovu kraljicu kako se klanjaju Suncu. Bila je to Belkisa, kraljica od Sabe. Pupavac joj je kao Sulejmanov, a.s., zastupnik nekoliko puta navraćao i odvrćao je od klanjanja Suncu, međutim, bilo je to uzaludno. Zato joj je Sulejman, a.s., napisao pismo koje je počeo bismillom (*S imenom Allaha, Svemilosnog, Samilosnog!*), a koje je poslao putem jednog džina te najveći biser iz svoje riznice, koji su nosila čak četiri džina. Belkisa je, kada je primila pismo i dar, odućila posjetiti Sulejmana, a.s. Kada je ušla u njegovu palaču, zadigla je haljinu, jer je mislila da je savršeno uglačani kristalni pod, ustvari, voda. Sulejman, a.s., zaljubi se u nju i upita je da li će se udati za njega ako njegove sluge uspiju prenijeti njeno prijestolje i namjestiti ga kraj njegovog, prije nego što ona trepne. Džini, sluge Sulejmanove, a.s., su naravno uspjele.

Druge predaje govore o Sulejmanovoj, a.s., smrti i njegovim džinima. Naime, džini su počeli graditi novo krilo Sulejmanove, a.s., palače. Dok je Sulejman, a.s., nadgledao radove, stigla ga je smrt. Umro je tako što mu se tijelo naslonilo na štap kojim se pomagao u hodu. Džini su nastavili graditi,

ne primijetivši da je njihov gospodar umro. Tek kada su štap toliko izjeli crvi, da se rastočio, njegovo tijelo je palo na tlo, pa su primijetili da je mrtav.²⁹⁰

Osloboditi se od sujevjerja u vezi sa džinama, od priča koje kolaju od usta do usta i nalaze svoje mjesto u svijesti ljudi moguće je samo slijedeći poziv posljednje objave. S obzirom da se radi o nevidljivim stvorenjima, nedostupnim čulima jedine istine o ovom svijetu možemo pronaći u Kur'anu, posljednjoj objavi i nauku Poslanika, s.a.v.s. Prema učenju islama džini nisu stvoreni identično ljudima, ali je cilj stvaranja džina i ljudi isti – biti pokoran Stvoritelju!

Na nama je da usavršavajući sve svoje potencijale, bez obzira na sve različitosti između čovjeka i džina, ostvarimo što bolji zajednički život i dostojno predstavimo svijet ljudi mnogobrojnom i moćnom svijetu džina i potvrdimo svoju poziciju krunskih Božijih stvorenja.

---

²⁹⁰ Više v.: Kur'an, Sebe', 14.

22 ČOVJEK I ŠEJTAN

Osim brojnih unutarnjih, često potpuno suprotstavljenih snaga koje čovjeka nastoje usmjeravati i voditi kroz život u skladu sa svojom prirodom potpuno različitim putevima, na ponašanje svakog čovjeka, muškarca i žene, snažno utječu melec i šejtani. Melec uvijek potiču na ono što je dobro, konstruktivno i pozitivno, a šejtani na zlo, destruktivnost i različite vrste negativnosti. Zbog toga se od muslimana traži da raspozna te sugestije i poticaje, da se konstantno suprotstavlja negativnim utjecajima i da istrajava na putu dobra.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ):
إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَمَةً بَابْنِ آدَمَ وَلِلْمَلِكِ لَمَمَةٌ فَأَمَّا لَمَمَةُ الشَّيْطَانِ فإِيعَادُ بِالشَّرِّ
وَتَكْذِيبُ بِالحَقِّ وَأَمَّا لَمَمَةُ الْمَلِكِ فإِيعَادُ بِالخَيْرِ وَتَصْدِيقُ بِالحَقِّ فَمَنْ
وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ الأُخْرَى فَلْيَتَعَوَّذْ
بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ {الرَّحِيمِ}. (الترمذي)

Od Abdullaha ibn Mes'uda, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Čovjeku se približavaju šejtan i melek. Šejtanovo približavanje je s ciljem usmjeravanja čovjeka lošem i predstavljanja istine kao laži. Melek se približava da čovjeka uputi dobru i da mu potvrdi istinu. Ko osjeti zov meleka neka zna da je to od Allaha i nek Mu bude zahvalan. A ko osjeti šejtanov zov neka zatraži utočište kod Allaha od prokletog šejtana."²⁹¹

²⁹¹ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabu tefsiril-Kur'an", br. 2.

Iblis, šejtan, azazil, đavo, vrag, sotona, nečastivi, lucifer, mefisto je poznat u skoro svim tradicijama i kulturama, a predstavlja nadnaravno biće koje je oličenje zla.

Arapaska riječ "Iblis" je najvjerojatnije izvedena iz korijena riječi "eblese" (أبلس), što znači: biti loš, hrđav, ali i biti potišten i tužan, tj. onaj koji je loš i hrđav, odnosno onaj koji je potišten, tužan i očajan.²⁹² Ima mišljenja da potiče od grčke riječi "diabolos", od koje su nastale i riječi "diable" u francuskom, odnosno "devil" u engleskom jeziku. Riječ "šejtan" dolazi od glagola "šetane", koji znači: suprotstavljati se, protiviti se, ali i udaljiti se, odmaknuti. U islamskoj kulturi šejtan se često prevodi kao "đavo", a može se odnositi na bilo koje biće, koje se pobunilo protiv Allaha, dž.š., ili na sve što odvraća od Allahovog, dž.š., puta.

Šejtan je džin najekstremnijeg karaktera i po svojoj prirodi oduvijek je pripadao tom svijetu, čini zlo i namjerava štetu i, po islamskom učenju, ne radi se o "palom anđelu". Do takvih tvrdnji i zabune dolazi, između ostalog, i zbog toga što je boravio duže vremena s melecima, ponašao se na isti način kao i oni i tek je nakon Božijeg naređenja da učine sedždu Ademu, a.s., usprotivio se tome i pokazao svoju pravu prirodu.

Ima li ikoga da ne zna za njega? Upoznali smo ga kroz došaptavanje, spletke, podmetanja... On nekog podsjeća na nemar, nekog na strah, nekog na mentalne probleme koje ima. Ponekad, kada se spomene lukavstvo, prvo se pomisli na njega. U svijesti svakog čovjeka ima neki šejtanov trag,

---

²⁹² Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, III izdanje, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini: Izdavačka djelatnost El-Kalem, Sarajevo, 1997, str. 121.

jer, njegova sudbina je usko povezana sa čovjekovom, još od vremena kada je istjeran iz dženneta.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., nas je na sebi svojstven način upoznao i obavijestio o neraskidivoj niti odnosa čovjeka i šejtana. Dok je jednoga ramazana boravio u *itikafu* posjetila ga je supruga Safija, r. anha. Nakon što su kratko razgovarali hazreti Safija se spremala da ide kući. Poslanik, s.a.v.s., ju je ispratio do vrata. Tog trenutka su dvojica ashaba prolazila, pa kad su primijetili Poslanika, s.a.v.s., htjeli su se neprimijetno udaljiti. Vidjevši njihovu nelagodu Poslanik, s.a.v.s., ih pozva: "Stanite, ovo je moja supruga, Safijja bint Huzej." Postiđeni što je Poslanik, s.a.v.s., objašnjavao situaciju rekoše: "Neka je slavljén Allah, o, Allahov Poslaniče!", htijući tako odagnati svaku sumnju da se kod njih javila bilo kakva ružna pomisao. Tada Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: "Šejtan kola čovjekom poput krvi! Bio sam zabrinut da vam u srca vaša šejtan ne ubaci kakvu ružnu pomisao!"²⁹³

Prema ovoj usporedbi jednako kako krv neprestano kola ljudskim krvnim žilama sasvim tiho kroz cijelo tijelo, isto tako i šejtan neprestano aktivno djeluje kroz različite forme i oblike i vrebá čovjeka u svakoj prilici. Kako je krv nezaobilazni dio čovjekovog organizma, tako je odnos čovjeka i šejtana nezaobilazan i ne može se ignorirati. To je neraskidivi međusobni odnos.

Nakon što je prvim činom preuzeo osobine šejtana, Iblis će postati simbol svega lošega i ružnoga. Ta nevidljiva bića kojima je dato ime šejtan će postati zajednički imenitelj i

---

²⁹³ El-Buhari, *Sahih*, "Kitab bed'il-halk", br. 11; Muslim, *Sahih*, "Kitabus-selam", br. 23.

personifikacija za sve ljude i džine koji skrenu s Pravoga puta, koji se odreknu svakoga dobra, svega lijepoga, koji poriču istinu i ponašaju se bahato i drsko.²⁹⁴

U tom smislu šejtan, makar da se radi o "šejtanu čovjeku" označava loše, ružno u čijoj biti je skrivena šejtanska osobenost. Jer, iako je čovjek vidljivo biće, njegove šejtanske namjere, planiranja i htijenja ostaju u domenu skrivenog. Prema tome, pojam šejtan treba shvatiti u smislu vrste i tipa. Iblis je izgubio nadu u Allahovu milost²⁹⁵ i on u sebi objedinjuje sve šejtanske osobine i sadržaje, a s obzirom da je odbacio istinu on je na čelu svih loših džina.

Naspram meleka kao simbola dobrog i lijepog stoji simbol zla i ružnog, što je određena vrsta ravnoteže postojanja. Također, u principu postojanje određuje dobro i lijepo. Postojanje šejtana i onog što on simbolizira (zla, ružnog i lošeg) daje mogućnost razumijevanja milosti, dobrog i lijepog. Posljedično tome, šejtanovo postojanje u vrijednosnom smislu je simbolično. U ajetima i hadisima se šejtan pojavljuje kao simbol lošeg i ružnog.

Kur'an pretjerivanje i razbacivanje naziva bratstvom sa šejtanom,²⁹⁶ vino, kocku, hazardne igre i strelice za gatanje prljavim šejtanovim činima,²⁹⁷ one koji ne vjeruju u Allaha i onaj svijet, a svoje imetke daju ljudima da bi se pokazali naziva se njegovim prijateljima,²⁹⁸ zaboravljanje vladara, odnosno Gospodara prilikom izlaska Jusufa, a.s., iz zatvora

---

²⁹⁴ El-Ajni, *Umdetul-kari*, VI, str. 52.

²⁹⁵ Ibn Manzur, *Lisanul-Areb*, I, str. 343.

²⁹⁶ Kur'an, El-Isra', 26, 27.

²⁹⁷ Kur'an, El-Ma'ida, 90.

²⁹⁸ Kur'an, En-Nisa', 38.

se vezuje za šejtana,²⁹⁹ zaborav mladića koji je Musau, a.s., zaboravio kazati za ribu što je skliznula u more iz posude se pripisuje šejtanu,³⁰⁰ a sve to pokazuje simboliku prisutnosti šejtana u ljudskim životima.

Obred kamenovanja šejtana prilikom obavljanja hadža spada u sunnet, a simbolizira borbu protiv prokletog šejtana. Hadžija svakim kamenom gađa svoj nefis, pohotu, gađa šejtana samog. Time se čovjek usmjerava na borbu protiv svih izazova grijeha kojim ga mogu odvesti njegove požude, pohote, niske strasti i sl. Kada Kur'an govori o šejtanu, onda to nije govor o jednom, pojedinačnom stvorenju kao simbolu zla nego o različitim vrstama šejtanskih shvatanja, percepcija, stvorenja i svijesti o njima. Jer, šejtanovi prijatelji³⁰¹ i stranka³⁰² postoje, a tome nas uči Kur'an.

Poslanik, s.a.v.s., kada bi govorio o lošim postupcima i ponašanjima, dovodio bi ih u vezu sa šejtanom. Kada je, na primjer, primijetio čovjeka koji je tražio goluba, a ukazujući na njegovo uzaludno trošenje vremena, kazao je: "Ovaj šejtan je šejtan gonič",³⁰³ a one koji su se svađali okvalificirao je kao šejtane.³⁰⁴ Također, kada savjetuje da se čisti lijevom rukom, a jede desnom, kazuje da šejtan jede lijevom,³⁰⁵ zabranjujući jednom od ashaba da spava s tragovima hrane kazao je "čuvajte se šejtana" htijući pri tom ukazati na

²⁹⁹ Kur'an, Jusuf, 42.

³⁰⁰ Kur'an, El-Kehf, 63.

³⁰¹ Kur'an, En-Nisa, 75, 76; El-A'raf, 27.

³⁰² Kur'an, El-Mudžadela, 19.

³⁰³ Ebu Davud, *Sunen*, "Kitabul-edeb", br. 57.

³⁰⁴ Ibn Hanbel, *Musned*, IV, 266.

³⁰⁵ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-ešriba", br. 105.

šejtanov nagon da boravi na nečistim mjestima gdje se ostavlja hrana.³⁰⁶ Ističući kako nečistoća pripada šejtanu, istovremeno Poslanik, s.a.v.s., ukazao je na to da se šejtan ne približava čistom i urednom mjestu.

Šejtan pokušava da u potpunosti kontrolira čovjeka i to nastoji ostvariti kroz sljedećih šest faza:

- zaokuplja čovjeka nebitnim, dopuštenim aktivnostima kako bi mu skrenuo pažnju s onoga što je bitnije i važnije;
- navodi čovjeka da se bavi dopuštenim aktivnostima, ali u tome provede sve vrijeme;
- uljepšava mu, relativizira i minimizira činjenje malih grijeha;
- navodi ga na činjenje velikih grijeha;
- navodi ga na uvođenje inovacija u vjeru, onoga za što nema utemeljenja u šerijatu;
- navodi ga da na različite načine kroz brojne forme izjednačava s Allahom, dž.š., Njegova stvorenja, da obožava npr. popularne ljude, jela i sl. Navodi ga da zanegira Allaha, dž.š.

Nijedan vjernik nije siguran od zala koja ga mogu zadesiti od ovog vječnog neprijatelja ljudi. Štaviše, iako nije imao utjecaja, ipak je i Poslanika, s.a.v.s., pokušavao zavoditi. U jednom dijalogu kojega bilježi Ibn Abbas, r. anhuma, se tako kazuje:

---

³⁰⁶ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabul-at'ima", br. 48.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ مِنْكُمْ مَنْ أَحَدٌ إِلَّا وَقَدْ وَكَّلَ بِهِ قَرِينَهُ مِنَ الشَّيَاطِينِ قَالُوا وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ.

“Nema niko od vas, a da za njega nije zadužen šejtan-pratilač”³⁰⁷, kazao je jednom Allahov Poslanik, s.a.v.s. Ashabi ga upitaše: “Da li se to odnosi i na tebe?”, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: “Da, odnosi se i na mene, ali je Allah meni pomogao protiv šejtana pa je on ponizan preda mnom.”³⁰⁸

Svakako, ne treba zaboraviti da naspram šejtana stoji melek koji prati čovjeka i potiče ga na dobro, lijepo i korisno.³⁰⁹ Tako Allah, dž.š., čovjeka nije prepustio šejtanovim ružnim i pokvarenim došaptavanjima, nego mu je odredio meleka koji ga potiče na dobro.

Šejtan se posebno trudi spriječiti vjernike da svoju pokornost Allahu pokazuju izvršavajući temelje vjere, pa su tokom obreda njegovo odvracanje i nagovori intenzivniji. Šejtan tako vjernikovu misao zaokuplja nevažnim stvarima i time narušava puninu obreda i njihovo obavljanje na pravi način, a istovremeno uljepšava sve što je ružno i zabranjeno predstavljajući ga privlačnim te time navraća ljude na zabranjeno, a potom i u provaliju nevjerstva.

Najsnažnija metoda koju šejtan koristi zavodeći čovjeka jeste predstavljanje laži kao istine i njeno umotavanje u odjeću istine. Kada je izgnan i uskraćen Allahove milosti, on je sljedećim riječima izrazio svoju namjeru da ljude odvrća

³⁰⁷ Muslim, *Sahih*, “Kitab sifatil-munafikin ve ahkamihim”, br. 69.

³⁰⁸ Ibn Hanbel, *Musned*, I, 257.

³⁰⁹ Muslim, *Sahih*, “Kitab sifatil-munafikin ve ahkamihim”, br. 69.

i udaljava od istine: *“Gospodaru moj”, – reče – “zato što si me u zabludu doveo, ja ću njima na Zemlji poroke lijepim predstaviti i potruditi ću se da ih sve zavedem”.*³¹⁰

Drugi metod koji on koristi jeste predstavljanje dopuštenog zabranjenim i zabranjenog dopuštenim. Ashab iz Basre Ijaz ibn Himar prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednoga dana kazujući ljudima ono čemu ga je Allah poučio kazao: *“Svaki dar kojim Sam obdario Moje podanike učinio sam im dopuštenim. Ja sam sve Moje podanike stvorio spremnim za monoteizam (tevhid), tj. oni su predisponirani za to (hanif). Ali, šejtani im dolaze pa ih odvrćaju od Pravoga puta, udaljavaju ih od istinske vjere, ono što Sam učinio dopuštenim, predstavljaju zabranjenim, a ono što Sam učinio zabranjenim, predstavljaju dopuštenim i naređuju ljudima da Mi pripisuju druga, iako ih nisam ovlastio za to.”*³¹¹

Zapravo, s obzirom da je iz svijeta džina po svome stvaranju,³¹² i šejtan je stvoren kao i čovjek da Allahu, dž.š., bude pokoran.³¹³ Ali, on nije uspio zadržati časnost svoga stvaranja kao čovjek, nego je postao žrtva svoje oholosti i umišljenosti pa se i njegova sudbina promijenila. Njegov usud je da one koji mu se predaju okreće od Pravoga puta i odvede ih u džehennem.³¹⁴ Šejtan je tu svoju zadaću izrazio na sljedeći način: *“...pa ću im sprijeda, i straga, i zdesna i slijeva prilaziti, i Ti ćeš ustanoviti da većina njih neće zahvalna*

³¹⁰ Kur'an, El-Hidžr, 39.

³¹¹ Muslim, *Sahih*, “Kitab džennet ve sifati neimiha ve ehliha”, br. 63; Ibn Hanbel, *Musned*, IV, 162.

³¹² Kur'an, El-Kehf, 50.

³¹³ Kur'an, Ez-Zarijat, 56.

³¹⁴ Kur'an, El-Hadž, 4.

*biti! Izlazi iz njega, pokuđen i ponižen!” – reče On. “Tobom i svima onima koji se budu povodili za tobom doista ću džehennem napuniti!”*³¹⁵

Može se zaključiti kako je šejtan svjestan čovjekovih slabosti. On koristi te slabosti kako bi čovjeka zaveo na stranputicu. Ponekad čovjeka plaši siromaštvom pa on postane tvrdica³¹⁶, nekada mu štošta obećava³¹⁷, navodeći ga na krivi put³¹⁸, a vrlo često čovjeka odvodi na stranputicu i loše postupanje navodeći ga na uvjerenje kako će mu Allah oprostiti.³¹⁹

Unatoč tome, ne smije se šejtanov utjecaj na čovjeka preuveličavati. Allah je milostiv podanicima koji Ga spominju i On ih čuva. U Kur'anu se kaže da je put čuvanja od šejtanovih spletki u spominjanju Allaha i traženju utočišta kod Njega.³²⁰

Unatoč mnogim sredstvima koja koristi, šejtanove spletki su u suštini slabe: *...on doista nema nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju.*³²¹ Allah, dž.š., nas ovim ajetom podsjeća na to da šejtan nema mogućnost prisilnog utjecaja. Vjernik ne izgleda uopće tako nemoćan pred šejtanom koji bježi kada začuje glas ezana.³²² Potpuno suprotno, vjernik može biti toliko snažan da šejtana pasivizira. Brojna su stanja i situacije

³¹⁵ Kur'an, El-A'raf, 17, 18.

³¹⁶ Kur'an, El-Bekara, 268.

³¹⁷ Kur'an, El-A'raf, 20, 27.

³¹⁸ Kur'an, En-Nisa', 120.

³¹⁹ Kur'an, Lukman, 33.

³²⁰ Više v.: Kur'an, El-A'raf, 200, 201.

³²¹ Kur'an, En-Nahl, 99.

³²² Muslim, *Sahih*, "Kitabus-salat", br. 16; El-Buhari, *Sahih*, "Kitabus-sehv", br. 6.

u kojima šejtan bježi od ljudi, ne može im ništa učiniti i nema nikakvog rješenja za njih. Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ
لَيُنْضِي شَيَاطِينَهُ كَمَا يُنْضِي أَحَدُكُمْ بَعِيرَهُ فِي السَّفَرِ.

“Vjernik iscrpljuje svoje šejtane, kao što neki od vas iscrpljuje svoju devu na putu.”³²³

Šejtanov pogled na čovjeka i njegov neprijateljski odnos se nikada nije promijenio. Međutim, poznato je da su u povijesti postojala učenja u kojima je šejtan prihvaćan sa simpatijama. Takva shvatanja postoje i u vremenu u kojem živimo. Vrhunac takvih shvatanja jeste prihvaćanje šejtana – *svetim*, unatoč nauku svih religija i religijskih uvjerenja. Ovaj pristup, nazvan satanizam, inspiriran je šejtanovim neposluhom i odbijanjem poslušnosti, a posljedično tome i odbacivanjem svakog religijskog autoriteta i nauka i suprotstavljanje njima. U praktičnom smislu, satanizam baštini anarhiju i nasilje kao najveći svoj ritual.

Šejtana, ustvari, snažnim čini ljudska huja, slabost, nezadovoljstvo i pohlepa. Zato su sve šejtanske ideje i misli kroz povijest bile realizirane preko čovjeka. Posredstvom čovjeka šejtanov uticaj je bivao snažan, pa se događalo da njegova vještačka snaga bude predočena kao stvarna snaga i utjecaj. Ubistva, paljenja, rušenja, otimačine, pljačke, iskorištavanja, nepravde i sl. su procesi koje pod šejtanovim utjecajem realiziraju ljudi. Šejtan se ne bavi samo vjerničkom obrednom

³²³ Ibn Hanbel, *Musned*, II, 380.

praksom, nego sve čini kako bi cijelo čovječanstvo odveo u propast. U modernom svijetu šejtanove stupice, eksploatacije ljudi su značajno porasle. Eksploatacija djece i žena na vrlo sofisticiran način danas je sistemski proces koji je na vrhu šejtanovih učinaka i djelovanja. Droge i alkohol kao opasne bolesti za cijelo čovječanstvo temelje se na šejtanskim zavođenjima i spletkama.

Čovjek se tih šejtanskih sila može osloboditi samo vraćanjem svome iskonu, vjeri i spoznaji, ali tog oslobađanja nema bez pomoći Uzvišenog Gospodara. Zbog toga neka nam *Kul euзу bi rabbin-nas* bude stalna dova na tom putu:

Reci: "Tražim zaštitu Gospodara ljudi, Vladara ljudi, Boga ljudi, od zla šejtana-napasnika, koji zle misli unosi u srca ljudi – od džina i od ljudi!"³²⁴

---

³²⁴ Kur'an, En-Nas, 1–6.

23 VJEROVANJE U BOŽIJE OBJAVE

Čovjek nakon izlaska iz dženneta, kao halifa Božiji, po prvi put hoda bespućima ovoga svijeta. Sve mu je novo i nepoznato. Rodio se bez svoje volje. U vremenu i prostoru u kojima je Bog htio. Odgovore na pitanja: kojim putem ići, kako se ponašati, čega se kloniti Gospodar iz Svoje neizmjerne milosti prema čovjeku, ipak, nije sakrio, nego ih je bjelodanim učinio. Znakove (*ajat*) o Sebi i pravome putu pohranio mu je na dva različita mjesta, u prirodi koja ga okružuje (“knjizi koja šuti”), i objavi koju mu dostavlja (“kosmosu koji govori”). Na čovjeku je da te znakove uočava, čita, razumijeva i po njima postupa. Tako je bilo na početku stvaranja čovjeka, tako je i dan-danas!

Primjetno je da se u današnje vrijeme ubrzanog življenja, stresa i depresije kada čovjek uglavnom razmišlja o materijalnoj koristi i interesu i kako ga pošto-poto ostvariti, “jer sve ima svoju cijenu, a ništa nema stvarnu vrijednost”, skoro nemamo vremena posvetiti Kur’anu, našoj uputi za život. Zašto?

Možda zato što nam je Kur’an i dalje stran i dalek, bez obzira što je u mnogim našim domovima, kod mnogih često čak na prsima; možda zato što nam je nepoznat, iako ga, mnogi od nas, gotovo svakodnevno uče; ili stoga što od Kur’ana koristimo sve druge njegove blagodati, a najmanje onu zbog koje je spušten na Zemlju, da bude ljudima *Uputa*.

Abdullah ibn Mesud, prenosilac hadisa kojeg navodimo u nastavku iz generacije ashaba, imao je nadimak Ibn Umm Abd. Bio je tamnopot, niskog rasta, mršav. U Mekki je još kao veoma mlad čuvao ovce Ukbe ibn Muajta. Čuvajući stoku izvan Mekke sreo se s Božijim Poslanikom, s.a.v.s., i njegovim stalnim pratiocem Ebu Bekrom, r.a., i ubrzo nakon tog susreta primio je islam.

Bio je vrlo blizak Božijem Poslaniku, s.a.v.s. Pomagao mu je unutar i izvan kuće. Ashabi su nerijetko za njega govorili: "Bilo mu je dopušteno što nama nije bilo i bio je svjedok čemu mi nismo bili". Često ga je pratio na putovanjima.

Po karakteru je bio najsličniji Božijem Poslaniku, s.a.v.s. Bio je izuzetan poznavalac kiraeta Kur'ana, a.š. Poslanik, s.a.v.s., govorio je da ko želi učiti Kur'an, a.š., kako je objavljen neka ga uči onako kako ga uči Ibn Umm Abd.³²⁵ Poslanik, s.a.v.s., bi tražio od njega da mu uči Kur'an. Ne samo da je dobro poznao kiraete Kur'ana, a.š., nego i njegove propise.³²⁶ O tome nam sam govori: "Tako mi Onoga pored koga drugog boga nema, nema nijednog objavljenog ajeta iz Allahove Knjige, a.š., a da ja ne znam gdje je to bilo i u kojim okolnostima. Tako mi Allaha, dž.š., kada bih znao da ima

³²⁵ Sam Abdullah ibn Mesud iznosi sljedeće:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ (وَمَنْ يُغْلُلْ بَابَ مَا عَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) ثُمَّ قَالَ عَلَى قِرَاءَةِ مَنْ تَأْمُرُونِي أَنْ أَقْرَأَ فَلَقَدْ قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِضْعًا وَسَبْعِينَ سُورَةً وَلَقَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي أَعْلَمُهُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَلَوْ أَعْلَمُ أَنْ أَحَدًا أَعْلَمُ مِنِّي لَرَحَلْتُ إِلَيْهِ قَالَ شَقِيقٌ فَجَلَسْتُ فِي حَلْقِي أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا يَرُدُّ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَلَا يَعْيبُهُ. (مسلم)

³²⁶ O tome poredeći se sa Zejdom ibn Sabitom kaže:

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ عَلَى قِرَاءَةِ مَنْ تَأْمُرُونِي أَنْ أَقْرَأَ لَقَدْ قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِضْعًا وَسَبْعِينَ سُورَةً وَإِنْ زَيْدًا لَصَاحِبٌ ذُو ابْتِنٍ يَلْعَبُ مَعَ الصَّبْيَانِ. (النسائي)

neko ko više zna o Allahovoj Knjizi ja bih učinio sve što je u mojoj moći da budem s njim!”³²⁷

Još dok su bili u Mekki ashabi su tražili nekoga ko ima jaku zaleđinu ko bi mogao javno Mekkelijama učiti Kur’an, a.š. Dok su oni o tome razmišljali javi se Abdullah ibn Mesud koji ode do Mekami Ibrahima i poče učiti suru Er-Rahman. Nakon trenutka zapanjenosti što se neko usudio tu među njima do same Kabe da uči Kur’an, a.š., idolopoklonici su se bacili na Ibn Mesuda i tako ga premlatili da ga krv u cijelosti obli. Nakon što je došao među ashabe, oni su izrazili svoje žaljenje što mu se to dogodilo, a on je hrabro rekao: “Ako je potrebno ja ću i sutra to isto učiniti!”

Boravio je u Kufi, a umro je u Medini 32. god. po Hidžri u vrijeme hilafeta h. Osmana kada je imao preko 60 godina. Dženazu mu je klanjao Ez-Zubejr ibn el-Avvam po noći.³²⁸

Abdullah ibn Mesud, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: «لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنَ الْمَدْحِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ. وَلَيْسَ أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنَ اللَّهِ. مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ. وَلَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنَ الْعُدْرِ مِنَ اللَّهِ. مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ أَنْزَلَ الْكِتَابَ وَأَرْسَلَ الرُّسُلَ.»

“Nikome pohvala nije tako draga kao Allahu, dž.š., zato je i sam Sebe pohvalio. Niko nije ljubomorniji od Allaha, dž.š., zato je zabranio bestidna djela. Nikome nije tako

³²⁷ Abdullah ibn Masud, Biographies of Companions, The Alim for Windows, CD.

³²⁸ Više v.: Hilmi Ali Šaban, *Ashabi Allahovog Poslanika (alejhis-selam)*, Visoki saudijski komitet, Sarajevo, 2000, str. 153–163.

draga opomena kao Allahu, dž.š., zato je objavio Knjigu i poslao poslanike.”³²⁹

Riječ *gajra* u arapskom jeziku znači ljubomoru, nadmetanje i sl. kada se odnosi na ljude, a u vezi s Allahom, dž.š., izraz *gajra* znači krajnje negodovanje zbog toga što ljudi čine zlo.³³⁰

Poslanik, s.a.v.s., riječima: “Nikome pohvala nije tako draga kao Allahu, dž.š., zato je i sam Sebe pohvalio” želi ukazati na značaj zahvaljivanja i hvaljenja Allaha, dž.š. Riječima bliskim čovjeku, znajući koliko je svakoj osobi draga pohvala, Poslanik, s.a.v.s., potiče muslimane da hvale Allaha, dž.š., jer je to, opet, u njihovu korist. Allahu, dž.š., ništa ne treba i On je od svega, apsolutno, neovisan.

“Niko nije ljubomorniji od Allaha, dž.š., zato je zabranio bestidna djela...” Allah, dž.š., osjeća ljubomoru prema svim Svojim stvorenjima koja pokazuju veću pažnju drugima nego Njemu, a On ih je stvorio i On ih opskrbljuje. Kaže se da je baš zbog iskazivanja prevelike ljubavi prema Jusufu, a.s., i žalosti za njim čime je u određenoj mjeri “zanemario” Allaha, dž.š., Jakub, a.s., oslijepio. Gospodar mu je to dao iz ljubomore.³³¹ Činjenje grijeha jeste, također, pokazivanje veće pažnje nečem drugom (svojim prohtjevima, osobnim interesima), nego onome što nam je Allah, dž.š., naredio.

U navedenom hadisu Božiji Poslanik, s.a.v.s., također, govori da je Allah, dž.š., objavljivao Svoje Knjige i slao poslanike

---

³²⁹ Muslim, *Sahih*, br. 4.958.

³³⁰ Više v.: El-Askalani, *Fethul-Bari*, II, str. 531.

³³¹ El-Alusi, *Ruhul-me'ani...*, Darul-kutub el-ilmija, Bejrut, 1415/1994, XIII, str. 18.

koji ljudima pružaju životno važne smjernice da oni ne bi imali opravdanja za svoje zablude i grijehе koje će počiniti.

Vjeronanje u Božije objave jeste treći temelj vjeronanja. Vjerovati u Božije objave znači vjerovati da su one knjige (*kutub*), kao i objave u manjoj formi (*suhuf*), o kojima govori Kur'an, božanskog porijekla, da je Allah, dž.š., u njima istinu rekao i da su one svjetlo, dobro i uputa za spas cijeloga čovječanstva, kako na ovome svijetu, tako i u životu poslije smrti (*ahiretu*).

Božije objave

Božije objave jesu Allahov, dž.š., govor objavljivan, uglavnom, preko meleka Džebraila, Božijim poslanicima, a.s., kako bi ga oni prenijeli ljudima i džinima i svojim riječima i praksom ga na najbolji način objasnili, s ciljem da ljudi i džini, slijedeći njihove smjernice, ostvare sreću na ovom i spas na budućem svijetu.

Iako su objavljene na različitim jezicima i različitim narodima sve Božije objave donosile su iste doktrinarne i moralne principe. U svakoj objavi naređivano je vjeronanje u samo jednog Boga, meleke, džine, šejtane, objave, poslanike, sudbinu, Sudnji dan, kao što je insistirano na istini, pravdi, čestitosti, a osuđivana laž, prevare, ubistvo i sl.

Jedine razlike koje su postojale među objavama jesu konkretni propisi koji uređuju međuljudske odnose, lični, porodični i javni život i poslovanje, tj. politička, ekonomska, socijalna, vojna i druga pitanja.

U Kur'anu, a.š., se govori o sljedećim objavama: Et-Tevrat, Ez-Zebur, El-Indžil, El-Kur'an i svicima (*suhufima*) dostavljenim Ibrahimu i Musau, a.s.³³² Neki autori će čak navesti tačan broj Božijih objava, kao što je to učinio En-Nesefi rekavši da ih je ukupno bilo 104 (60 svitaka – *suhufa* dostavljeno Šitu, 30 Ibrahimu i 10 Musau, a.s.).³³³

Svrha slanja Božijih objava

I na osnovu razuma čovjek, uglavnom, može razlučiti šta je korisno, šta pozitivno utječe na njega i što bi, ako želi sebi dobro, trebao činiti i, s druge strane, šta je zlo, šta mu šteti i čega bi se trebao kloniti. Međutim, i u situacijama kada se radi o zdravom razumu, a da ne govorimo o momentima kada je on pomućen i sputan, ljudi o istom pitanju, problemu iznose različita mišljenja. Vrlo često je izražena njihova subjektivnost, koja je rezultat njihovog odgoja, obrazovanja, autoriteta koje uvažavaju, literature do koje drže, okoline u kojoj su živjeli i brojnih drugih faktora. Dok jedni smatraju da se radi o pozitivnom činu, drugi ga osuđuju. Zbog toga je bio neophodan mjerodavan kriterij, univerzalnog karaktera koji se neće prilagođavati htijenjima pojedinaca, interesima grupa i stranaka, bez obzira kako moćni bili, i mijenjati od situacije do situacije. Taj kriterij (*furkan*) jeste Božija riječ, koja je u jednom trenutku poznata kao Tevrat, u drugom kao Zebur, u trećem kao Indžil, a u posljednjem izdanju kao Kur'an.³³⁴

³³² Više v.: Kur'an, El-'Ala, 14–19; En-Nedžm, 36–42.

³³³ Hasan ibn Ali es-Sekkaf, *Sahih Šerh el-akida et-Tahavija*, Darul-imam en-Nevevi, Aman, 1995, str. 444.

³³⁴ Više v.: Kur'an, El-Furkan, 1; El-Bekara, 53; Alu Imran, 4.

Samo Objavom koju donose Božiji poslanici, a.s., čovjek saznaje odgovore na temeljna pitanja svoga postojanja: ko sam ja, odakle sam, šta je cilj moga života, kako da se ponašam da ne bih uzalud život proveo, kuda idem?

Tevrat je objava koja je dostavljena Musau, a.s.³³⁵ Kur'an *Tevrat* poimenično spominje 18 puta, zatim jednom kao *Furkan*³³⁶ i jednom kao *Zikr*³³⁷. Naglašava da je od Boga objavljen, ali da su ga jevreji na različite načine izmijenili i pomutili njegovu istinsku poruku. Nekada su to činili namjerno iskrivljenim tumačenjem (primjer kamate, čija zabrana i danas postoji u Starom zavjetu, ali jevreji tu zabranu ne poštuju), nekada skrivanjem određenih tekstova (kao što je nagovještaj dolaska Muhammeda, s.a.v.s.), a nekada dodavanjem ili ispuštanjem dijelova teksta (takav je slučaj s raznim negativnostima i bestidnostima koje vezuju za Allaha, dž.š.,³³⁸ i različite poslanike).³³⁹ O tome se govori i u hadisima Božijeg Poslanika, s.a.v.s.³⁴⁰

Zebur je objavljen Davudu, a.s.,³⁴¹ koji je bio poznat po prelijepom učenju.³⁴² Islamski učenjaci priznaju određeni broj psalmi, ali većinu smatraju nevjerođostojnim i djelom ljudi. U njemu Bog navještava da će Zemlju naslijediti Njegovе dobre sluge.

---

³³⁵ Više v.: Kur'an, En-Nisa', 163.

³³⁶ Kur'an, El-Enbija', 48.

³³⁷ Kur'an, El-Enbija', 105.

³³⁸ Više v.: Kur'an, Alu Imran, 181–182; El-Ma'ida, 64.

³³⁹ Više v.: Afif Abdulfettah Tabbara, *Ruhud-dinil-islami*, str. 146–147; Muhammed Kutb, *Rekaizul-iman*, Daruš-šuruk, El-Kahira, 2001, str. 199–200.

³⁴⁰ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, br. 6.969.

³⁴¹ Više v.: Kur'an, El-A'raf, 145.

³⁴² Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, br. 4.660; Muslim, *Sahih*, br. 1.322.

Indžil je dostavljen Isau, a.s.³⁴³ Nakon Isaa, a.s., pojavio se veliki broj evanđenja, od kojih je Crkva odabrala četiri: Matejevo, Markovo, Lukino i Jovanovo. Kur'an ne govori o više evanđenja, nego o jednom Indžilu koji je dostavljen Isau, a.s.³⁴⁴ Za kršćane Allah, dž.š., kaže da su jedan dio objave zaboravili³⁴⁵ i da su svoje riječi dodavali Allahovom, dž.š., govoru.³⁴⁶

Muslimani smatraju da su jevreji izmijenili i *Indžil*, prikazujući Isaa kao sina Božijega (i tako pridružili Bogu druga, odnosno počinili *širk*, što je najveći grijeh), i time u potpunosti obezvrijedili ovu objavu te odveli kršćane u zabludu.

Prema tome, ono što se danas naziva svetom knjigom jevreja i kršćana, predstavljeno kao Tevrat i *Indžil*, sadrži mnogo iskrivljenih uvjerenja, neautentičnih predaja i konstatacija, izmišljenih kazivanja te ih ne možemo prihvatiti kao istinu. Prihvatamo ono što se potvrđuje Kur'anom ili autentičnim sunnetom, a bezrezervno odbacujemo sve ono što poriču Kur'an i sunnet. Što se tiče pitanja koja nisu tretirana u islamskim izvorima, zauzimamo neutralan stav, ne prihvatamo ih niti ih osporavamo.

Kur'an je posljednja objava koja je objavljena posljednjem Božijem poslaniku Muhammedu, s.a.v.s., i u potpunosti je sačuvana u svom izvornom obliku. Kur'an je objavljen na arapskom jeziku, dok su druge tri velike objave bile objavljene na hebrejskom, i više ne postoje u

---

³⁴³ Više v.: Kur'an, El-Hadid, 27.

³⁴⁴ *Indžil* se u Kur'anu spominje na 12 mjesta.

³⁴⁵ Više v.: Kur'an, El-Ma'ida, 14.

³⁴⁶ Više v.: Kur'an, Alu Imran, 78.

izvornom obliku. O njemu, ako Bog da, zasebno govorimo u komentaru sljedećeg hadisa.

Manje pisane knjige (objave) nazivaju se *svicima* (ar. *su-huf*, množina od *sahife*). Najpoznatiji su svici poslanika Ibrahima i Musaa, alejhimes-selam, koji su spomenuti u Kur'anu. Islamski učenjaci smatraju da su svi svici izgubljeni, prije nego da su iskvareni poput velikih objava.

Svi svjetovi stvoreni su sa svrhom i smislom, a ne spontano, slučajno, besciljno, putem samokreacije i samorealizacije. Allah je svemu svjedok i Njemu će se sve vratiti. On će obavijestiti svakoga o svemu što se radilo i zbivalo. U kontekstu je sveobuhvatnog Allahovog, dž.š., stvaranja i pojavni svijet u kome čovjek živi. Zemlja je čovjeku data kao prebivalište, a svijet oko njega i u njemu za istraživanje. Čovjek mora vjerovati i znati, na što ga upućuje Kur'an, ali i druge objave, da je pojavni svijet stvoren, da on ima svoj početak, rok trajanja i kraj.

Čovjek, kao ni druga bića, nema neograničenu vlast nad stvorenim svjetovima, već su mu od Allaha povjereni na korištenje. Za misiju, kao i za preuzete obaveze, čovjek će pred jedinim Suverenom, Allahom, dž.š., odgovarati. Čovjek se u okviru slobode prihvatio dvaju najdelikatnijih zadataka: da bude halifa u pojavnom svijetu i da primi izazov i poruku objava. U objavama su sadržana Allahova imena i osobine, koja čovjeka upućuju i približavaju Njemu. Znak i znamenja objava i stvorenih svjetova čovjek čita i percipira osjetilima, intelektom, umom, srcem i dušom.³⁴⁷

---

³⁴⁷ Više v.: <http://ikc-berlin.de/bosnisch/html/imanski-sarti/IMANSKI-SART-3.htm> (8. 8. 2021).

Brojni su rezultati vjerovanja u Allahove, dž.š., objavljene knjige, između kojih ističemo:

- čovjek spoznaje veličinu Allahove, dž.š., pažnje prema Njegovim podanicima i milosti koju im ukazuje, jer je svakom narodu poslao vjerovjesnika, koji je slijedio već postojeću ili donio novu Božiju knjigu, kako bi im ukazao na univerzalne vrijednosti čije pridržavanje im osigurava uzoran život na ovome i ostvarenje sreće na budućem svijetu;
- upoznaje Allahovu mudrost u onome što propisuje, jer je On svakom narodu odredio vjerovjesnika (*šerijat*) u skladu s njihovim potrebama i okolnostima u kojima su živjeli. Uzvišeni je rekao: *Svima vama smo zakon i pravac propisali*³⁴⁸. Kao posljednju Svoju Objavu spustio je Kur'an čiji principi odgovaraju svim ljudima do Sudnjega dana, bez obzira gdje i kada živjeli;
- to će ga potaknuti da Svemogućem zahvaljuje na podarenim blagodatima i knjigama koje je objavio, jer su one svjetlo i uputa na dunjaluku i ahiretu, što ih čini najvećim Božijim blagodatima na kojima Mu neprekidno trebamo zahvaljivati.³⁴⁹

---

³⁴⁸ Kur'an, El-Ma'ida, 48.

³⁴⁹ <https://dorar.net/aqadia/1761/بالتعب-الإيمان-ثمرات-السادس:-ثمرات-الإيمان-بالتعب> (8. 8. 2021).

24 ODNOS PREMA KUR'ANU

Osman ibn Affan, r.a., treći pravedni halifa i dvostruki zet Muhammeda, s.a.v.s., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ:
خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. (البخاري)

“Najbolji od vas su oni koji uče Kur’an i druge mu poučavaju!”³⁵⁰

Prema islamskom naučavanju Kur’an, a.š., nestvorena je Božija Riječ objavljena Muhammedu, s.a.v.s., preko meleka Džebraila, na arapskom jeziku. Sadrži duhovna, doktrinarna, moralna, pravna i sva druga neophodna načela kojima se regulira cjelokupni ljudski život u svim njegovim fazama i dimenzijama.

Kur’an potvrđuje ranije objavljene knjige:

*A tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da potvrdi knjige prije nje objavljene i da nad njima bdi. I ti im sudi prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim, i ne odstupaj od Istine koja ti dolazi; svima vama smo zakon i pravac propisali...*³⁵¹

Kur’an kao sušta istina, potpuno sačuvana i autentična, potvrđuje Tevrat, Zebur i Indžil i jasno ukazuje šta je istinito

³⁵⁰ El-Buhari, *Sahih*, “Kitab fedailil-Kur’an”, br. 5.027.

³⁵¹ Više v.: Kur’an, El-Ma’ida, 48.

u njima, a što je doživjelo transformaciju, deformaciju, razne modulacije i redakture.

Nikada u periodu od kada je Kur'an objavljen pa sve do danas nije bilo nikakvih izmjena u njegovom tekstu, niti je bilo ikakvih revizija. Postoji samo jedan tekst, jedna pisana verzija Kur'ana koji prihvataju svi muslimani: sunije, šiije i ostali, premda se neke riječi, zbog bogatstva narječja arapskog jezika, mogu čitati na više načina (*kiraeti*) i davati široku lepezu sasvim autentičnih značenja.

Božija objava se proteže na sve ljude, kao Božija stvorenja, pa i na jevreje i kršćane. Svaki narod ima vjerovjere kojeg je obavezan primjenjivati ako želi živjeti životom dostojnog čovjeka. Kur'an obavezuje sve ljude, bez obzira na njihovo porijeklo i jezike kojima govore, da prihvate i priznaju Kur'an, da postupaju u skladu s njegovim uputama, bez obzira na vremensku distancu između njih i perioda objave Kur'ana, dok su ranije objavljene knjige dolazile samo jednom narodu i za određeni vremenski period. Uzvišeni je kazao:

وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنَ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ.

*A meni se ovaj Kur'an objavljuje da njime opominjem vas i one do kojih on dopre.*³⁵²

Izuzetno lijep i detaljan opis Kur'ana ponudio je Božiji Poslanik, s.a.v.s., kada je, kako to prenosi Alija, r.a., rekao:

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَمَا إِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَلَا إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتْنَةً». فَقُلْتُ مَا الْمَخْرَجُ

³⁵² Kur'an, El-En'am, 19.

مِنْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ نَبَأُ مَا كَانَ قَبْلَكُمْ وَخَبْرُ مَا بَعْدَكُمْ وَحُكْمٌ مَا بَيْنَكُمْ هُوَ الْفُضْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ مَنْ تَرَكَهُ مِنْ جَبَّارٍ فَصَمَهُ اللَّهُ وَمَنْ ابْتَغَى الْهُدَى فِي غَيْرِهِ أَضَلَّهُ اللَّهُ وَهُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينِ وَهُوَ الذُّكْرُ الْحَكِيمُ وَهُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ هُوَ الَّذِي لَا تَزِيغُ بِهِ الْأَهْوَاءُ وَلَا تَلْتَبِسُ بِهِ الْأَلْسِنَةُ وَلَا يَشْبَعُ مِنْهُ الْعُلَمَاءُ وَلَا يَخْلُقُ عَلَى كَثْرَةِ الرَّدِّ وَلَا تَنْقُضِي عَجَائِبُهُ هُوَ الَّذِي لَمْ تَنْتَهِ الْجِنُّ إِذْ سَمِعَتْهُ حَتَّى قَالُوا (إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ...)) مَنْ قَالَ بِهِ صَدَقَ وَمَنْ عَمِلَ بِهِ أَجَرَ وَمَنْ حَكَمَ بِهِ عَدَلَ وَمَنْ دَعَا إِلَيْهِ هَدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ».

“Doći će do velike kušnje!” Upitao sam: “Koji je izlaz iz nje, Allahov Poslaniče?” Rekao je: “Allahova knjiga. U njoj su vijesti o onome što se dogodilo prije vas, informacije o onome što slijedi nakon vas i sud o onome što se između vas događa. Ona je kriterij za ispravno i pogrešno, nije lakrdija. Ko je iz objesti napusti – Allah će ga uništiti, a ko bude tražio uputu mimo nje – Allah će ga ostaviti u zabludi. To je Allahovo čvrsto uže. Ona je mudra opomena i pravi put. S njome porivi ne mogu zastraniti, niti je jezici mogu iskriviti. Učenjaci je se ne mogu zasititi, ne gubi se slast zbog ponavljanja, a njene neobičnosti se ne smanjuju. To je ono za što su džini, kada su je čuli, bez oklijevanja rekli: *Mi smo, doista, Kur'an, koji izaziva divljenje, slušali, koji na Pravi Put upućuje, i mi smo u njega povjerovali.*³⁵³ Ko u skladu s njom govori – istinu kazuje, ko postupa po njoj – bit će nagrađen, ko po njoj sudi – pravedan je, a ko joj poziva – upućen je na Pravi Put.”³⁵⁴

³⁵³ Kur'an, El-Džin, 1, 2.

³⁵⁴ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab fedailil-Kur'an”, br. 2.906.

Kur'an je neiscrpno more informacija iz svih sfera ljudskog djelovanja i iz svih nauka. Zbog toga Kur'an konstantno trebaju čitati književnici, pravnici, psiholozi, pedagozi, sociolozi, historičari, astronomi i svi ostali naučni, kulturni i dr. radnici, i, shodno uvijek novim saznanjima u svojim oblastima, davati nova tumačenja Kur'ana.

Nadnaravnosti (*mu'džize*) ranijih poslanika su izazivale oduševljenje i čuđenje, ali je to bilo trenutačno, trajalo određeno vrijeme i prestalo, nadnaravnost Kur'ana traje do Sudnjega dana kao što i poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s., traje sve do kraja ovoga svijeta. I što vrijeme više odmiče, ta nadnaravnost je sve veća i začudnija.

Kur'an je jak kohezioni faktor među muslimanima. Unatoč svim rasnim, nacionalnim, jezičkim, pa i mezhepsko-pravnim razlikama, Kur'an ostaje glavni faktor našeg jedinstva i zbližavanja. Ukoliko shvatimo istinsku vrijednost Kur'ana, ako mu se vratimo racionalno, bez predrasuda i navika iz prošlosti, njime ćemo urediti i njegovim svjetlom osvijetliti našu današnjicu i horizonte budućnosti.

Da bi se što je moguće više iskoristio potencijal kojeg ima Božija Riječ, obaveze muslimana u Bosni i Hercegovini, ali i općenito, prema Kur'anu jesu:

- *voljeti i iskazivati najviše uvažavanje i poštovanje prema Kur'anu, jer je to govor Stvoritelja, koji je nama darovan kako bismo živjeli život dostojan Božijeg halife na Zemlji. Zbog toga se u našoj islamskoj tradiciji uvijek insistiralo da se *mushaf*, u kojem se Kur'an nalazi, drži na visokom mjestu, da se ne nosi nikada niže od pojasa i da se nikada ne spušta na zemlju;*

- upoznati se s njim, naučiti arapsko pismo i biti u stanju *učiti ga*. Za glasno ili čitanje šapatom Kur'ana u bosanskom jeziku se kaže učenje, čime se sugerira dvojaka poruka: da Kur'an nije kao druge, iz ljudskog duha kreirane i ljudskom rukom napisane knjige koje se čitaju i da učiti Kur'an podrazumijeva Bogu ugodni, svečani pobožni čin.³⁵⁵ Trebamo nastojati svakodnevno pročitati bar nekoliko stranica arapskog teksta. I, uistinu, nema trenutka u danu i noći kada se Kur'an ne uči. Uči se na namazima, uči se na različitim zikrovima, svaka značajnija manifestacija počinje i završava Kur'anom. Posebno se mnogo Kur'an uči u toku ramazana, kada se organiziraju mukabele, prije i poslije skoro svakog namaza. Otuda i ime Kur'anu, jer je on knjiga koja se kroz povijest, zasigurno, najviše čita;
- učiti Kur'an i *razumijevati ga* kao da se nama objavljuje. Razumijevati što više arapski tekst, ako nikako drukčije onda istovremeno prateći i prijevod. Primjetno je da s različitim osjećajima završavamo učenje Kur'ana, neki su oduševljeni, drugi potpuno ravnodušni, treći, čak pomalo razočarani. Učenje Kur'ana treba shvatiti kao posjećivanje živopisnih i bogatih krajeva. Neko će se na tom putu lahko i dobro opskrbiti: iskustvima drugih, lijepom odjećom, korisnom literaturom, različitim dragocjenostima; drugi će ponijeti razglednice, suvenire, lijepe fotografije i mnoštvo uspomena i utisaka; a neko će otići i vratiti se, bez

---

³⁵⁵ <https://mrv.ba/lat/clanci/vijesti/o-kuranu/> (7. 8. 2021).

opskrbe i bez uspomena, kao da nije ni putovao; neki će možda i na takvom prelijepom putovanju doživjeti određene neugodnosti. Koliko ćemo imati koristi od Kur'ana, ne zavisi od njega, nego od nas učača!

Najbitnije u svemu ovome jeste da se Kur'an uči kao da se nama objavljuje. Cilj razumijevanja jeste vječnu, univerzalnu riječ pretočiti u vremensko i konkretno djelovanje. Shvatimo i čvrsto uzvjerujmo da je Allah, dž.š., najveći autoritet. Ono što nam On kroz Kur'an naređuje ili zabranjuje to je upućeno nama, meni i tebi, ovdje u Bosni, u 2022. god. Vjernik se ne smije o te propise oglušiti, niti prema njima ravnodušan biti. U slučaju oglušivanja imamo pasivni islam, bez snage, moći, utjecaja, jer su muslimani pasivni, poput bolesnika koji sve vrijeme pokušava odgonetnuti recept, a nikako da se sjeti njime podići lijek.

Kada bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., i njegovi ashabi, r. anhum, učeći Kur'an došli do ajeta koji govore o Allahovoj milosti – tražili bi je od Allaha, dž.š., a kada bi došli do ajeta koji govore o Allahovoj kazni – tražili bi utočište od nje. Shvatali bi učenje Kur'ana kao razgovor sa svojim Gospodarom.

Abdullah ibn Omer, r. anhuma, plakao je učeći kur'anski ajet:

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ
أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ
يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ.

*Teško onima koji pri mjerenju zakidaju, koji punu mjeru uzimaju kada od drugih kupuju, a kada drugima mjere na litar ili na kantar – zakidaju. Kako ne pomisle da će oživljeni biti na Dan veliki, na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići!*³⁵⁶ Ponovivši ove posljednje riječi nekoliko puta pao je u nesvijest!

Posebno je bitno naglasiti da svaka generacija ima svoje razumijevanje i svoju razradu kur'anske misli shodno prilikama i vremenu u kojem živi. Učeći i razumijevajući Kur'an mi smo obavezni radi našeg boljitka rješavati probleme našeg doba, a ne zaokupljati se problemima ranijih generacija,³⁵⁷

- nastojati *primjenjivati* ono o čemu nam Allah, dž.š., kroz Kur'an govori, jer je on prije svega uputstvo za život.

*I na taj način, isto tako, (Muhammede), Mi smo i tebi objavili poruku koja život daje (ruh), (a koja dolazi) po zapovijedi Našoj. (Prije nego što ti je došla ova poruka,) ti nisi znao šta je Objava, niti šta vjerovanje (uključuje): ali (sada) smo Mi učinili da ova (poruka) bude svjetlo pomoću koga vodimo onoga od podanika Svojih koga Mi hoćemo i, uistinu, (na temelju toga) ti ćeš, isto tako, voditi ljude na Pravi put...*³⁵⁸

Allah, dž.š., ga je nazvao *ruhom* (duhom, dušom) jer u njemu leži život ljudskih srca. Kada Kur'an uđe u srce i smiješa se s njim, ono postaje živo, svijetlo, spoznaje

³⁵⁶ Kur'an, El-Mutaffifun, 1–6.

³⁵⁷ Više v.: Husein Dozo, *Islam u vremenu*, Izvršni odbor Udruženja ilmije za SR Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 1976, str. 5–17.

³⁵⁸ Kur'an, Kaf, 17–18. Prijevod kur'anskog ajeta dat prema: M. Asad, *Poruka Kur'ana*, str. 750.

svoga Gospodara, i predaje Mu se, onako kako je On to propisao, strahuje od Njega, voli Ga, veliča Ga i cijeni. Kur'an pokreće srca kao što duša pokreće tijelo. Kada Kur'an napusti srce, ono umire kao što tijelo umire kada ga napusti duša.

Postoje dvije vrste života i dvije vrste smrti: život tijela i život srca; smrt tijela i smrt srca. Život tijela općeg je karaktera i obuhvata vjernike i poricatelje, pobožne i grešnike, čak obuhvata i životinje i nema nikakve razlike između njih i ljudi u tome. Međutim, život srca obuhvata samo vjernike i samo ga oni posjeduju. Zbog toga je rekao šejhul-islam Ibn Tejmijja, kad je strpan u zatvor: "Kada bi poricatelji znali ono što mi u prsima osjećamo (tj. kad bi znali za život u našim srcima), paveli bi rat da nam to oduzmu."

Kada nam je ovo poznato, jasno nam je zbog čega su ljudi nesretni, rastreseni i uznemireni, iako posjeduju sve što im je potrebno od ovosvjetskih blagodati. Njihova srca su prazna, mrtva poput ruševine, pa kako onda da budu sretna i zadovoljna?!

Zbog svega navedenog ne bi smio proći nijedan dan, a da bar jednu sahifu, jednu stranu Kur'ana ne proučimo u originalu, proučivši nakon svakog ajeta i njegov prijevod, ako originalni tekst ne razumijemo. U slučaju da nam je nešto od proučenog nejasno i neshvatljivo, zaronimo malo u literaturu koja će nam to pojasniti, a ako sami to ne možemo otkriti obratimo se našim imamima, muallimima i muderrisima, koji su upućeni u to. Nakon toga svim svojim bićem i potencijalima dajmo se na provođenje onoga što

smo proučili i razumjeli, u svojim ličnim životima, porodicama, okruženju u kojem živimo.

Na taj ćemo se način svakodnevno duhovno, moralno i intelektualno uzdizati, a time i, svjesno ili nesvjesno, podizati razinu duhovnosti, morala, obrazovanja i općenito kulture muslimana u svijetu, zbog čega je Poslanik, s.a.v.s., i rekao da su najbolji oni koji svjesno i savjesno uče Kur'an i druge, svojim načinom života, poučavaju njegovim principima!

25 VJEROVANJE U BOŽIJE POSLANIKE

Allah, dž.š., jednako je uspješno mogao na više načina dostaviti Svoju riječ ljudima. Mogao je, npr. zadužiti meleke koji će to dostavljanje izvršiti do kraja. Međutim, Allah, dž.š., ipak je odabrao ljude čiji zadatak nije samo da predoče ostalim bićima šta im je Allah, dž.š., rekao, nego i da Božiju Riječ svojim riječima i praksom približe ljudima, da im ukažu na smisao i cilj života, da im svojim primjerom pokažu kako izgleda život koji se poput mozaika decenijama gradi u punoj pokornosti svome Gospodaru.

Stoga, posebno u vremenima kada se u svim formama i oblicima nude razne pseudovrijednosti i kada se kao uzori pojavljuju osobe koje to ni profesionalnim, ni moralnim kvalitetima, apsolutno ne zaslužuju, musliman se mora upoznavati sa životima Božijih poslanika, a.s., i iz njihovih života crpiti duhovnu, moralnu i svaku drugu snagu koja će mu omogućiti sigurniji put kroz ovosvjetsku neizvjesnost.

S druge strane, proučavajući sudbine prijašnjih naroda i njihovih poslanika mi se vraćamo realnosti i svrsi našeg življenja. Podsjećamo se na ono što je bitno i što u konačnici donosi uspjeh. Nemoral i grijeh, iako su bliski čovjeku i čovjek ih često čini, ipak, na kraju samo nesreću i propast donose. Moralnost, čestitost, strpljivost, upornost, premda često nailaze na različite prepreke i zahtijevaju mnoga odričanja, okončavaju uspjehom.

عن أبي هريرة رضي الله عنه أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: إنَّ مثلي ومثَل الأنبياءِ من قبلي كمثل رجلٍ بنى بيتاً فأحسَّنه وأجمَله، إلا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ من زَاوِيَةٍ، فجعلَ الناسَ يَطُوفُونَ به وَيَعْبُونَ له ويقولون: هَلَا وَضَعْتَ هَذِهِ اللَّبْنَةَ؟ قال: فأنا اللَّبْنَةُ، وأنا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ. (البخاري)

Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

“Ja i vjerovjesnici prije mene smo poput čovjeka koji je perfektно izgradio kuću i uljepšao je, osim mjesta za jedan ćerpič u čošku. Ljudi su počeli obilaziti oko kuće i diviti joj se i rekoše: ‘Da je još stavljen ovaj ćerpič!’ Ja sam taj ćerpič (zasvodni kamen), ja sam pečat vjerovjesnika.”³⁵⁹

Jedan od temelja vjerovanja svakog muslimana jeste čvrsto uvjerenje u postojanje Božijih poslanika, a.s., i neporicanje nijednog od njih. Musliman je onaj koji vjeruje u sve poznate Božije poslanike, a.s., i koji im odaje dužno poštovanje. Nikada i ni u kom slučaju ne govori o njima loše, niti ih spominje u ružnom kontekstu.

Zašto je vjerovanje u poslanike jedan od temelja imana? Između ostalog, zato što je samo preko poslanika moguće istinski spoznati Allaha, dž.š., i samo kroz njihove upute i praksu moguće je ispravno robovati Allahu, dž.š.³⁶⁰ Dovoljno je samo letimice pogledati kroz historiju i vidjeti šta je sve čovjek u stanju obožavati ako se osloni samo na smjernice svoga uma i svoje porive.

Božiji poslanici su ljudi, Božijom voljom odabrani, koji nikada i ničim nisu izašli izvan okvira ljudske prirode, ali

³⁵⁹ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-menakib”, br. 3.271.

³⁶⁰ Muhammed Kutb, *Rekaizul-iman*, str. 225, 226.

su posjedovali izvanredne duhovne, moralne i intelektualne kvalitete kojim su se isticali među svojim sunarodnicima i koji su im omogućili da u potpunosti prenesu Božiju Riječ ljudima.

Ne smatra se da su im *mu'džize* (nadnaravna djela koja na njihovu molbu čini Allah, dž.š.) bile neophodno potrebne, ali se za veliki broj poslanika vežu različite vrste mu'džiza.³⁶¹

Božiji poslanici imali su zadatak da, bez obzira na moguće izazove, prenesu Allahovu, dž.š., Riječ ljudima, da im je na njihovom maternjem jeziku pojasne³⁶² i da njezinim provođenjem u praksu pokažu svoju oduševljenost njome, kao i mogućnost primjene.

Insistiranjem na vjerovanju u sve poslanike islam navodi još jedan razlog za međusobno približivanje pripadnika različitih naroda, religija, svjetonazora. Ovim se jedino islam odlikuje i jedino se u Kur'anu svi poslanici spominju po dobru i na najljepši mogući način što, u svakom slučaju, oduševljava njihove sljedbenike.³⁶³

Kao Allahov izbor, vjerovjesnici su jedini ljudi iza kojih stoji Allah, dž.š., kao jamac da su oni ljudima svojim osobnim, porodičnim i društvenim ponašanjem sasvim pouzdani uzori u vjeri, moralu i, općenito, u njihovom načinu života.

*Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu i koji često Allaha spominje.*³⁶⁴

³⁶¹ Više v.: Muhammed Hamidullah, *Uvod u islam* (s engleskog: Sabina Berberović), III izdanje, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1989, str. 64.

³⁶² Kur'an, Ibrahim, 4.

³⁶³ Više v.: Afif Abdulfettah Tabbara, *Ruhud-dinil-islami*, str. 149.

³⁶⁴ Kur'an, El-Ahzab, 21.

Sve poslanike krasile su najviše duhovne, moralne i intelektualne vrijednosti, a posebno se to ogleda u sljedećim osobinama:

- *sidk* – uvijek su istinu govorili. Budući da izriču jednu od najnevjerovatnijih izjava da su Bogom odabrani i da ih je Bog poslao poslanici nisu smjeli nikada narušiti svoju osobinu iskrenosti. Pošto su uvijek istinu govorili i istinoljubivost postala njihovom nepromjenjivom karakternom osobinom, oni istinu govore i kada tvrde da su Božiji poslanici bez obzira kako to nevjerovatno izgledalo;
- *emanet* – bili su pouzdani i povjerljivi. Ne samo da su bili svjesni značaja pologa Objave koji im je dat i kojeg su vjerno čuvali i po njemu živjeli, nego su i u svim drugim situacijama bili potpuno pouzdani i povjerljivi;
- *teblig* – dosljednost, tj. tačno i potpuno su dostavili Božije poruke ljudima, bez obzira na sve životne opasnosti, pa čak i smrt;
- *ismet* – nisu činili grijeha. Ni prije primanja Objave nisu se klanjali božanstvima svoga naroda. Mogli su načiniti grešku, previd ili nešto zaboraviti u svakodnevnom životu, ali kada se radilo o Objavi, u tom slučaju nikakva greška i zaborav nisu bili mogući. U protivnom, njihova uzornost ne bi imala smisla;
- *fetanet* – oštroumnost. Imali su izuzetno razvijene umne, intelektualne i spoznajne sposobnosti. Bili su umno najsavršeniji ljudi svoga vremena, odmjereni, uravnoteženi i mudri;

- *adalet* – pravednost. To su bili pravedni i poštenu ljudi, pogotovo pravedni i strogi prema sebi, svojoj djeci i porodici, gdje je to najteže biti;
- *emnul-azl* – nisu opozivani. Budući da ih je Allah, dž.š., odabrao³⁶⁵ nikada nijedan od njih nije napravio takav propust zbog kojeg bi ga Allah, dž.š., opozvao;
- *rudžulet* – bili su muškarci. Zbog velikih iskušenja, poniženja i poteškoća na koje su poslanici nailazili u svome poslanju bilo bi nepravedno da je Allah, dž.š., taj zadatak povjerio ženi, koja je daleko tjelesno i mentalno nježnija od muškarca.

Božija mudrost i milost je zahtijevala da svaki narod ima svoga upućivača koji će im skrenuti pažnju i usmjeriti ih na ono što im donosi uspjeh na ovom i sreću na budućem svijetu. Tako se i iz samoga Kur'ana razumije da je vjerovjesnika bilo mnogo,³⁶⁶ ali o svima njima nije bilo govora u Kur'anu.

*I prije tebe smo poslanike slali, o nekima od njih smo ti kazivali, a o nekima ti nismo kazivali.*³⁶⁷

U Kur'anu su izričito spomenuta 25 vjerovjesnika (većina njih se spominje i u Bibliji) i tri dobre osobe o kojima ne postoje pouzdani podaci da su vjerovjesnici:

Adem (Adam), Nuh (Noje), Idris, Hud, Salih, Ibrahim (Avram), Lut (Lot), Ismail (Jišmael), Ishak (Izak), Jakub (Jakov), Jusuf (Josif), Šuajb, Harun (Aron), Musa (Mojsije), Davud (David), Sulejman (Solomon), Il'jas, El-Jesea, Ejjub (Jov),

³⁶⁵ Više v.: Kur'an, El-Hadždž, 75.

³⁶⁶ Vidi npr.: Kur'an, Fatir, 24; Er-Ra'd, 7; Junus, 47.

³⁶⁷ Kur'an, El-Mu'min, 78.

Zulkifl, Junus (Jona), Zekerijja (Zaharije), Jahja (Jovan Krstitelj), Isa (Isus) i Muhammed, s.a.v.s., neka je mir na sve njih.

U Poslanikovoj, s.a.v.s., predaji navodi se kako je on, obraćajući se Ebu Zerru, rekao da je bilo sto dvadeset i četiri hiljade vjerovjesnika, od čega je njih 313 bilo poslanika.³⁶⁸

Da se malo bolje upoznamo s nekima od njih!

Kada je Allah stvorio čovjeka, On ga je izabrao i odredio za halifu – povjertelja na Zemlji nad drugim bićima poučivši ga imenima i pojmovima svih stvari te naredivši melecima da mu učine sedždu.

Po Kur'anu šejtan ih je oboje zaveo i na grijeh naveo, a po Bibliji Eva je navela Adama na zabranjeno drvo. Ovo je vid nepravednog biblijskog tretiranja žene i njihov ravnopravan tretman u Kur'anu. Kada su se približili zabranjenom drvetu, oni su, po kršćanskom učenju, počinili tzv. *istočni grijeh* koji prelazi na sve ljude do rođenja Isusa, koji po kršćanstvu eliminira istočni grijeh i postaje iskupitelj i spasitelj ljudskog roda. Po islamu, postoji samo individualna odgovornost. Svako nosi svoje grijehe. Grijesi s čovjeka na čovjeka i s generacije na generaciju se ne prenose.

Adem, a.s., kaje se, Allah, dž.š., mu to pokajanje prima i on se zajedno sa h. Havom šalje na Zemlju gdje može primiti znanje koje je stekao kušanjem zabranjenog voća.

Jedan od najvećih primjera istrajnosti u pozivanju u Allahu, dž.š., vjeru među poslanicima bio je, zasigurno, Nuh,

---

³⁶⁸ Hadis navode: El-Hakim, *El-Mustedrek*, II, str. 596; El-Bejheki, *Šu'abul-iman*, I, str. 148; El-Bejheki, *Sunen*, IX, str. 4. U nizu prenosilaca ovog hadisa koji se skoro u istovjetnoj formi pojavljuje u svim navedenim hadiskim zbirkama nalazi se Jahja ibn Seid el-Basri za kojeg hadiski kritičari kažu da je slab prenosilac.

a.s. Pozivao je svoj narod u islam skoro hiljadu godina da bi na kraju imao svega nekoliko pristalica. Čak ni cijela njegova porodica nije prihvatila poziv. Njegova supruga, kao i sin Ken'an ostali su poricatelji.

Osim neposlušnog sina Ken'ana koji je potopljen, Nuh, a.s., imao je još tri sina:

- Sama, od kojeg potječu Semiti (Arapi, Etiopljani, Asirci, Babilonci, Feničani, Jevreji, Moabljani, Amoničani, Aramejci);
- Hama, od koga potječu Hamiti, crnci, zatim narodi u Sjevernoj i Istočnoj Africi – Berberi, Tuarezi; i
- Jafeta od koga su nastali ostali narodi.

Nakon potopa, kada su uništeni svi oni koji su poricali Allaha, dž.š., pa i sam sin Nuha, a.s., otac se moli Allahu, dž.š., za svoga sina na što mu Allah, dž.š., odgovara: *“O Nuhu, on nije čeljade tvoje” – rekao je On – “jer radi ono što ne valja...”*³⁶⁹ bez obzira što je dio njegovog tijela, njegova krv Ken'an nije Nuhovo, a.s., čeljade. On je izabrao drugi način življenja, on je otišao s drugima, izabrao je drugi životni put (*din*).

Vrlo lucidno, koristeći se nepobitnim racionalnim dokazima, Ibrahim, a.s., ukazuje na neispravnost tradicionalnih uvjerenja koje je njegov narod s koljena na koljeno prenosio:³⁷⁰

I kaži im vijest o Ibrahimu kada je oca svoga i narod svoj upitao: “Čemu se vi klanjate?”, a oni odgovorili: “Klanjamo

³⁶⁹ Kur'an, Hud, 46.

³⁷⁰ Više v.: Muhammed Kutb, *nav. djelo*, str. 290, 291.

se kumirima i povazdan im se molimo”, on je rekao: “Da li vas oni čuju kad se molite, ili, da li vam mogu koristiti ili naškoditi?” “Ne” – odgovoriše, “ali mi smo upamtili pretke naše kako tako postupaju.”³⁷¹

Kada rasprave i uvjeravanja ne pomažu Ibrahim, a.s., se odlučuje na fizičke aktivnosti kako bi ukazao na besmislenost onoga što njegov narod čini, ali ne prestaje ni s verbalnim uvjeravanjima. On uništava kipove i time sasvim jasno pokazuje nemoć stvorenih idola da sami sebe zaštite, a kamoli da utječu na sudbine drugih. Tada biva kažnjen bacanjem na lomaču, u rasplamsalu vatru. Ni u tom trenutku kada je gledao smrti u oči Ibrahim, a.s., nije osjetio strah. Samo je rekao: *Dovoljan mi je Allah. Divan li je On oslonac!*³⁷²

U tom trenutku žar ljubavi koju iskazuje Ibrahim, a.s., prema svome Gospodaru biva jača od žestine lomače i vatra lomače mu postaje čak “hladna i bezopasna”.

Ibrahimova, a.s., ljubav prema Allahu, dž.š., neprestano biva iskušavana na najteže moguće načine. Allah, dž.š., traži od njega da za Njegovu ljubav žrtvuje svoga dugo očekivanog sina. I kada sasvim jasno iskaže svoju spremnost da i sina žrtvuje radi ljubavi prema Allahu, dž.š., dolazi mu olakšanje. Kolje ovna umjesto djeteta i tako utemeljuje ustanovu klanja kurbana. Time prekida pagansku tradiciju klanja najstarijeg sina u ime lažnih božanstava i uvodi ustanovu klanja kurbana-životinje, u ime Jednog i Istinitog Allaha, dž.š.

³⁷¹ Kur'an, Eš-Šu'ara', 69–73.

³⁷² Vidi v.: El-Buhari, *Sahih*, br. 4.198.

On, s druge strane, ulaže sve svoje potencijale na promoviranju *tevhida*, Allahove jedinosti. On gradi Kabu oko koje će se stoljećima okupljati oni koji veličaju Allaha, dž.š.

Zbog toga što je izdržao sva iskušenja i položio ispite na koje ga je Allah stavljao, Ibrahima, a.s., Allah, dž.š., darovao je potomstvom kojemu nema ravna. Dva sina su poslanika, Ismail i Ishak, unuk Jakub je poslanik, i praunuk Jusuf, također je poslanik. Ibrahima, a.s., priznaju jevreji, kršćani i muslimani. Poznat je kao otac naroda.

Musaa, a.s., Kur'an prati od samog njegovog rođenja čime iskazuje važnost zadaće koju će imati i za koju je predodređen. Rođen je u Egiptu, među Israelićanima, koji su bili u robovskom položaju u odnosu na Egipćane i koji su iz dana u dan postajali brojniji čime su ugrožavali vlast faraona.

Čim ga je rodila, Allah, dž.š., nadahnjuje Musaovu, a.s., majku da ga pusti niz rijeku, jer će ga On čuvati i ponovno joj ga vratiti.³⁷³ Tada Musaova, a.s., majka pokazuje potpuni *tevekkul*, bezrezervno se oslanja na Allaha, dž.š., i ostavlja svoje novorođenče u vodi.

Budući da se, u potpunosti, provodi samo Allahova, dž.š., volja, a ne volja bilo kog Njegovog stvorenja, pa tako ni faraona, bez obzira na izričite naredbe da se ubije svako muško novorođenče među Israelićanima, ipak ga žena faraonova ostavlja u životu. Štaviše, ona ga odgaja i priprema da ubrzo zatamni njihovu vlast i moć. S druge strane, Musaova, a.s., majka koja toliko čezne za njim dobiva svoga sina natrag, jer biva angažirana kao dojilja. Sve vrijeme biva uz svoga sina, a

---

³⁷³ Više v.: Kur'an, El-Kasas, 7.

uz to dobiva još i materijalnu nadoknadu. Tako Allah, dž.š., nagrađuje pokorne i kažnjava silnike!

Musa, a.s., zajedno sa svojim bratom Harunom poziva faraona, njegovu svitu i narod jednostavnim riječima: "Nema boga osim Allaha", ali se tome najžešće protivi sam faraon, jer direktno ugrožava njegovu poziciju. Sam je sebe prozvao bogom, umislio je da je to istina i tražio je da se tako drugi prema njemu ophode. Ovim pozivom Musa, a.s., spaljuje iluzije i zablude i sasvim jasno ukazuje na istinu.

Drugi zahtjev Musaa, a.s., bio je da faraon oslobodi njegov narod iz ropstva, da kao i svako drugo biće uživa u blagodatima slobode koju mu je njegov Gospodar podario.

I na koncu kada Musa, a.s., sa svojim narodom napušta Egipat i dolazi do Crvenog mora, tada primjećuju da su im faraon i njegova vojska za petama. U tim trenucima pojedinci čak iskazuju kajanje zašto su uopće povjerovali Musau, a.s., zašto su pošli za njim, pa čak iznose tvrdnje da im je pod faraonovim jarmom bilo bolje nego sada. Musa, a.s., u tim teškim trenucima poput svoje majke iskazuje potpuni tevekkul i kaže: *Gospodar moj je sa mnom, On će mi put pokazati.*³⁷⁴

Svaki poslanik je imao specifične mu'džize koje su odgovarale interesiranju njegovih savremenika. Osim drugih mu'džiza koje je imao Isa, a.s., sam je po sebi velika mu'džiza.

Hazreti Merjema je nevina, nijedan je muškarac nije dotakao, a rađa Isaa, a.s., – Riječ Božiju, Muhammed, s.a.v.s., nije znao čitati ni pisati, a obznanio je Kur'an, Riječ Božiju.

---

³⁷⁴ Kur'an, Eš-Šu'ara', 62.

Kao i Musaa Kur'an prati Isaa, a.s., od samog njegovog rođenja, pa i prije toga. Zekerijja, a.s., biva zadužen da se brine o hazreti Merjemi, a uvijek kada bi kod nje ušao već bi našao opskrbu:

...Allah onoga koga hoće opskrbljuje bez muke.³⁷⁵

Još u bešici da bi potvrdio majčinu nevinost on progovara. Nadnaravni događaji se mogu samo nadnaravnošću potvrditi. Dalje se kroz njegov život nižu mu'džize:

Donosim vam dokaz od Gospodara vašeg: napraviti ću vam od ilovače nešto poput ptice i puhnut ću u nju, i bit će, voljom Allahovom, prava ptica. I iscijelit ću slijepa od rođenja, i gubava, i oživljavat ću mrtve, voljom Allahovom, i kazivat ću vam šta jedete i šta u domovima svojim gomilate; to će, uistinu, biti dokaz za vas, ako pravi vjernici budete...³⁷⁶

Pa i završetak njegovog boravka na ovome svijetu je, također, nadnaravan. Allah, dž.š., ga je uzdigao i on će se, kako to kazuju vjerodostojni hadisi³⁷⁷ ponovno javiti kao predznak Sudnjega dana.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., ukazuje na svoju poziciju u odnosu na ostale poslanike i vezu svoga s ranijim poslanstvima. Ta veza se ogleda na način da poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s., potvrđuje poslanstva ranijih Božijih poslanika, a.s., i na najljepši način ih upotpunjuje. Iz toga proizlazi da je šerijat koji je obznanio Muhammed, s.a.v.s., najsavršeniji vjerovjeron koji čovječanstvo poznaje.

³⁷⁵ Kur'an, Alu Imran, 37.

³⁷⁶ Kur'an, Alu Imran, 49.

³⁷⁷ Vidi npr.: El-Buhari, *Sahih*, br. 3.192; Muslim, *Sahih*, br. 220; Ibn Madža, *Sunen*, br. 4.067; Ahmed, *Musned*, br. 8.955.

Poslanik, s.a.v.s., poredi svoje poslanstvo u odnosu na ranija s osobom koja je napravila zgradu i opremila je tako da ona izaziva divljenje svih onih koji je primijete, ali je u jednom dijelu zgrada ipak manjkava. Nedostaje jedan zasvodni kamen. Taj dio koji će upotpuniti cijelu zgradu i podići joj vrijednost i ljepotu na najviši nivo jeste poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., ističe da su “učenjaci nasljednici vjerovjesnika”³⁷⁸ što znači da su oni najpozvaniji da autentično tumače Božiju Riječ ne bojeći se ničijeg prijekora. I kao što su vjerovjesnici gubili živote na putu promoviranja Božije Riječi, odbrane istine, širenja pravde i osuđivanja nepravde, na isti način nužno je da danas imamo vjerodostojnu ulemu koja će oslobođena svojih osobnih interesa i prohtjeva govoriti i živjeti istinu, bez obzira koliko je onih koji će im se na različite načine usprotiviti, jer ne žive u skladu s njom. Drugog puta nam do Istine, samim tim do smisla života i istinske radosti, nema.

---

³⁷⁸ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabul-ilm”, br. 2.682.

26 SLIJEĐENJE, A NE IMITIRANJE MUHAMMEDA, S.A.V.S.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ
مُشَفِّعٍ (مسلم)

“Na Sudnjemu danu bit ću prvak Ademovih potomaka, prvi nad kojim će se raspuknuti kabur, prvi koji će se zauzimati i prvi čije će zauzimanje biti primljeno!”³⁷⁹

Muhammed, s.a.v.s., govori o svim bitnim pitanjima koja se odnose na uspostavljanje snažnog sistema vrijednosti na ovome svijetu. Samo s tim ciljem govori i o sebi, ne da bi sebe pohvalio i istakao, a potcijenio i omalovažio druge, nego s ciljem da budemo svjesni veličine ljudi koje poznajemo i da ih na pravi način uvažavamo.

Ebul-Kasim Muhammed ibn Abdullah ibn Abdulmuttalib ibn Hašim (26. april 570–8. juni 632), posljednji je u dugom nizu Božijih poslanika, a.s., koji je poslan od Boga cijelom čovječanstvu kako bi upotpunio islam, originalnu monoteističku vjeru svih poslanika prije njega: Adema, Ibrahima, Musaa, Isaa i drugih poslanika. Izgradio je u Medini društvo slobode, jednakosti i pravde, ujediniio cijeli Arabijski poluotok u jednu političku zajednicu i uspostavio snažne temelje i dao jasnu viziju za izgradnju

---

³⁷⁹ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-fedail”, br. 2.278.

islamske civilizacije koja će cijeli milenij dominirati svjetskom scenom.

Kada se uzmu u obzir teške prilike, odnosno stanje duha i opće kulture naroda u kojem se pojavio, kadar i resursi koji su mu bili na raspolaganju (počeo je sam), period u kojem je djelovao (dvadeset i tri godine) i na kraju grandiozni rezultati koje je ostvario nema dileme da se radi o najuspješnijem čovjeku u povijesti čovječanstva! Historija religija, kao ni opća historija, ne poznaje primjer koji bi se mogao porediti s Muhammedovim, s.a.v.s., poduhvatom.

U biografijama Muhammeda, s.a.v.s., pokazana je sva raskoš njegove ličnosti, njegove pozitivne osobine koje su kod njega bile razvijene u najvećoj mogućoj mjeri, tako da će jedan nemuslimanski autor čak reći: "Bio je viši od čovjeka, a manji od Boga, jednom riječju bio je to Muhammed!" Musliman jasnije određujući ličnost Muhammeda, s.a.v.s., izriče riječi šehadeta: "Muhammed, s.a.v.s., bio je čovjek u potpunosti odan Bogu i Njegov Poslanik!"

Govorimo o najboljem čovjeku, pečatu poslanika, koji je posjedovao sve ljudske osobine u njihovoj punini: neizmjernu duhovnu snagu i nepokolebljivost, nepomućeni duševni mir i psihičku stabilnost, blistavu i besprijekornu moralnost, prodornu inteligenciju, snažnu volju, harizmatičnu sugestivnost i izraženi smisao za realnost. Bio je tanahni psiholog, upućen u najdublje tajne i ponore ljudske duše. Krasio ga je krajnje opravdani optimizam i konstantni osmijeh koji je hrabrio slabe i ulivao povjerenje napuštenima, blaga riječ koja je razgonila brigu ucviljenih i donosila zabrinutost silnicima i despotima te vizionarski

nagovještaji koji su maksimalno aktivirali muslimane i nisu im dopuštali predah.

U svim fazama svoga života i svim ulogama unutar porodice, zajednice i društva koje je imao postigao je maksimum. Bio je čestito i vrijedno dijete, čedni i uzorni mladić, brižni i savjesni otac, odgovorni i raspoloženi suprug, korektni punac, bezinteresni prijatelj, besprijekorni imam, pravedni i principijelni sudija, hrabri i istrajni vojnik, mudri i vispreni vojskovođa, vješti diplomata i autoritativni državnik. Bio je ličnost koja je uspijevala u svemu što je dotakla, a svojim načinom života pokazao je nevjerovatne domete čovjeka.

Treba spomenuti da objava koja je data Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., naglašava njegov posebni status kod Allaha, dž.š. Poštovanje koje je stekao u društvu nakon poslanstva je osnaženo ajetima koji govore o njegovoj poziciji kod Allaha, dž.š. Ovo naglašavanje njegovog statusa u Kur'anu još više je uzdiglo Poslanika u očima ljudi. Allah, dž.š., u Kur'anu je jednu suru nazvao po njemu,³⁸⁰ muslimani su upozoreni da ne odlučuju bez dopuštenja Allaha i Poslanika Njegova,³⁸¹ naređeno im je da ne razgovaraju s njim previše glasno,³⁸² da on nije bilo ko već da je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik,³⁸³ naređeno je da, pored Allaha budu lojalni i Poslaniku,³⁸⁴ ako ga budu slijedili, Allah će ih zbog toga voljeti,³⁸⁵ da ga u sporovima prihvate za sudiju i bez ustezanja presudu obavezno

---

³⁸⁰ Četrdeset i sedma sura Kur'ana, ima 38 ajeta, a objavljena je u Medini.

³⁸¹ Kur'an, El-Hudžurat, 1.

³⁸² Kur'an, El-Hudžurat, 2.

³⁸³ Kur'an, El-Ahzab, 40.

³⁸⁴ Kur'an, En-Nur, 52, 54.

³⁸⁵ Kur'an, Alu Imran, 31.

provode³⁸⁶ te da se ljubav prema Poslaniku koja mora biti iznad svega i svakoga dovodi u vezu sa vjerovanjem.³⁸⁷ Uzvišeni je jasno istakao da je blag i milostiv³⁸⁸, brižan i zabrinut za sudbinu svojih sljedbenika³⁸⁹, da su njegove vrline na najvišem stupnju morala³⁹⁰, da je uzor onima koji se nadaju Allahu i Sudnjemu danu³⁹¹ i da je milost svim svjetovima³⁹². Tako Allah Svoga Poslanika, koji kod Njega ima posebno mjesto, kao takvog usađuje u srca muslimana.

Sam Muhammed, s.a.v.s., u vjerodostojnim hadisima ističe, bez lažne skromnosti, ali i bez oholosti, da je najbolje ljudsko biće³⁹³, da je najsvjesniji svoga Gospodara³⁹⁴, da je najplemenitiji prema svojim suprugama³⁹⁵, da najbolje kontrolira svoje strasti i prohtjeve³⁹⁶ i da će se jedini na Sudnjemu danu, za razliku od svih ostalih poslanika i odabranih osoba koji će brinuti o svojoj osobnoj sudbini, brinuti o sudbini svojih sljedbenika³⁹⁷.

Živio je umjerenim životom i u svemu promovirao umjerenost. Nije dopuštao pretjerivanje ni u ibadetu. Klanjao je dobrovoljni namaz u džematu nekoliko noći, a onda je

---

³⁸⁶ Kur'an, En-Nisa', 65.

³⁸⁷ El-Buhari, *Sahih*, "Kitabul-iman", br. 8; Muslim, *Sahih*, "Kitabul-iman", br. 70.

³⁸⁸ Kur'an, Et-Tevba, 128.

³⁸⁹ Kur'an, Et-Tevba, 128.

³⁹⁰ Kur'an, El-Kalem, 4.

³⁹¹ Kur'an, El-Ahzab, 21.

³⁹² Kur'an, El-Enbija', 107.

³⁹³ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-fedail", br. 2.278.

³⁹⁴ El-Buhari, *Sahih*, "Kitabul-iman", br. 20.

³⁹⁵ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabul-menakib", br. 3.895.

³⁹⁶ El-Buhari, *Sahih*, "Kitabus-savm", br. 1.927.

³⁹⁷ El-Buhari, *Sahih*, "Kitab tefsiril-Kur'an", br. 4.712.

odjednom, iz bojazni da se taj dobrovoljni namaz ne bi prihvatilo kao obaveza, prestao s njim.

Muhammed, s.a.v.s., govorio je lahko, bez opterećenja, razumljivo i iskreno, jezgrovito, ali ne toliko da bi bilo nejasno, detaljno, ali ne tako da bi bilo dosadno. Obraćao bi se svakom pojedincu na narječju njegova plemena. Data mu je punina govora. Njegove riječi su pune mudrosti, iskrenosti i privlačnosti. Pamtili su ih ashabi i prenosili s koljena na koljeno. Nema nijedne osobe u povijesti čovječanstva da je takva pažnja posvećivana njenim riječima, da su s takvom pažnjom slušane, čuvane, bilo da su memorirane ili zapisivane, i prenošene dalje, kao riječi Božijeg Poslanika, s.a.v.s.

Samilost koju je pokazivao u ratnim prilikama nadilazila je sve ostale situacije. Na ratnim poljima gdje je svaki čovjek okrutan i nemilosrdan, Muhammed, s.a.v.s., gajio je istinsku samilost. Opkolio je Taif poslije osvajanja Mekke. Kada se opsada odužila, u Taifu su počeli da umiru od gladi. Uprkos tome što je neprijatelj bio pred kapitulacijom, odustao je od opsade. Nije mogao zauzeti grad izgladnjivanjem njegovih stanovnika. A ti isti stanovnici Taifa, samo nekoliko godina ranije, izložili su ga kamenovanju i dali da proživi, kako je sam govorio, najmučniji dan u svom životu.³⁹⁸

Kada je u pitanju njegova oštroumnost, treba naglasiti da njegov superiorni intelekt nikada nije bio upotrijebljen kao

---

³⁹⁸ Yusuf Sancaktar, *Poslanik Muhammed, s.a.v.s., kao čovjek* (s engleskog preveli: Muhamed Okić i Saudin Gobeljić), El-Kalem i Vojno muftijstvo, Sarajevo, 2012, str. 48.

sredstvo za negativne postupke te dobivanje osobne koristi ili za ekstremnost. Nijednom u životu.³⁹⁹

Alija, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., izgledao tako autoritativno i harizmatično da bi onaj koji bi ga prvi put vidio, osjetio strahopoštovanje⁴⁰⁰, a onaj koji bi se s njim duže družio, zavolio bi ga.

Bio je nenametljiv, skroman i nesklon raskoši, privržen porodici i bliskim prijateljima, s izrazitim osjećajem mjere i pravičnosti. Poslije svih iskušenja, borbi i izazova, kada je doživljavao trijumf islama, kada je uspio promijeniti sve oko sebe, ljude, svijet, a sam je ostao isti, jednostavan i skroman, ušetao se u Mekku, bez trunke oholosti, samodopadljivosti i gordosti, štaviše, glava mu je bila toliko spuštена, “glava koja je bila najbliža Aršu”, da se naslanjala na sedlo jahalice...

To je zato što se radi o čovjeku koji je dobivao Objavu, zato što su kroz njegov život isprepletani ljudska dimenzija s poslanstvom, običajne norme s nadnaravnostima (*mu'džizama*), osobni intelektualni napor (*idžtihad*) s nepogrešivošću, zemlja s nebom, relativno s apsolutnim, parcijalno znanje s univerzalnim, Iskustveni s Neiskustvenim svijetom, vremensko s vječnim, što sve čini da život Božijeg Poslanika, s.a.v.s., bude trajna inspiracija.

Otuda je njegov način života najbolji stil kojim ljudsko biće može živjeti. Kako su sve objave prije Kur'ana, a.š., normirale pojedinačne aspekte ljudskog života, odnosile se na jedan narod i konkretno vrijeme, a Kur'an, a.š., ih sve objedinio i ponudio cjeloviti program ljudskog življenja koji

---

³⁹⁹ Yusuf Sancaktar, *nav. djelo*, str. 37.

⁴⁰⁰ Ibn Madža, *Sunen*, “Ebvabul-at'ima”, br. 3.312.

je univerzalnog karaktera, na isti način su i životi ranijih poslanika regulirali samo pojedinačne aspekte ljudskog djelovanja i odnosili se samo na vrijeme i mjesto gdje su poslanici, alejhimus-selam, djelovali tako ih je uzorni život Muhammeda, s.a.v.s., sve obuhvatio i predočio u najljepšoj formi najdubljeg sadržaja kao cjeloviti stil ljudskog života koji ima univerzalno važenje. Ovo znači da neophodnost i obaveza slijedenja Božijeg Poslanika, s.a.v.s., nije završena njegovom tjelesnom smrću, nego traje do posljednjeg čovjeka na ovome svijetu.

Sunnet prožima ljudski život uspravno, vodoravno i dubinski. Prožima ga uspravno na način da vodi čovjeka kroz sve faze njegovog života, od rođenja, preko djetinjstva, mladosti, zrelog doba do starosti i smrti, odnosno preciznije kazano od prenatalne faze, pa sve do poslije tjelesne smrti. Ispunjava ljudski život vodoravno u smislu da postavlja principe političkog, društvenog, ekonomskog, obrazovnog, pravnog i svakog drugog djelovanja pojedinca i zajednice. Sunnet normira odnose i ponašanje muslimana unutar porodice, za sofrom, u komunikaciji s ostalim članovima porodice, ali i unutar džemata, među prijateljima, na javnom mjestu, u kolektivu u kojem radi, regulira odnose između nadređenih i podređenih, motivira na rad, požrtvovanost, istrajnost i samokontrolu. Kada neko u drugoj osobi vidi Božije stvorenje i ljudsko biće, kada se prema siročetu ophodi na najljubazniji način, kada se prema starijima odnosi s poštovanjem ili je milostiv prema sirotinji, on slijedi Poslanikov, s.a.v.s., sunnet. Dubinski sunnet ispunjava ljudski život na način da se on obraća svim dijelovima ljudskog bića

(duhu, duši, intelektu, razumu, moralu i tijelu) u najprimjerenijoj formi i najpotrebnijem sadržaju.

Za razliku od života mnogih, čak i poznatih ličnosti, u povijesti ljudskog roda koji su se gasili i prije njihove stvarne smrti, život Božijeg Poslanika, s.a.v.s., sve se više posmatra, izučava, i, što je najvažnije, slijedi.

Vječna slava nije to da historija govori o velikanima i slavnima, nego je vječna slava to da su oni prisutni u životima onih koji će poslije njih dolaziti, i da su njihove moralne vrijednosti prisutne u svakom periodu historije, a ove osobine kod sebe ima samo Muhammed, s.a.v.s.⁴⁰¹

Imao je ljudske osobine koje su kod njega bili izražene u idealnoj formi. Nije imao mahane ni slabe tačke. I za razliku od svih velikih ljudi kod kojih kada izučavamo njihove biografije odjednom saznamo i njihovu tamnu stranu, koja narušava njihov lik i djelo, što više saznajemo o Muhammedu, s.a.v.s., to više saznajemo o uzornosti i genijalnosti njegove ličnosti i sve više ga volimo. Osjećamo, kako to kaže, Ahmed Behdžet, i kada bismo prostrli svoje kože da po njima hoda Božiji poslanik Muhammed, s.a.v.s., da mu se ne bismo mogli odužiti za ono što je za nas uradio.

Jusuf Sandžaktar kaže:

“Nijedno ljudsko biće nije voljeno kao poslanik Muhammed, a.s., zahvaljujući njegovoj uljudnosti i osobnim kvalitetama. Zato smrt nijedne osobe nije tako opekla srca onih koji su ostali iza njega kao njegova. Osim njega, nijedno stvoreno biće nakon svoje biološke smrti nije tako dugo

---

⁴⁰¹ Mustafa es-Sibai, *Ovako me život naučio* (s arapskog: hfz. Armin Vlajčić), Bokline, Sarajevo, 2009, str. 161.

ostalo živo i voljeno. Otuda, čak i u 21. stoljeću u kojem živimo, kako bilježi Ginisova knjiga rekorda, najčešće davano muško ime u svijetu je Muhammed.⁴⁰²

Muhammed, s.a.v.s., čovjek je koji je životu vratio smisao, živim bićima njihovo dostojanstvo, a svemu ostalom stvarnu ulogu i vrijednost. Zbog toga je bio neizmjerljivo voljen i pomno posmatran od svojih ashaba, koji su nastojali da svaki njegov postupak usvoje i uključe u svoje praktične živote i da maksimalno se angažirajući budu što više nalik na njega.

Sljedbenici Božijeg Poslanika, s.a.v.s., tako stoljećima shodno svojim individualnim i kolektivnim kapacitetima i potencijalima prenose uzorni život Muhammeda, s.a.v.s., dalje na nova pokoljenja, u mjesta koja do tada nisu ni čula za Božijeg Poslanika, s.a.v.s., čime on postaje najpopularnija i najutjecajnija ličnost u povijesti ljudskog roda.

Iako ime Božijeg Poslanika, s.a.v.s., svakog dana na desetine puta spomenemo kroz redovno obavljene namaze, salavate, kaside i druge forme, iako se ime Allahovog miljenika učenjem ezana razliježe Zemljom u svakom trenutku, ipak je najdjelotvornije sjećanje na našeg Poslanika, s.a.v.s., kroz naše živote, insistiranjem da budemo čestiti, odgovorni, angažirani i time na najbolji način pronosimo slavu Muhammeda, s.a.v.s.

Abdullah ibn Abbas, r. anhuma, prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

---

⁴⁰² <http://pdf.gen.tr/islam/18-siyer/105519-the-prophet-mohammed-s-a-v--as-a-person.html>.

“Ko se pridržava moga sunneta kada nastupi anarhija među mojim sljedbenicima imat će nagradu stotinu šehida.”⁴⁰³

Poslanik, s.a.v.s., traži od nas da ga slijedimo u svim sferama njegovog djelovanja: politici, ekonomiji, privredi, zdravlju, menadžmentu, uređenju međuljudskih i porodičnih odnosa, da u svemu budemo čestiti, odgovorni i izvršni, a ne samo da u formalnom smislu podsjećamo na njega.

Ne smijemo se u slijedenju Božijeg Poslanika, s.a.v.s., ograničiti samo na ibadet i to na njegovu formu. Kakvo je to slijedenje Poslanika, s.a.v.s., ako insistiramo da vežemo ruke tamo gdje mislimo da ih je on vezao, a misli ostavimo nepovezane?! Ili još gore, bavimo se malverzacijama, varamo, lažemo i obmanjujemo druge, često čak i na putu do džamije ili nakon izgovorene bismile ili salavata?!

Istinsko slijedenje podrazumijeva da radimo ono što je radio Božiji Poslanik, s.a.v.s., s istim ciljem, istom energijom i posvećenošću, kako je on to činio!

Dužni smo da, istinski slijedeći sunnet Božijeg Poslanika, s.a.v.s., mladim generacijama ponudimo viziju drugačijeg, ljepšeg i boljeg života, da im ponudimo viziju sasvim mogućeg, ostvarivog *sna o boljoj budućnosti*, jer je Muhammed, s.a.v.s., ponudio viziju boljeg života: svijet slobode, pravde i jednakosti. Božiji Poslanik, s.a.v.s., pozivao je u stvarni život i gradio bolji svijet i čvrsto vjerovao u njega. Svijet *slobode*, gdje se robuje samo Allahu, dž.š., *pravde*, gdje je isti zakon

---

⁴⁰³ El-Bejhkei, *Ez-Zuhd*; Ibn Adijj, *El-Kamil*. Mula Ali el-Kari smatra da je hadis slab (*Mirkatul-mefatih šerh Miškati-mesabih*, Darul-fikr, Bejrut, 2002, I, str. 262).

važio za sve, pa makar se radilo i o Poslanikovoju kćerki Fati-mi, *jednakosti*, gdje su svi jednaki i aristokrata i dojučerašnji rob. Bilal ibn Rebah, crnac, oslobođeni rob uči ezan sa Kabe nakon oslobođenja Mekke.

Ako budemo samo imitirali Božijeg Poslanika, s.a.v.s., os-tat ćemo nazadni, letargični, pasivni, neuki i slabi, izgubljeni na margini povijesti, a ako ga svjesno i savjesno pokušavamo slijediti u svim sferama djelovanja, promovirat ćemo život koji je itekako potreban umornom čovjeku današnjice. Time muslimani po drugi put uspostavljaju svjetsku civilizaciju i jačaju svoju lidersku poziciju na svjetskoj pozornici!

27 VJEROVANJE U SUDNI DAN

Često se može vidjeti kako oni koji se nemoralno ponašaju, koji čine razne malverzacije, koji kršeći zakone dolaze do imovine drugih, kako svi oni ostaju iznad zakona, dolaze do enormnog bogatstva i uživaju brojne privilegije, a, s druge strane, brojni čestiti, moralni i pošteni ljudi tavoru u bijedi i siromaštvu.

Nije rijedak slučaj da se i dokazani zločinci nađu u policiji koja zavodi red i mir, da se kriminalac nađe u stolici onih koji drugima kroje pravdu, da se za hvale vrijedne postupke patriotizma i humanosti pojedinci protjeraju iz zemlje, ili čak osude na smrt. Sve ovo jasno govori da je ovaj, ovosvjetski život samo dio egzistencije koju nam je podario naš Gospodar. Smrt ne predstavlja kraj. Ništa nije završeno, ni zaboravljeno. Svi grijesi i sve, male i velike, nepravde, bit će javno prikazani i njihovi izvršitelji pravedno kažnjeni!

Kroz Kur'an, ali posebno kroz hadise Božijeg Poslanika, s.a.v.s., naglašavaju se dva bitna detalja koji se odnose na Sudnji dan. Sudnji dan je veoma blizu, samo što nije nastupio, i drugi momenat jeste da bez obzira na brojne predznake koji se spominju u Kur'anu i vjerodostojnim hadisima, on će iznenada doći. Ove dvije činjenice kod muslimana koji ih ozbiljno promišlja treba da izgradi odgovornost prema svakom trenutku kojeg živi. Nema odgađanja obaveza i nema prolongiranja rokova, jer niko nam ne garantira da ćemo drugi dan i novi rok doživjeti.

Ovakav odnos prema vremenu dovodi nas do toga da svaki svoj dan iskoristimo na najbolji mogući način, da ga

ispunimo kvalitetnim sadržajima i da se rekreaciji i odmoru prepuštamo tek nakon umora, jer je “odmor pravo umornih, a ne besposlenih”.

عن عبد الله بن عمر: أَنَّهُ كَانَ وَاقِفًا بِعَرَفَاتٍ، فَنَظَرَ إِلَى الشَّمْسِ حِينَ تَدَلَّتْ مِثْلَ التُّرْسِ لِلْعُرُوبِ، فَبَكَى وَاشْتَدَّ بُكَاءُهُ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ عِنْدَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَدْ وَقَفْتَ مَعِيَ مِرَارًا لِمَ تَصْنَعُ هَذَا؟ فَقَالَ: ذَكَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ وَاقِفٌ بِمَكَانِي هَذَا، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنْ دُنْيَاكُمْ فِيمَا مَضَى مِنْهَا إِلَّا كَمَا بَقِيَ مِنْ يَوْمِكُمْ هَذَا فِيمَا مَضَى مِنْهُ. (أحمد)

Od Abdullaha ibn Omera, r. anhuma, se prenosi da je stajao na Arefatu pa je pogledao u sunce koje se, poput štita, spuštalo ka zalasku, pa je zaplakao i rasplakao se. Čovjek koji je bio kod njega upita ga: “Ebu Abdurrahmane, sa mnom si više puta stajao na Arefatu, a zašto to sada radiš?” Reče: “Sjetio sam se riječi Božijeg Poslanika, s.a.v.s., koje je izrekao stojeći na ovom mjestu: ‘Ljudi, od vašeg ovosvjetskog života u odnosu na ono što je minulo ostalo je koliko je ostalo ovoga dana u odnosu na ono što je već od njega prošlo!’”⁴⁰⁴

Abdullah ibn Omer ibn el-Hattab ibn Nufejl el-Kureši je rođen vjerovatno tri godine nakon prve objave Muhammedu, s.a.v.s. Islam je primio vrlo rano, još kao maloljetan. Učinio je Hidžru sa svojim ocem Omerom i sestrom Hafsom u jedanaestoj godini. Bio je maloljetan na dan Bitke na Uhudu, kada je imao 13 godina. Nakon toga je učestvovao u svim bitkama.

⁴⁰⁴ Ahmed, *Musned*, br. 5.897. Za ovaj hadis El-Hakim kaže da je vjerodostojnog niza prenosilaca, dok Ez-Zehebi u *Telhisu* prenosi ocjenu En-Nesajja da je Kesir ibn Zejd slab prenosilac.

Nastojao je striktno slijediti Božijeg Poslanika, s.a.v.s. Zna se da je na putu prema Mekki na jednom mjestu bez obzira bio umoran ili odmoran, uvijek sjahivao s deve i pravio pazuju, jer je vidio da je tako postupao Božiji Poslanik, s.a.v.s.

Isto tako je bio veoma oprezan u prenošenju hadisa. Tek kada bi bio potpuno siguran da je svaku riječ u potpunosti zapamtio od Božijeg Poslanika, s.a.v.s., odlučivao bi se taj hadis prenijeti dalje. Jedan od njegovih savremenika je rekao: "Niko među ashabima Božijeg Poslanika, s.a.v.s., nije bio tako oprezan da neće koju riječ dodati ili oduzeti od onoga što je rekao Božiji Poslanik, s.a.v.s., koliko je bio Ibn Omer." Bez obzira na to prenio je veliki broj hadisa, ustvari, jedino Ebu Hurejra prenosi više hadisa od njega. Prenio je 2.630 hadisa.

Za njega je Abdullah ibn Mesud govorio: "Abdullah ibn Omer se od svih kurejšijskih mladića najviše mogao uzdržavati od dunjaluka." Imam Malik smatra da je 60 godina davao fetve. Jednom prilikom je Resulullah, s.a.v.s., svojoj časnoj supruzi h. Hafsi, a njegovoj sestri rekao: "Divan li je čovjek Abdullah. Samo kada bi još više noću ibadetio bio bi još bolji!" Od tog trenutka Abdullah nije oblačio noćnu odjeću, stalno je obavljao namaz, upućivao dove Allahu, dž.š., i Kur'an, a.š., učio bilo da je na putovanju ili kući. Znao je slušajući kur'anske ajete toliko plakati da bi mu suze bradu natopile. Jednom prilikom slušao je kur'anski ajet sure El-Mutaffifun:

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ.

*Teško onima koji pri mjerenju zakidaju, koji punu mjeru uzimaju kada od drugih kupuju, a kada drugima mjere na litar ili na kantar – zakidaju. Kako ne pomisle da će oživljeni biti na Dan veliki, na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići!*⁴⁰⁵

Tada je počeo ponavljati Allahove, dž.š., riječi: *...na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići!* iznova, i opet iznova plaćući sve dok nije izgubio svijest.

Potpomagao je siromašne i potrebne. Vrlo često bi im odlazio i s njima zajedno jeo ono što je imao. Svoje sinove i njihove porodice je kritikovao govoreći im: “Vi na svečanosti pozivate imućne, a siromašne izbjegavate!” Umro je 74. godine po H. u Mekki.⁴⁰⁶

Jedna od bitnih osobina muslimana jeste da duboko u svojoj duši vjeruje u Sudnji dan. Vjeruje da će nakon smrti biti oživljen i da će mu Allah, dž.š., suditi za ono što je radio za vrijeme zemaljskog života, pa će ga nagraditi za dobra djela, a kazniti za loša i da će se tada provesti potpuna pravda.

Kaburska iskušnja

I prije nego nastupi Sudnji dan svaka umrla osoba će, shodno svom djelovanju na ovome svijetu, uživati ili biti kažnjavana u kaburu. Tako će se kabur, kako to kaže Božiji Poslanik, s.a.v.s., pretvoriti u “jednu od džehennemskih uvala ili u jednu od džennetskih bašči.”⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Kur'an, El-Mutaffifun, 1–6.

⁴⁰⁶ El-Askalani, *Takribut-tehzib*, I, str. 315; *Tehzibut-tehzib*, V, str. 287–288; prema: *El-Mektebetul-elfijja...*, CD.

⁴⁰⁷ Hadis od Ebu Seida el-Hudrija bilježi Et-Tirmizi, *Sunen*, br. 2.384.

Predznaci Smaka svijeta

Danas su skoro svima poznata naučna istraživanja koja su egzaktno dokazala da se svemir kreće, širi i hladi i da mu je sasvim izgledno skoro rasipanje i gašenje.

U Kur'anu, a.š., i hadisima Božijeg Poslanika, s.a.v.s., navode se brojne pojave koje će ukazivati na skoro nastupanje Smaka svijeta, kada će sve ono što je nastalo i stvoreno u određenom trenutku nestati i umrijeti.

Shodno njihovoj važnosti i posljedicama koje će izazvati, islamski učenjaci predznake dijele na *velike* (navala Jedžudža i Medžudža, izlazak Puzavca (životinje) iz zemlje, pojava Dedžala, dolazak Isaa, a.s., rađanje sunca sa zapada⁴⁰⁸) i *male* (raširenost nemorala, popularnost nedopuštenog načina stjecanja imovine, odavanje različitim oblicima tjelesnog uživanja, preferiranje formalnosti na račun suštine, nestanak znanja, obrazovanih i čestitih osoba, popularnost nemoralnih i iskvarenih osoba, povećanje broja žena u odnosu na broj muškaraca, povlačenja iz javnog života, narušenost odnosa u porodici i društvu, iščezavanje povjerenja...).

I bez obzira na mnoštvo nagovještaja koji se spominju u osnovnim izvorima islama, Smak svijeta će iznenada i neočekivano doći:

*A Smak svijeta će u tren oka doći, ili još brže, jer je Allah, uistinu, Svemoćni!*⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ O alegorijskom tumačenju ovih predznaka više v.: Rešid Hafizović, *Teološki traktati 1: o načelima islamske vjere*, Bemust, Zenica, 1996, str. 197–204.

⁴⁰⁹ Kur'an, En-Nahl, 77.

Smak svijeta

Budući da je ovaj svijet stvoren, ima vrijeme nastanka, ali i trenutak nestanka. Tada će zakoni koji vladaju ovim svijetom biti potpuno poremećeni. Sam čin nestanka ovoga svijeta bit će zastrašujući.

Zvezdani sistemi će oslabiti i putanje zvijezda se promijeniti, Sunce će izgubiti svoj sjaj, planine će zadesiti strašan potres koji će ih smrviti i podsjećat će na raščupani pamuk, mora će se jedna u druga ulijevati, a zatim će ispariti, a zvijeri će se prestraviti i zbijati jedna uz drugu, tada će svakome postati jasno da je Allahovo obećanje istinito. Ljudi će teturati kao da su pijani tražeći spas:

Na Dan kad ga doživite svaka dojilja će ono što doji zaboraviti, a svaka trudnica će svoj plod pobaciti, i ti ćeš vidjeti ljude pijane, a oni neće pijani biti, već će tako izgledati zato što će Allahova kazna strašna biti.⁴¹⁰

Polaganje računa

Onaj koji nas je stvorio i nakon određenog vremena nas usmrtio ponovno će nas oživjeti, nakon čega će nastupiti vječni život. Oživjet će nas drugo Israfilovo puhanje u *sur*.

I kur'anski i hadiski tekstovi vrlo često govore o proživljenju, jer je vjerovanje u proživljenje jedan od glavnih temelja uređenih odnosa među ljudima i jak motiv za angažiranost čovjeka na putu dobra na ovome svijetu. Da postoji

---

⁴¹⁰ Više v.: Kur'an, El-Hadždž, 2.

jaka vjera u proživljenje, daleko manje bi bilo pasivnosti i zla na ovome svijetu.⁴¹¹

Kada se sva stvorenja okupe na jednom mjestu, onda će se vrlo detaljno izložiti život svakog pojedinca. Spisi meleka u kojima je registriran svaki momenat šerijatskih obaveznika bit će otvoreni što će zapanjiti posebno one koji su zlo činili na ovome svijetu:

*I Knjiga će biti postavljena i vidjet ćete grešnike prestravljene zbog onog što je u njoj. "Teško nama!" – govorit će – "kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!" – i naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti.*⁴¹²

I ne samo njegovi postupci, riječi, nego i njegove misli, htjenja i najintimniji osjećaji bit će uzimani u obzir:

*...onoga Dana kada budu ispitivane savjesti...⁴¹³
...na Dan kada sve tajne razgolićene budu...⁴¹⁴*

Tada će se postaviti *mizan terazija* koja će vrlo precizno i pravedno izvagati svaki ljudski pozitivan i negativan potez. O tome Allah, dž.š., kaže:

Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terazije postaviti, pa se nikome krivo neće učiniti; ako nešto bude teško koliko zrno

⁴¹¹ Više v.: Afif Abdulfettah Tabbara, *Ruhud-dinil-islami*, str. 122–123.

⁴¹² Kur'an, El-Kehf, 49.

⁴¹³ Kur'an, Et-Tarik, 9. Prijevod kur'anskog ajeta naveden prema: *Kur'an s prevodom* (preveo: Besim Korkut), str. 591.

⁴¹⁴ Kur'an, Et-Tarik, 9. Prijevod kur'anskog ajeta naveden prema: M. Asad, *Poruka Kur'ana*, str. 968.

*gorušice, Mi ćemo za to kazniti ili nagraditi. A dosta je to što ćemo Mi račune ispitivati.*⁴¹⁵

Nakon pokušaja da grešnici svoje živote predstave drukčijim nego što su uistinu bili, Allah, dž.š., osposobit će njihove organe da svaki od njih govori šta je radio i kako je djelovao. To će grešnike iz pameti izvoditi:

*Zašto svjedočite protiv nas?*⁴¹⁶

Nikada čovjek neće osjetiti takav strah, zebnju, nervozu, dezorijentiranost i neizvjesnost kao tih trenutaka. Mislit će samo na sebe i svoju sudbinu. Tada će bježati od rođenog brata, majke, oca, svoje supruge i djece.⁴¹⁷ Pitat će se da li je danas uopće moguće spasiti se.

El-Mikdad ibn el-Esved, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

“Ljudi će, srazmjerno svojim djelima, biti u znoju, nekima će dosezati do članaka na nogama, nekima do koljena, nekima do struka, a nekima od njih će dopirati do usta.”⁴¹⁸

Ljudi će u tim trenucima ići od poslanika do poslanika tražeći da se zauzimaju za njih, ali će oni, jedan za drugim ponavljati, da “nikada svoga Gospodara nisu vidjeli tako sreditog i da se ne usuđuju ništa Ga moliti”. U tim trenucima će se jedini Muhammed, s.a.v.s., zauzimati za druge.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Kur'an, El-Enbija', 47.

⁴¹⁶ Kur'an, Fussilet, 21.

⁴¹⁷ Više v.: Kur'an, Abese, 34–36.

⁴¹⁸ Muslim, *Sahih*, br. 5.108.

⁴¹⁹ Više v.: El-Buhari, *Sahih*, br. 3.092. O šefaatu više v.: Muhammed el-Gazali, *Vjerovanje jednog muslimana* (s arapskog: Sead Seljubac), Behram-begova medresa u Tuzli, Tuzla, 1995, str. 288–295.

Božijim suđenjem svim stvorenjima postići će se, po prvi put, savršena i konačna pravda. Jedni će vječno uživati u džennetu, a drugi patiti u džehennemu.

Smisao vjerovanja u Sudnji dan

Svi moralni kodeksi i moralne norme bez vjere u Boga i Sudnji dan i polaganja računa su beživotni. Možda se pojedinci i mogu moralno i odgovorno ponašati bez vjere u Boga, ali izgraditi moralno i zdravo društvo bez vjere u Boga i Sudnji dan je apsolutno nemoguće.

Kako motivirati radnika čiji rad nije adekvatno plaćen? Kako povratiti povjerenje dobročinitelju čija su donirana sredstva pronevjerena?! Kako ovosvjetskim mjerilima zadovoljiti pravdu i dati utjehu onima čije su cijele porodice na najokrutniji način ubijene?! Kako pravedno kazniti one koji su uništavali gradove, sa svim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima u njima, a njihovo stanovništvo masakrirali?! Kako naći smisao ovome životu ako se ne vjeruje u Sudnji dan?!

Muslimana i muslimanku krasi smirenost. Svjesni su da dobijaju ono što im je već određeno. Ako ih mimoide neka dunjalučka blagodat, ne tuguju nego predano rade i trude se, vjerujući da Allah Svemilosni ne ostavlja nezapaženim i nenagrađenim trud dobročinitelja. Ako im neko nepravdu učini ili im nešto bespravno uzme, makar i neznatno bilo, svjesni su da će to povratiti makar na Sudnjem danu, kada im bude najpotrebnije. *Zato se pitamo: kako može biti potišten i brižan onaj ko vjeruje da će mu suđeno i propisano zasigurno*

doći?! I kako da tužan bude onaj koji zna da će između njega i njegovog nepravednog parničara sudac biti Najpravedniji sudija (Ahkemul-hakimin) – Allah Uzvišeni?!

Samo vjernik koji zna da smrt nije kraj i da se njome ne gubi i ne zataškava ono što je urađeno na ovome svijetu može imati samopouzdanja i odlučnosti da bude aktivan i djeluje na putu dobra bez obzira na teškoće na koje nailazi.

28 PREDZNACI SMAKA SVIJETA

Sve što je Allah, dž.š., stvorio kako ima svoj početak, nastanak, rođenje, tako ima i svoj završetak, nestanak, smrt i kraj, pa i ovaj svijet i sve što je na njemu. Moćne će se civilizacije, bez obzira na najsavremenija i najmoćnija naoružanja i odbrambene sisteme koji su proizvedeni da bi pružili zaštitu i sigurnost, urušiti. Sve što je stvoreno, bez obzira kako moćno i trajno izgledalo, nestaje. Milijarde muškaraca i žena, bez obzira na dužinu pojedinačnih života, važnost ciljeva i planova koje su sebi postavili, misije koje imaju, obaveze koje izvršavaju, doživjet će smrt. Niko ovaj trenutak neće izbjeći!

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا أَعَدَدْتُ لَهَا فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ مَا أَعَدَدْتُ لَهَا مِنْ كَبِيرٍ أَحْمَدُ عَلَيْهِ نَفْسِي إِلَّا أَنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحَبَّتَ. (معمر بن راشد)

Enes, r.a., prenosi da je neki beduin došao Poslaniku, s.a.v.s., i upitao ga: “O, Allahov Poslaniče, kada će biti Smak svijeta?” Poslanik, s.a.v.s., mu se obrati protupitanjem: “A šta si spremio za njega?” Čovjek reče: “Nisam pripremio ništa veliko čime bih se mogao pohvaliti, ali ja zaista volim Allaha i Njegovog Poslanika”. Tada mu Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče: “Ti ćeš biti s onim koga voliš.”⁴²⁰

⁴²⁰ Ma'mer ibn Rašid, *Džami'*, “Bab el-mer' me' men ehabbe”, br. 20.317.

Smak svijeta je početak metafizičkog vremena. U Kur'anu, koji život čovjeka posmatra u beskrajnoj cjelini koja proizlazi iz sklada transcendentnoga i imanentnoga, Smak svijeta se spominje kao period koji će trajati koliko treptaj oka, pa čak i kraće. Ovaj događaj, koji se u Kur'anu spominje kao "Čas"⁴²¹, "Dan proživljenja"⁴²², "Smak svijeta"⁴²³, "Događaj"⁴²⁴, dogodit će se iznenada. Samo Allah zna kad će nastupiti. U jednom od kur'anskih ajeta koji naglašavaju ovu činjenicu, kaže se:

Pitaju te o Smaku svijeta kada će se zbiti. Reci: "To zna jedino Gospodar moj, On će ga u njegovo vrijeme otkriti, a težak će biti nebesima i Zemlji, sasvim neočekivano će vam doći."
Pitaju te kao da ti o njemu nešto znaš. Reci: "To samo Allah zna, ali većina ljudi ne zna."⁴²⁵

Zbog izuzetne važnosti ovog događaja o njemu Allah, dž.š., govori u Svojoj Objavi i nadahnjuje Svoga Poslanika da ukaže na njegove predznake i nagovještaje kako bi ga ljudi što spremnije dočekali i pripremali se za vječni, ahiretski život, ali samo vrijeme njegova dešavanja nikome nije otkrio.

Nažalost, bez obzira na očiglednost i jasnoću mnogih predznaka koji se spominju u Kur'anu i sunnetu Muhammeda, s.a.v.s., većina ljudi neće obratiti pažnju na njih i nastupanje Smaka svijeta će ih iznenaditi.

⁴²¹ Kur'an, El-En'am, 31.

⁴²² Kur'an, El-Kijama, 1.

⁴²³ Kur'an, El-Kari'a, 1.

⁴²⁴ Kur'an, El-Vaki'a, 1.

⁴²⁵ Kur'an, El-A'raf, 187.

Moguće je na više načina uočiti razliku među predznacima. Ima onih koji se odnose na promjene u prirodi, budući da će Božiji nepromjenjivi zakon prestati važiti, i onih koji se odnose na poremećaje koji će nastati u društvu, kao rezultat neodgovornog i nemoralnog ponašanja čovjeka. Može se govoriti o onima koji se spominju u Kur'anu i onima koji su spomenuti u sunnetu, ali i na način da jedni nagovještavaju druge, pa su prvi mali, a drugi su veliki predznaci Smaka svijeta.

Većina malih predznaka su se već dogodili, a ostali će nagovijestiti nastupanje velikih predznaka koji dolaze pred sami Smak svijeta. Veoma je veliki broj pojava (preko devedeset njih) koje su u vjerodostojnim hadisima najavljene kao mali predznaci. U ovim predajama se detaljno govori o slabljenju moralnih vrijednosti, vjerskim i društvenim događanjima i prirodnim nepogodama. Među njima se ističu: povlačenje znanja, traženje znanja od nezrelih osoba, dominiranje neznanja; konzumiranje opojnih pića i psihoaktivnih sredstava; remećenje sistema vrijednosti (npr., nadmetanje u poslovima bez neophodnog znanja i iskustva, da robinja rodi sebi gospodaricu, davanje prednosti podobnima u odnosu na sposobne); preferiranje forme nad suštinom (natjecanje u gradnji džamija i njihovo uljepšavanje); povećanje kriminaliteta, ubistava, pljački, tjelesnog i seksualnog zlostavljanja; prekomjerno bogaćenje; javno nemoralno ponašanje: blud, preljuba, homoseksualizam, lezbijstvo, razgolićavanje, posebno kod žena; iščezavanje istine i širenje laži; potvaranje i optuživanje nevinih; veliki broj slučajeva iznenadne smrti; povećan broj ratnih sukoba; veliki broj

zemljotresa; prolazak kroz džamije bez klanjanja u njima; vrijeme će ubrzano prolaziti; nebriga prema sticanju i trošenju imovine, da li je na dopušten ili nedopušten način; selam će se nazivati samo poznatima; kupovina bez potrebe; raširenost škrтости i sebičnosti; gubljenje povjerenja; nemarnost ljudi prema vjeri, principima i normama; dolaženje do javnih pozicija i dužnosti na nezakonit način; pojava raskoši i lagodnog života među muslimanima i sl.

Ako se obrati pažnja na spomenute pojave, uočiti će se da je Poslanik, s.a.v.s., ukazao na mnoge dimenzije iskvarenosti koje će se pojaviti. Nestanak znanja će neminovno prouzrokovati gubitak uravnoteženosti i pravičnosti u svim pitanjima koja se tiču čovjeka i njegovog djelovanja. Znanje uspostavlja red u temeljnim relacijama, počevši od života pojedinca, pa do cjelokupnog društva. Znanjem se oblikuju, razvijaju i mijenjaju vrijednosti, ponašanje, mišljenja i ideali. Prema tome, nestanak znanja predstavlja krah društvenog poretka. Kao rezultat toga doći će do pometnje u društvu koja će dovesti do toga da ljudi napadaju jedni druge, otimaju imovinu jedni drugih i gaze ljudsko dostojanstvo.

Kada se u predajama nabrajaju događaji koji predstavljaju loš put za pojedinca i društvo kao što su nestanak znanja, širenje neznanja, povećanje broja ubistava, pijenje alkohola i rasipništvo, onda te predaje imaju za cilj ukazati na razna moralna posrnuća i urušavanje poretka u porodici i društvu pred Smak svijeta. Poslaniku, s.a.v.s., nije bio cilj reći nešto drugo u odnosu na ono što Kur'an govori u vezi sa Smakom svijeta, on je samo nastojao da urušavanje prirodnog poretka pred Sudnji dan, koje se spominje

u Kur'anu, dovede u vezu s moralnim posrnućem i anarhijom koje će se javiti u društvu.

Mali predznaci nagovještavaju velike poslije kojih neposredno slijedi Sudnji dan, a to su:

a) dolazak imama Mehdija, b) pojava Dedžala, c) silazak Isaa, a.s., d) pojava Jedžudža i Medžudža, e) pojava dima⁴²⁶, f) tri velika propadanja zemlje, g) izlazak Dabbetul-erd (Životinje iz zemlje), h) izlazak sunca sa zapada, i) pojava vatre koja će tjerati ljude ka jednom mjestu.

Veliki predznaci će se desiti jedan za drugim, kada se dogodi jedan, odmah će uslijediti drugi, brzo kao kada se prekine niska bisera.

Dolazak Mehdija će se desiti u periodu kada ummet bude u teškom stanju, kada nestane pravde i sigurnosti i pojave se smutnja, nered i nepravda. Mehdi, koji će nositi Muhammedovo, s.a.v.s., ime i biti iz njegove loze, pozivat će ljude u islam, usmjeravati ih na pravi put i borit će se protiv nepravde i neistine.

Dedžal će raditi na zbunjivanju, rastakanju i zavođenju sljedbenika Muhammeda, s.a.v.s., i usmjeravanju ljudi na pogrešno ponašanje. Samo ime mu ukazuje da se radi o velikom obmanjivaču i prevarantu. U mnogim vjerodostojnim hadisima se spominje pojava Dedžala koji će biti veliko iskušnje vjernicima i vjericama. Poslanik, s.a.v.s., vrlo detaljno opisuje Dedžala, njegove karakteristike, naprimjer, da će biti ćorav i da će mu na čelu biti napisana tri slova *k-f-r* koja ukazuju na poricanje i skrivanje Istine. Također se ukazuje

⁴²⁶ Kur'an, Ed-Duhan, 8–12.

na njegovo djelovanje, da će biti u stanju činiti nadnaravna djela i predstavljati se kao božanstvo. Mnogi ljudi će biti zavedeni i slijediti ga, ali nikada neće moći ući u Mekku i Medinu⁴²⁷, niti će ga iskreni vjernici slijediti. Također se spominje da će se Dedžal zadržati na ovome svijetu četrdeset dana, od kojih će se prvi zbog brojnih nedaća činiti kao godina, drugi dan kao mjesec, treći kao sedmica, dok će ostali biti kao i drugi obični dani.⁴²⁸ Uništiti će ga Isa, a.s.

Silazak Isaa, a.s., na zemlju je, također, veliki predznak Sudnjeg dana. On nije umro, kako kršćani tvrde, već ga je Allah uzdigao Sebi. Allah, dž.š., kaže:

I kada Allah reče: "O Isa, dušu ću ti uzeti i k Sebi te uzdignuti i spasiti ću te od poricatelja i učinit ću da tvoji sljedbenici budu iznad poricatelja sve do Smaka svijeta. Meni ćete se, poslije, svi povratiti i Ja ću vam o onome u čemu se niste slagali presuditi!"⁴²⁹

Pojava Isaa, a.s., potvrđena je Kur'anom, sunnetom i konsenzusom (*idžmaom*). Neće se pojaviti u ulozi poslanika, nego sljedbenika Muhammeda, s.a.v.s., i kako se navodi u hadisima ukinut će poricanje Boga (*kufr*), uspostaviti trajni mir i, kako smo već rekli, uništiti Dedžala.

Predznak Sudnjeg dana je i pojava Jedžudža i Medžudža, koji će činiti nered i ugnjetavati narode.

U suri El-Kehf se spominje događaj sa Zulkarnejnom:

Kad stiže između dvije planine, nađe ispred njih narod koji je jedva govor razumijevao. "O, Zulkarnejne", rekoše oni,

⁴²⁷ El-Buhari, *Sahih*, "Kitab fedailil-Medina", br. 1.881.

⁴²⁸ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvabul-fiten", br. 2.240.

⁴²⁹ Kur'an, Alu Imran, 55.

“Jedžudž i Medžudž čine nered po Zemlji, pa hoćeš li da između nas i njih zid podigneš, mi ćemo te nagraditi.” “Bolje je ono što mi je Gospodar moj dao”, reče on. “Nego, samo vi pomozite meni što više možete, i ja ću između vas i njih zid podići. Donesite mi velike komade gvožđa!” I kad on izravna dvije strane brda, reče: “Pušite!” A kad ga usija, reče: “Donesite mi rastopljen mjed da ga zalijem.” I tako oni nisu mogli ni da pređu niti su ga mogli prokopati. “Ovo je blagodat Gospodara moga!”, reče on. “A kada se prijetnja Gospodara moga ispuni, On će ga sa zemljom spraviti, a prijetnja Gospodara moga će se, sigurno, ispuniti!”⁴³⁰

Poslanik, s.a.v.s., govorio je: “Jedžudž i Medžudž svakodnevno pokušavaju probiti zid. Kad konačno ugledaju punu sunčevu svjetlost, njihov vođa će im reći: ‘Vratite se, sutra ćete probiti zid’, ali Allah Uzvišeni učini da se on sutra vrati u prvobitno stanje i opet počnu probijati zid ispočetka. Konačno, kad im dođe određeni čas kada će ih Allah poslati ljudima, započet će kopanje zida i kada probije sunčeva svjetlost kroz iskopinu, vođa će im reći: ‘Hajde, sutra se vratite ponovno, pa ćemo *inšallah* prokopati.’ Kada se sljedeći dan vrate, konačno će zateći zid onako kako su ga ostavili, prokopat će ga, izaći će na površinu i raširiti se po zemlji.” Allah, dž.š., kaže:

I kada se otvore Jedžudž i Medžudž i kada se ljudi budu niz sve strmine žurno spuštali i približi se istinita prijetnja, tada će se pogledi poricatelja ukočiti. “Teško nama, mi smo prema ovome ravnodušni bili; mi smo sami sebi nepravdu učinili!”⁴³¹

⁴³⁰ Kur'an, El-Kehf, 93–98.

⁴³¹ Kur'an, El-Enbija, 96, 97.

Većina islamskih učenjaka je saglasna da se spomenuti predznak Sudnjeg dana odnosi na izlazak sunca sa zapada. Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

“Neće nastupiti Sudnji dan sve dok sunce ne izađe sa zapada, a kada sunce izađe sa zapada svi će povjerovati. Međutim, ‘onima koji prije nisu vjerovali i kao vjernici kakvo dobro djelo uradili, ovo vjerovanje neće koristiti.’”⁴³⁵

Da bismo djelovali na pravi način u skladu s hadisima koji govore o predznacima Sudnjega dana, vrlo je važno kako ćemo razumjeti ove tekstove. Da li su bit i značenje predznaka kao što su Dedžal, Jedžudž i Medžudž, životinja i dim figurativni ili stvarni? Možemo ih razumjeti doslovno, na osnovu vanjskog značenja teksta, ali ih možemo shvatiti i u prenesenom smislu, kao pojave, trendove i kretanja na razini pojedinca i kolektiva, unutar društvenih kretanja i prirodnih procesa koji donose štetu čovjeku, urušavaju postojeći red i sistem ili po zemlji šire nemoral, nevjerovanje i nepravdu, nipodaštavaju svetinje i podržavaju zlo, zbog čega se traži od muslimana i muslimanki da ih pravovremeno uoče i da ih se čuvaju.

Kako se trebamo pripremati za Smak svijeta?

Ove riječi Poslanika, s.a.v.s., savjetuju nas da, umjesto što se opterećujemo pitanjima i pokušajima odgonetanja kada će nastupiti Smak svijeta, treba da se zapitamo koliko smo spremni za ono poslije njega. Smak svijeta, kao početak vječnog,

---

⁴³⁵ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-iman”, br. 248.

metafizičkog života, pokazuje nam kako je ovosvjetski prolazni život beznačajan naspram vječnog ahiretskog života.

Smak svijeta podrazumijeva poremećaje u životu pojedinaца, društva i svega što nas okružuje, ali sve dok na Zemlji ima vjernika koji govore: "Allah, Allah", ovaj svijet neće biti uništen. Božiji dobri podanici su tako stubovi i sigurnost ovog svijeta. Pa i kada bude nastupao Smak svijeta, Milostivi Allah će sve one u čijim srcima bude i trun vjerovanja usmrтити blagim vjetrom koji će ih zadesiti, a sve strahote će doživjeti oni koji su Ga poricali.

Predmetni hadis nas uči da ima procesa izvan nas na koje ne možemo utjecati i bez obzira koliko se trudili ne možemo ih zaustaviti, ali ono što otvara i zatvorena vrata, što donosi optimizam i u najtežim trenucima, što nam pomaže da očuvamo naše dostojanstvo i ponos jeste iskrena i aktivna ljubav prema Allahu, dž.š., potpuno se na Njega osloniti, najviše Njega voljeti i od Njega jedino strah osjećati, zatim ljubav prema Njegovom najodabranijem stvorenju Muhammedu, s.a.v.s., kao i prema svim drugim živim i neživim bićima.

Ljubav nam daje postojanost, trajnost i uspjeh bez obzira na stanje u kojem se nalazimo, kušnje kroz koje prolazimo i kataklizme koje preživljavamo, makar se radilo i o Smaku svijetu!

29 VJEROVANJE U DŽENNET

Allah, dž.š., iz Svoje neizmjerne mudrosti i milosti život iskrenog vjernika podijelio je na dva dijela, ovosvjetski, period privređivanja, truda, žrtvovanja, odricanja, boli, muke, patnje, suza i krvi i drugi, onosvjetski, koji je određen za uživanje u vječnim blagodatima “koje oko nije vidjelo, za koje uho nije čulo i koje nikome nikada nisu naumpale”.⁴³⁶ Zato musliman i muslimanka istrajno čine dobro dok god ima života u njima, jer se stupnjevi u džennetu dodjeljuju na osnovu učinjenog dobra na ovome svijetu, nikada ne posustajući i ne prestajući i, što je posebna karakteristika istinskih vjernika, nikada ne očekujući nagradu na ovome svijetu.

S druge strane, oni koji odbace svjetonazor koji im je njihov Gospodar ponudio, mogu na ovome prolaznom svijetu doživjeti i trenutke uspjeha, zadovoljstva i sreće, ali na budućem svijetu njih čeka trajna kazna.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: حُفَّتِ
الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ. (مسلم)

Enes ibn Malik, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Džennet je okružen poteškoćama, a džehennem prohtjevima!”⁴³⁷

⁴³⁶ El-Buhari, *Sahih*, “Kitab bed'il-halk”, br. 3.244; Muslim, *Sahih*, “Kitabul-dženneti ve sifeti ne'imiha ve ehliha”, br. 2.824; Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab tefsiril-Kur'an”, br. 3.197.

⁴³⁷ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-dženneti ve sifeti ne'imiha ve ehliha”, br. 2.822.

Putevi koji vode u džennet

Allah, dž.š., dao je čovjeku jasne smjernice kako da uredi svoj osobni, porodični, kolektivni i život cijelog čovječanstva.

Od čovjeka se traži da čvrsto vjeruje u Allaha, dž.š., na Njega se konstantno oslanja, za Njim jedino žudi i od Njegove srdžbe jedino strahuje. Da konstantno radi na sebi i jača svoje duhovne, moralne, intelektualne i druge potencijale, da koristi svaku priliku da učini dobro, ali i da se strpi na svemu onome što mu se u prvi mah ne sviđa. Da se u bolesti i neimaštini strpi, ali i da aktivno radi da takvo nepovoljno stanje što prije prevaziđe. Da pomogne bratu, sestri, kolegi, prijatelju, čovjeku općenito, posebno kada su u teškoj situaciji žalosti, bolesti i neimaštine, s punim zadovoljstvom i osmijehom na licu. Da ima razumijevanja za slabosti i greške drugih i da im, ako se istinski pokaju, oprosti. Da u svom životu bude principijelan, iskren i pravedan, uvijek i na svakom mjestu, bez obzira s kim radio i djelovao. Da voli životinje, brine se o njima i pomaže im, da nikada i nikome ne čini zlo ni štetu, da se odgovorno odnosi prema okruženju i prirodi u kojoj živi. Ovo su osobine osobe koja zna za svoga Gospodara, koja u Njega vjeruje i koja Mu je istinski pokorna.

U hadisima koji govore o onima koji će biti obradovani džennetom uglavnom se spominju oni koji imaju čisto srce, koji žive u pokornosti Allahu, dž.š., i kod kojih se čistota srca odražava na njihova djela. Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ono što će najviše ljudi uvesti u džennet jeste svijest o Allahu (takvaluk) i lijepo ponašanje (ahlak)."⁴³⁸ Poslanik,

---

⁴³⁸ Ibn Madža, *Sunen*, "Ebvabuz-zuhd", br. 4.246.

s.a.v.s., kaže da su poštovanje i strah od Allaha, dž.š., jedan od razloga ulaska u džennet i da je Allahu, dž.š., drag pastir koji po vrhovima planina uči ezan i klanja. Tada Uzvišeni Allah kaže:

*Pogledajte ovog Moga podanika, uči ezan i klanja bojeći se Mene. Već sam Mom podaniku oprostio i uveo ga u džennet.*⁴³⁹

Ako poštuje gore navedene smjernice, čovjek ima zdravu i harmoničnu porodicu unutar koje dominira razumijevanje, pažnja i ljubav, međuljudski odnosi su korektni, posebno među komšijama i rodbinom, i prožeti su međusobnim uvažavanjem, poštovanjem i saradnjom, a atmosfera unutar kolektiva gdje se poštuju ovi principi oduševljava, jer je uljepšava odgovornost, posvećenost i nesebičnost.

Takav život utemeljen na svijesti o Allahu, dž.š., Njegovoj jednoći, međuljudskom uvažavanju i saradnji donijet će nam ne samo uspješno djelovanje na ovome svijetu, rezultate rada koji će se decenijama koristiti i spominjati po dobru, nego i civilizacije koje konstantno omogućavaju napredak ljudskog roda i stoljećima se pamte po svojim dostignućima. Povrh svega ovoga, imamo vječnu ahiretsku nagradu, jer smo ispoštovali Riječ Božiju!

Na putu ka uspjehu i ostvarenju životnog cilja pojavljivat će se prepreke, manje i veće, poteškoće i iskušenja. Vjernik i vjernica koji se u konačnici nadaju džennetu prelaze preko ponora svojih strasti i niskih prohtjeva, paze da ne skrenu na stranputicu i stalno nastoje da, uz Božiju pomoć, trudom i borbom dosegnu vrhunce.

---

⁴³⁹ Ebu Davud, *Sunen*, "Kitab salatis-sefer", br. 1.203.

Vječne džennetske blagodati

Nakon prelaska preko Sirat-ćuprije vjernici ulaze kroz osam širom otvorenih vrata⁴⁴⁰ u džennetska prostranstva koja su poput nebesa i Zemlje. Širina ovoga svijeta u odnosu na džennet jeste poput širine materice u odnosu na dunjaluk, a i u materici i na ovom svijetu činilo nam se da nema ništa izvan njih.⁴⁴¹

Džennetlije će ponedjeljkom i četvrtkom biti uvedeni kroz ove kapije,⁴⁴² koje će se prvi put otvoriti pred Poslanikom, s.a.v.s.⁴⁴³ Ući će u svoje ahiretske domove kroz različite kapije, ovisno o djelima koja su činili na ovom svijetu. Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., o ovim vratima rekao:

“Ko na Allahovom putu udvostruči davanje, pozvat će se sa džennetskih vrata: ‘O Allahov podaniče, to je dobro!’ Ako je bio od onih koji su redovno namaze obavljali, bit će pozvan s vrata namaza. Ako bude od boraca na Allahovom putu, bit će pozvan s vrata borbe. Ako bude dijelio sadaku, bit će pozvan s vrata sadake. Ako bude postač, bit će pozvan s vrata Rejan.”⁴⁴⁴

Vjernike u džennetu očekuju raznovrsne blagodati. Jedna od njih je da se iz različitih mora u obliku rukavaca⁴⁴⁵ odvajaju rijeke od vode neustajale, rijeke od mlijeka nepromijenje-

⁴⁴⁰ El-Buhari, *Sahih*, “Kitab ehadisil-enbija”, br. 3.435.

⁴⁴¹ Više v.: Ali et-Tantavi, *Opći prikaz islamske vjere* (s arapskog: Enes Ljevaković i Ibrahim Husić), Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Zagreb, 1995, str. 100–141.

⁴⁴² Muslim, *Sahih*, “Kitabul-birr ves-sila vel-adab”, br. 2.565.

⁴⁴³ Ahmed ibn Hanbel, *Musned*, “Min musned Beni Hašim”, br. 2.546.

⁴⁴⁴ En-Nesai, *Sunen*, “Kitabus-sijam”, br. 2.238.

⁴⁴⁵ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab sifetil-dženneti”, br. 2.571.

na okusa, rijeke od vina, prijatna onima koji piju, i rijeke od meda procijedenog.⁴⁴⁶ Pored toga, u džennetu će biti nepresušnih, osvježavajućih izvora⁴⁴⁷ i rijeka Kevser, koju je Allah, dž.š., obećao Poslaniku, s.a.v.s.⁴⁴⁸ Obale ove rijeke će mirisati ljepše od mošusa. Njena voda, koja teče po draguljima i rubinima, slađa je od meda, a bjelja je od snijega.⁴⁴⁹

Stanovnici i stanovnice dženneta će mladi, zdravi, sretni i radosni, sjediti na divanima u prelijepim odajama, razgovarajući jedan s drugim, bez mržnje, zavisti i netrpeljivosti. U njihovim razgovorima neće biti besmislenosti, laži ni bilo kakvog drugog grijeha.

Jednom sedmično će imati priliku da se susretnu sa svojim Gospodarom. Allah će otkloniti zastor koji ih dijeli i imat će priliku da Ga vide u jednoj od džennetskih bašči. Ovdje će za džennetlije biti postavljene fotelje od svjetlosti, rubina, smaragda, zlata i srebra. Oni na najnižem stepenu u džennetu će biti postavljeni na uzvišenja od mošusa i kamfora. Nakon što se obrati svakom ponaosob, Allah, dž.š., uputit će džennetlije u čaršije kako bi uzeli sve što im srce želi. U ovim čaršijama, koje će svi obilaziti u prekrasnim odijelima, nema prodaje ni kupovine, svakom će biti donešeno ono što zaželi. Vjernici će otići s ovog susreta uz jedan divni povjetarac, koji će ih proljepšati, i predivne mirise, koji će biti raspršeni po njima.⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ Kur'an, Muhammed, 15.

⁴⁴⁷ Kur'an, Ed-Dehr, 6; El-Gašija, 12.

⁴⁴⁸ El-Buhari, *Sahih*, "Kitab tefsiril-Kur'an", br. 4.965.

⁴⁴⁹ Ibn Hibban, *Sahih*, "Kitabut-tarih", br. 6.452.

⁴⁵⁰ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-dženneti ve sifeti ne'imiha ve ehliha", br. 2.833.

Kada se čovjek, muškarac ili žena, nađe u džennetu, osjetit će potpunu sigurnost i zadovoljstvo, kakvo nikada ranije nije osjetio. Neće imati nikakve tegobe, pritiska, bolesti ni problema.⁴⁵¹ Od njegovih mahana i nedostataka s ovoga svijeta neće ostati ni traga.⁴⁵² Konačno će doživjeti puni smiraj za kojim je kroz cijeli ovozemaljski život tražio. Tek tada će spoznati i osjetiti sreću, koja nikada više neće biti narušena, a kamoli da će iščeznuti! Sve što poželi i zaište, sve želje koje mu naumpadnu pravovjernom će u džennetu biti ispunjene! Džennet će biti beskrajno, vječno vrijeme užitka, zadovoljstva i sreće, koje nikada i nikome neće dosaditi. U džennetu će svako imati ono za čim najviše žudi, ali u džennetu neće biti grijeha ni zla:

*Oni će biti služeni iz posuda i čaša od zlata, u njemu će biti sve što duše zažele i čime se oči naslađuju, i u njemu ćete vječno boraviti.*⁴⁵³

Nijedan vjernik neće biti usamljen u svom ahiretskom domu, gdje će biti okružen raznovrsnim blagodatima.⁴⁵⁴ Stanovnici dženneta će uživati u blagodatima, veseli i radosni, i zajedno sa svojim ženama će biti u hladovini, na ukrašenim divanima naslonjeni.⁴⁵⁵ U njemu će biti pehari postavljeni, jastuci poredani i čilimi rašireni.⁴⁵⁶ Služit će ih vječno mlada posluga, koja izgleda poput prosutih bisera.⁴⁵⁷ Tu će biti hu-

⁴⁵¹ Kur'an, Fatir, 35.

⁴⁵² Muslim, *Sahih*, "Kitabul-dženneti ve sifeti ne'imihā ve ehliha", br. 2.837.

⁴⁵³ Kur'an, Ez-Zuhruf, 71.

⁴⁵⁴ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-dženneti ve sifeti ne'imihā ve ehliha", br. 2.834.

⁴⁵⁵ Kur'an, Ja-Sin, 55, 56.

⁴⁵⁶ Kur'an, El-Gašija, 13–16.

⁴⁵⁷ Kur'an, Ed-Dehr, 19.

rije, naklonjene svojim muževima i istih godina,⁴⁵⁸ netaknute,⁴⁵⁹ lijepih i krupnih očiju,⁴⁶⁰ krajnje elegantne.⁴⁶¹

Džennetlije će biti obučeni u odjeću od dibe i kadife⁴⁶² zelene boje,⁴⁶³ koja se neće habati.⁴⁶⁴ Kitit će se narukvicama od zlata i biserom.⁴⁶⁵ Nosit će krune ukrašene sjajnim biserima⁴⁶⁶ i češljat će se zlatnim češljevima.⁴⁶⁷

Stanovnici dženneta kojima će biti posluživana voda s izvora *Selsebil*,⁴⁶⁸ moći će probati sve vrste jela i pića koliko im srce poželi. Bit će im posluživano raznovrsno voće i meso,⁴⁶⁹ plodovi kojih uvijek ima⁴⁷⁰ i bistro i prijatno džennetsko vino.⁴⁷¹ Oni će biti služeni iz tepsija i čaša od zlata,⁴⁷² posuda prozirnih, od srebra,⁴⁷³ sa čašama, ibricima i peharom punim pića iz izvora tekućeg – od koga ih glava neće boljeti i zbog kojeg neće pamet izgubiti – i voćem koje će sami birati, i mesom ptičijim kakvo budu željeli.⁴⁷⁴

---

⁴⁵⁸ Kur'an, El-Vaki'a, 36, 37.

⁴⁵⁹ Kur'an, Er-Rahman, 56.

⁴⁶⁰ Kur'an, Ed-Duhan, 54.

⁴⁶¹ Kur'an, En-Nebe', 33, 34.

⁴⁶² Kur'an, Ed-Duhan, 53.

⁴⁶³ Kur'an, Ed-Dehr, 21.

⁴⁶⁴ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-dženneti ve sifeti ne'imiha ve ehliha", br. 2.836.

⁴⁶⁵ Kur'an, El-Hadždž, 23; Ed-Dehr, 21.

⁴⁶⁶ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvab sifetil-dženneti", br. 2.537.

⁴⁶⁷ Ibn Hibban, *Sahih*, "Kitabut-tarih", br. 7.407.

⁴⁶⁸ Kur'an, Ed-Dehr, 18.

⁴⁶⁹ Kur'an, Et-Tur, 22.

⁴⁷⁰ Kur'an, Er-Ra'd, 35.

⁴⁷¹ Kur'an, Es-Saffat, 46, 47.

⁴⁷² Kur'an, Ez-Zuhuf, 71.

⁴⁷³ Kur'an, Ed-Dehr, 15, 16.

⁴⁷⁴ Kur'an, El-Vaki'a, 18–21.

Vjernici će se na ahiretu, ustvari, nalaziti u različitim džennetima, u skladu s onim što su zaslužili. Firdevs i eden-ski vrtovi zauzimaju posebno mjesto u džennetu. Allahovo, dž.š., prijestolje se nalazi iznad Firdevsa. Firdevs najviši je i najcjedeniji dio dženneta i tu izvire džennetske rijeke.⁴⁷⁵ U edenskim vrtovima će biti nastanjeni poslanici, a tu su i odaje Poslanika, s.a.v.s.⁴⁷⁶

Džennetlije će moći zaželjati sve što im srce poželi te će Allahovim dopuštenjem njihove želje odmah biti ispunjene. Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

“Najniži stupanj u džennetu imat će čovjek kojemu će Allah reći: ‘Samo poželi!’ I on će poželjati mnogo, mnogo, pa će ga Allah upitati: ‘Jesi li poželio?’ ‘Jesam’, odgovorit će. Na to će mu Allah reći: ‘Imat ćeš sve što si poželio, i još toliko.’”⁴⁷⁷

U džennetu će svako moći raditi što želi, a željet će samo ono što je u okvirima šerijata, pa će biti moguće baviti se i poljoprivredom iz čistog užitka, jer neće biti potrebe za radom.⁴⁷⁸

Kao što se može zaključiti na osnovu kur’anskih ajeta i Poslanikovih, s.a.v.s., hadisa, džennetske blagodati, koje je Allah, dž.š., stvorio, bit će namijenjene svim čulima i čovjek će biti zadovoljan u svakom pogledu.

Poslanik, s.a.v.s., koristio je jasne primjere kako bi detaljno i slikovito opisao džennet, čije izvanredne ljepote i blagodati ne može pojmiti čovjekov ovozemaljski um. U Kur’anu

⁴⁷⁵ Kur’an, El-Mu’minun, 1–11.

⁴⁷⁶ El-Buhari, *Sahih*, “Kitab tefsiril-Kur’an”, br. 4.674.

⁴⁷⁷ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-dženneti ve sifeti ne’imiha ve ehliha”, br. 301.

⁴⁷⁸ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-muzare’a”, br. 2.348.

se navodi da su džennetske blagodati slične onima sa Zemlje, ali da su toliko lijepe da ih čovjek ne može ni zamisliti,⁴⁷⁹ stvarna boja, okus ili oblik ovih blagodati premašuje čovjekovu imaginaciju. Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., želeći naglasiti ove jedinstvene džennetske ljepote, rekao:

“Kada bi se i najmanja trunčica džennetskih blagodati pokazala dunjaluku, nebo i Zemlja bi bili ukrašeni sa svih strana, a kada bi se stanovnik dženneta pojavio na dunjaluku i pokazao svoju zlatnu narukvicu, njen sjaj bi zasjenio sunčevu svjetlost kao što sunce zasjeni sjaj zvijezda.”⁴⁸⁰

Ajet: *U njemu će biti sve što duše zažele i čime se oči naslađuju*⁴⁸¹ jezgrovito kazuje da će u džennetu biti sve ono što se poželi, i više od toga. Vjernik živi u nastojanju da zasluži džennet i njegove blagodati. Međutim, suština je da čovjek bude dostojan ulaska u džennet tako što će njegov Gospodar biti zadovoljan njime, a i on zadovoljan svojim Gospodarom.⁴⁸²

Džennet u kojem će biti sve što duše zažele, čime se oči naslađuju i u kojem će se vječno boraviti,⁴⁸³ vrijedan je svake tuge i boli koje se dožive na ovom svijetu. Štaviše, poslije prvog trenutka boravka u džennetu, sve što se doživjelo na ovome svijetu, bez obzira kako bolno, mučno i užasno bilo, bit će zaliječeno i zaboravljeno.

⁴⁷⁹ Kur'an, El-Bekara, 25.

⁴⁸⁰ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab sifetil-dženneti”, br. 2.538.

⁴⁸¹ Kur'an, Ez-Zuhruf, 71.

⁴⁸² Kur'an, El-Fedžr, 27–30.

⁴⁸³ Kur'an, Ez-Zuhruf, 71.

Viđenje Allaha, dž.š., i dobivanje Njegovog zadovoljstva

Bez obzira na sve nagrade koje vjerne i čestite budu čekale u džennetu, a koje “oko nikad nije vidjelo, za koje uho nikada nije čulo i koje nikada nikome nisu naumpale”⁴⁸⁴ i u kojima će uživati svaki djelić čovjeka i svako njegovo osjetilo, ipak će najveća nagrada biti viđenje Allaha, dž.š.,⁴⁸⁵ i postizanje Njegovog trajnog zadovoljstva:⁴⁸⁶

*...a Allahovo zadovoljstvo veće je od svega...*⁴⁸⁷

Viđenje Allaha, dž.š., i istinski osjećaj postizanja trajnog Allahovog, dž.š., zadovoljstva bit će najveći duhovni užici koji premašuju sve moguće tjelesne užitke.

*Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati...*⁴⁸⁸

Sami trenutak ljepote i uživanja u ovom susretu vrijedi više od ovoga svijeta i svega što je na njemu, svih bogatstava, mogućnosti, užitaka, ali i tegoba. Nema te ovosvjetske tegobe koja neće iščeznuti u ovom trenutku.

⁴⁸⁴ Više v.: El-Buhari, *Sahih*, “Kitab bed’il-halk”, br. 3.244; Muslim, *Sahih*, “Kitabul-dženneti ve sifeti ne’imiha ve ehliha”, br. 2.824; Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab tefsiril-Kur’an”, br. 3.197.

⁴⁸⁵ Više v.: Kur’an, El-Kijama, 20–23; El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-ezan”, br. 806; Muslim, *Sahih*, “Kitabul-iman”, br. 183; Ibn Madža, *Sunen*, “Ebvabuz-zuhd”, br. 4.336.

⁴⁸⁶ Više v.: M. Hamidullah, *Uvod u islam*, str. 64–66; Ahmed Behdžet, *Allah – islamsko poimanje i vjerovanje* (s arapskog; Selim Jelovac), III izdanje, El-Kalem, Sarajevo, 1990, str. 98–99.

⁴⁸⁷ Kur’an, Et-Tevba, 72.

⁴⁸⁸ Kur’an, El-Kijama, 22, 23.

30 VJEROVANJE U DŽEHENNEM

Skoro svakodnevno gledamo i slušamo o onima koji ne poznaju granice u zlu, vjeruju da imaju apsolutnu moć, da mogu da rade šta i koliko hoće, stalo im je do njihovih prava, želja i prohtjeva, a uopće se ne brinu o pravima i potrebama drugih. Vjeruju da ih nikada i niko ne može zaustaviti u njihovoj oholosti. Čine što hoće i u svome zlu i grijehu su sve osioniji i drskiji. Oni zlostavljaju, otimaju, obmanjuju, ponižavaju, ismijavaju... Smatraju da jedino oni imaju pravo na život i uživanje. Takve, ali i sva ostala bića, Svemoćni Allah podsjeća i opominje džehennemom.

En-Nu'man ibn Bešir, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا مَنْ لَهُ نَعْلَانِ وَشِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاعُهُ كَمَا يَغْلِي الْمِرْجُلُ مَا يَرَى أَنْ أَحَدًا أَشَدُّ مِنْهُ عَذَابًا وَإِنَّهُ لَأَهْوَنُهُمْ عَذَابًا.
(مسلم)

“Najblažu kaznu imat će stanovnik džehennema čija će obuća i kaiševi na njoj gorjeti pa će mu mozak, poput kazana, ključati. Iako će imati najblažu kaznu, mislit će da niko nema žešću kaznu od njega!”⁴⁸⁹

Postoji mnoštvo razloga zbog kojih će čovjek patiti u džehennemu, a pripisivanje Allahu, bilo čega ili bilo koga ravnim (*širk*) dolazi na prvom mjestu. Sam Kur'an na mnogo

⁴⁸⁹ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-iman”, br. 213.

mjesta navodi da će prebivalište onih koji su bilo šta izjednačavali s Allahom, dž.š., biti Vatra.⁴⁹⁰

Sve dok čovjek ne uzvjeruje, dok bude poricao, pristaje mu da se ubraja među stanovnike džehennema i zaslužuje riječi: *...daleko bili ljudi koji nisu vjerovali!*⁴⁹¹ Kur'an u više ajeta navodi da džehennem zaslužuju oni koji dokaze Njegove budu poricali, koji o Allahu govore laži i poriču Istinu koja im se objavljuje.⁴⁹² Njih je Kur'an okarakterizirao kao nezahvalnike, inadžije⁴⁹³ i oni neće imati nikakve koristi od bogatstva ni djece svoje.⁴⁹⁴

Kur'an je slijedenje Muhammeda, s.a.v.s., postavio kao uvjet spasenja od džehennemske vatre.⁴⁹⁵ Prijašnji narodi koji su iskreno slijedili svoje poslanike, spašeni su džehennemske vatre, a oni koji nisu bit će u džehennemu.⁴⁹⁶

Drugi značajan razlog ulaska u džehennem je licemjerstvo. Licemjer je onaj koji, iako izgleda da je prihvatio vjeru, ustvari je u sebi poriče. Allah će u džehennemu sastaviti licemjere i poricatelje⁴⁹⁷ i oni će biti na samom dnu.⁴⁹⁸ Vječno će u njemu ostati.⁴⁹⁹

Nehaj kada su u pitanju grijesi i neustručavanje od javnog činjenja grijeha, upornost u činjenju grijeha bez osjećaja

⁴⁹⁰ Kur'an, Alu Imran, 151; El-Ankebut, 25; El-Isra', 39; El-Enbija', 98.

⁴⁹¹ Kur'an, El-Mu'mininun, 44.

⁴⁹² Kur'an, El-Bekara, 39, 257; El-Ma'ida, 10, 86; Fatir, 36, Ez-Zumer, 32; El-Ankebut, 68.

⁴⁹³ Kur'an, Kaf, 24.

⁴⁹⁴ Kur'an, Alu Imran, 116.

⁴⁹⁵ Kur'an, Alu Imran, 31.

⁴⁹⁶ Kur'an, Fatir, 37.

⁴⁹⁷ Kur'an, En-Nisa', 140.

⁴⁹⁸ Kur'an, En-Nisa', 145.

⁴⁹⁹ Kur'an, Et-Tevba, 68, 73.

kajanja odvodi čovjeka u džehennem. I Kur'an⁵⁰⁰ i hadis navode da će oni koji vjeruju u Boga, ali su pored toga grešnici, okusiti patnju u džehennemu.⁵⁰¹

Neki od grijeha navedenih u Kur'anu koji čovjeka odvođe u džehennem su: pripisivanje Allahu, dž.š., ravnog, izazivanje nereda na Zemlji,⁵⁰² ubijanje vlastite djece iz straha od nei-maštine,⁵⁰³ ubistvo nedužnog čovjeka,⁵⁰⁴ neposlušnost prema roditeljima,⁵⁰⁵ prisvajanje imetka siročadi,⁵⁰⁶ izbjegavanje borbe za vrijeme rata,⁵⁰⁷ konzumiranje alkohola, kockanje,⁵⁰⁸ bavljenje kamatom,⁵⁰⁹ ratovanje u svetim mjesecima,⁵¹⁰ nedavanje bližnjem njegovog prava (u nasljedstvu),⁵¹¹ rasipanje,⁵¹² blud,⁵¹³ varanje na vagi i kantar, ⁵¹⁴ oholost,⁵¹⁵ potvaranje čestite žene,⁵¹⁶ činjenje nevaljalih djela,⁵¹⁷ odvođenje u zabludu,⁵¹⁸ mučenje vjernika i vjernica bez kajanja... itd.⁵¹⁹

---

⁵⁰⁰ Kur'an, El-Infitar, 14.

⁵⁰¹ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvab sifeti džehennem", br. 2.597.

⁵⁰² Kur'an, El-Bekara, 10–12.

⁵⁰³ Kur'an, El-Isra', 31.

⁵⁰⁴ Kur'an, El-Isra', 33.

⁵⁰⁵ Kur'an, El-Isra', 23.

⁵⁰⁶ Kur'an, En-Nisa', 2; El-Isra', 34.

⁵⁰⁷ Kur'an, El-Enfal, 16.

⁵⁰⁸ Kur'an, El-Bekara, 219; El-Ma'ida, 90.

⁵⁰⁹ Kur'an, El-Bekara, 275.

⁵¹⁰ Kur'an, El-Bekara, 217.

⁵¹¹ Kur'an, El-Isra', 26.

⁵¹² Kur'an, El-Isra', 27.

⁵¹³ Kur'an, El-Isra', 32.

⁵¹⁴ Kur'an, El-Isra', 35.

⁵¹⁵ Kur'an, El-Isra', 37.

⁵¹⁶ Kur'an, En-Nur, 23, 24.

⁵¹⁷ Kur'an, Junus, 27.

⁵¹⁸ Kur'an, Eš-Šu'ara', 94, 95.

⁵¹⁹ Kur'an, El-Burudž, 10.

Kada čovjek digne ruku na sebe, iznevjerivši emanet tijela kojeg mu je Allah, dž.š., povjerio, načini prvi korak na putu koji će okončati u džehennem.

Dvoličnost i želja za pokazivanjem su još jedan od razloga koji će čovjeka odvesti u džehennem. Ove dvije osobine proizlaze iz čovjekove želje da uveća vlastitu vrijednost u očima drugih ljudi, a ne iz želje za naklonošću Uzvišenog Gospodara. Allah, dž.š., prihvata dobra djela jedino kada su urađena radi Njega.

Ljudi koji preuzimaju funkcije s visokim stepenom odgovornosti kao što su uprava i sudstvo, u slučaju da odstupe od prava i pravde suočavaju se, kako to kaže Poslanik, s.a.v.s.,⁵²⁰ s opasnošću da postanu stanovnici džehennema.

Djelo koje će neminovno voditi čovjeka u Vatru jeste i nepoštivanje prava drugog Božijeg podanika i javnog prava. Jednom prilikom Poslanik, a.s., upita: "Znate li vi ko je istinski gubitnik (mufлис)?" Ashabi odgovoriše: "*Mufليس* je kod nas onaj koji nema ni novca ni robe." On reče: "Pravi mufليس je onaj ko dođe na Sudnji dan s namazom, postom i zekatom, ali je psovao onog, potvorio ovog, u imetku zakinuo onog, prolio krv ovog, udario onog... Pa će se svakom od njih dati dio njegovih dobrih djela, a ako mu nestane dobrih djela prije nego što se svima oduži, onda će se uzeti od njihovih loših djela i prebaciti na njega, pa će se onda, zajedno s njima, strovaliti u Vatru."⁵²¹

U skladu s navedenim, može se reći da se ljudi, koji će biti kažnjeni patnjom u džehennemu, mogu podijeliti na dvije vrste: oni koji su oskrnavili Allahovo, dž.š., pravo i oni koji su

⁵²⁰ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-iman", br. 142.

⁵²¹ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvab sifetil-kijama...", br. 2.418.

uzurpirali prava drugih Božijih podanika, pa i sebe samih. Ne poštivati Allahovo, dž.š., pravo znači napustiti put vjervanja i poći putem poricanja. Ne poštivati prava Allahovih podanika znači ne pokazivati poštovanje prema ličnosti i pravima ljudi s kojima se dijeli društveni i životni prostor.⁵²²

Poricatelji, licemjeri i mnogobošci će ostati u džehennem, tamo neće umirati i patnja im se neće umanjiti. Grešni vjernici koji umru prije nego što se pokaju, bit će kažnjavani u Vatri onoliko koliko su imali grijeha, a potom će biti spašeni i uvedeni u džennet.⁵²³

Kada se okonča ovaj prolazni svijet, na danu u kojem će svako dobiti ono što je zaslužio, Allah, dž.š., će podaniku koji bude zaslužio najlakšu patnju reći: *Da su sva bogatstva ovog svijeta tvoja, da li bi ih žrvovao da se spasiš ove kazne?* Ovaj podanik, koji se susreo sa nenadanim užasavajućim krajem i koji je u potrazi za spasom, reći će: *Da*. Na to će Gospodar svjetova reći: *Prije nego što si poslan na dunjaluk, tražio sam od tebe ono što je lakše od toga*⁵²⁴ – *da Mi ne pripisuješ ortaka. Ali, ti si Mi leđa okrenuo i uporno si Mi pripisivao ravnoga*, pa će ga ostaviti da se suoči s kaznom.⁵²⁵

Džehennem je u ajetima i hadisima predočen kroz krajnje strašne prizore i jezovite opise. Bez sumnje, ovo ahiretsko boravište, koje je daleko od čovjekovog ovozemaljskog poimanja, predstavljeno je tako da ga ljudi razumiju pa je opis baziran na iskustvima iz ovozemaljskog života. Prenosi se da je Poslanik,

⁵²² Kur'an, El-A'raf, 179.

⁵²³ Muslim, *Sahih*, "Kitabul-iman", br. 185.

⁵²⁴ Kur'an, El-A'raf, 172.

⁵²⁵ El-Buhari, *Sahih*, "Kitab ehadisil-enbija", br. 3.334; Kur'an, El-Enbija', 1; Er-Ra'd, 18.

a.s., rekao svojim ashabima: “Vaša vatra koju ložite je sedamdeseti dio džehennemske vatre”. Kada je jedan od ashaba na to rekao: “O, Allahov Poslanice! I ova naša vatra je sasvim dovoljna”, Poslanik, a.s., rekao je: “Džehennemska vatra je šezdeset i devet puta žešća od ove, svaki njen dio je žestok poput dunjalučke vatre!”⁵²⁶ Na ovaj način je Poslanik, a.s., objasnio kako čovjek, koji ne može izdržati jačinu ni ovozemaljske vatre, neće moći izdržati džehennemsku vatru. Jedne prilike je nakon predvođenja namaza za vrijeme pomračenja sunca rekao jednom od ashaba: “Pokazan mi je džehennem. Nikada nisam vidio užasnijeg prizora!”⁵²⁷ Ovakvim opisima je želio da ljudi dobro zapamte kako je džehennem loše odredište⁵²⁸ te da na svakom koraku imaju na umu ovaj užasan kraj.

Kada ugledaju džehennem iz daljine, čut će kako ključa i od bijesa hući.⁵²⁹ Sjetit će se onog što su radili na Zemlji i uvjerit će se da će u vatru pasti, kroz jednu od sedam kapija⁵³⁰ i da im iz nje povratka neće biti.⁵³¹ Kada poricatelji u gomilama pristignu pred vrata džehennema, melec koji čekaju pred džehennemom će ih upitati: “*Zar vam nisu dolazili vaši poslanici, koji su vam ajete Gospodara vašeg kazivali i opominjali vas da ćete ovaj vaš Dan doživjeti?*” Kad čuju potvrđan odgovor,⁵³² strogi i snažni melec, koji se onome

⁵²⁶ El-Buhari, *Sahih*, “Kitab bed’il-halk”, br. 3.265.

⁵²⁷ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabus-salat”, br. 431.

⁵²⁸ Kur’an, En-Nisa, 97.

⁵²⁹ Kur’an, El-Furkan, 12.

⁵³⁰ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab tefsiril-Kur’an”, br. 3.123; Kur’an, El-Hidžr, 44.

⁵³¹ Kur’an, El-Kehf, 53.

⁵³² Kur’an, Ez-Zumer, 71, 72.

što im Allah zapovijedi neće opirati, i koji će ono što im se naredi izvršiti,⁵³³ uvest će u džehennem njegove stanovnike.

Džehennem se sastoji od mnogo dijelova podijeljenih na spratove⁵³⁴, on je jama bez dna⁵³⁵, tamnica⁵³⁶ okružena debelim zidovima⁵³⁷. To je tako nezasita vatra⁵³⁸ da kad se u nju ubaci neko da pati, biva upitana: “*Jesi li se zasitila?*” Ona će odgovoriti: “*Ima li još?*”⁵³⁹ Gorivo ove strašne vatre će biti ljudi i kamenje.⁵⁴⁰ Ova vatra, koja će bacati iskre kao kule koje podsjećaju na kamile riđe,⁵⁴¹ bit će užarena.⁵⁴²

I kao što ništa onosvjetsko ne može biti istovjetno s ovosvjetskim tako ni vatra džehennemska nije ni slična ovosvjetskoj. Vatra na ovom svijetu spaljuje i uništava sve što se u nju ubaci, a u džehennemskoj vatri bit će drveća i vode, ljudi i džina, a njezina temperatura će biti daleko veća od ovosvjetske.

U džehennemu će biti odjeće, ali ona neće štiti nego još veću patnju izazivati.⁵⁴³ Njihova odijela bit će od vatre skrojena,⁵⁴⁴ a košulje će im od katrana biti.⁵⁴⁵ U džehennemu će biti i hrane, ali im ona neće glad točiti, nego će im utrobe pr-

⁵³³ Kur'an, Et-Tahrim, 6.

⁵³⁴ Kur'an, En-Nisa', 145.

⁵³⁵ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-dženneti ve sifeti ne'imiha ve ehliha”, br. 2.844.

⁵³⁶ Kur'an, El-Isra', 8.

⁵³⁷ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab sifeti džehennem”, br. 2.584.

⁵³⁸ Kur'an, Kaf, 30.

⁵³⁹ Kur'an, Kaf, 30.

⁵⁴⁰ Kur'an, El-Bekara, 24; Et-Tahrim, 6.

⁵⁴¹ Kur'an, El-Murselat, 32, 33.

⁵⁴² Kur'an, El-Kari'a, 11.

⁵⁴³ Kur'an, El-Hadždž, 19.

⁵⁴⁴ Kur'an, El-Hadždž, 19.

⁵⁴⁵ Kur'an, Ibrahim, 50.

žiti.⁵⁴⁶ Hrana će im trnje i smrdljiva, gorka biljka (*dari*) biti, koja neće ugojiti ni glad utoliti.⁵⁴⁷ Tražit će još hrane, a tada će im biti dato jelo koje u grlu zastaje,⁵⁴⁸ a onda će tražiti vodu. Dat će im se tekućina poput rastopljene kovine koja će lica peći⁵⁴⁹ i koja će im crijeva kidati.⁵⁵⁰

Njihovo drugo jelo će biti drvo *zekkum* koje će usred džehennema rasti, plod će mu poput glava šejtanskih biti.⁵⁵¹ Okus ovog jela je tako užasan da je Poslanik, a.s., rekao: “Kada bi jedna kap s drveta zekcum pala na Zemlju, u potpunosti bi zagorčala ljudima život, pa šta onda mislite o onima kojima će to biti redovna hrana.”⁵⁵²

Bit će i hlada, ali on neće ugodnost i svježinu pružati, nego neugodnost i još veću kaznu.⁵⁵³

Kazne će biti višestruke. Kao što je čovjek na ovome svijetu različitim dijelovima svoga bića izlazio izvan okvira šerijata na isti način će biti kažnjavao. Svaki dio njegovog bića (duša, psiha, um, tijelo...) bit će kažnjen shodno onome kako je djelovao.

Kazne će smjenjivati jedna drugu, i čim se jedna kazna okonča, nastupa druga, jer smrti više nema. Osjećaj sramote, napuštenosti, poniženja i kajanja se neće prekidati, a kada

---

⁵⁴⁶ Kur'an, Es-Saffat, 62–67.

⁵⁴⁷ Kur'an, El-Gašija, 6, 7.

⁵⁴⁸ Kur'an, El-Muzzemmil, 13.

⁵⁴⁹ Kur'an, El-Kehf, 29.

⁵⁵⁰ Kur'an, Muhammed, 15; Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab sifeti džehennem”, br. 2.583.

⁵⁵¹ Kur'an, Es-Saffat, 62–65.

⁵⁵² Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab sifeti džehennem”, br. 2.585.

⁵⁵³ Kur'an, El-Murselat, 30–33.

kože izgore, Allah, dž.š., zamijenit će ih drugima, da bi bol konstantno trajala.⁵⁵⁴

Džehennemlije će pozivati džehennemske čuvare, nadajući se da će ih spasiti užasa u kojem se nalaze. Međutim, čuvari umjesto da im pomognu, upitat će: “*A zar vam poslanici vaši nisu jasne dokaze donosili?*” – “*Jesu!*”, odgovorit će, a na to će čuvari: “*Molite onda vi! Ali će molba onih koji nisu vjerovali uzaludna biti.*” Stanovnici džehennema će potom pozvati meleka Malika, koji je zadužen za džehennem i tražiti da njegov Gospodar učini da umru.⁵⁵⁵ Nakon obraćanja čuvarima džehennema i Maliku, glavnom čuvaru, obratit će se Allahu, dž.š., a Uzvišeni će im tada reći:

قَالَ اٰخَسُّوْا فِيْهَا وَلَا تُكَلِّمُوْنَ.

“*Ostanite u njoj prezreni i više Mi se ne obraćajte!*” – reći će On.⁵⁵⁶

Ta svijest da se više nemaju kome obratiti, da ih više niko ne sluša, da više niko ne obraća pažnju na njih i da im niko nikada više neće pomoći – bit će najteža kazna u džehennemu!

Povrh svega ovoga i svih kazni koje će proživljavati, bez prekida i okončanja, onima koji su činili zlo na ovome svijetu, najveća kazna će biti spoznaja da nikada neće biti u prilici vidjeti svoga Gospodara!

⁵⁵⁴ Tek savremena naučna istraživanja su otkrila da je koža važan osjetilni organ, pun receptorskih stanica koje su osjetljive na dodir, toplinu, hladnoću i bol.

⁵⁵⁵ Kur'an, Ez-Zuhruf, 77; Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvab sifeti džehennem”, br. 2.586.

⁵⁵⁶ Kur'an, El-Mu'minun, 108.

Dio onih koji će biti u džehennemu neće u njemu zauvijek ostati. Oni koji su vjerovali da nema boga osim Allaha i nisu Mu pripisivali druga, ali su zbog svojih grijeha dospjeli u džehennem, bit će prepoznatljivi po tragovima na čelu od padanja na sedždu. Vatra će progutati sve od čovjeka osim tragova sedžde. Allah će vatri zabraniti da taj dio proguta. Nakon što oni koje će vatra pržiti budu iz nje izvedeni potpuno crni, po njima će biti prosuta voda života i oni će iz nje iznicati kao što sjemenka klije u plavnom nanosu. Zatim će biti poslani u džennet gdje će vječno ostati.⁵⁵⁷

Džehennem je mjesto patnje koje je Allah, dž.š., spremio za podanike koji su skrenuli s pravog puta. Milost Uzvišenog Allaha obuhvata sve, a, s druge strane, Njegova srdžba je strahovita i žestoka. Tu Svoju srdžbu pokazat će Svojim podanicima koji budu ušli u džehennem, gdje će iskusiti patnje kakve nisu mogli ni zamisliti.

Čovjeku je dat razum da misli i pronade pravi put, a poslani su mu poslanici i knjige kao uputa. Čovjek se, vođen svim ovim, treba držati pravoga puta i sistema vrijednosti koje mu je propisao Uzvišeni. U protivnom, sva blaga ovoga svijeta, njegova porodica⁵⁵⁸, prijatelji i rodbina, pa i cijelo čovječanstvo kada bi se ponudilo da ga odbrani i spasi džehennema, to ne bi mogli! Džehennem je njegovo konačno prebivalište!

---

⁵⁵⁷ El-Buhari, *Sahih*, "Kitabut-tevhid", br. 7.437.

⁵⁵⁸ Kur'an, Alu Imran, 10; El-Mumtehina, 3.

31 VJEROVANJE U SUDBINU

Čvrstim vjerovanjem u Božiju odredbu vjernik je potpuno uvjeren da se dešava samo ono što Allah, dž.š., hoće, a budući da voli svoga Gospodara i zna da od Njega samo dobro dolazi, sve ono što mu se dešava sa zadovoljstvom prihvata, jer je to Božija volja.

Takvo vjerovanje polučivalo je kroz povijest dinamičnost, veliku hrabrost, samopouzdanje, neustrašivost i velika odricanja ne samo pojedinaca nego i cijelih zajednica, pa su i muslimanski borci odlazili u oružane bitke svjesni da će dobiti jedno od dva dobra: *šhadet* na Božijem putu ili pobjedu nad neprijateljem. I Bošnjaci nadahnuti ovim vjerovanjem odlazili su na brojna ratišta pjevajući: *Bez edžela umiranja nema...*

Ovo je odraz pravilnog razumijevanja života i smrti i na određen način samih Poslanikovich, s.a.v.s., riječi: “Neće biti pravi vjernik niko od vas dok ne uzvjeruje da ono što ga je mimoišlo nije ga moglo pogoditi, i da ono što ga je pogodilo nije ga moglo mimoići.”⁵⁵⁹

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَرُدُّ الْقَضَاءُ إِلَّا
الدُّعَاءَ وَلَا يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلَّا الْبِرُّ. (الترمذي)

Od Selmana, r.a., prenosi se da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Suđeno može spriječiti samo dova, a život produljiti jedino dobročinstvo!”⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ Ibn Madža, *Sunen*, “Bab fil-kader”, br. 77.

⁵⁶⁰ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabul-kader”, br. 2.139.

Kada bi Selmana el-Farisija (Perzijanca) pitali ko su mu preci, govorio bi: "Ja sam Selman, sin islama, iz potomstva Ademova!"⁵⁶¹ Potječe iz kraljevske, perzijske porodice, po jednim historičarima on je iz Ramehurmuza, a po drugima iz Isfahana. Preci su mu bili vatropoklonici.⁵⁶²

Odrastao je kao najmlađi sin, kojeg su roditelji neizmjereno voljeli. Iz prevelike ljubavi otac mu nije dopuštao da napusti dvorac. Tako zatvoren u dvorcu posvetio se nauci pa je vrlo brzo postao održavatelj ognja. Jednom prilikom izašao je iz dvorca i po prvi put upoznao se s kršćanima. Njihova molitva ga je oduševila i vrlo brzo je priznao da je njihova vjera bolja. Otac mu se pobojavao da će napustiti vjeru očeva te ga okova želeći da ga nasilu zadrži kod sebe.⁵⁶³

Uspio se jednoga dana osloboditi okova i stigao je u Šam. Tražio je najučenjiju osobu kod kršćana i oni su ga uputili na episkopa. Pred smrt uputio je Selmana da traži pobožnjaka u Mosulu, a ovaj ga opet uputi u Nisibin, a ovaj u Amuriju u Bizantiji. Kada je ovaj umirao, on reče Selmanu:

"Sinko, ja zaista ne poznajem nekoga poput nas kome bih ti preporučio da ideš. Ali, doživjet ćeš vrijeme u kojem će biti poslan Poslanik s čistom vjerom Ibrahimovom. On će se doseliti u zemlju palmi, između crnih brda, pa ako mogneš otići do njega, otiđi. On ne jede milostinju, ali prima hediye. Između plečki mu je poslanički pečat. Kada ga vidiš, prepoznat ćeš ga."

---

⁵⁶¹ Ibn Abdilberr, *El-Istiab*, I, str. 191.

⁵⁶² Isto.

⁵⁶³ Ibnul-Esir, *Usdul-gaba*, I, str. 462.

Jednoga dana, iako još nije čuo nikakvih vijesti o pojavi novog poslanika, Selman krenu na put. Čim je došao u Medinu, shvatio je da je to grad koji traži.⁵⁶⁴

Iskrao se jednom od svoga gazde i otišao do Poslanika, s.a.v.s., dok je on još bio u Kubau. Ponudio je njemu i ashabima neke hrane rekavši im da je to sadaka, pa ju je Poslanik, s.a.v.s., proslijedio ashabima, a sam je nije ni okusio. Sljedeći put je isto tako donio hrane rekavši da je to hedija, pa ju je Poslanik, s.a.v.s., uzeo zajedno s ashabima. Tada je shvatio da taj čovjek već ima dva obilježja o kojima mu je kršćanin govorio.

Sljedeće prilike dok je Poslanik, s.a.v.s., ispraćao neku dženazu stajao je iza Poslanika, s.a.v.s., čekajući priliku da vidi pečat poslanstva između njegovih plećki. Kada je Poslanik, s.a.v.s., primijetio šta želi, skide svoj ogrtač i pokaza mu pečat poslanstva. Tada mu Selman priđe i kroz suze mu ispriča svoju životnu priču. Tada je primio islam.⁵⁶⁵

Poslanik, s.a.v.s., zajedno je s ashabima, htio Selmana otkupiti od jevreja, ali ovaj zatraži 40 oka zlata, da mu Selman zasadi 300 mladica palmi⁵⁶⁶ i da ostane kod njega sve dok one ne počnu rađati. To je trebalo čekati godinama. Međutim, Poslanik, s.a.v.s., svojom je blagoslovljenom rukom zasadio palme i one su vrlo brzo počele rađati osim jedne, za koju se ispostavilo da ju je zasadio Omer, r.a. Kada ga je

---

⁵⁶⁴ U predajama se prenosi da je Selman bio kod desetak različitih robovlasnika (Više v.: Ibn Abdilberr, *El-Istiab*, I, str. 191; El-Askalani, *El-Isaba*, III, str. 141).

⁵⁶⁵ Ibnul-Esir, *Usdul-gaba*, I, str. 463.

⁵⁶⁶ Isto.

upitao Poslanik, s.a.v.s., zašto je to uradio, odgovorio je: “Nisam mogao iščekati trenutak kada će Selman biti slobodan!”

Zbog ropskog položaja nije učestvovao na Bedru i Uhudu, a učestvovao je u Bitki na hendeku i u svim kasnijim bitkama.

Nakon Bitke na Uhudu medinski jevreji i mekanski idopoklonici planiraju da konačno riješe svoj problem s muslimanima. Doći će u Medinu s 10.000 ratnika i iskorijeniti muslimane s tog područja. Tada Selman sugerira Poslaniku, s.a.v.s., da na prostoru ispred Medine koji je bez brda, na ravnicima, iskopaju široke rovove koji će spriječiti neprijatelja da im se približi. Dok su kopali, Selmanu i grupi koja je bila s njim ispriječi se velika stijena koju bez obzira na brojne pokušaje nisu uspijevali skršiti. Poslanik, s.a.v.s., tada dođe među njih, uze krampu i snažno s riječima *Bismillah* udari po stijeni, ona se poslije tri udarca raspuknu, a Poslanik, s.a.v.s., uzviknu: “Allahu ekber! Dati su mi ključevi Perzije i Bizantije. Moj ummet će zavladatai njima!” Selman i okupljeni muslimani tada s ushićenjem uzviknuše: “Ovo nam je obećanje od Allaha i Njegovog Poslanika, s.a.v.s.”

Poslanik, s.a.v.s., za njega je rekao da spada u članove njegove uže porodice (*ehli-bejt*), a h. Alija ga je zvao “Mudrim Lukmanom”.

Iako je bio veoma skroman i ustezao se bilo kakvih značajnijih funkcija govoreći: “Ako možeš i zemlju jesti umjesto da budeš zapovjednik dvojici, izaberi zemlju”, ipak je h. Omer insistirao da bude upraviteljem Medaina i on je to na koncu i prihvatio. Jednom su ga pitali: “Šta je to što ti se

ne sviđa u namjesnikovanju?” A on odgovori: “Slast s kojom počinje i gorčina s kojom prestaje!”

Kada bi mu došla plaća od 5.000 srebrenjaka (*dirhema*), razdijelio bi je narodu, a sam je živio od onoga što je stekao svojim zanatom, pravio je korpe i druge predmete od palmينog lika.⁵⁶⁷

Poslanik, s.a.v.s., o Selmanu je rekao: “Džennet jedva čeka trojicu: Aliju, Ammara ibn Jasira i Selmana!”⁵⁶⁸

Vjerovanje u *kada* i *kader* znači vjerovati da Allah, dž.š., sve što se desilo, što se dešava i što će se u budućnosti desiti zna i da je On sve to planirao i odredio (*kader*), i da se sve što je planirano potpuno u skladu s Njegovim znanjem i voljom dešava (*kada*).⁵⁶⁹

Polazeći s gledišta da je samo Allah, dž.š., Sveznajući i da On jedini zna skriveno, Kur'an ne priznaje čovjeku potpunu slobodu i neograničenu volju, ali istovremeno odbacuje i slijepi fatalizam.

Apsolutni Gospodar vasione koji je iz ničega sve stvorio i svemu živome život podario sasvim jasno i precizno zna tok svih stvari i događaja,⁵⁷⁰ jer On je Stvoritelj vasione i njome suvereno vlada. Dešava se samo ono što On hoće. Ne postoji ništa na nebesima ni na Zemlji, a da On time ne vlada. Uzvišeni Allah kaže:

⁵⁶⁷ Ibn Abdulber, *El-Istiaab*, I, str. 192.

⁵⁶⁸ Ibnul-Esir, *Usdul-gaba*, I, str. 464.

⁵⁶⁹ Više v.: Mehmed Handžić, *Eseji, rasprave, članci*, Izabrana djela, Ogledalo, Sarajevo, 1999, VI, str. 370.

⁵⁷⁰ Više v.: Osman Nuri Hadžić, *Muhammed, a.s., i Kur'an: kulturna istorija islama*, VIS IVZ-e u SFRJ, Sarajevo, 1968, str. 123.

Allahova je vlast na nebesima i na Zemlji i nad onim što je na njima; On sve može.⁵⁷¹

U Njegovoj vlasti ne može se desiti ništa osim onoga što On hoće, jer Njemu pripada apsolutna vlast i On upravlja nebesima i Zemljom. Ništa se ne može dogoditi, blagostanje, nevolja, strah, sigurnost, bolest, neimaština, izobilje ako On to ne dopusti.

Vjerovanje u sudbinu donosi duševni smiraj i spokoj, jer vjernik osjeća da ga ono što mu se desilo nije moglo mimoići, a što ga je mimoišlo ni u kom slučaju mu se nije moglo desiti.

Allah, dž.š., zabranjuje vjernicima da budu poput onih koji naivno i iluzorno smatraju da se prošlost može promijeniti i da sami mogu na to utjecati. Kaže Uzvišeni:

Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije, prije nego što je damo, zapisana u Knjizi – to je Allahu, uistinu, lahko – da ne biste tugovali za onim što vam je promaklo, a i da se ne biste previše radovali onome što vam On dade. Allah ne voli nikakve razmetljivce, hvalisavce, koji škrtare i od ljudi škrtost traže. A onaj ko neće da udjeljuje – pa, Allah je, uistinu, nezavisan i dostojan hvale.⁵⁷²

Vjera u sudbinu podrazumijeva čvrsto uvjerenje da sve što se dešava na ovom svijetu biva po Božijoj volji, znanju i određenju. Bez obzira kako se čovjek činio moćnim on ne može svojim djelovanjem izaći izvan onoga što je odredio Gospodar svega, Allah, dž.š. Čovjek posjeduje slobodnu, ali ograničenu slobodnu volju (*irada džuz'ijja*), dok je volja

⁵⁷¹ Kur'an, El-Ma'ida, 120.

⁵⁷² Kur'an, El-Hadid, 22–24.

Allaha, dž.š., slobodna, apsolutna i ničim ograničena (*irada kullijja*).

Allah, dž.š., u potpunosti zna prošlost, sadašnjost i budućnost, čak i prije nego su se desile. On po Svojoj volji djeluje, stvara, održava i rastvara. Svemu je dao nafaku, formu, lik i sadržaj, vrijeme nastajanja i trenutak nestajanja.

Budući da sve što je Allah, dž.š., stvorio ima svoj cilj i svrhu, pa i svako živo biće, to znači da se krajnje odgovorno moramo odnositi prema životu, zdravlju, slobodnom vremenu i svemu onome što nam je Allah, dž.š., podario i vrlo ozbiljno promišljati u što spomenute blagodati trošiti.

Vjerovanje u sudbinu ne znači da se čovjek treba prepustiti sudbini, poput "mrtvaca u rukama gassala" ili "lutki u pozorištu", jer "ono što je suđeno svakako će doći", nego znači da trebamo maksimalno uložiti sve svoje potencijale na kreiranje svoje sudbine budući da ne znamo šta nam je dosuđeno.

Ključ uspjeha u našem životu jeste biti u stanju razlučiti ono na što ne možemo utjecati i ne gubiti vrijeme i energiju na promjenu takvih nepromjenjivih kategorija, i ono na što možemo utjecati i u čiju izgradnju, poboljšanje ili mijenjanje treba uložiti sve raspoložive potencijale.

I kada najveće nesreće pogode vjernika, on se oslanja na Allaha, dž.š., i tako ih podnosi s lakoćom. Tada on govori:

*"Dogodit će nam se samo ono što nam Allah odredi, On je Gospodar naš." I neka se vjernici samo u Allaha pouzdaju!*⁵⁷³

---

⁵⁷³ Kur'an, Et-Tevba, 51.

Događa se ono što Allah, dž.š., hoće i to se ne može izmijeniti. Stoga je bitno imati pravilan odnos spram toga. Hrabro i strpljivo podnositi nedaće koje nas snađu i analizirati da li smo se sami svojim ponašanjem doveli u takve teškoće, pa ako jesmo, nastojati popraviti svoje ponašanje, time i svoje stanje, ali ne jadikovati i žaliti zbog teškog stanja. Jadikovanjem i žaljenjem samo govorimo o našoj slabosti i nepostojanju volje, odlučnosti i snage da se uhvatimo u koštac s našim problemima.

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

Visina nagrade je u skladu s jačinom iskušenja, a, doista, kada Allah voli jedan narod, stavi ga na kušnju. Pa ko time bude zadovoljan, njemu pripada Allahovo, dž.š., zadovoljstvo. A ko se srdi, pa njemu pripada Allahova, dž.š., srdžba!⁵⁷⁴

H. Omer, r.a., nekome je rekao: “Ako se strpiš, Allahova odredba će se izvršiti i bit ćeš nagrađen, a ako očajavaš, opet će se Allahova odredba izvršiti, a ti ćeš biti kažnjen!”

Muslimani su kroz povijest u pogledu sudbine činili dvije temeljne greške. Prva greška im je bila kada su svoju nemoć i nemar, a što je samo po sebi grijeh, pripisivali Allahovoj odredbi, *kadau* i *kaderu*. Druga greška je bila kada su mislili da Allahova odredba, *kada* i *kader*, oslobađa čovjeka od odgovornosti pred Allahom, dž.š., ili da paralizira njegovu slobodnu volju.⁵⁷⁵

I dok je vjerovanje u sudbinu u vrijeme Božijeg Poslanika, s.a.v.s., davalo snažnu duhovnu energiju, nepokolebljivost i

⁵⁷⁴ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabuz-zuhd”, br. 2.396; Ibn Madža, *Sunen*, “Ebvabul-fiten”, br. 4.031.

⁵⁷⁵ Više v.: A. Behdžet, *Allah – islamsko poimanje i vjerovanje*, str. 106.

kreativnost na Božijem putu, u kasnijim vremenima vjeronje u sudbinu je dovelo do pasivnosti, lijenosti, uzmicanja pred neprijateljem i izazovima života.

Tajna velikih uspjeha Božijeg Poslanika, s.a.v.s., leži u punom usklađivanju subjektivnog s objektivnim faktorom i uključivanju ljudske u Božiju volju. Tako su postupali i ashabi. Ugledali su se u Božijeg Poslanika, s.a.v.s., i slijedili njegov put. Vjerovali su da svaki čovjek, svaka generacija i svaki narod ima svoju misiju koju mora izvršiti.

*Taj narod je bio i nestao; njega čeka ono što je zaslužio, i vas će čekati ono što ćete zaslužiti, i vi nećete biti pitani za ono što su oni radili.*⁵⁷⁶

Držali su inicijativu razvoja u svojim rukama i bili nosioci progresa i pioniri stalnog kretanja naprijed.⁵⁷⁷

Istina je da Allah upravlja našom voljom. Istina je da je Allah, dž.š., stvorio sposobnost da možemo raditi, a istina je i da On naša djela okružuje okolnostima koje mi nismo stvorili i koje ne možemo kontrolirati. Sve je ovo ispravno, ali je tačno i to da je Allah kod čovjeka stvorio moć kojom on usmjerava svoju sposobnost. Sposobnost djelovanja je Allah stvorio, ali usmjeravanje te sposobnosti jeste ljudsko djelo. To je stjecanje koje je u okvirima ljudskih mogućnosti. Kad tih mogućnosti ne bi bilo, onda ne bi imalo smisla postojanje dženneta, džehennema, poslanika, ahireta, niti polaganja računa za učinjena djela.⁵⁷⁸

---

⁵⁷⁶ Kur'an, El-Bekara, 134.

⁵⁷⁷ Više v.: H. Đozo, *Islam u vremenu*, str. 111.

⁵⁷⁸ Više v.: A. Behdžet, *Allah – islamsko poimanje i vjeronje*, str. 116.

Priznavanje sopstvenih slabosti i pokušaj da se one pravdaju sudbinom podsjećaju na slučaj Adema, a.s., i Iblisa. Obojica su počinili grijeh. Adem, a.s., grijeh je priznao, Allah, dž.š., mu je oprostio i on (p)ostaje jedan od poslanika. Iblis grijeh kojeg je počinio pravda sudbinom, Božijom voljom i do vijeka ostaje proklet.⁵⁷⁹

Shvatanje da naša iskrena, iz dna duše upućena, dova Allahu, dž.š., može utjecati na sudbinu, ne znači da je ona sama po sebi dovoljna i da se ne trebamo truditi i zalagati na putu dobra. Ovo, ustvari, znači da sav naš trud i zalaganje moramo prožeti i okončati dovom.⁵⁸⁰

Sudbina je apsolutno nepromjenjiva. U hadisima se kaže da su “pera sudbine podignuta, a sahide osušene”, ali potpuno iskreno obraćanje Allahu, dž.š., jeste sastavni dio odredbe i jedino ono može pozitivno utjecati na prvotnu odredbu. Neki islamski učenjaci su to pokušali slikovito objasniti pa su rekli da je dova poput štita, a iskušenje poput strijele, pa i ako strijela bude izbačena, ona neće moći naštetiti.⁵⁸¹

Avf ibn Malik kazuje: “Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., presudio između dvojice ljudi, onaj koji je izgubio parnicu reče: ‘Dovoljan nam je Allah i divan li je On zaštitnik.’ Čuvši njegove riječi, Alejhisselam reče: ‘Allah kudi nemoć, ali ti budi pametan i kada te nešto shrva, reci: ‘Dovoljan mi je Allah i divan li je On zaštitnik.’”⁵⁸²

⁵⁷⁹ Više v.: A. Behdžet, *nav. djelo*, str. 120.

⁵⁸⁰ Više v.: H. Dozo, *Islam u vremenu*, str. 111.

⁵⁸¹ Više v.: El-Mubarekfuri, *Tuhfetul-ahvezi bi šerh Džami’it-Tirmizi*, Darul-kutub el-ilmijja, Bejrut, VI, str. 289.

⁵⁸² Hadis bilježi Ebu Davud, *Sunen*, “Kitabul-akdija”, br. 3.627.

Navedeni dio hadisa o tome da samo dobročinstvo produžava život moguće je razumjeti na način da je život koji je ispunjen dobročinstvima kvalitetan, općekoristan i bez obzira na njegovu eventualnu formalnu kratkoću on biva daleko duži i trajniji, biva berićetniji od onih života koji su uzalud protraćeni, bez obzira koliko zbilja trajali.

32 RAZUMIJEVANJE ŽIVOTA I SMRTI

Među najvećim strahovima savremenog čovjeka jeste strah od smrti i svega onoga što na smrt podsjeća, jer mu je imanentna želja za vječnošću i trajnošću. Ljudi su uznemireni i uplašeni i na sami spomen smrti. Većina nas se užasava pričati o smrti, pa čak i misliti o njoj. Mnogi muškarci i žene se plaše bolesti, jer može biti neizlječiva i voditi u smrt. Ljudi se plaše starosti, jer donosi sa sobom jasne znakke da nam se bliži smrt. Otuda tolika nastojanja, istraživanja, enormni kadrovski, tehnološki i finansijski i dr. resursi se ulažu, industrije su pokrenute da proizvode različite preparate koji imaju za cilj da uspore starenje i da se čovjek što duže održi mladim i zdravim. Naravno, islam traži od čovjeka da se brine o svome zdravlju i mladosti, ali istovremeno razvija kod njega svijest o blizini smrti, ona mu je u svakom trenutku “bliža od vratne žile kucavice”⁵⁸³.

يَا مُحَمَّدُ! عِشْ مَا شِئْتَ فَإِنَّكَ مَيِّتٌ، وَأَحِبِّ مَنْ أَحَبَّبْتَ فَإِنَّكَ مَفَارِقُهُ،
وَأَعْمَلْ مَا شِئْتَ فَإِنَّكَ مَجْرِيٌّ بِهِ، ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ! شَرَفُ الْمُؤْمِنِ قِيَامُ
اللَّيْلِ، وَعِزُّهُ اسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ. (الحاكم)

Sehl ibn Sa'd, r.a., prenosi da je Džibril, a.s., došao Vjero-
vjесniku, s.a.v.s., pa mu je rekao: “Muhammede, živi kako
hoćeš – umrijet ćeš, voli koga hoćeš – napustit ćeš ga, radi
što hoćeš – po tome ćeš biti vrednovan”. A onda je rekao:

⁵⁸³ Više v.: Kur'an, Kaf, 16.

“Muhammede, čast vjernika je u noćnom bdijenju, a dostojanstvo u neovisnosti o ljudima!”⁵⁸⁴

Koliko nas istinski razmišlja o stvarnoj svrsi života na ovome svijetu? Koliko puta se pitamo: “Koja je svrha našeg postojanja? Šta radimo ovdje? Zašto smo ovdje?”

Poslušajmo jedan primjer. Neki čovek je putovao, došao je do raskrsnice i nije znao kuda dalje da ide. Upitao je prvog prolaznika: “Kuda vode ovi putevi?” Prolaznik ga je upitao: “A gdje ćeš ti?” Čovjek odgovori: “Bilo gdje.” Prolaznik mu reče: “Onda kreni kojim hoćeš putem, ako ti je svejedno.” Putniku je, zaista, bilo svejedno. Htio je da ode bilo gdje. Nisu mu bili bitni ni putevi ni ono što će ga na njima dočekati. Mnogi od nas žive poput ovog putnika.

Često slijepo slijedimo tuđe načine života, bez razmišljanja o svrsi toga, poput čovjeka koji bez detaljnog analiziranja kupuje ogromnu fabriku tekstila, jer je čuo da se u tom poslu ostvaruje velika zarada. Kada ga upitate: “Imaš li studiju izvodljivosti?” Odgovara da nema. Kada ga pitate: “Jesi li uposlio stručnjake koji će ti voditi posao?” Odgovara da nije. Kada ga pitate: “Koji procenat profita očekuješ? Gde ćeš kupiti sirovine? Kome ćeš prodavati tekstil?” Opet odgovara da ne zna. Šta mislite da li će takav čovjek ostvariti ikakav profit?!

Šta je svrha našeg života? Zašto postojimo? Ko će nam dati najbolji odgovor na ova pitanja? Jedini ispravan i potpun odgovor na pitanje svrhe života može dati samo Stvoritelj života, Uzvišeni Bog:

---

⁵⁸⁴ El-Hakim, *El-Mustedrek ales-sahihajn*, “Kitabur-rikak”, br. 7.921.

*Džine i ljude sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju.*⁵⁸⁵

U ovom ajetu se koristi glagol *ja'budun*, koji potiče od riječi *abd*, a znači podanik, potpuno pokorna osoba. Od riječi *abd* potiče riječ *ibadet*, koja znači potpunu pokornost Bogu. *Ibadet* je činjenje svega što nam je Stvoritelj naredio. Naprimjer, Uzvišeni Bog nam je naredio primjenjivanje pet temelja vjere. Ako ih primjenjujemo, činimo ibadet Uzvišenom Bogu. Ako se lijepo ophodimo prema komšiji, kao što nam je Bog naredio, vršimo ibadet. Ako se klonimo svega što nam je Uzvišeni Bog zabranio, činimo ibadet. Ako se klonimo konzumiranja alkohola, svinjetine, krađe, varanja i laganja, činimo ibadet. Ukratko, ukoliko se pokoravamo Uzvišenom Bogu, činimo ibadet. Sve što činimo u životu, svako moguće djelo, možemo pretvoriti u ibadet, ukoliko ispunimo dva uvjeta: da to radimo samo u ime Allaha, dž.š., i da ga činimo u skladu s praksom Muhammeda, s.a.v.s.

Mnogi pitaju: “Zašto Stvoritelj traži da Ga obožavamo? Treba li Mu to? Zašto da Ga veličamo, ako je On najveći?” Uzvišeni Bog odgovara u Časnome Kur'anu:

*O ljudi, vi ste siromasi, vi trebate Boga, a Bog je nezavisan i hvale dostojan.*⁵⁸⁶

Bog nam ne zapovijeda da Ga obožavamo zbog Njega, već radi naše koristi. Kad kažemo: *Allahu ekber* (Bog je najveći), to Boga ne čini većim. On je uvijek najveći, bez obzira da li Ga mi veličali ili ne.

⁵⁸⁵ Kur'an, Ez-Zarijat, 56.

⁵⁸⁶ Kur'an, Fatir, 15.

Zašto, onda, traži da Ga veličamo? Uzvišeni poznaje našu psihu. Mi ljudi, kad imamo visoko mišljenje o nekome, trudimo se da slijedimo njegove savjete. Ako vaša majka ima srčane probleme i ako joj je potrebna terapija, da li ćete radije poslušati savjet poznatog kardiologa specijaliste, ili običnog laika, koji o medicini ne zna ništa? Naravno da ćete, bez razmišljanja, poslušati kardiologa, jer je on ekspert u svojoj struci.

Bog želi da Ga hvalimo i veličamo, kako bismo postali sigurni u Njegovu mudrost i moć. Kada se uvjerimo u to, spremni smo prihvatiti Njegove savjete. Ukoliko nismo baš u potpunosti sigurni da je On najmudriji i sveznajući, manje su šanse da ćemo slijediti Njegove upute. To što mi hvalimo i veličamo Uzvišenog Boga ne koristi Njemu, već nama.

Zamislite roditelje koji s mukom odgajaju dijete, ulažu u njegov odgoj i obrazovanje i odriču se mnogih dobara zarad njega. Međutim, kada odraste, dijete ih napusti i ne želi da zna za njih. Kakvo mišljenje imate o djeci koja tako postupaju prema roditeljima? Rekli biste da su nehumani, nepravedni i nezahvalni. Šta ćemo, onda, pomisliti o ljudima koji su nezahvalni svome Stvoritelju, Koji je stvorio ne samo nas već i naše roditelje? Zar Mu ne bismo trebali biti zahvalni? Zar da Mu ne budemo pokorni?

Koliko nas je istinski zahvalno Uzvišenom Bogu na bezbrojnim blagodatima kojima nas je počastio? On nam je dao život. Dao nam je da se služimo blagodatima na ovome svijetu. Dao nam je hranu, odjeću i skloništa. Kad bi nestalo vode samo nekoliko dana, pomrli bismo. Da li smo ikada zahvalili Bogu što nam je dao vodu? Ako samo nekoliko

minuta ne bismo udisali vazduh, šta bi se desilo? Da li smo ikada zahvalili Bogu što nam je dao vazduh koji udišemo? Uzvišeni Bog kaže:

*Ako biste Božije blagodati brojali, ne biste ih nabrojali. Čovjek je, uistinu, nepravedan i nezahvalan.⁵⁸⁷
Čovjek je, zaista, Gospodaru svome nezahvalan.⁵⁸⁸*

Bog traži da Ga obožavamo, slavimo i veličamo, ne zato što to Njemu koristi, već zato što mi imamo koristi od toga. To je poput primjera ljekara, koji siromašnim pacijentima daje besplatne savjete. Poslušali vi te njegove savjete ili ne, ljekaru to neće umanjiti reputaciju, niti će mu povećati ugled. Jedinu korist možete vidjeti vi, ukoliko ga poslušate. Naravno, ljekar će se obradovati ako ga poslušate. Uzvišeni Bog je *Eš-Šafi*, Onaj Koji daje lijek. On voli kada Njegovi podanici prihvate upute koje im je dao, ne zbog Svoje koristi, već zbog koristi Njegovih podanika. Čak i kada nešto zgriješite, kada počinite bilo kakav grijeh pa se iskreno pokajete, Uzvišeni Bog će vam oprostiti. Štaviše, ako živite u nemaru, ne slijedite Njegova uputstva i činite grijeha pa se iskreno pokajete Bog se obraduje vašem pokajanju i oprašta vam. Uzvišeni Bog kaže:

Bog neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijehove od toga kome On hoće.⁵⁸⁹

Neki govore: "Razumijemo da je Bog stvorio ljude da bi Ga obožavali, ali zašto baš ljude? Zašto baš mi moramo to

⁵⁸⁷ Kur'an, Ibrahim, 34.

⁵⁸⁸ Kur'an, El-Adijat, 6.

⁵⁸⁹ Kur'an, En-Nisa', 48.

činiti? Po čemu smo mi to posebni?” Ljudi su jedinstvena i najbolja Božija stvorenja. Ljudi i džinni su jedina bića koja posjeduju slobodnu volju. Nijedno drugo stvorenje nema slobodnu volju, tj. ne može nikakvu odluku samostalno da donese. Potpuno su pokorni Bogu, bez ikakve prilike da pogriješe. Ljudi, s druge strane, mogu birati da li će biti pokorni ili nepokorni. Uzvišeni Bog kaže:

*Mi čovjeka stvaramo u skladu najljepšem.*⁵⁹⁰

Mi ljudi smo najskladnija Božija stvorenja. Imamo slobodu izbora. Možemo samostalno izabrati hoćemo li biti pokorni ili nezahvalni Bogu. Ako, kao takvi, izaberemo da budemo pokorni Bogu, možemo postati bolji od meleka. Jer, meleci nemaju slobodnu volju, potpuno su pokorni Bogu, bez prava na odabir. Zbog toga, ako odaberemo pokornost, iako imamo priliku da odaberemo nepokornost, postajemo bolji od meleka. S druge strane, onaj ko se okrene nepokornosti, a imao je priliku da bude pokoran, može postati gori i od samog šejtana. Izbor je naš.

Uzvišeni Bog kaže da je ovaj život ispit:

*Onaj Koji je dao smrt i život da bi iskušao koji od vas će bolje postupati.*⁵⁹¹

Kroz život na ovome svijetu pokazujemo kakve smo ličnosti i u skladu s tim očekuje nas na budućem svijetu nagrada ili kazna, koje neće nikada prestati.

Svako živo biće će smrt okusiti! I samo na Sudnjem danu dobit ćete u potpunosti plate vaše, i ko bude od vatre udaljen

---

⁵⁹⁰ Kur'an, Et-Tin, 4.

⁵⁹¹ Kur'an, El-Mulk, 2.

*i u džennet uveden – taj je postigao šta je želio; a život na ovome svijetu je samo varljivo naslađivanje.*⁵⁹²

Sadašnja generacija je došla nakon smrti naših prethodnika. Prije samo stotinu godina ova generacija nije uopće postojala. Smrt je došla po one koji su bili prije nas i nije nikog od njih ostavila, a nakon stotinu godina svi ćemo napustiti ovaj svijet i niko neće moći pobjeći od smrti. To je Božiji zakon koji se provodi nad svima!

*Reci: "Smrt od koje bježite zaista će vas stići. Zatim ćete Onome Koji poznaje nevidljivi i vidljivi svijet vraćeni biti i On će vas o onome što ste radili obavijestiti."*⁵⁹³

A kada dođe neizbježni čas, smrt neće nikome zakasniti. Uzvišeni je kazao:

*Ikad rok njihov dođe, ni za tren jedan ne mogu da ga odgode ni ubrzaju.*⁵⁹⁴

Svi mi koji smo čuli za džennetske blagodati ne bismo čekali ni časa željeli bismo odmah da ih kušamo i uživamo u njima, ali kada bi nas neko upitao da li želimo umrijeti, teško da bi iko rekao da želi. Želimo ući u džennet, a ne želimo umrijeti?!

Suština ljudskog života je putovanje prema Allahu. Poslije ovog kratkog putovanja, bez obzira koliko trajalo, neki se razrahate u džennetu, a drugi izgube u džehennemu. Mnogi od nas su toliko zaokupljeni dunjalukom da misle da je ovo pravi život. Zaboravljaju da je ovaj život samo prolazna

⁵⁹² Kur'an, Alu Imran, 185.

⁵⁹³ Kur'an, El-Džumu'a, 8.

⁵⁹⁴ Kur'an, En-Nahl, 61.

stanica i da se njime osigurava vječno uživanje ili zaslužuje konstantna patnja. Ljepote i užici ovoga dunjaluka nas često zaslijepe pa ne vidimo realnost onakvu kakva ona zbilja jeste.⁵⁹⁵

Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom je rekao da je najpametnija osoba ona koja se uvijek sjeća smrti. Drugim riječima, najpametnija osoba je ona koja ima viziju daleke budućnosti. Razmišljajući o svojoj viziji i svrsi života odlučno će koračati naprijed. Vizija muslimana nije ograničena na život na ovom svijetu, nego je mnogo više od toga. Njegova vizija prelazi granice života na ovom svijetu. Vizija muslimana je da se vrati i sretne s Allahom, dž.š. Za njega, trenuci smrti su, uprkos općeprisutnoj suprotnoj percepciji, divni trenuci, jer se poslije toga sreće s onim koga najviše voli, sa svojim Stvoriteljem i Gospodarom.⁵⁹⁶

*Mi ćemo vas dovesti u iskušenje malo sa strahom i gladovanjem, i time što ćete gubiti imanja i živote i prinose. A ti obraduj izdržljive.*⁵⁹⁷

Ljudi koji se smatraju ateistima kažu da je smrt kraj svega, da prestankom osnovnih životnih funkcija čovjek umire i da se postepeno raspada i nestaje. Tada sve ono što je činilo tu ličnost nestaje i iščezava: njegovi ciljevi, nade, želje, čežnje i planovi. Tim činom on odlazi i napušta sve one s kojima je dijelio ovaj život.

---

⁵⁹⁵ <https://www.pozivistine.com/sta-je-smisao-ovog-zivota-zasto-postojim/> (23. 10. 2020).

⁵⁹⁶ <https://www.n-um.com/smrt-je-predivna-stvar-ee/> (23. 10. 2020).

⁵⁹⁷ Kur'an, El-Bekara, 155.

Ovako shvaćena smrt jeste mračna, strašna i tragična i ništa na ovome svijetu ne može biti strašnije od nje, nikakva bol, nesreća, tuga i tragedija ne mogu biti veći od smrti, jer ona, ovako shvaćena, predstavlja vrhunac svega negativnog što se može čovjeku desiti.

Međutim, istina je da je smrt samo prelaz iz prolaznog, vremenski ograničenog života na ovom svijetu u vječni život na ahiretu. Zbog toga Božiji Poslanik, s.a.v.s., kako prenosi Ebu Hurejra, r.a., kaže:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الدُّنْيَا سِجْنُ
المُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ.

“Ovaj svijet je tamnica za vjernika, a džennet za poricatelja!”⁵⁹⁸

Smrt je, ustvari, novo rađanje i oslobađanje od svih ograničenja ovoga svijeta. Nikada više vjernik i vjernica neće osjetiti brigu, tugu, tjeskobu, napor poslije tog trenutka!

Prema ovom razumijevanju i vjerovanju, smrt nije uništenje, već je neophodan stadij napretka i razvoja čovjeka. Slično djetetu u majčinoj utrobi koje nakon dostizanja određene faze svog razvoja ne može više ostati u zatvorenoj i tamnoj majčinoj utrobi i hraniti se iz majčine krvi, već mora izaći i nastaviti svoj razvoj u daleko većem svijetu. Slično tome, nakon određenog perioda života na ovome svijetu, čovjek treba slobodu od svih ograničenja i on ulazi u drugi, vječni život, koji je primjeren njegovoj duši koja žudi za vječnošću.⁵⁹⁹

⁵⁹⁸ Muslim, *Sahih*, “Kitabuz-zuhd ver-rekaik”, br. 2.956.

⁵⁹⁹ <https://www.al-islam.org/articles/death-beautiful-gift-believer> (17. 9. 2021).

Prema tome, žaliti za nekim ko je umro je besmisleno. Često izgubimo osobu koju smo jako voljeli, bez koje mislimo da nema smisla više živjeti, ali vjernik i vjernica vjeruju da smrt nije konačni rastanak i nestanak te osobe, nego da je ona smrću samo završila svoje kušnje na ovome svijetu. Vjernik zna da će Allah okupiti sve one koji su Mu bili pokorni i nagraditi ih džennetom. Zbog toga vjernici, ustvari, ne žale, već se raduju smrti.

Vjernici znaju da je smisao života na ovome svijetu što bolje se pripremiti za vječni život. I bez obzira na životne okolnosti u kojima se nađemo to nikada ne smijemo smetnuti s uma. Posebno se ne smijemo izgubiti u zavaravajućim i privlačnim ljepotama ovoga svijeta i zaboraviti na ono što slijedi u budućem životu. Umjesto toga, čak i da smo najimućniji i najmoćniji ljudi na ovome svijetu, trebali bismo živjeti jednostavnim životom poput našeg voljenog poslanika Muhammeda, s.a.v.s., i sačuvati sva svoja uživanja za ahiret.

Vjernik i vjernica, kako to poručuje Muhammed, s.a.v.s., duboko su svjesni relativnosti ovoga svijeta i da ništa ne zaslužuje potpunu pažnju i posvećenost osim Allaha, dž.š. Možemo se odati užicima ovoga svijeta, ali moramo biti svjesni da će im doći kraj! Možemo voljeti koga hoćemo, ali ćemo se s njim, osim s Allahom, jer "smo Njegovi i Njemu se vraćamo", kad-tad rastati. Možemo raditi šta hoćemo, ali za svaki postupak, bio dobar ili loš, ćemo odgovarati!

Zato treba odgovorno živjeti svaki trenutak svoga života, uvijek svjesni šta nam je važno i donosi vječnu korist, a šta nebitno, jer je kratkotrajno i prolazi!

Postat ćemo pravi vjernici kada osjetimo da nam je najveća čast u noćnom ibadetu, kada se svi drugi prepuštaju spavanju ili, ne daj Bože, zabranjenim užicima, mi se posvećujemo našem Gospodaru.

Sačuvat ćemo dostojanstvo ako insistiramo na tome da smo ovisni samo o našem Gospodaru, a da ne tražimo i ne očekujemo pomoć od ljudi!

*Tako Mi vremena – čovjek, zaista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.*⁶⁰⁰

---

⁶⁰⁰ Kur'an, El-Asr, 1–3.

33 RAZUMIJEVANJE SREĆE I USPJEHA

Različiti su ciljevi koje ljudi sebi postavljaju u životu i čijem ostvarenju teže. Neki žele postati bolji od drugih u izvršenju životnih obaveza, drugima je bitno da onim što su postigli sami budu zadovoljni, jer su ostvarili sebi postavljene zadatke, za treće je važno da budu omiljeni u društvu i da drugi budu oduševljeni njihovim karakterom i djelovanjem, da ga odobravaju i podržavaju. Nekima je posebno važno da budu socijalno prihvaćeni (postanu dijelom zajednice, odnosno da izbjegnu osjećaj izoliranosti i odbačenosti), ili socijalno odgovorni (da organiziraju zajedničko djelovanje i da preuzimaju ulogu vođe i sl.) i socijalno brižni (da žele biti na raspolaganju i pomoći drugima). Sve su ovo, u većoj ili manjoj mjeri, opravdani ciljevi, ako su prožeti nastojanjem da se ostvari krajnji cilj, a to je postizanje Allahovog, dž.š., zadovoljstva.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., kako prenosi Sa'd ibn Ebi Vekkas, kaže:

أربعٌ من السعادة: المرأةُ الصالحةُ، والمسكنُ الواسعُ، والجارُ الصالحُ،
والمركبُ الهنيءُ. أربعٌ من الشقاء: الجارُ السوءُ، والمرأةُ السوءُ، والمركبُ
السوءُ، والمسكنُ الضيقُ. (ابن حبان)

“Četvero čini muškarca sretnim: hairli supruga, prostran dom, dobar komšija i ugodno prevozno sredstvo, a četvero ga čini nesretnim: loš komšija, loša supruga, loše prevozno sredstvo i tijesan stan.”⁶⁰¹

⁶⁰¹ Ibn Hibban, *Sahih*, “Kitabun-nikah”, br. 4.032.

Biti uspješan i ostvariti životni cilj, a ne biti osrednji ili marginalan i živjeti besciljno i zalud, sasvim je opravdano nastojanje svakog ljudskog bića, a posebno mlade osobe pred kojom se pruža neizvjestan životni put.

Ostvarivanje uspjeha u životu

Na pitanja u čemu se sastoji uspjeh, kako ga ostvariti i koji nas put vodi ka uspjehu nije nimalo jednostavno i lahko odgovoriti. Ipak, sasvim je jasno da stvarnog i trajnog uspjeha nema bez vjerovanja, zalaganja i djelovanja.

Vjera je temelj uspjeha u svim njenim dimenzijama, prvenstveno vjera u Allaha, dž.š., Svemogućeg i Dobrog, koji Sebi pokorne podržava i štiti, što povećava samopouzdanje i vjerovanje u sebe i uvjerenje da je naš cilj moguć. Ukoliko snažno vjerujemo u sebe, u ono što radimo i u ono što želimo uraditi, nema te poteškoće koja će biti tako velika da se ne može prevazići. Što više vjerujemo u sebe i svoj poziv, to smo otporniji na poteškoće i izazove. Izdržljivost i istrajnost na tom putu ovisi o vjeri. Oni koji su uspjeli u životu ističu da bez vjere nema uspjeha.

Istina koja se uvijek iznova otkriva u prirodi, društvu i svemiru jeste da je borba, zalaganje, trud i napor zakonitost ovosvjetskog života, da se trudom i kroz borbu postiže stvarni i trajni uspjeh, rađa i održava život, kako pojedinca, tako i zajednice.

U zavisnosti od našeg stava prema borbi ona može predstavljati teško iskušenje ili veličanstveno iskustvo. U svakom slučaju, bez nje, uspjeh je nemoguć i nezamisliv. Ništa

se vrijedno u životu bez borbe ne postiže. Kada bi bilo lahko, svi bismo bili uspješni!

Kako bi uspjeh bio ostvaren trud utemeljen na čvrstoj vjeri u Allaha, dž.š., i na svoje sposobnosti, treba biti pretočen u osmišljeno, kontinuirano i disciplinirano djelovanje. Iluzorno je i besmisleno na ovom svijetu za koji se kaže da je "žitnica (*mezre'a*) budućega svijeta (*ahireta*)", tj. prostor i vrijeme za puni angažman i trud, nadati se uspjehu, dobru i sreći, a ništa ne činiti na tom planu.

Mnogi ističu da pojedinci i narodi u kojima je živ i aktivan pojam obaveze i istrajnog djelovanja mogu živjeti, napredovati i doći do veličine i savršenosti. Onima koji perfektno djeluju, Allah, dž.š., obećava nagradu koja će se protezati na oba svijeta:

*Oni koji su perfektni u svom djelovanju imat će još na ovome svijetu lijepu nagradu, a onaj svijet je, sigurno, još bolji.*⁶⁰²

Jedan od ključnih faktora za postizanje uspjeha jeste samokritičnost i samopropitivanje. Objektivno sagledavati svoje greške, propuste i ne optuživati druge za ono što smo sami skrivili. Prebacivanje krivice za neuspjeh na druge onemogućava nas da jasno vidimo uzroke neuspjeha koji leže u nama. Optuživanje drugih zaustavlja nas u razvoju, jer ne vidimo svoje nedostatke i ne ulažemo napor da ih ispravimo, zbog čega počinjemo nazadovati i udaljavati se od mogućnosti ostvarenja uspjeha.

---

⁶⁰² Kur'an, En-Nahl, 30.

Uspjeh u savremenim medijima

Mediji koji su pod snažnim utjecajem materijalizma, konzum(er)izma i nastojanja da se što više ostvari i potroši i da se od svega napravi roba, jer samo roba donosi profit te ostvarivanje rezultata sad i odmah, stvaraju nam svijet utopije i iluzije, svijet lažnih vrijednosti, koji je izvan ovosvjetskih zakona i uzročno-posljedičnih veza.

Tako i od nas vrlo često pokušavaju napraviti robu, tipizirati naše potrebe, želje i ciljeve. A da bi to mogli, potrebno je da nam prodaju lažne predstave o tome šta je uspjeh i kako se do njega dolazi, a koje se uklapaju u tržišnu orijentaciju života. Tržištu su potrebne uprosječene i tipizirane individue koje će željeti ono što tržište nudi.

Skoro svaki proizvod ili usluga prodaje se uz obećanje da će rutinu i dosadu življenja svakodnevice transformirati u zabavu, tako novi deterdžent čini pranje posuđa zabavom, a posljednji modeli auta vožnju po zakrčenim i oštećenim cestama pretvaraju u užitak.

Također se u različitim televizijskim sadržajima, posebno serijama, može vidjeti da su glavni akteri veoma imućni, a uopće ne privređuju, da obrazovanje nije presudno za ostvarenje uspjeha u životu, da su naučnici izvan društvenih tokova, da se uspjeh planetarno popularnih pojedinaca temelji na kamerama koje bilježe svaki trenutak njihove intime, da su superheroji osobe koje su to postale nadljudskim moćima ili slučajem, a ne osobnim učenjem, naporom i zalaganjem.

Vrlo često se prikazuje ostvarenje snova vrlo brzo, “preko noći”. Da bi se nešto dobro prodalo, nude se dramatični

rezultati za kratko vrijeme. Dobra i poželjna roba je nešto što će promijeniti preko noći vaš život, samo je trebate kupiti.

Međutim, ništa što je stvarno vrijedno ne postiže se brzo i lahko i to je životni zakon. Ne dopustimo da budemo zavarani! Za sve što je vrijedno u životu potreban je napor i vrijeme, i zbog toga se treba naoružati strpljenjem i entuzijazmom. Među lošim posljedicama očekivanja da se veliki ciljevi mogu ostvariti brzo i bez velikog napora jeste da potcjenjujemo male uspjehe, da se ne znamo radovati malim pobjedama, da brzo gubimo strpljenje i lahko odustajemo od ostvarenja ciljeva.

Mediji nas zavaravaju da je moguće da se velika ostvarenja postignu "sama od sebe", sudbinski. Međutim, bez akcije nema reakcije, bez djela nema rezultata. Život nagrađuje djela, a ne beživotne ideje i želje. Svaka razumna osoba želi sebi dobro, ali svi ne rade na tome da dobro ostvare. Iskazivanje dobrih namjera i iskrenih želja bez djelovanja, jeste uzaludno i veliko samozavaravanje.

Vrlo često kroz različite medijske sadržaje iskazuje se potreba da dobijemo nešto ili čak mnogo za ništa. Nešto za ništa dobijamo jedino u ranom djetinjstvu, kao bebe, kada smo nemoćni i potpuno ovisni o pomoći drugih. Životni zakon je da se bez truda ništa ne dobiva, a oni kojima to uspijeva zloupotrebljavaju svoj položaj i autoritet.

Ipak, budimo svjesni da niko ne traži, niti može tražiti, da se mediji ignoriraju i odbace, nego da budemo pronicljiviji i da uspijemo, bez obzira na snažnu propagandu pseudo-vrijednosti, otkrivati stvarne, univerzalne vrijednosti koje ćemo u svom životu uvažavati i afirmirati.

Konstruktivno učestvovanje mladih u postojećim društvenim procesima

Mladi primjećuju da su u Bosni i Hercegovini još uvijek jaki dezintegrirajući faktori, da vlada politička nesigurnost, da ne postoji konsenzus o uređenju države i da se stalno bavimo posljedicama, a nikako uzrocima teškog stanja u kojem se nalazimo. Vidimo da pravosuđe ne uspijeva osigurati pravdu u društvu, jer je u velikoj mjeri politički kontrolirano, da je vrlo teška ekonomska situacija, da sve više rastu socijalne razlike, da je veliki broj nezaposlenih, ali i onih koji prekomjerno rade, a njihov posao nije primjereno plaćen i da su mnogi na rubu egzistencije.

U svim segmentima društva rašireni su mito i korupcija, kriminalitet je u porastu, prisutna je nejednakost obrazovnih šansi, sve je manje sklopljenih brakova, a sve više razvoda, u društvu je vidljiva devalvacija stvarnih vrijednosti i sve se komercijalno zloupotrebljava. Uglavnom je bitna forma, a ne suština, uvažava se diploma (bez obzira kako je stečena), a ne znanje i vještina, a i diploma je manje vrijedna u odnosu na rodbinske, tazbinske i stranačke veze.

Zbog svega navedenog, mladi su u ovim vremenima agresivni, deprimirani, nesigurni, povučeni u sebe, neambiciozni, bezvoljni, letargični, pasivni, sebični i bježe iz realnog u virtualni svijet, svijet igre i interneta, kojeg jedino mogu uređivati kako oni hoće.

I dok starije osobe, duhom i tijelom, negodujući prihvataju stanje kakvo jeste i mire se s njim, mladi su se uvijek, svjesni svojih potencijala i željni da ih iskažu, hrabro hvatali

u koštac s izazovima na koje su nailazili i rješavali probleme koji su ih zaokupljali.

Mladi i u ovom vremenu treba da se snažnije uključe u političke i društvene procese, jer predstavljaju neophodan resurs za razvoj društva i novu snagu za pozitivne promjene. Mladi trebaju biti društveno angažirani bez obzira što se vrlo teško primjećuju rezultati pozitivnoga djelovanja, jer Allahovo, dž.š., obećanje je istinito:

*...onaj ko bude uradio koliko trun dobra – vidjet će ga...*⁶⁰³

Muhammed, s.a.v.s., svojim je riječima i djelima na najbolji način pokazao značaj društvenog angažmana, pa ga traži od svojih sljedbenika:

المُؤْمِنُ الَّذِي يُخَالِطُ النَّاسَ وَ يَصْبِرُ عَلَىٰ آذَانِهِمْ ، أَعْظَمُ أَجْرًا مِنَ الْمُؤْمِنِ
الَّذِي لَا يُخَالِطُ النَّاسَ وَ لَا يَصْبِرُ عَلَىٰ آذَانِهِمْ.

“Vjernik koji se uključuje u društvene tokove i strpi se na uvredama kojima bude izložen, imat će veću nagradu od onoga koji se ne miješa s ljudima i ne trpi njihove uvrede.”⁶⁰⁴

Ono što je posebno važno naglasiti jeste da ako se želi da to budu stvarne i korjenite promjene u svim sferama ljudskog djelovanja koje će donijeti dobro svim građanima Bosne i Hercegovine, onda te promjene moraju nositi cjelovite ličnosti, duhovno i moralno snažne, tjelesno i mentalno zdrave, s profesionalnom izobrazom i snažnim radnim navikama te izraženim senzibilitetom za lijepo i konstantnim nastojanjem ka perfektnosti.

⁶⁰³ Kur'an, Ez-Zilzal, 7.

⁶⁰⁴ Ibn Madža, *Sunen*, "Kitabul-fiten", br. 4.032.

Mlade krasi entuzijazam,
kreativnost i volja za uspjehom

Za mnoge je danas karakteristično da ne posjeduju volju i želju da uče, da usvajaju znanja od drugih, izraženo je nepovjerenje prema autoritetima. Neke osobe vjeruju da sve znaju i da nema razloga da slušaju mišljenje drugih. Takvi ljudi malo uče i zato ne napreduju. Jedan od najbitnijih elemenata uspjeha je sposobnost osobe da konstruktivno sluša onoga koji mu želi i može pomoći i da se otvori za znanja koja mu ta osoba može pružiti.

Ono što razlikuje nas, jedne od drugih, je naše nastojanje prema perfektnosti (*ihsanu*), odnosno prema tome da bude mo što bolje ljudsko biće koje se pozitivno ostvaruje na pojedinačnom, porodičnom, poslovnom i društvenom planu.

Mlade osobe su pune energije, one pokreću promjene, donose odluke, ne boje se izazova, kreativne su i inovativne. One su svjesne da ništa značajno u životu neće postići sjedeći i žaleći se na probleme koje imaju, jer ih to još više baca u bezdan beznađa, straha i nesigurnosti. Oni čuju riječi Allaha, dž.š., i ponašaju se u skladu s njima:

*I reci: "Trudite se! Allah će trud vaš vidjeti, a i Poslanik Njegov i vjernici, i vi ćete biti vraćeni Onome koji zna nevidljivi i vidljivi svijet, pa će vas o onome što ste radili obavijestiti."*⁶⁰⁵

Trebamo se prisjetiti da je samo Allah, dž.š., Taj koji nema potrebe da se usavršava, jer nema nikakvog nedostatka i daleko je od svake manjkavosti. Usavršavanje je osobina čovjeka.

---

⁶⁰⁵ Kur'an, Et-Tevba, 105.

Kada ljudski umovi ne unose inovacije, njihova djela postaju beživotna, a sposobnost percepcije i shvatanja opada. Božiji Poslanik, s.a.v.s., konstantno je bio aktivan i angažiran, a kada bi se odmarao, činio je to racionalno i odmjerenom.

U više hadisa Muhammed, s.a.v.s., ističe šta je to što na ovome svijetu čini muškarca sretnim, pa prije svega drugog naglašava da je to:

- *hairli supruqa*, koja ima razumijevanja za svog supruga, pomaže mu, podsjeća ga na ono što je važno, predana je zajedno s njim odgoju djece, čuva svoj moral i drži do univerzalnih vrijednosti i nastoji da ga ničim ne povrijedi i ne uznemiri;
- *prostran dom*, dovoljno širok da se u njemu svaki član porodice komotno osjeća, gdje nema sukoba ni animoziteta između djece, djece i roditelja, niti među supružnicima. Dom unutar kojeg se odgaja porodica u pokornosti Bogu, poslušnosti i poštovanju prema starijima, posebno roditeljima, ljubavi i pažnji prema mladima, posebno djeci, i drugim pozitivnim osobinama, a u okviru kojeg će se pravovremeno prepoznavati negativni utjecaji i najprimjerenijim metodama se otklanjati;
- čovjeka sretnim čini njegov *dobar komšija* koji je uvijek na raspolaganju da mu pomogne i pomaže mu, koji nastoji da ga ničim ne uznemiri pa ni mirisom hrane koju sprema, a kamoli da mu uskraćuje njegova prava;
- *ugodno prevozno sredstvo*, koje je ispravno, snažno, komotno i ekonomično, pruža mu sigurnost i omogućava mu da na vrijeme stigne na odredište.

Sve navedeno stvara pretpostavke za istinski doživljaj sreće na ovome svijetu, koja se može živjeti ako u svemu navedenom uživamo racionalno i uravnoteženo, zahvalni Allahu, dž.š., na tim blagodatima i u potpunosti pokornosti Njemu, našem Gospodaru. Kada nam je najveće ushićenje i radost učiniti Mu sedždu, a reći “ne” svakoj slabosti, zlu i grijehu, bez obzira ko nas na njega navodio, da li nosilac vlasti ili naš sopstveni ego!

Pod srećom, naravno, ne mislimo samo na lijepo raspoloženje i prolazne emocije blagostanja. Istinsku sreću nalazimo u duši ispunjenoj ljubavlju, radošću i mirom, koja sve potencijale svoga bića nastoji koristiti u pokornosti svome Gospodaru.

*Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da poživi lijep život i, doista, ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili.*⁶⁰⁶

Sreća je u svjesnom i istrajnom slijedenju Muhammeda, s.a.v.s. Nastojati živjeti uzornim životom posljednjeg Božijeg poslanika je sreća koju tražiš kada razmišljaš o svom životu, ali sreća na sasvim drugačiji način. Sreća u kojoj se prvo oslobađaš svih beznačajnih stvari koje te opterećuju, svih briga koje ne rješavaju problem, svih odnosa u kojima razmišljaš samo o tome kako ćeš nešto dobiti, ali ne i dati i onda ostati s Uzvišenim na izvoru života i ispuniti se svim onim što ti nedostaje.

Sunnet je sreća koju učiš iz iskustva kada po ko zna koji put padneš ili kada se po stoti put u ljude razočaraš i

⁶⁰⁶ Kur'an, En-Nahl, 97.

pomisliš da od svega odustaneš pa se sjetiš istrajnosti Muhammeda, s.a.v.s., i onda se ponovno digneš i još odlučnije kreneš u život. Muhammed, s.a.v.s., te uči kako se strpiti i u najtežim iskušenjima, pa i kada ti dijete umre i najbliži napuste, i kako dostojanstveno, podignute glave ići kroz život! Kako s osmijehom na licu prolaziti kroz najteža iskušenja, svjesni da je to sve škola koja nas uči nepokolebljivosti i postojanosti.

Sunnet nije očaranost za jedan dan, nakon kojeg slijedi razočaranost. On je trajna životna sreća, koja ispunjava čovjeka do kraja, ali podrazumijeva trud, zalaganje i žrtvovanje. Sunnet je jedini put koji vodi naprijed, a to shvatiš kada vidiš druge privlačne životne puteve, koji su, u suštini, začarani krugovi koji nikuda ne vode.

Zato u svakom trenutku trebamo nastojati biti, ne dobri, nego bolji, i što je posebno važno, ne bolji u odnosu na druge, jer uvijek možemo naći one koji su slabiji od nas, nego biti bolji, uvijek iznova, u odnosu na same sebe, uvijek nadilaziti i nadmašivati sebe. To je način našeg permanentnog napredovanja i uspjeha!

34 RAZUMIJEVANJE NAFAKE

Jedna od najznačajnijih zadaća koju čovjek pokušava izvršiti u životu na ovome svijetu jeste osigurati optimalne uvjete života za sebe i svoju porodicu. Vrlo često je to osnovni kriterij na osnovu kojeg prosuđujemo ličnost čovjeka, da li je uspješan, odgovoran, savjestan, istrajan, odlučan, nesebičan ili nije. Interesantno je primijetiti da srećemo ljude koji se mnogo muče, trude, ali njihovi rezultati su skromni i nisu u skladu s njihovim trudom i zalaganjem, i vidimo druge koji žive i rade bez stresa, pritiska, nervoze, a rezultati njihovog rada su daleko veći i značajniji. Kako bismo odgovorili na pitanje zašto se ovo dešava i kako je to moguće, važno je da na pravilan način razumijemo pitanje *nafake*.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

يَدُ اللَّهِ مَلَأَى لَا تَغِيضُهَا نَفَقَةٌ، سَحَاءُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ؟ فَإِنَّهُ لَمْ يَغِيضْ مَا فِي يَدِهِ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَبِيَدِهِ الْمِيزَانُ، يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ. (البخاري)

“Allahova ruka je puna. Nafaka koju danonoćno obilno udjeljuje ništa ne umanjuje od toga. Zar ne vidite šta je sve dao od dana kada je stvorio nebesa i Zemlju? I to nije ništa umanjilo ono što je u Njegovoj ruci. Njegov *Tron* (*Arš*) nalazi se iznad vode. U drugoj ruci mu je vaga, spušta se i podiže.”⁶⁰⁷

⁶⁰⁷ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabut-tevhid”, br. 7.411.

Za nafaku se obično kaže da je to blagodat koja je suđena i određena od Allaha, dž.š., čovjeku, pojedincu (ili životinji) da je pojede, popije ili na drugi način se njome okoristi ili je posjeduje.

Ali Božije blagodati nisu samo ono što se može jesti, popiti, udahnuti, obući, mjesto stanovanja, prevozno sredstvo, nego i duhovne i apstraktne vrijednosti, kao što su: vjetrovanje, obrazovanje, spoznaja, vrijeme, osjećaji sigurnosti, zadovoljstva, smirenosti i sl.

Među Božije blagodati spada i životni saputnik – supružnik i izvor njegove radosti – djeca i unuci. Nimetom se zovu sve ljepote koje čovjek dobija od prvog daha nakon rođenja, prvoga zalogaja kojeg stavlja u usta kada nauči kako da sam jede, prvi korak koji načini nakon što nauči hodati, pa do prve riječi koju izgovori. Nimet je spoznaja koja čovjeka vodi ka istini. Nimet je ljubav koja međusobno veže ljude.⁶⁰⁸ Nimet je namaz, koji približava roba njegovom Gospodaru. I zdravlje i slobodno vrijeme su nimeti, ali ih mnogi vrlo malo cijene.⁶⁰⁹ Nimet je osjećaj smirenosti i samopouzdanja vjernika u teškoj situaciji, kao što je to i vojska meleka koji ga podržavaju.⁶¹⁰ Najveća blagodat koju čovjek može steći je spoznaja istine, okretanje k Istinitom, blagodat upute i Allahovog zadovoljstva. Ukratko, nimet je svaka vrsta materijalne i duhovne blagodati i pomoći koju Gospodar upućuje Svome podaniku.⁶¹¹

---

⁶⁰⁸ Kur'an, Alu Imran, 103.

⁶⁰⁹ El-Buhari, *Sahih*, "Kitabur-rikak", br. 6.412.

⁶¹⁰ Kur'an, Et-Tevba, 26; El-Feth, 26; El-Ahzab, 9.

⁶¹¹ Kur'an, El-Hudžurat, 7, 8.

U širem smislu nafaka je sve ono što je čovjeku suđeno, bez obzira čak bilo loše ili dobro, zbog čega se kaže da svaki dan ima svoju nafaku, a za osobu koja okonča svoj život na ovome svijetu spomene se da mu je nestalo nafake. Nafaka je u najširem smislu Božiji dar, sreća i kvalitetan način života, jer bez nafake nema života. Nafaka je tajna života, “ono bez čega ne možeš živjeti”, zato nafaku nemaju samo ljudi nego je imaju sva živa bića.⁶¹²

Naglašava se da je nafaka čovjeku određena zbog čega nas ovo uvjerenje treba relaksirati na način da trebamo ulagati maksimalne napore da steknemo materijalna dobra koja su nam neophodna kako bismo zadovoljili potrebe nas i naše porodice, da se u tom zalaganju smijemo koristiti samo dopuštenim sredstvima, nikada onim što je zabranjeno (obmanom, varkom, mitom, korupcijom, pronevjerom, otuđenjem... itd.), ali ne smijemo sebi dopustiti da sagorijevamo i sebe uništavamo depresijom, stresom i prekomjernom brigom kako bismo osigurali potrebna sredstva, jer, bez obzira koliko se trudili i koliko se iscrpljivali u traženju nafake, ako nam ona nije suđena – nećemo do nje moći ni doći!

Ovo uvjerenje da nam je nafaka suđena nas oduševljava. Zamislite samo da ovdje, u Bosni i Hercegovini, pojedete bananu ili sl. voćku koja je uvezena. Koliko je samo osoba učestvovalo u tome da bi vam ta voćka bila na raspolaganju, koliko je vremena prošlo da bi ona sazrela, koja su sve prevozna sredstva korištena da bi ona došla do vas. Ona je i prije nego je njeno stablo zasađeno bila određena za vas.

---

⁶¹² Više v.: <http://www2.filg.uj.edu.pl/~wwwip/postjugo/files/267/nafaka.pdf> (25. 9. 2021).

U našoj tradiciji se naglašava da “niko ne može uzeti ničiju nafaku” čime se sugerira da ne treba ni pokušavati uzeti ono na što nemamo pravo, jer to nije naša nafaka! Također da bismo bolje cijenili Božije blagodati koje uživamo uvijek trebamo posmatrati one osobe koje su u materijalnim vrijednostima i dobrima ispod nas i siromašniji, a ne gledati u one koji su imućniji i imaju više tih materijalnih dobara.⁶¹³

Vjernik, koji je uvjeren da jedino Allah, dž.š., daje i raspoređuje opskrbu, neće biti ljubomoran na blagodati koje su date drugom i neće zbog toga biti nesretan. On je svjestan da jedino što treba uraditi kako bi se okoristio o ovodunjalučka dobra i steći opskrbe koliko mu je potrebno, jeste da radi na dopušten (*halal*) način i osloni se na Uzvišenoga Stvoritelja.

Uzvišeni Allah kaže: *Vi hranu od Allaha tražite, Njemu se klanjajte i Njemu zahvalni budite! – Njemu ćete se vratiti.*⁶¹⁴

Svaki muškarac i žena, dijete, mladić, srednjovječna osoba i starac, imaju svoju nafaku i ona često čovjeka čeka tamo gdje se uopće i ne nada. Tako se u Kur'anu, a.š., kaže: *...a onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći i opskrbit će ga odakle se i ne nada; onome koji se u Allaha uzda, On mu je dosta.*⁶¹⁵

Nekada se iznenadimo i zapanjimo na koje sve načine nafaka dolazi čovjeku, kako ga čeka i kako ga nalazi na neuobičajenim mjestima. Niko ne zna mjesto svoje nafake. Ponekad čovjek odlazi na više mjesta tražeći je, a ništa ne nalazi i ni do čega ne dolazi. Međutim, nafaka uvijek zna i pronađe put do svoga vlasnika i nikada ne zaluta na tom

⁶¹³ V. hadis: Muslim, *Sahih*, “Kitabuz-zuhd”, br. 7.430.

⁶¹⁴ Kur'an, El-Ankebut, 17.

⁶¹⁵ Kur'an, Et-Talak, 2,3.

putu. Razlog za to je činjenica da je nafaka određena od Uzvišenog Allaha.

Za osobu koja nam stigne čim se pristavi kahva ili postavi sofru kažemo da je *nafakali*, što može značiti da je to njena suđena hrana ili piće, ali, isto tako, može značiti da je ta osoba berićetna i sretna, jer se u pravom trenutku pojavila na pravom mjestu.

Da bi čovjeku bile podmirene njegove potrebe i da bi on time bio zadovoljan i sretan, neophodno je da bude svjestan Allaha, dž.š., i Njemu iskreno zahvalan na blagodatima koje uživa, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

“Čovjeku se uskraćuje nafaka zbog grijeha koje čini...”⁶¹⁶

Ove riječi Muhammeda, s.a.v.s., također se mogu razumjeti u smislu da što više nastojimo u našem životu biti čestiti, odgovorni, savjesni, moralni i neporočni, to ćemo imati bolju nafaku. Božiji Poslanik, s.a.v.s., nam jasno ukazuje na načine kako nafaku povećati:

- redovnim i skrušenim obavljanjem namaza, jer Allah, dž.š., kaže:

*Naredi čeljadi svojoj da namaz obavljaju i istraj u tome! Mi ne tražimo od tebe da se sam hraniš, Mi ćemo te hraniti! A samo one koji se budu Allaha bojali i grijeha klonili čeka lijep svršetak.*⁶¹⁷

- učenjem Kur’ana s razumijevanjem, posebno sure El-Vaki’a, navečer (nakon akšam namaza). Abdullah

⁶¹⁶ Ibn Madža, *Sunen*, “Ebvabul-fiten”, br. 4.022.

⁶¹⁷ Kur’an, Ta-Ha, 132.

ibn Mesud, r.a., prenosi da je čuo Božijeg Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: “Onoga ko svake večeri prouči suru El-Vaki’a, nikada siromaštvo neće zadesiti!”⁶¹⁸ Ibn Mesud, r.a., u skladu s ovim hadisom insistirao je od svojih kćerki da uče suru El-Vaki’a svake večeri;

- svjesnim činjenjem dove. Allah, dž.š., uslišava iskrene dove Svojih čestitih podanika;
- traženjem oprosta (*istigfarom*). Nuh, a.s., preporučuje da se traži oprosta od Allaha, dž.š., što donosi mnoge koristi, između ostalog, i veću nafaku:

*“Tražite od Gospodara svoga oprost jer On, doista, mnogo prašta. On će vam kišu obilnu slati i pomoći će vas imanjima i sinovima, i dat će vam bašče, i rijeke će vam dati.”*⁶¹⁹

- uspostavljanjem pokidanih i aktivnim održavanjem postojećih rodbinskih veza. Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

“Ko želi da mu se nafaka uveća i život produži neka održava rodbinske veze!”⁶²⁰

Također se ukazuje na značaj razvijanja svijesti o Allahu, dž.š., (*takva*) i oslanjanja na Njega (*tevekkula*) u osiguravanju veće i blagoslovljenije nafake.

S druge strane, šejtan djeluje na čovjeka na različite načine i mnogim sredstvima. Jedno od najmoćnijih jeste izazivanje straha od gladi, siromaštva, da neće moći prehraniti sebe i svoju porodicu. Allah, dž.š., kaže:

⁶¹⁸ El-Bejhkei, *Šu'abul-iman*, “Fasl fi fedailis-suveri vel-ajat”, br. 2.269.

⁶¹⁹ Kur'an, Nuh, 10–12.

⁶²⁰ Ebu Davud, *Sunen*, “Kitabuz-zekat”, br. 1.693.

*Šejtan vas plaši neimaštinom i navraća vas da budete škrti, a Allah vam obećava oprost i nagradu Svoju; Allah je neizmjereno dobar i zna sve.*⁶²¹

Tako nas šejtan navodi na škrtost, sebičnost, neprincipijelnost, zaobilaženje istine, lažno svjedočenje i dodvoravanje nadređenima, jer mislimo da od njih ovisimo. Vjernik i vjernica istrajavaju u istini, pravdi, jednakosti i principijelnosti, duboko vjerujući da nafaku daje Allah, dž.š.:

*...a na nebu je opskrba vaša i ono što vam se obećava.*⁶²²

Moramo uvijek biti svjesni ove činjenice, kako nas ne bi zavarali materijalni razlozi da nam koraci, koji trebaju biti čvrsti i postojani, ne postanu slabi, da nam se vratovi koji trebaju biti uzdignuti ne bi povili pa da živimo poniženi i obespravljani umjesto da budemo časni potomci Muhammeda, s.a.v.s.

Uvjerenje da Allah, dž.š., daje opskrbu hrabrilo je kroz povijest i najsiromašnije roditelje da ne ograničavaju broj svojih potomaka, jer “svako dijete ima svoju nafaku” i ne treba se brinuti kako ih opskrbiti.

Ono što se mora posebno naglasiti jeste činjenica da je nafaka usko povezana s našim trudom i da se od vjernika i vjernice traži da se osposobe za posao za koji imaju predispozicije i afinitete, koji je najpotrebniji njihovim porodicama i zajednici u kojoj žive te da ga savjesno i odgovorno obavljaju.

---

⁶²¹ Kur'an, El-Bekara, 268.

⁶²² Kur'an, Ez-Zarijat, 22.

Islam od nas traži da ne potcjenjujemo ni jedan posao koji je u okvirima šerijata, jer ne postoji bitan i nebitan posao, niti postoji posao za koji ne sljedeje Allahova, dž.š., nagrada. Uzvišeni će te nagraditi za trud u sticanju nafake. Uzvišeni voli rad i predanost radu. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kako prenosi El-Mikdam ibn Ma'dikerib, r.a., rekao je:

عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدٍ يَكْرِبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَكَلْتُ أَحَدًا طَعَامًا قَطُّ حَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ.

“Niko neće pojesti bolju hranu od one koju je svojim rukama zaradio i vjerovjesnik Božiji Davud, a.s., jeo je ono što je svojim rukama zaradio!”⁶²³

Kada Allah, dž.š., da Svoje blagodati čovjeku, on ih treba racionalno koristiti, dajući prednost uvijek onome što je važnije. Isto tako treba biti umjeren i u njihovom pokazivanju. Ne bi se smio oholiti njihovim pokazivanjem i u nezgodnu poziciju dovoditi one koji te blagodati ne uživaju, ali ih ne bi trebao ni skrivati, jer je način zahvaljivanja Allahu, dž.š., pokazivanje tih blagodati. Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

“Allah voli, kada dadne blagodat Svome podaniku, da vidi njene tragove na njemu.”⁶²⁴

Musliman i muslimanka vjeruju da nafaku određuje Uzvišeni Allah, što znači da se trebamo truditi da je steknemo, ali da tom trudu treba prethoditi isticanje da to radimo s imenom Božijim, da se kroz rad uvijek oslanjamo na Allaha,

⁶²³ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-buju”, br. 2.072.

⁶²⁴ Et-Taberani, *El-Mu'džemul-kebir*, “Fudajl ibn Fedala”, br. 281.

dž.š., i od Njega pomoć tražimo da što bolje i kvalitetnije izvršimo naš posao i na kraju naš rad oplemenimo dovom u kojoj se zahvaljujemo Allahu, dž.š., na mogućnosti da obavimo taj posao i molimo Ga da od tog djelovanja ima koristi, kako naš trud ne bi bio uzaludan.

Sasvim je razumljivo da bi Božiji podanik trebao na najprimjereniji način odgovarati na blagodati koje mu njegov Gospodar daruje. Riječima časnoga Kur'ana rečeno: *Zar nagrada za dobro može biti nešto drugo osim dobra?*⁶²⁵ U suri u kojoj se nalazi ovaj ajet, Milostivi uporno ponavlja pitanje: *Pa koju blagodat svoga Gospodara poričete?*⁶²⁶ Za očekivati je da vjernik kome je data blagodat pokaže iskrenu zahvalnost. Ako nakon postizanja blagostanja zaboravi na Onoga Koji ga je u to stanje doveo, ako živi nemarno⁶²⁷ ili se ne okrene prema Milostivome, on, na taj način, pokazuje nezahvalnost na daru.

Gospodar je obradovao Svoje podanike da će postupati u skladu sa sljedećim principom:

*Ako budete zahvalni, Ja ću vam, zacijelo, još više dati; budete li nezahvalni, kazna Moja doista će stroga biti.*⁶²⁸

Kratko nakon što ga je odabrao za poslanika, Allah, dž.š., hazreti Pejgambera, s.a.v.s., podsjeća na blagodati koje mu je podario: *Zar nisi siročić bio, pa ti je On utočište pružio, i za*

⁶²⁵ Kur'an, Er-Rahman, 60.

⁶²⁶ Kur'an, Er-Rahman, 13. i dr.

⁶²⁷ Kur'an, El-Isra', 83; Fussilet, 51.

⁶²⁸ Kur'an, Ibrahim, 7.

*pravu vjeru nisi znao, pa te je na Pravi put uputio, i siromah si bio, pa te je imućnim učinio?*⁶²⁹

U ajetima koji slijede savjetuje ga da živi sa sviješću o ovim blagodatima i da spominje sve te počasti koje su mu ukazane: *Zato siročić ne ucivili, a na prosjaka ne podvikni i o blagodati Gospodara svoga kazuj!*⁶³⁰ Allahov Poslanik, s.a.v.s., stalno je udovoljavao ovoj naredbi, kroz život neprestano spominjao počasti svoga Gospodara koje su mu ukazane i u zahvalnosti na njima danonoćno koračao ka Njegovom zadovoljstvu. Kada ga je hazreti Aiša upitala zašto tako dugo klanja noćni namaz da mu noge pri tome otiču, a zna da su mu oprošteni svi, prethodni i budući grijesi, odgovorio je: "Zar da ne budem zahvalan podanik?!"⁶³¹

Obaveza vjernika je da prije svega bude svjestan blagodati koja mu je data, da prihvati da je vazduh koji udiše blagodat, zahvali se Darovatelju svih blagodati i koristi ih na način na koji će biti zadovoljan Onaj Koji ih daje. Ako je blagodat razum, onda ga treba koristiti u pozitivne svrhe, ako je energija, onda je upotrijebiti radi dobra, ako je novac, dati zekat na njega, a ostatak potrošiti na sebe i svoje najbliže misleći na ahiret, svjestan da koliko god blagodati na ovome svijetu imao, na ahiret neće ponijeti ništa osim dobrih djela koje će učiniti zahvaljujući spomenutim blagodatima.

Vjernik je dužan koristiti svaku blagodat onoliko koliko je potrebno, bez obzira na to što su Allahove riznice beskonačne, i čuvati se pretjerivanja. Allahov Poslanik, s.a.v.s.,

⁶²⁹ Kur'an, Ed-Duha, 6–8.

⁶³⁰ Kur'an, Ed-Duha, 9–11.

⁶³¹ Muslim, *Sahih*, "Kitab sifatil-munafikin", br. 7.126.

naređuje da se ne pretjeruje čak i prilikom uzimanja abdesta u rijeci,⁶³² želeći vjernike poučiti svijesti o korištenju blagodati u mjeri u kojoj su potrebne. Onaj ko se zahvaljuje na *nimetima*, ko zna da one potiču od Uzvišenog Allaha, ko je svjestan njihove prolaznosti i stekne naviku njihova korištenja po potrebi, a ne neograničeno, bit će oslobođen pošasti kao što su ljubomora, zavist i nezasićenost i živjet će u zadovoljstvu zbog onoga što mu je darovano. Postizanje takve svijesti oslobađa čovjeka osjećaja da je potrošna mašina i brige za budućnošću, omogućavajući mu da budućim generacijama u nasljedstvo ostavi čist i lijep život.

Da bismo postizali optimalne rezultate, shodno navedenom, neophodno je iskreno oslanjanje na Allaha, dž.š., i maksimalno angažiranje svih naših potencijala. Tek tada ćemo imati trajne i blagoslovljene učinke – bit ćemo, s Božijom pomoći, *nafakali*.

---

⁶³² Ibn Madža, *Sunen*, "Ebvabut-tahara ve suneniha", br. 425.

35 RAZUMIJEVANJE BEREKETA

Uzvišeni Allah je stvorio nesagledive svjetove i unutar njih neizbrojiva stvorenja i ta živa stvorenja odlikovao je dvjema temeljnim komponentama: duhom, koji nema vidljivu formu i oblik, ali daje život i pokretljivost onome u čemu se nalazi i materiju koja ima prepoznatljivu formu, ali se vremenom troši, iščezava i nestaje. Što je više duše u biću, ali i u svim drugim Božijim blagodatima, pa i u imovini i vremenu to oni duže traju i veća je korist od njih. Taj kvalitet koji daje posebnost, izdašnost i trajnost vrlo često nazivamo *bericetom* (*bereketom*). Biti sposoban postići više s malo sredstava, napraviti puno u kratkom vremenu i proizvesti mnogo uz malo napora je velika blagodat od Allaha, koji daruje taj *bericet*.

Selman el-Farisi, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao:

الْبَرَكَهُ فِي ثَلَاثَةٍ: فِي الْجَمَاعَةِ وَ الثَّرِيدِ وَ السُّحُورِ. (الطبراني)

“Bericet je u tromе: u zajednici, popari⁶³³ i *sehuru*.”⁶³⁴

⁶³³ Popara ili potkriža je tradicionalno jelo koje pripremaju domaćice na našim prostorima, ali i šire, pa čak i bez obzira na njihovu nacionalnu i religijsku pripadnost. Pravi se od starijeg hljeba koji se prelije vrućom masnom vodom, sirom, kajmakom ili u najboljem slučaju suhim mesom. Izraz je pažnje domaćina prema Božijoj blagodati da se čak i hljeb koji je otvrdnuo i više se na takav način ne može koristiti prelije vrućom, masnom vodom i da se tako iskoristi. Popularno je i zbog lahke i brze pripreme.

⁶³⁴ Et-Taberani, *El-Mu'džemul-kebir*, “Sulejman et-Tejmi”, br. 6.127.

O širem razumijevanju *berićeta* veliki savremeni islamski učenjak Sejjid Husein Nasr kaže:

“Bog je vrhovni Zakonodavac (*Eš-Šari'*). Kroz Njegove zakone prema kojima, po učenju islama, svi muškarci i žene su jednaki, ljudski život je posvećen. Zakon Božiji opseže svaki aspekt života i briše razliku između svetog i svjetovnog ili između religijskog i sekularnog. Pošto je Bog Stvoritelj svih stvari, tad ne postoji nikakva legitimna domena života na koju se Njegova Volja ili Njegovi zakoni ne primjenjuju. Čak i najpriprostiji životni postupci, izvedeni u skladu sa šerijatom, *posvećeni su*, a ljudi vjere, koji žive život u skladu sa Zakonom Božijim, žive život uronjen u milost, ili kako se to na arapskom kaže *bereket*. Njihov život zadobiva smisao, a životna staza kojom se kreću, jamačno je put (*šer'*) koji je Bog doznačio, put koji vodi spasu i sreći u smislu konačnog susreta s Njim. Živjeti u skladu sa šerijatom u njegovoj formi i iznutarnjem značenju, znači živjeti etičnim životom u punom smislu riječi.”⁶³⁵

Allah, dž.š., posebno je blagoslovio neka mjesta. Berićetnim je učinio Drevni hram (*Bejtullah*), Poslanikov grad (Medinu) i Mesdžidul-Aksu i njegovu okolinu, ali gdje se sve nalazi i gdje je sve Allah prosuo Svoj *berićet* na Zemlji ne zna se tačno.

Tako je *berićet* u današnje vrijeme postao izgubljeno blago: mnogi ga traže, a rijetki ga nalaze! Stalno slušamo ljude kako se žale na nedostatak *berićeta* u vremenu, nedostatak *berićeta* u snu, nedostatak *berićeta* u novcu, kao i u svemu ostalom.

⁶³⁵ Seyyed Hossein Nasr, *nav. djelo*, str. 158.

Poslije svega ovoga pitamo se, a šta je, ustvari, *berićet*? Ako bismo htjeli preciznije definirati *berićet*, onda bi on podrazumijevao Božiju dobrotu, milost, odnosno u najširem smislu duhovnost u bićima, pojavama i stvarima koji im omogućavaju da iskažu svoj pozitivni potencijal na najbolji mogući način i u što dužem periodu.

Berićet je Božiji dar, što ne znači da ga mi svojim angažmanom i djelovanjem ne možemo postići, baš naprotiv, najbolje je kada mi iniciramo izlivanje Božije milosti. U nastavku navodimo nekoliko savjeta kako svijet oko nas učiniti *berićetnijim*, odnosno blagoslovljenijim.

Imati dobre namjere

Ako želiš da nešto bude ispunjeno *berićetom*, nastoj da ti namjere budu dobre i iskrene. Tačnije, pobrini se da tvoje djelo bude u ime Allaha, dž.š., jer samo onome što se čini u Njegovu ime Bog daje Svoj blagoslov. Allah, dž.š., kaže: *A da su stanovnici sela i gradova vjerovali i grijeha se klonili, Mi bismo im blagoslove s neba i iz zemlje slali...*⁶³⁶

Sve pozitivne aktivnosti počinjati s bismillom

Sve što čini vjernik i vjernica trebaju početi s *bismillom*, s imenom Allaha, dž.š. Ako za neku aktivnost smatramo da nije primjereno da je počinjemo s *bismillom*, jer sumnjamo da je grijeh i da ne priliči da je povezujemo s Božijim imenom, polahko se oslobađajmo njenog činjenja, nastojmo da je izbjegnemo i da je više ne radimo. Samim izgovaranjem Božijeg imena mi privlačimo Božiju dobrotu i blagoslov, a

⁶³⁶ Kur'an, El-A'raf, 96.

udaljavamo šejtana koji je personifikacija svega negativnog i lošeg. Ako naše aktivnosti, u protivnom, ne započinjemo s *bismillom*, odmah na početku smo im uskratili Božiji blagoslov, jer Muhammed, s.a.v.s., govorio je: “Manjkav je svaki posao koji se ne počne spominjanjem Allaha, dž.š.”⁶³⁷ Ono što je posebno važno jeste da nastojimo da svjesno izgovorimo riječ *bismillah*, da jasno i odlučno istaknemo da u Njegovo ime i s Njegovim imenom počinjem i završavam, radi Njega živim, radi Njega umirem, radi Njega radim, radi Njega odmaram. Ovakav pristup cijeli naš život će učiniti blagoslovljenim, on će ostaviti traga i njime će se okoristiti generacije koje dolaze.

Racionalno koristiti vrijeme (rano ustajati)

Muhammed, s.a.v.s., molio je Allaha, dž.š., a njegove dove se primaju: “Allahu, podari *berićet* mome ummetu u ranim jutarnjim satima!”⁶³⁸

Rano buđenje je važan korak ka tome da dobijemo *berićet* i da se osjećamo horno i poletno tokom cijelog dana. Pokušajte ustati na noćni namaz, a onda raditi u satima prije sabah-namaza. Ako ne možete, onda bar ustanite na sabah-namaz i ostanite budni sve do izlaska sunca. Ti sati su puni *berićeta*. Ako ste u mogućnosti ići na posao u tim satima, učinite to, obaviti ćete puno više posla nego za cijeli jedan dan.

Uporedite ovakav pristup životu i pristup mnogih naših mladića, pa i djevojaka, koji spavaju do podne, a onda po

⁶³⁷ Ahmed, *Musned*, “İbtida’ musned Ebi Hurejra”, br. 8.697.

⁶³⁸ Ahmed, *Musned*, “Musnedul-ašeretil-mubeššerin bil-dženneh”, br. 1.319.

čitav dan sjede u ugostiteljskim objektima i žale se na loše političare, loše ljekare, loše sudije, loše nastavnike i slabu vlast, a ničim dobrim ne doprinose promjeni takvog stanja. Stalno traže posao, a Boga mole da ga ne nađu. Oni, ustvari, žele da se zaposle, ali ne žele raditi. I poslije svega čudimo se da nemamo *berićeta*?!

*Nastojati da u potpunosti
privređujemo na dopušten način*

Da bismo zadobili Božiji blagoslov, moramo paziti da se krećemo, radimo i djelujemo u okvirima šerijata, odnosno da na taj način ispunjavamo Allahovu, dž.š., volju. Da zarađujemo samo na dopušten (*halal*) način, da uzimamo samo ono na što imamo pravo i da sve ono što unosimo u sebe bude dobro, odnosno u skladu sa šerijatskopравnim normama. Muhammed, s.a.v.s., rekao je: "O ljudi, Allah je dobar i prima samo dobro..."⁶³⁹

Ako jedemo ono što je zabranjeno (*haram*), mi se iznutra punimo onim što nije po volji Uzvišenog i ne treba se čuditi što nam i ostali dijelovi tijela (jezik, oči, uši, ruke, noge) krenu u zabranjeno (*haram*). S druge strane, organi osobe koja nastoji da se hrani isključivo onim što je dopušteno (*halal*) po inerciji čine dobro i tragaju za dobrim. Takva osoba postaje blagoslovljena i od nje ne možete očekivati ništa loše!

O ovoj blagoslovljenosti govori priča o dedi koji je preskakaо visinu koju ni mladići nisu bili kadri preskočiti. Na pitanje mladića kako to postiže, dedo je odgovorio: "To su naši udovi: štitali smo ih od činjenja grijeha kada smo bili mladi pa ih je Allah za nas očuvao kada smo ostarili."

⁶³⁹ Muslim, *Sahih*, "Kitabuz-zekat", br. 1.684.

Biti iskren u poslovanju

Ovo se posebno odnosi na poslovne ljude. Ne smijemo nikada pomisliti da će nam laganje i varanje drugih učiniti posao unosnim. Naprotiv, *berićet* će nestati iz naše trgovine. Muhammed, s.a.v.s., kaže: "Kupac i prodavač imaju slobodu izbora dok se ne rastanu, pa ako budu iskreni i ispolje stvarno stanje (robe), bit će im *berićet* u pazaru, a ako zataje i slažu, onda će im nestati *berićeta* u onome što su pazarili."⁶⁴⁰ Vrlo često se nađemo u situaciji da pomislimo da radimo sami protiv sebe i svojih osobnih interesa kada smo iskreni i poštteni, međutim, dugoročno, biti iskren u svome životu se itekako isplati.

Oslanjati se na Allaha, dž.š.

Allah, dž.š., kaže: *...onome koji se u Allaha uzda, On mu je dosta...*⁶⁴¹ Iskreni vjernik i vjernica uvijek su svjesni svoje nemoci i Božije svemoći i zbog toga se konstantno oslanjaju na Allaha, dž.š., što im jača samopouzdanje, odlučnost i istrajnost u onome što čine. Zato oni stalno rade na sebi, danočno se usavršavaju i ne ostavljaju poslove nezavršenima, nego ih izvršavaju 100%.

Nastojati da sve radimo timski, zajedno s drugima

Djeca se od malih nogu trebaju navikavati na timski rad, kroz različite vrste igre, a onda sve više i kroz ozbiljnije radne zadatke, da jedu zajedno s ostalim članovima porodice i gostima, da obavljaju namaz sa svojim prijateljima i

⁶⁴⁰ El-Buhari, *Sahih*, "Kitabul-buju", br. 2.079.

⁶⁴¹ Kur'an, Et-Talak, 2.

komšijama u džematu kako bi kada počnu raditi, osjećali se komotno u toku saradnje s drugima te posebno kod važnih projekata bili spremni da ih zajednički rade i iznesu na pravi način. Takav pristup donosi neslućene koristi i daleko bolje rezultate, donosi *berićet!*

Održavati dobre rodbinske odnose

Uvijek je dobro insistirati na korektnim međuljudskim odnosima, uspostavljanju zdrave i čvrste saradnje, a posebno je to važno unutar rodbine, među osobama koje veže ista krv. U svemu tome pridržavamo se osnovnog kur'anskog načela da se možemo i trebamo pomagati samo u onome što je dobro i pozitivno, a nikada u grijehu i onome što će drugima nanijeti zlo i štetu. Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ko želi da mu se uveća opskrba i produži život neka jača rodbinske veze!"⁶⁴²

Klanjanje istihare

Klanjanje *istihare* u svim pitanjima, prepuštanje ishoda Allahu, dž.š., kao i prihvatanje Njegove odluke veliki su izvori *berićeta*. Muhammed, s.a.v.s., nas je u sljedećem hadisu poučio ovoj lijepoj dovi koja nam pomaže u donošenju odluka i sprečava da se kajemo za izbore koje napravimo: Od Džabira ibn Abdullaha, r.a., prenosi se da je rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., poučavao nas je da obavljamo istihara-namaz u svakoj prilici, kao što nas je poučavao suri iz Kur'ana. Govorio je: 'Kada neko od vas hoće uraditi (neki posao), neka mimo farza klanja dva rekata, a zatim neka kaže: Allahu moj, molim Te da mi daš rješenje iz Tvog sveobuhvatnog znanja, i od Tebe tražim pomoć

⁶⁴² El-Buhari, *Sahih*, "Kitabul-edebe", br. 5.986.

da me pomogneš Tvojom snagom, i molim Te da mi podariš iz Tvoje velike dobrote. Ti si Svemoćan, a ja snage nemam, Ti sve znaš, a ja ne znam. Ti jedini poznaješ skriveno. Allahu moj, ako je ovo što želim uraditi dobro po mene, moju vjeru, moj život i moju smrt, onda mi odredi da to uradim, to mi olakšaj i podari mi *bericet* u tome. A ako je ovo što želim uraditi loše po mene, po moju vjeru, život i smrt, onda to otkloni od mene i mene udalji od toga i odredi mi da se desi bolje od toga, bez obzira šta to bilo i učini da budem time zadovoljan.”⁶⁴³

Onaj ko traži uputu od svog Stvoritelja i savjetuje se sa braćom i sestrama u vjeri, a zatim ostane čvrst u svojoj odluci, neće osjetiti kajanje, kao što Allah, dž.š., kaže: *...i dogovaraš se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.*⁶⁴⁴

Pravovremeno stupiti u brak

Allah, dž.š., kaže: *Udavajte neudate i ženite neoženjene između vas, i čestite podanike i podanice svoje; ako su siromašni, Allah će im iz obilja Svoga dati. Allah je neizmjerljivo dobar i sve zna.*⁶⁴⁵

Muškarac i žena kao porodične osobe daleko se odgovornije ponašaju i više se trude da osiguraju i udovolje potrebama svoje porodice. Zato takav trud Allah, dž.š., nagrađuje *bericetom!* Abdullah ibn Mesud, r.a., govorio je: “Tražite nafaku kroz brak!”⁶⁴⁶

⁶⁴³ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabut-tehedždžud”, br. 1.171.

⁶⁴⁴ Kur’an, Alu Imran, 159.

⁶⁴⁵ Kur’an, En-Nur, 32.

⁶⁴⁶ Više v.: <https://islamonline.net/%D8%A3%D8%B3%D8%A8%D8%A7%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%B1%D9%83%D8%A7%D8-AA/> (16. 7. 2022).

Dijeliti sadaku

Vjerovjesnik, s.a.v.s., prenosi da je Uzvišeni Allah u hadisi kudsiji rekao: “Dijeli, i Ja ću tebi udijeliti!”⁶⁴⁷

Svaki put kada ste bez novca ili osjećate da se *berićet* izgubio iz vašeg života i da ga je hitno potrebno vratiti, najbrži način stjecanja *berićeta* može biti udjeljivanjem sadake. Naprimjer, ako je *berićet* uklonjen iz vašeg života zbog grijeha koji ste počinili, sadaka briše vaše grijeha, povećava dobra djela i izvor je *berićeta*. Teško je opisati osjećaj zadovoljstva pri davanju sadake, a posebno *berićet* koji je prati, zato probajte to odmah!

Činiti dovu

Nema nikakve sumnje da je najjače i najbliže sredstvo za dobivanje dobra koje se nalazi kod Allaha, dž.š., dova. Moli Allaha, dž.š., da ti podari *berićet*! Čini Mu dovu! Ako obratimo pažnju na dove Muhammeda, s.a.v.s., primijetit ćemo da je upućivao dove za *berićet*. Kod nas se može čuti da činimo dovu riječima: “Da te Allah blagoslovi!”, “Bog ti to berićetnim učinio!” i sl., čime iniciramo zadobijanje *berićeta*. Posebno, kada nas neko lijepo ugosti uputimo dovu Allahu, dž.š., da blagoslovi domaćina i njegovu porodicu, da njegovo potomstvo i njihove aktivnosti budu blagoslovljeni. Muhammed, s.a.v.s., to je činio riječima: “Allahu, blagoslovi im ono čime si ih opskrbio, oprosti im i smiluj im se!”⁶⁴⁸

⁶⁴⁷ El-Buhari, *Sahih*, “Kitab tefsiril-Kur’an”, br. 4.684.

⁶⁴⁸ Ebu Davud, *Sunen*, “Kitabul-ešriba”, br. 3.729.

Što češće tražiti oprost od Allaha, dž.š.

Nuh, a.s., uči dovu: “Tražite od Gospodara svoga oprost (isti-gfar), jer On, doista, mnogo prašta; On će vam kišu obilnu slati i pomoći će vas imanjinima i sinovima, i dat će vam bašče, i rije-ke će vam dati.”⁶⁴⁹

Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Ko bude istrajan u traženju oprosta od Allaha, Allah će mu dati izlaz iz svake nevolje, ras-teretiti ga svake brige i opskrbit će ga odakle se i ne nada.”⁶⁵⁰

Biti uvijek zahvalan Allahu, dž.š.

Allah, dž.š., kaže: *Ako budete zahvalni, Ja ću vam, zacijelo, još više dati (le ezidennekum).*⁶⁵¹ Izraz *Le ezidennekum (Ja ću vam, zacijelo, još više dati)* je iskazan u intenzivnoj formi, što znači da je nemoguće da se ne desi, tj. ono na čemu smo zahvalni Allahu, dž.š., sigurno će nam Uzvišeni povećati, tj. podariti će *berićet* u tome.

Kontinuirano učiti Kur'an i nastojati primjenjivati ga

Učenje Kur'ana uz nastojanje da ga primjenjujemo u životu je izvor *berićeta*! Nažalost, mi toga uglavnom nismo svjesni! Allah, dž.š., kaže: *A ova Knjiga, koju objavljujemo, blagos-lovljena je, ona potvrđuje onu prije nje da opominješ Mekku i ostali svijet. A oni koji u onaj svijet vjeruju – vjeruju i u nju i o namazima svojim brigu brinu.*⁶⁵²

Dakle, učimo Kur'an i dopustimo mu da uđe u naše živo-te i da ih postavi na pravi način, a onda posmatrajmo kako

⁶⁴⁹ Kur'an, Nuh, 10–12.

⁶⁵⁰ Ebu Davud, *Sunen*, “Kitabus-salat”, br. 1.518.

⁶⁵¹ Kur'an, Ibrahim, 7.

⁶⁵² Kur'an, El-En'am, 92.

Allahove blagodati i blagoslovi ulaze u naš život. S druge strane, što smo dalje od Knjige upute, to će manje *berićeta* biti u našim životima.

Svjesno slijediti sunnet Muhammeda, s.a.v.s.

Sve navedeno može se svesti samo na jedno: svjesno slijediti Muhammeda, s.a.v.s. Najproduktivniji čovjek u historiji čovječanstva je naš dragi poslanik Muhammed, s.a.v.s. Prema tome, slijeđenjem njegovog načina života i njegovih postupaka o kojima tako često slušamo, zadobijamo veliki izvor *berićeta*. Trebamo se stalno truditi da bolje upoznamo sunnet Muhammeda, s.a.v.s., i da sve njegove postupke koji su univerzalnog i normativnog karaktera dosljedno primjenjujemo, jer slijeđenje života najblagoslovljenijeg čovjeka na Zemlji zasigurno je izvor *berićeta*.⁶⁵³

Lagodan život u ugodnim stanovima, osigurana egzistencija i potomstvo većini ljudi pružaju zadovoljstvo, ali im ne mogu garantirati *berićet*. Nema *berićeta*, na što nas Stvoritelj oštro upozorava, u pohlepnom gomilanju i zgrtanju imovine. Nastradat će na oba svijeta oni koji su sebe i svoje porodice podredili slijepoj i besmislenoj trci za slavom, društvenim statusom, karijerom, rekordnim ciframa, rastom, progresom i kvantitetom po svaku cijenu. Čovjek stječe znanje i imetak, postiže uspjehe i rezultate, ali jedino Bog u svim našim ljudskim naporima i ostvarenjima daruje ili skraćuje blagoslov. On uvećava, umanjuje i raspoređuje *berićet* kome, kada i kako hoće.

---

⁶⁵³ Više v.: <https://akos.ba/sedamnaest-izvora-bereketa-za-uspjesan-dan/> (23. 10. 2020).

Kada se ljudski život ispuni *berićetom*, Allah opskrbi njegov um znanjem i mudrošću, njegovo srce nadahne iskrenim i čvrstim vjerovanjem (*imanom*), a njegovu dušu ukrasi lijepim *edebom*.

Berićet se u životu muslimana i muslimanke pokazuje kroz produktivnost i posvećenost poslu. Berićetli ljudi ne odustaju od planiranog, završavaju započeto, ne kalkuliraju u hairli djelima, ne istražuju tuđe mahane, ne ulizuju se moćnicima, ne zaziru od siromašnih i obespravljenih. Hairli brakovi, odgojena omladina, dobar komšiluk, čisti gradovi, uređene mahale, donose *berićet* cijelim zajednicama.

Svi smo pozvani da činimo ono što će donijeti Božiji blagoslov (*berićet*) našem domu i našoj domovini. Ako u zajednici bude dovoljno onih koji se iskreno Boga boje i koji dobra djela čine, takva zajednica će imati perspektivu i budućnost. Opstat će, s Božijom pomoći, uprkos iskušenjima i nedaćama. Unatoč neprijateljima bit će, ako Bog da, prosperitetna, jaka i *berićetna*.

Naša domovina je *berićetna* zemlja. Njome su uvijek hodile evlije, a za njenu slobodu živote su žrtvovali osvjedočeni i odabrani Allahovi podanici (*šehidi*). Njihovim *berićetom* su do sada očuvani vjera, država, kultura i tradicija, a našim *berićetom* ćemo, ako Bog da, pomoći umornom i otuđenom čovjeku današnjice i očuvati ove univerzalne vrijednosti za buduća pokoljenja.⁶⁵⁴

---

⁶⁵⁴ Više v.: <https://islam.ba/pretraga teme/nema-uspjeha-bez-bereketa-1> (16. 7. 2022).

36 ISKUŠENJA U ŽIVOTU - IZAZOVI ILI KAZNA

Opće raširena percepcija kod ljudi na bosanskohercegovačkim prostorima, pa i šire, jeste da vjernike i one koji su bliski Allahu, dž.š., On čuva od svih životnih iskušenja, teškog života, smrti bližnjih, boli, patnje i drugih nedaća i iskušenja i kada se nešto od navedenog desi vjernicima, koji redovno idu u džamiju, poste i klanjaju, onda se čudimo i pitamo koji je smisao pokornosti; zašto nas Bog ne zaštititi, ako smo Mu pokorni i dragi, zašto i nas kažnjava, iako pokušavamo da se ponašamo baš onako kako to On od nas traži!

Ovdje je riječ o našoj pogrešnoj percepciji života, smisla pokornosti i uloge iskušenja u životu čovjeka.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., kako prenosi Enes ibn Malik, r.a., kaže:

إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ؛ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ،
فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَى، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ. (الترمذي)

“Veličina nagrade je u skladu s veličinom iskušenja. Kada Uzvišeni Allah voli jedan narod, stavlja ga na iskušenje, pa ko njime bude zadovoljan pripada mu zadovoljstvo, a onome ko se srdi pripada srdžba.”⁶⁵⁵

Iskušenja bivaju na različite načine, ali se razlikuju dvije osnovne vrste:

⁶⁵⁵ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabuz-zuhd”, br. 2.396.

- iskušenje dobrom – to je kušnja onim što čovjek voli i što mu je drago (npr. uživanje, imovina, vlast, moć, strasti i sl.) i
- iskušenje tegobom – kušnja onim što čovjek ne voli i što prezire (npr. bolest, smrt, gubitak i sl.)

Iskušenje dobrom je, iako je sasvim suprotna općeprihvaćena percepcija, veće od kušnje tegobom, zbog toga što se ljudi u dobru i rahatluku opuste i šejtan ih odvraća od Allaha, dž.š., i oni se sve više udaljavaju od Njega, dok se kod kušnji tegobom vjernik prirodno vraća Allahu, dž.š., moleći Ga da mu olakša i pomogne.

Da bismo što jasnije objasnili navedene dileme i nerazumijevanja ove teme, važno je istaći nekoliko univerzalnih načela:

Iskušenja su sastavni dio života na ovome svijetu

Tjelesne povrede, bolest, smrt prijatelja i članova porodice, prirodne nepogode: požar, poplava, zemljotres, oluje, velika vrućina, žestoka studen, briga, tuga, žalost i sl. su nezaobilazne pojave i stanja koja se konstantno dešavaju svim ljudima, bez obzira na njihovu etničku, religijsku ili bilo koju drugu pripadnost i bez obzira koliko nastojali ne možemo ih u potpunosti izbjeći. To je karakteristika života na ovome svijetu. Trebamo shvatiti da ovaj svijet za muslimana nije ni “dolina suza”, tj. vrijeme bola i patnje, a niti je “obećana zemlja” u smislu da su to trenuci stalne sreće, uživanja i blagostanja. Musliman jasno primjećuje da su trenuci sreće i nesreće na ovom svijetu isprepletani, uspjeh

i neuspjeh naizmjenični, suze žalosti i radosti sustižu jedne druge.

Hasan el-Basri je govorio: “Čovjek je stalno između troga:

- iskušenja koje dolazi,
- blagodati koja prolazi i
- smrti koja sve odnosi.”⁶⁵⁶

Život na ovome svijetu ima svoj cilj i svrhu, on nije vid Allahove kazne, ali nije ni trajno uživanje ni kopija dženneta. Zato trebamo biti svjesni da se nedaće događaju i da ih trebamo što je moguće spremniji dočekivati.

Allah, dž.š., rekao je:

Mi ćemo vas dovoditi u iskušenje malo sa strahom i gladovanjem, i time što ćete gubiti imanja, živote i ljetine. A ti obraduj izdržljive, one koji, kada ih kakva nevolja zadesi, samo kažu: “Mi smo Allahovi i mi se Njemu vraćamo!” Njih čeka oprost od Gospodara njihova i milost; oni su na Pravome putu!”⁶⁵⁷

Kada bi dobro na ovome svijetu bilo bez zla, korist bez štete, užitak bez bola, svijet i život na njemu bi bili sasvim drugačiji. U njemu bi izostala Allahova mudrost koja se umiješala između dobra i zla, užitka i patnje, koristi i štete. Ovo su karakteristike dženneta i njegovih vječnih ljepota, a ovaj svijet je daleko ispod toga.

Prepoznamo naše slabosti i naše kušnje i budimo na njih spremni. U nekim situacijama smo ranjiviji od drugih ljudi. U nekim ćemo okolnostima lahko posrnuti, a druge nas

⁶⁵⁶ El-Hasan el-Basri, *Čujem šum, prijatelja ne vidim*, Islamska zajednica Zagreb, Zagreb, 1989, str. 44.

⁶⁵⁷ Kur'an, El-Bekara, 155–157.

neće mnogo uznemiriti, pa čak ni dotaći. Prve su situacije naša osobna slabost i moramo ih što prije prepoznati i pripremiti se da ih što snažnji dočekamo!

Božiji prijatelj Ibrahim, a.s., dugo je godina iščekivao dijete i nakon dugih molbi i usrdnih dova Bog mu daje Ismaila. Ismail je predstavljao ostvarenje svih njegovih snova, nadaanja, dova. I kada mu je počeo pomagati Bog traži od Svoga prijatelja da žrtvuje sina Ismaila. Svako od nas ima svoga *ismaila*. Otkrijmo ga što prije, kako bismo bili manje ranjivi!

Bog ne želi nepravdu Svojim podanicima

U Kur'anu, a.š., i na različite načine u hadisima Božijeg Poslanika, s.a.v.s., naglašava se načelo da Allah, dž.š., ne želi nepravdu (*zulm*) Svojim stvorenjima,⁶⁵⁸ nego im želi dobro i voli ih. Ako čvrsto i duboko u ovo vjerujemo sve što nam se desi, bez obzira kako teško i bolno nam u prvi mah izgledalo, pozitivno prihvatamo i u tome vidimo samo dobro, jer nam ta iskušenja daje Onaj koji nas voli i Koga mi najviše volimo. Da pozitivno prihvatamo sve što nam je suđeno ustalilo se u našoj tradiciji i postalo dio naše etnopedagogije, pa smo vrlo često poslije velikih iskušenja govorili: "Što je od Boga slađe je od meda!"

Ono što olakšava podnošenje tih iskušenja, jeste naše čvrsto uvjerenje da strpljive čeka posebna nagrada. Misleći i nadajući se toj nagradi i Božijem zadovoljstvu čvrsti vjernik i vjernica bivaju spremni i dostojanstveno podnose i najteža iskušenja, često i s osmijehom na licu.

---

⁶⁵⁸ Naprimjer v.: Alu Imran, 108; El-Mu'min, 31.

*Ovaj svijet je mjesto djelovanja,
a budući vrednovanja*

Stvarajući svemir Allah, dž.š., sav je život podijelio na dva dijela: ovosvjetski (*dun'ja*) kratkotrajni i budući (*ahiret*) vječni. Ovaj svijet je vrijeme rada, djelovanja i privređivanja, ili kako se to u predaji kaže "on je žitnica budućega svijeta", a budući svijet je svijet vrednovanja našeg truda, zalaganja i uspjeha koje smo ostvarili na ovome svijetu. Zato musliman ne očekuje nagrade i priznanja na ovome svijetu, nego im se nada i očekuje ih na budućem, kao što ne očekuje Božiju kaznu na ovome svijetu, nego se pribojava da će je za grijehе koje je počinio, ako mu Allah, dž.š., ne oprost, iskusiti na budućem.

Muhammed, s.a.v.s., jednom je prilikom rekao da Allah, dž.š., kažnjava na ovome svijetu samo zbog dva grijehа: nasilja (*bagj*) i lošeg odnosa prema roditeljima (*ukukul-validejn*)⁶⁵⁹, što jasno pokazuje da se radi o izuzetku te da će za sve ostale grijehе biti ahiretska kazna.

Iskušanja pokazuju realno stanje čovjeka

Svi smo mi, u manjoj ili većoj mjeri, skloni subjektivnim procjenama i predimenzioniranjima određenih kvaliteta koje posjedujemo zbog čega znamo zapasti i u samoobmanu da imamo sasvim pogrešno mišljenje o sebi koje nije uopće u skladu sa stvarnim stanjem. Lažemo sami sebe da smo hrabri, da smo darežljivi, da volimo druge, da smo nesebični, marljivi, a onda kada nas Bog stavi u situacije da pokažemo

---

⁶⁵⁹ Više v.: El-Munavi, *Et-Tejsir bi šerh El-Džami'is-sagir*, "Harful-hemza", I, str. 33.

te kvalitete iskažemo naše stvarno lice. Narodna je poslovi-
ca da se u “muci poznaju junaci”.

Allah, dž.š., kaže:

*Mi ćemo vas provjeravati sve dok ne ukažemo na borce i posto-
jane među vama, a i vijesti o vama provjeravat ćemo.*⁶⁶⁰

Lukman, r.a., govorio je svome sinu: “Sine, zlato se proba
vatrom, a dobar rob iskušenjem. Kada Allah nekoga zavoli,
On ga iskuša. Onaj ko bude zadovoljan time, Allah bude za-
dovoljan njime, a ko bude nezadovoljan, njemu će nezado-
voljstvo pripasti!”⁶⁶¹

Iskušnja čiste čovjeka

Iskušnja oslobađaju vjernika i vjernicu od grijeha i učvršću-
ju ih na pravome putu. Ona su poput gorkog lijeka koji nije
ugodan, ali odstranjuje bolest koja bi ga, kada bi potrajala,
uništila ili mu bar umanjila snagu. Upravo, iskušnja od vjer-
nika odstranjuju te slabosti i želju za grijehom, zbog čega
vjernik ne prezire iskušnja, kako je i Vjerovjesnik, s.a.v.s.,
rekao:

“Neobično je stanje vjernika! Svako njegovo stanje je dobro
po njega, a tako nije nikome drugome osim njemu. Kada
ga zadesi kakva radost, on zahvali – i bude mu dobro, a kad
ga zadesi neka nedaća, strpi se – i opet mu bude dobro.”⁶⁶²

Iskušnja i nevolje su dio vjerničkog uspinjanja. Što smo
bliže Bogu, bit ćemo više kušani. Zato su vjerovjesnici bili

⁶⁶⁰ Kur'an, Muhammed, 31.

⁶⁶¹ El-Gazali, *Ihja ulumid-din*, VII, str. 205.

⁶⁶² Muslim, *Sahih*, “Kitabuz-zuhd ver-rekaik”, br. 2.999.

ljudi koji su stavljeni na najveća iskušenja, a za njima su oni koji su im bili najbliži.

Adem, a.s., uživao je u džennetskim blagodatima, a onda je spušten na Zemlju, gdje je ostao bez svega toga, a onda je doživio da mu sin ubije svoga rođenog brata; Nuh, a.s., bio je ismijavan i svjedočio je potopu cijelog svoga naroda, uključujući i svoga sina; Ibrahim, a.s., bačen je u vatru; Ismail, a.s., prihvatio je da bude žrtvovan; Jahja, a.s., su ubili; Jusufa, a.s., su izdali, prodali, potpuno nevinog bacili u tamnicu; Ejub, a.s., ostao je bez sve svoje imovine i porodice i sam je teško obolio; Muhammed, s.a.v.s., odrasta kao siročić, sva njegova djeca, osim Fatime, r.a., umrla su prije njega, bojkotirali su ga, ismijavali, oružano se borili protiv njega... Kada vidimo da su ovo bili najbolji i najodabraniji Allahovi, dž.š., podanici koji su ikada hodali Zemljom, pa ih Allah nije sačuvao kušnji i dunjalučkih tegoba, kako možemo misliti da ćemo mi proći bez njih?

Čovjek biva kušan prema stupnju svoga vjerovanja; što mu je vjera čvršća iskušenja bivaju veća. To je dobro pred koje Allah, dž.š., stavlja Svoje podanike da bi Mu se što više približili, da se diče i ponose vjerovanjem koje nose u svome srcu i kojeg se nikada ne odriču, bez obzira na vrste kazni kojima ih kažnjavaju i muke kojima su izloženi, jer sve je to ipak prolazno, a Allah je vječan!

Oni čija je vjera slaba imaju najmanja iskušenja. Vjernik će na ovome svijetu biti neprestano iskušavan sve dok ne bude potpuno očišćen od grijeha tako da kroči zemljom, a na njemu nema nijednoga grijeha.

Rahm. Hazim Akmadžić je zapisao:

“Bosna je zemlja dobrih ljudi, a opkoljena zlim susjedima, a i za njih bi veća sreća bila da su joj prijateljski naklonjeni, jer narod koji ovoliko dobrote u sebi nosi može biti samo onaj kojeg je Bog odabrao da ostane postojan u dobrohotnosti svojoj i pored svih kušnji što u zlu vaktu nose nepravde i krivde, a da će doći čas, on ne zna kad, ali siguran je u to, kad će ta stradavanja od Boga biti nagrađena. Ko to dočeka bit će sretan kako na zemlji, tako i na nebesima, jer samo odabrane Bog tako nagrađuje kad pročišćeni kroz sva iskušenja prođu i dever preko glava svojih preture.”⁶⁶³

Bog iskušenjima jača čovjeka

Iako ih mnogi od nas nerado dočekuju, iskušenja su veliko dobro za čovjeka i njima se ljudi jačaju u svakom pogledu. Nedaće, problemi i izazovi s kojima se suočavaš razbuktavaju tvoju energiju i pokreću snagu koju nosiš u sebi. U takvom stanju više se oslanjamo na Allaha, dž.š., i duhovno smo daleko jači. Istovremeno oslanjajući se na Svemoćnog Boga dobivamo unutarjni mir i mentalnu stabilnost i sigurnost, a nastojeći da prevaziđemo poteškoće u kojima smo se našli mi intelektualno sazrijevamo i trudimo se da pronađemo rješenje za taj problem. Poslije iskušenja koja nas zadese mi se odgovornije odnosimo prema vremenu i našem životu, preciznije utvrđujemo naše životne ciljeve i postajemo odlučniji i predaniji da ih ostvarimo. Na ravnom i pravom putu vozači najčešće zaspu i tako stradaju, dok ih

---

⁶⁶³ Hazim Akmadžić, *Gazi Husrev-beg*, samostalno izdanje, Sarajevo, 2005, str. 405.

je malo koji će zaspasti na makadamu. Makadam razdrma i rastrese i najpospanijeg vozača. Iskušenja su nam makadam. Iskušenja, a ne trenuci rahatlučka, opuštanja i ugođaja, nas bude i jačaju u svakom pogledu.

Iskušenja nas zbližavaju

U trenucima radosti i raspoloženja vrlo često mislimo samo na ono što nama osobno donosi radost, ugodnost i profit, a zaboravljamo sve druge ljude, njihove želje i potrebe. U teškim vremenima prirodnih nepogoda ili ratnim dejstvima čvrsto se oslanjamo jedni na druge, jer smo svjesni koliko ovisimo jedni o drugima i koliko smo jedni drugima potrebni. Tada kod nas jača društvena osjetljivost i senzibilitet, pa smo kao zajednica kompaktniji. Tek tada na pravilan način razumijemo one koji su u bijedi i neimaštini, koji su na sličan način kušani duže vremena i kao nikada do tada baš u tim vremenima pokazujemo svoju humanost i nesebičnost. Nisu rijetki slučajevi da su hrabri pojedinci bili spremni žrtvovati i svoj život da bi spasili druge. U tim vremenima teških iskušenja živimo kao jedna duša.

Vječne džennetske blagodati ne mogu se uživati bez uloženog truda i proživljenih iskušenja

Allah, dž.š., rekao je:

Zar vi mislite da ćete ući u džennet, a još niste iskusili ono što su iskusili oni koji su prije vas bili i nestali? Njih su satirale neimaštine i bolest, i toliko su bili uznemiravani da bi i poslanik, i oni koji su s njim vjerovali – uzviknuli: "Kada

*će već jednom Allahova pomoć!?” Eto, Allahova pomoć je zaista blizu!*⁶⁶⁴

Mnogi naši muslimani i muslimanke su teško preživjeli i propatili su u toku agresije na našu zemlju. Od neimaštine i gladi, preko straha i neizvjesnosti šta nas sutra čeka, izživljavanja i silovanja monstruma do posmatranja kako ti bezdušnici na najokrutniji način ubijaju tek rođene bebe. Mnogo je majki kojima su ubijeni njihovi sinovi i kćeri, kojima je zatrta nada, a one nastavljaju dalje živjeti! Vjerujući da će se sa svojom djecom ponovno naći u džennetskim perivojima broje ovosvjetske dane. Vrlo često kažu da nije vjere u Boga od tuge bi svisle! Ne možemo ni zamisliti kakve nagrade na ahiretu čekaju ove naše majke!

Na osnovu svega rečenog, možemo zaključiti da musliman i muslimanka ne priželjkuju iskušenja, nego mole Allaha, dž.š., za ugodan život (*afija*) i na ovom i na budućem svijetu, ali kada iskušenja stignu, sa zadovoljstvom i dostojanstvom ih prihvataju.⁶⁶⁵

Na kraju, vrlo je važno razmisliti šta je zbilja kazna za nas, a šta nagrađivanje, kako to naš književnik rahm. Hazim Akmadžić, parafrazirajući kur’anski ajet, kaže:

“Neka je sabur svakom ko različitim kušnjama na zemlji biva izložen. Bog često nagrađuje kad mislimo da smo kažnjeni, a kažnjava kad vjerujemo da smo nagrađeni.”⁶⁶⁶

⁶⁶⁴ Kur’an, El-Bekara, 214.

⁶⁶⁵ O pravilnom razumijevanju iskušenja i njihovom prevazilaženju na osnovu sunneta Božijeg Poslanika, s.a.v.s., više v.: Šefik Kurdić, *Poslanikova, s.a.v.s., rješenja za naša iskušenja: zbirka vjerodostojnih hadisa s komentarom o iskušenjima*, Hedef, Zenica, 2020.

⁶⁶⁶ H. Akmadžić, *nav. djelo*, str. 443.

37 GRIJEH NAS UDALJAVA OD ALLAHA, DŽ.Š.

Savremeni sekularizirani čovjek je zaboravio Boga, Njegovu Riječ i uopće mu nije stalo do Božije volje i zadovoljstva. Davno se prestao pitati šta to Bog voli i čime je zadovoljan, a pogotovo da nastoji svojim djelima i načinom života da ugodu Bogu i radi ono što On voli. Smatra da je sam sebi dovoljan i da on postavlja kriterije dobra i zla. Sljedstveno tome on uopće ne želi govoriti o grijehu. Nastoji se dokazati da je grijeh pogrešna percepcija života, formirana samo da bi čovjeka držala u strahu, da je on vezivanje i ograničavanje ljudske slobode i da se time čovjek lišava radosti u životu. Grijeh je tako prestao označavati opasnu pojavu i stvarnost koje se treba čuvati. Grijeh je posebno danas primamljiv i poželjan.

I mi, današnji muslimani, smo pod jakim utjecajem ovih materijalističkih, nihilističkih i sekularističkih trendova. Nastojimo ugoditi i umiliti se mnogima: svojoj djeci i porodici, nadređenim u kolektivima, političkim i drugim organizacijama čiji smo članovi, svojim simpatizerima i sljedbenicima na društvenim mrežama, općenito javnom mnijenju, a vrlo malo razmišljamo o tome da li je ono što pomišljamo, planiramo, govorimo, radimo – grijeh.

Da li grijешnjem kaljamo našu dušu, da li sebi onemoćavamo uvid u više svjetove realnosti, uskraćujemo nafaku, da li prelazimo granice koje nam je Allah, dž.š., odredio, narušavamo li sistem vrijednosti koji je On uspostavio, da

li smo time povrijedili našeg Stvoritelja, da li se činjenjem grijeha udaljavamo od Boga?!

Rijetko kada ga se užasavamo, štaviše, često ga sebi opravdavamo, pa čak i druge potičemo na njega. I sve to opet zaogrćemo plaštom vjere i naših vjerskih uvjerenja: “Allah, dž.š., je milostiv. On oprašta sve grijehе, pa valjda će i meni moje oprostiti.”

Iako smo uglavnom svjesni naših grijehа, ne volimo slušati one koji nas na grijehе podsjećaju, pogotovo ne one koji nas zbog grijehа kore, radije slušamo one koji odobravaju naše ponašanje, koji nas zabavljaju i zasmijavaju, bez obzira kuda nas to vodi.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Muhammed, s.a.v.s., rekao:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَرْفُوعًا: اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤْبِقَاتِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: الشِّرْكَ بِاللَّهِ، وَالسَّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَ أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَدْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ. (البخاري)

“Klonite se sedam upropaštavajućih grijehа.” “A koji su to grijesi, Božiji Poslaniče?”, upitaše. “Pripisivati Allahu ravnoga, baviti se magijom (*sihrom*), ubiti osobu koju je Allah zabranio ubiti, osim kada to pravda zahtijeva, hraniti se kamatom, bespravno trošiti imovinu siročeta, bježati iz borbe kad se vojske sukobe i potvarati za preljubu udate i čedne vjernice”, odgovori Poslanik, s.a.v.s.⁶⁶⁷

⁶⁶⁷ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-vesaja”, br. 2.766.

Šta je grijeh?

Allah, dž.š., stvorio je čovjeka kao Svoje najsavršenije biće dajući mu sve potrebne duhovne, moralne, intelektualne, radne i sve ostale kvalitete da gradi svijet istine, pravde, slobode, saradnje i razumijevanja unutar porodice, zajednice, društva, ali i cijelog čovječanstva te time opravda poziciju Božijeg namjesnika (*halife*) na Zemlji.

S druge strane, u čovjeku je egoistični, šejtanski, animalni dio (*nefs*) koji ga nastoji odvesti u drugom pravcu laži, nepravde, nasilja, sukoba, mržnje i destrukcije.

Čovjek je stalno između ova dva nastojanja. Ovo je ona najteža, svakodnevna borba (*mudžahedetun-nefs*) koja se nikada ne završava i u kojoj nikada, sve dok smo na ovom svijetu, nismo potpuni pobjednici. I nemoguće je očekivati da se oslobodimo ove borbe, štaviše, ta borba je dokaz naše snage, vrijednosti, vitalnosti i života. Mustafa es-Sibai kaže: "Stablo kojem vjetar ne povija grane mrtvo je u korijenu. Tako je i sa dušom. U duši koju ne potresaju grijesi umrle su ljudske vrijednosti."⁶⁶⁸

Grijeh je svaka riječ i postupak kojima se suprotstavljamo naredbi Allaha, dž.š., ili Njegovog Poslanika, s.a.v.s., odnosno kršimo norme šerijata.⁶⁶⁹

Grijeh je ono što nas uznemirava, kopka u duši i zbog čega se osjećamo nelagodno i nesigurno, jer svako ljudsko

⁶⁶⁸ Mustafa es-Sibai, *Ovako me život naučio* (s arapskog: hfz. Armin Vlajčić), Bookline, Sarajevo, 2009, str. 152.

⁶⁶⁹ Više v.: Safvet Halilović, *Šta moramo znati o grijesima*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2015, str. 20.

biće posjeduje savjest, koja ga konstantno podsjeća i usmjera na ono što je dobro i pozitivno.

Mnogo je uzroka koji dovode do grijeha, ali oni se mogu svesti na one najznačajnije: bolest srca, odnosno duha, nedostatak svijesti o Allahovoj, dž.š., blizini i stalnom nadziranju čovjeka, zaboravljanje odgovornosti i polaganja računa pred Allahom, dž.š., na Sudnjemu danu, izraženu posvećenost svojim strastima i prohtjevima, povećanu ljubav prema ovom svijetu i njegovim materijalnim vrijednostima, nedovoljnu svijest o višestrukim negativnim posljedicama grijeha... itd.

Najveći grijesi

Često se postavlja pitanje da li postoji razlika među grijesima i može li se govoriti o manjim i većim grijesima kada svakim od njih iskazujemo naš nemar i nepokornost Allahu, dž.š. U skladu s tim, s obzirom da grijehom narušavamo naš iskreni odnos s Allahom, dž.š., ne možemo govoriti o malom grijehu.

Međutim, s obzirom na utjecaj i posljedice na pojedinca, zajednicu i društvo može se govoriti o malim i velikim grijesima. Štaviše, činjenica je da je postojanje razlike između malih i velikih grijeha utvrđeno osnovnim izvorima islama. Allah, dž.š., kaže:

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا.

*Ako se budete klonili velikih grijehova, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvest ćemo vas u divno mjesto.*⁶⁷⁰

Neki islamski učenjaci velike grijehe svode na devet koji se spominju u hadisima Božijeg Poslanika, s.a.v.s. Oni su univerzalnog karaktera i nažalost su, u manjoj ili većoj mjeri, prisutni u svim vremenima i na svim prostorima, a to su:

- *pripisivanje Allahu, dž.š., ravnog (širk).* Najveći i najteži grijeh je smatrati, vjerovati i tvrditi da postoji neko ili nešto što je po svojoj snazi, veličini i dostojanstvu ravno Allahu, dž.š., i što možemo poštovati i voljeti kao našeg Gospodara. To je grijeh za koji Allah, dž.š., kaže da ga neće oprostiti: *Allah sigurno neće oprostiti da Njemu druge smatraju ravnim, a oprostit će kome hoće ono što je manje od toga.*⁶⁷¹ S jedne strane, činjenica da se samo širk ne prašta ohrabruje muslimana, jer smatra da mu je taj grijeh dalek i stran, međutim, treba znati da je u osnovi svakog grijeha udio *širka*. Tako npr. kod ubistva ubica osjeća da nije samo Allah, dž.š., taj koji daje život i smrt, nego da i on sam to može učiniti ili kada u svojim ciljevima i planovima više mislimo na naše osobne interese ili interese kolektiva, a zaboravljamo Allaha, dž.š. Slabija forma širka je također da činimo dobro ne radi postizanja Allahovog, dž.š., zadovoljstva nego da bismo ostvarili neki drugi, prolazni interes: zadovoljili povjerenje uglednih ljudi, njihovo lijepo mišljenje,

⁶⁷⁰ Kur'an, En-Nisa', 31.

⁶⁷¹ Kur'an, En-Nisa', 48.

naklonost i sl. Otuda se tako snažno naglašava potreba čestog ponavljanja riječi: “La ilahe illallah” (Samo je Allah – Bog!). U slabiju formu širka također spada kada na bilo koji način svojim riječima Allaha, dž.š., stavimo u istu ravan s nekim Njegovim stvorenjem. Tako se čak i od onih koji sebe smatraju vjernicima mogu čuti riječi: “Hvala Allahu, dž.š., i tom i tom ljekaru, bez njihove pomoći ne bih preživio!” Istinsko vjerovanje u Allaha, dž.š., oslobađa ljude od robovanja i potčinjavanja bilo čemu ili bilo kome drugom;

- *ubistvo* bez zakonskog osnova. Allah, dž.š., daruje život i samo On ima pravo da ga (od)uzme. Otuda je jedan od najvećih grijeha nekome bespravno oduzeti život, što musliman nikada pri punoj svijesti ne može učiniti. Posebno okrutna forma jeste oduzeti život, bez obzira koliko je trajao, svome članu porodice iz straha od neimaštine, sramote ili nekog trećeg trivijalnog razloga.⁶⁷² Abortus spada u najgnusnije oblike bespravnog ubijanja, jer se uzima život stvorenja koje je bespomoćno. *Onome ko namjerno ubije vjernika, kazna će biti – džehennem, u kome će vječno ostati; Allah će na njega srdžbu Svoju spustiti i proklet će ga i patnju mu veliku pripremiti;*⁶⁷³
- *magija (sihr)*. Pojedinci koristeći se sredstvima koja nisu dostupna drugima, između ostalih, kontaktom sa džinima, nanose štetu ljudskim i drugim živim bićima. S jedne strane, mogućnosti onih koji se bave

⁶⁷² Više v.: Nuruddin Itr, *Fi zilalil-hadisin-nebevi*, Dimešk, 2000, str. 53.

⁶⁷³ Kur'an, En-Nisa', 93.

magijom su velike, samim tim i opasnosti i njene negativne posljedice, jer mogu realno, stvarno stanje prikazati na sasvim drukčiji način, a, s druge strane, magija (*sihr*) je opsjena, zavaravanje i iluzija i stoga ne bi trebala imati utjecaja na iskrene i jake vjernike.⁶⁷⁴

Iako je magije uvijek bilo, danas se njen utjecaj posebno uveličava. Tako ćemo često čuti pojedince kako svoje slabosti i krive poteze pravdaju time da su opsihrani, odnosno da su pod utjecajem džina;

- *kamata*. Allahov Poslanik, s.a.v.s., žestoko upozorava da kamata uzrokuje sedamdeset vrsta grijeha, od kojih je najblaži kao kada bi čovjek počinio blud sa svojom majkom!⁶⁷⁵ Današnja ekonomska kriza koja je prisutna u skoro svim dijelovima svijeta uzrokovana je, između ostalog, kamatnim sistemom poslovanja. I dok su nam razumljive ekstremne situacije kada mlade osobe žele riješiti stambeno pitanje pa posežu za kamatnim kreditima, potpuno je nerazumljivo i neprihvatljivo uzimati kamatne kredite, kako bi se na taj šerijatski neutemeljen način zadržao visok standard kojim živimo. Allah, dž.š., u Kur'anu, a.š., čak nagovještava rat onima koji odbijaju da se povinuju Njegovoj zabrani kamate,⁶⁷⁶

⁶⁷⁴ Više v.: <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/item/364-lista-velikih-grijeha> (24. 7. 2018).

⁶⁷⁵ Iako su česta osporavanja sadržaja ovog hadisa i njegova pogrešna razumijevanja hadis je *sahih* i takvim ga smatraju Ibn Hadžer el-'Askalani, El-Hakim en-Nejsaburi, Ez-Zehebi i dr. (Više v.: <http://fatwa.islamweb.net/fatwa/index.php?page=showfatwa&Option=Fatwald&Id=59037>, 1. 8. 2018).

⁶⁷⁶ Kur'an, El-Bekara, 278, 279.

- *bespravno korištenje imovine siročeta (jetima)*. Budući da u ratnim okolnostima dolazi do mnogih ubistava, od preživjelih muslimana se traži da pokažu istinsku brigu i pažnju prema šehidskim porodicama, da se brinu o njima i da im pomažu u svemu što im je potrebno. Najveća izdaja svojih suboraca koji su svoje živote dali da bismo mi mogli živjeti, kao i njihovih porodica, jeste nezakonito raspolaganje imovinom siročeta, tj. prisvajanje onoga što mu je neophodno kako bi preživjelo. Grijech za bespravno korištenje imovine siročeta proteže se i na sve one koji danas nenamjenski koriste brojna humanitarna sredstva koja su upućena siročadima, šehidskim porodicama i sl. kategorijama;
- *dezerterstvo*. Kada se muslimani sukobe s neprijateljem na bojnom polju, od njih se traži da budu postojani i izdržljivi, bez obzira na višebrojnost i nadmoć neprijatelja. Onaj ko pobjegne i napusti svoju braću u tom odsudnom trenutku, nastojeći sačuvati svoj život, a uopće ne mareći za živote drugih, bit će žestoko kažnjen: *...onaj ko im tada leđa okrene – osim onog koji se povuče s namjerom da se ponovo bori ili drugoj četi pristupi – vratit će se natovaren Allahovom srdžbom; prebivalište njegovo bit će džehennem, a užasno je on boravište;*⁶⁷⁷
- *potvora udatih, čednih vjernica*. Onaj ko potvara čedne žene, naravno i muškarce, na način da ih lažno optuži za blud ili preljubu, počinio je jedan od

---

⁶⁷⁷ Kur'an, El-Enfal, 16.

najtežih grijeha, jer takva tvrdnja, bez obzira što je lažna, uništava čestitost i čast čednih vjernica koja se gradi godinama. Uzvišeni Allah kaže: *One koji okrive poštene žene, a ne dokažu to s četiri svjedoka, s osamdeset udaraca biča izbičujte...*,⁶⁷⁸

- *neposlušnost prema roditeljima*. Pod neposlušnošću prema roditeljima podrazumijeva se svaka riječ ili postupak koji uznemirava ili smeta roditeljima!⁶⁷⁹ Djeca su i danas, kao što je to bilo i kroz cijelu povijest, dužna izdržavati svoje roditelje i voditi brigu o njima kada iznemognu i ostare, a ne dići ruke od njih, jer od njih više nemaju nikakve materijalne koristi. U vjerodostojnim hadisima se navodi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao da Allah, dž.š., za svaki grijeh odgađa kaznu za ahiret, osim za nasilje i neposlušnost roditeljima. Za te grijeha kažnjava još na ovom svijetu;⁶⁸⁰
- *povreda časti Kabe*. Kaba je prva kuća na Zemlji koja je sagrađena radi ibadeta. Musliman je vezan za Ka'bu od samog rođenja, sedmi dan po rođenju okreću ga prema Ka'bi kada mu se uči ezan i ikamet i kada mu se nadijeva ime. Klanjao je namaz cijeloga svoga života okrenut prema Ka'bi, žrtvovao je kurbane okrećući ih prema Ka'bi i kada umre, bit će mu njegova desna strana tijela i lice okrenuti prema Ka'bi. On od svih civilizacijskih

⁶⁷⁸ Kur'an, En-Nur, 4.

⁶⁷⁹ Više v.: Fuad Sedić, *Četrdeset odabranih hadisa*, Islamska pedagoška akademija u Bihaću, Bihać, 2006, str. 72.

⁶⁸⁰ Više v.: El-Munavi, *Et-Tejsir bi šerh El-Džami'is-sagir*, "Harful-hemza", I, str. 33.; <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/item/364-lista-velikih-grijeha> (24. 7. 2018).

tvorevina na zemaljskoj kugli najviše cijeni i poštuje Ka'bu tako da ga vrijeđa i boli kada bilo ko ružno govori, prikazuje ili na neki drugi način narušava nepovredivost Ka'be. Također, veliki je grijeh omalovažavati i sve druge zaštićene vrijednosti u islamu.

Naravno, u predmetnom hadisu nisu navedeni svi veliki grijesi. Neophodno je konsultirati cijeli kur'anski tekst i sve hadise Muhammeda, s.a.v.s., o ovoj temi, kako bismo došli do konačnog broja velikih grijeha.⁶⁸¹ Ipak, želim naglasiti još tri ljudske osobine koje su same po sebi grijeh, ali zbog svoje pogubne destruktivnosti izazivaju i mnoge druge grijeha:

- *oholost*. Na listi najvećih grijeha vrlo visoko mjesto zauzima oholost, koja se teškim grijehom doima možda baš zbog toga što niko za sebe neće priznati da je ohol, posebno oni koji su moćni i na vlasti i koji umišljaju sebi da mogu krojiti sudbinu drugima. Pogledajmo samo dokle seže oholost i egoizam naših političkih elita ili rukovodilaca u brojnim kolektivima. Oholost koja često ovakve osobe uvjeri da su iznad zakona, da su Bogom dani da upravljaju drugima, da su oni kriteriji istine i dobra, čime se pospješuje korupcija koja u Bosni i Hercegovini sve više raste i čije razmjere posljednjih godina na najteži način osjećamo.

Oholost je, zapravo, okosnica političkog sistema u Bosni i Hercegovini, čija demokratija nije zasnovana

---

⁶⁸¹ O ostalim velikim grijesima više v.: Fuad Sedić, *Veliki grijesi*, Islamska pedagoška akademija u Bihaću, Bihać, 2004; Safvet Halilović, *Šta moramo znati o grijesima*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2015.

na izboru stvarnih predstavnika iz baze koju zastupaju i kojoj odgovaraju. Ona je rezultat stranačke kombinatorike, koja u parlamente uvodi poslušnike koji govore i dižu ruke kada lider stranke zahtijeva i koji ih za njihovu odanost nagrađuje različitim povlasticama. U vladama ne dominira stručnost, nego opet politička podobnost i oholost je upravo ona oblada u koju je uvijena samouvjerenost takve vlasti da je ono što čini apsolutno nepogrešivo i neupitno. Već godinama Bosna i Hercegovina nije kadra zbog svojih oholih i samozadovoljnih elita krenuti naprijed. Ovdje je riječ o očitom primjeru (po)grešnog puta koji usisava sistem vlasti na svim razinama i u svim strukturama, od vrha do dna;

- *škrtoš* i *egoizam*. Škrtoš i egoizam se ogledaju na svakom koraku. Odnosno, preformulirani u neutoljivu glad za ubiranjem profita, grabljenjem samo sebi, a drugima dijeljenjem mrvica, škrtoš udara u temelje svake zajednice, u kojoj je bogatim škrcima zagarantirano blagostanje, a siromašnima ništa. Oni mogu ljetovati u najluksuznijim odmaralištima, a siromašni ne mogu dobiti ni posao. Oni se mogu liječiti skupim medicinskim tretmanima ili odlaziti u inozemstvo, a siromašni umiru u tišini i bijedi. Škrtni nisu samo prema pojedincima u društvu nego i prema državi pa ne plaćaju obavezne doprinose i poreze, a kako su u vezi s oholima, niko protiv njih ništa ne poduzima i njihova društvena moć raste na štetu siromašnog sloja koji postaje sve veći;

- *zavidnost*. Zavidnost rađa odbojnost, netrpeljivost i mržnju, a mržnja osvetu. Ona poput karcinoma razjeda dušu i kadra je metastazirati do neslućenih razmjera. Stavljajući sve na materijalno, glamur i lažni sjaj, bosanskohercegovačko društvo razvilo je kod pojedinaca i grupa ovisnost o zavidnosti, pa se njome hrane do neslućenih razmjera. Nažalost, zavidnosti nije pošteđena ni naša zajednica. Naravno, malo je onih koji drugima zavide u onome što je pozitivno, na dobrome obrazovanju, znanju stranih jezika, produhovljenosti, čestitosti i moralnosti, dobrom odgoju djece... Zavidi se na velikim stanovima i vilama, novcu i imovini, bazenima i autima...

Koje su posljedice grijeha?

Analizirajući kur'anske ajete, hadise Božijeg Poslanika, s.a.v.s., mišljenja i stavove islamskih učenjaka, ali i povijest čovječanstva može se reći da grijeh izaziva mnoge negativne posljedice. Vrlo često su nesagledive u prvi mah, u početku se ograničavaju na pojedince, a potom šire na porodicu, cijelu zajednicu i društvo i postepeno ga razaraju. Većina velikih grijeha prevazilazi čak okvire ovoga svijeta, pa njihove negativne posljedice pogađaju počinitelje i na budućem svijetu.

Među negativnim posljedicama grijeha ističu se:

- slabljenje, trovanje i zamračivanje ljudskog srca. Ljudsko srce koje je izvor duhovnosti, pozitivne energije i optimizma biva sputavano i gušeno. Činjenje dobra donosi radost, zadovoljstvo i optimizam i to se ogleda

na radosnom i svijetlom licu. Grijesi čine čovjeka nezadovoljnim, rastresenim i ta gorčina i tmina se vidi i na njegovom licu. Takva namrgođena i mračna lica, bez imalo osmijeha, danas dominiraju na javnim mjestima;

- razaranje duhovne i tjelesne supstance čovjeka. Što više griješi, to se čovjek više udaljava od Allaha, dž.š., slabi njegovo nastojanje da bude Allahu, dž.š., drag i blizak, tako da mu različite vrste ibadeta postaju sve teže, zahtjevnije, pa čak i besmislenije. Sve češće sebi postavlja pitanje opravdanosti i smisla određenih ibadeta. Odavanjem brojnim porocima čovjek uništava i svoje tjelesno biće;⁶⁸²
- slabljenje moralnog integriteta, jer griješenjem kod čovjeka slabi stid zbog čega je grijeh čovjeku sve bliži i draži pa čovjek sve lakše čini novi grijeh i sve više propada u nemoral i beščašće. Čovjek se navikava na grijeh i gubi osjećaj i potrebu da bude čestit i moralan. Insistiranje na moralnosti mu sve više izgleda nepotrebno, suvišno, pretjerano i apsurdno;
- sprečavanje opskrbe (*nafake*). U vjerodostojnim hadisima Božiji Poslanik, s.a.v.s., govori da se čovjeku uskraćuje nafaka zbog grijeha koje čini. S druge strane, moralan i čestit život donosi nafaku, ali i duševni mir, kao i poštovanje komšija, rodbine i prijatelja;
- gubljenje pronicljivosti i pravilnog razumijevanja. Činjenjem grijeha i predavanjem različitim porocima i strastima čovjek ne narušava samo svoj duhovni i

---

⁶⁸² Više v.: S. Halilović, *Šta moramo znati o grijesima*, str. 98.

moralni integritet nego i onemogućava sebi spoznavanje viših vrijednosti (istine, pravde, poštenja, saosjećanja) i viših razina realnosti (Allaha, dž.š., duše, meleka, džina, budućeg svijeta). Takvim se osobama, čak, remete kriteriji i mjerila dobra i zla i slabi mogućnost koncentracije i posvećenosti;

- udaljavanje od Allaha, dž.š., i razvijanje osjećaja otuđenosti. S obzirom da su grijesi prezrene radnje prirodno je da kao posljedicu ostavljaju otuđenost i gorčinu u srcu. Griješenjem se udaljavamo iz Allahovog, dž.š., okrilja, zaštite i milosti. Time sebi otežavamo uslišavanje dove i drugih ibadeta koje činimo. Kako se čovjek otuđuje od Allaha, dž.š., tako se otuđuje i od svega drugoga. Na taj način biva prepušten samom sebi i osjeća se potpuno usamljenim i bespomoćnim. S obzirom da je čovjek društveno biće takvo stanje je za njega neprirodno što za posljedicu ima brojne teškoće, poremećaje i probleme,⁶⁸³
- uništavanje ljudskosti (*insanijeta*). Čovjeka najodbranijim Božijim stvorenjem čine njegove osobine humanosti, čestitosti, nesebičnosti, saradnje i tolerantnosti. Grijesi kod čovjeka uništavaju ove plemenite osobine i one se pretvaraju u svoje suprotnosti: grubost, egoizam, sebičnost, bestidnost, ignoriranje i potcjenjivanje drugih;
- razne vrste koruptivnog djelovanja u društvu. Činjenjem različitih grijeha i propusta mi narušavamo

⁶⁸³ Više v.: Kur'an, El-Hašr, 18–19; S. Halilović, *Šta moramo znati o grijesima*, str. 98.

dobre odnose u porodici i kolektivu, dovodimo do nerazumijevanja, nesporazuma i konflikata u džematima i zajednicama i društvo ispunjavamo nepovjerenjem, animozitetom i mržnjom;

- rastakanje općeprihvaćenih društvenih normi. Koji god posao grešnik započne, nailazi na brojne poteškoće, jer je konstantnim grijеšenjem izgubio Allahovu, dž.š., podršku. Zar Allah, dž.š., ne kaže: *A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje, taj će teškim životom živjeti i na Sudnjemu danu ćemo ga slijepim oživjeti.*⁶⁸⁴ Neko od časnih prethodnika je rekao: “Uistinu, kada pogriješim, primijetim posljedice svoga grijeha u ponašanju svoje žene, djece i jahalice. Jahalica ne sluša, djeca se prema meni ružno odnose, a žena mi prkosi”;⁶⁸⁵
- sprečavanje Allahove, dž.š., milosti i blagoslova, odnosno privlačenje Allahove, dž.š., srdžbe i kazne. Povijest nas uči da bi, nakon što bi ljudi ogrezli u grijehu i razvratu, bili kažnjeni na različite načine. Mnogi od tih naroda su potpuno uništeni.⁶⁸⁶

Kako se oslobađati grijeha?

Izuzetno je važno i uvijek treba naglašavati da iako je čovjek sklon grijehu, on se s grijеšenjem nikada ne smije pomiriti, i uvijek treba nastojati da što manje grijeha čini. Ne treba nas

⁶⁸⁴ Kur'an, Ta-Ha, 124.

⁶⁸⁵ Više v.: S. Halilović, *Šta moramo znati o grijesima*, str. 99.

⁶⁸⁶ Više v.: Mustafa Prljača, “GrijeH i njegove posljedice”, *Takvim za 2011*, El-Kalem – Izdavački centar Rijaseta IZ u BiH, Sarajevo, 2010, str. 103–114.

brinuti naša sklonost prema grijehu, jer nam je urođena, međutim, treba nas brinuti ako smo činjenjem grijeha zadovoljni i ne nastojimo da iskoračimo iz njih. Samo priznanje da smo počinili grijeh je prvi korak ka njegovom prevazilaženju.

Način kako da popravljamo stanje u kojem se nalazimo i kojim niko od nas nije zadovoljan jeste da priznamo da smo i mi dio problema koje vidimo i da preuzmemo dio krivice. Stalno optuživanje drugih za teško stanje i probleme koje imamo ne daje rezultate i ne donosi nikakve promjene.

Promjene u budućnosti mogu donijeti samo oni koji su svjesni svojih nedostataka, konstantno rade na osobnom usavršavanju, dio noći provode u ibadetu i tako se duhovno snaže kako bi tu pozitivnu energiju u toku sutrašnjeg dana prenijeli na svoje okruženje.

Najbitnije u svemu ovome jeste da što više vremena i prostora posvećujemo dobru. Ako se desi da učinimo grijeh, ne oklijevati i ne čekati, nego odmah raditi na tome da ga se oslobodimo. Ebu Hamid el-Gazali je govorio: "Odgadañje napuštanja grijeha je poput čovjeka koji želi iščupati drvo, pa to odgađa za kasnije. On biva sve slabiji, a drvo se sve više ukorjenjuje."⁶⁸⁷

Potpuno oslobađanje od grijeha jeste kroz iskreno pokajanje. Iskreno pokajanje podrazumijeva kajanje za konkretni grijeh, i to jedan po jedan, kojem se više nećemo vraćati. U tome pokazujemo našu dosljednost i principijelnost. Na ovaj način svakodnevno napredujemo, postajemo moralniji i čestitiji, duša nam je sve čišća i postojano idemo ka savršenstvu duše.

---

⁶⁸⁷ El-Gazali, *Ihja ulumid-din*, Bookline d.o.o., Sarajevo, 2006, IX, str. 79.

Ako smo se ogriješili o druga živa bića, trebamo nastojati svoj odnos i ponašanje popraviti. Suština je da nikome i ničemu ne nanosimo štetu i da se prema drugima ponašamo kako želimo da se drugi ponašaju prema nama.

Džafer es-Sadik je rekao: "Doista je Allah, dž.š., sakrio troje u troje: Svoje zadovoljstvo u pokornosti Sebi, pa nemojte ništa od pokornosti omalovažavati, jer je možda Njegovo zadovoljstvo u tome; Svoju srdžbu u grijesima, pa nemojte ništa od njih potcjenjivati, jer je možda Njegova srdžba u tome i sakrio je Svoje prijateljstvo među Svoje podanike, pa nemojte nikoga od njih potcjenjivati, jer je možda Allahov prijatelj."⁶⁸⁸

Pokajanje je neophodno prije svega na ravni pojedinca, da se svako od nas pokaje za grijeha koje je počinio i da iz dana u dan rastemo u moralnom smislu.

Pokajanje je neophodno i na ravni džemata na način da se kajemo za negativnu praksu i da je postepeno mijenjamo: ogovaranje drugih, prekid u komunikaciji među članovima džemata, rijetko međusobno posjećivanje koje se svodi samo na kratko viđenje na svadbama i dženazama, neangažiranost u zajedničkim projektima i sl., a potom pokajanje svih nas kao sljedbenika Božijeg Poslanika, s.a.v.s., (*ummeta*) za naše međusobne slabosti, sukobe, čak i oružane među nama koji sebe nazivamo muslimanima, opće nazadovanje i nedostatak pozitivnih kretanja u muslimanskom svijetu.

Allah, dž.š., kaže:

*... I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite.*⁶⁸⁹

⁶⁸⁸ El-Gazali, *Ihja ulumid-din*, VII, str. 68.

⁶⁸⁹ Kur'an, En-Nur, 31.

Oslobađanje od grijeha i povratak istinskom vjerovanju koje podrazumijeva da svijest o Allahu, dž.š., prožima sve naše planove, ideje, razmišljanja i djelovanja znači i poboljšavanje našeg ukupnog političkog, društvenog i ekonomskog stanja.

*...ali onima koji se pokaju i uzvjeruju i dobra djela čine, Allah će njihova hrdava djela u dobra promijeniti, a Allah prašta i samilostan je.*⁶⁹⁰

Budući da Allah, dž.š., kroz Svoju Riječ i preko uzornog života Muhammeda, s.a.v.s., traži od čovjeka sve ono što će mu omogućiti kvalitetan i uspješan život, može se reći da su sve neprijatnosti i nezgode koje čovjek doživljava u svome životu rezultat slabosti, propusta, pogrešaka, odnosno njegovih grijeha.

Kako bismo gradili što zdraviju i moralniju porodicu, kolektive, zajednicu i društvo, nije dovoljno samo skrivati grijeha i truditi se da se ne pojave u javnosti. Suština je da konstantno radimo na našem oslobađanju od grijeha.

Što smo bliži Allahu, dž.š., to nam je više stalo da činimo ono čime će On biti zadovoljan i više nastojimo kloniti se svega onoga što će Ga rasrditi, više se ustručavamo grijeha i tako podižemo kvalitet našeg života.

Što je čovjek dalje od Allaha, dž.š., sve manje se brine za grijeh i sve više ga čini i tako je sve bliži propasti. Tada se čovjek srozava na razinu životinje, a društvom vladaju zakoni džungle, kada svijesti o grijehu uopće nema.

---

⁶⁹⁰ Kur'an, El-Furkan, 70.

38 LICEMJERSTVO (NIFAK)

Pokoravanje Allahu, dž.š., i predavanje Njegovoj volji je cjelovito nastojanje koje počinje sa slušanjem kelimei-šehadeta, a završava potpunom pokornošću Allahu, dž.š., u svakom našem pokretu, svakoj riječi, pomisli i želji, kada za nas istinski ne postoji ništa drugo osim Allaha, dž.š. I onaj koji je na početku, kao i onaj na kraju puta nazivaju se muslimanima, zato što su Allaha, dž.š., svjesno ili nesvjesno, prihvatili kao apsolutni autoritet. I dok se oduševljavamo muslimanima i muslimankama koji nastoje u potpunosti uskladiti svoj osobni, porodični i javni život s načelima i principima islama, iritiraju nas, vrijeđaju i bole ponašanja onih koji javno ističu svoju pripadnost islamu, ali ih to ne sprečava da obmanjuju, lažu, vrše različite malverzacije, nezakonito se bogate, krše zakone i rade sve drugo što je u potpunoj oprečnosti njihovom svjedočenju da vjeruju u Boga.

Brojne su negativne posljedice ovakvog ponašanja, a jedna od najvećih jeste kvarenje opće percepcije o vjernicima. Mnogi će na osnovu ovakvog ponašanja pojedinaca smatrati da su svi muslimani takvi, da redovno idu u džamiju, nazivaju selam na svakom koraku, a spremni su slagati i prevariti samo da bi dobili jednu marku više.

Za ovakve obično kažemo da se licemjerno ponašaju, jer je očito da se itekako razlikuju njihovo spoljašnje ponašanje i unutarnja uvjerenja i osjećanja. Brojni kur'anski ajeti i hadisi Muhammeda, s.a.v.s., nas upozoravaju na njihovo

prisustvo, ponašanje i loše posljedice koje kao zajednica i društvo možemo imati od njih.

Abdullah ibn Amr, r. anhuma, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُتَأَفِّقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ حَصَلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ حَصَلَةٌ مِنَ النَّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا إِذَا أُوتِيَتْ حَانَ وَإِذَا حَادَّتْ كَذَّبَ وَإِذَا عَاهَدَ عَدَرَ وَإِذَا حَاصِمٌ فَجَرَ. (البخاري)

“Kod koga se nađu sljedeće četiri osobine, taj je pravi licemjer, a kod koga se nađe jedna od tih osobina, taj ima jednu osobinu licemjerstva sve dok je ne ostavi:

- kada mu se nešto povjeri – pronevjeri,
- kada govori – laže,
- kada se obaveže na nešto – iznevjeri, i
- kada se prepire – besramno se ponaša.”⁶⁹¹

Ovo poglavlje o obilježjima licemjerstva⁶⁹² El-Buhari je uvrstio u knjigu o vjerovanju, jer je hipokrizija znak nepostojanja istinskog vjerovanja (*imana*), odnosno da postoje razne vrste licemjerstva od kojih neke mogu biti izraz nevjerstva.⁶⁹³

Suština cjelokupnog djelovanja muslimana i muslimanke je da ono bude izraz iskrenog vjerovanja u Allaha, dž.š. Kaže se da su djela poput tijela, a duše su im njihovo iskreno

⁶⁹¹ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-iman”, br. 34.

⁶⁹² O licemjerstvu više v.: Sayyid Qutb, *U okrilju Kur'ana*, I, str. 48–54; En-Nevevi, *Sahih Muslim bi šerhin-Nevevi*, II, str. 46–48; El-Mubarekfuri, *Tuhfetul-ahvezi bi šerhi Džami'it-Tirmizi*, VII, str. 320; Šaban Hodžić, *Ahlak*, str. 85–88.

⁶⁹³ El-Ajni, *Umdetul-kari...*, I-II, str. 217.

obavljanje u ime Allaha, dž.š., pa ako nema iskrenosti, nema ni djela, jer se tijelo bez duše ne zove čovjekom.⁶⁹⁴

Allah, dž.š., objavio je nekom od ranijih vjerovjesnika: “Moji Me podanici obožavaju težeći za džennetom, ili plašeći se džehennema, a zar Ja ne bih bio zaslužan da Mi se ibadet čini i da nisam stvorio džennet i džehennem?!”⁶⁹⁵

Neki mudrac je rekao: “Onaj koji ibadet čini licemjerno i da bi bio na dobrom glasu je poput čovjeka koji izađe na pijacu s novčanikom punim papira. Ljudi tada počnu govoriti: ‘Što je pun novčanik ovog čovjeka!’, a on nikakve koristi od njega nema, osim tih riječi. Ako bi htio nešto kupiti ne bi mogao.”

Vjerovjesnik, s.a.v.s., poručuje muslimanu i muslimanki da njihove spoljašnje manifestacije odgovaraju uvjerenjima koja nose u sebi i upozorava ih na osobine koje karakteriziraju licemjere od kojih musliman mora biti daleko: vjerolomstvo, nepovjerenje, laž u govoru, neispunjenje preuzete obaveze i svađanje pri sporu. Pa zar može biti nešto bolje od onoga čime treba da se zaogrne vjernik: govorenje istine, izvršenje obećanog, ispunjenje obaveza, pridržavanje istine i ne svađati se pri vođenju spora.

Budući da je glavni cilj djelovanja licemjera ne da budu što bliži Allahu, dž.š., nego da ljudi imaju što bolje mišljenje o njima, osobine licemjerne osobe su također:

- nastojanje da ljudi uoče njegove posebnosti, odnosno insistiranje na javnosti svoga djelovanja. Čak i ono što

⁶⁹⁴ Više v.: Muhamed Hilmi Muhamed Hidr, *Er-Rijadun-nedijja fil-hutabil-minberijja*, Mektebetul-iršad, Džedda, 1992, str. 11.

⁶⁹⁵ M. H. M. Hidr, *Er-Rijadun-nedijja fil-hutabil-minberijja*, str. 12.

je radio daleko od očiju drugih želi prenijeti drugima i pohvaliti se time, jer ako oni ne znaju ništa o tome, kao da to nije ni uradio;

- da puno drže do ljudskih pohvala i priznanja, i kada ona izostanu, on mijenja svoje ponašanje i odnos prema ljudima;
- da su aktivne i temeljite u djelovanju kada ih drugi vide, a da su nemarni kada ih vidi samo Allah, dž.š.

Na arapskom jeziku licemjerstvo se označava pojmom *nifak*, koji je deriviran od glagola treće vrste *nafeka* – *junafiku* – *munafeka^{tun}*, *nifak^{un}* (ući u svoju rupu – skočiti, b. licemjeran, pretvarati se, b. dvoličan), odnosno imenice *nufeka'* (rupa skočimiša), jer on svoju rupu pravi sa više ulaza i izlaza, pa kada uđe na jednu, izlazi na drugu te ga je zbog toga teško uhvatiti.

U šerijatu se pod *nifakom* podrazumijeva ispoljavanje islama i dobra, a tajeње nevjerstva i zla,⁶⁹⁶ odnosno u najširem smislu licemjer predstavlja osobu koja se lažno predstavlja.

Nema proturječnosti između ove predaje i onih u kojima se spominje samo tri osobine licemjera, jer se neke od tih osobina prepliću i stapaju u jedno, a nekada se posmatraju odvojeno, odnosno ovo se može shvatiti u smislu da u ovim hadisima Božiji Poslanik, s.a.v.s., nabraja različite osobine licemjera, zavisno od njihove aktualnosti i prisutnosti u društvu.

---

⁶⁹⁶ http://www.alharamain.org/arabic/news22/top_11.html (23. 7. 2020).

Božiji Poslanik, s.a.v.s., ovim hadisom ukazuje na devijantnost namjere, riječi i djela. Ukazuje na pokvarenost namjere izrazima ...*kada se obaveže na nešto – iznevjeri*, na pokvarenost govora riječima ...*kada govori – laže*, a ukazuje na devijantnost ponašanja konstrukcijom ...*kada mu se nešto povjeri – pronevjeri*.

Pokvarenost namjere sastoji se u tome da jezikom obećava, ali je u duši odlučan da to obećanje ne ispuni. Međutim, ako nešto obeća i nastoji da to obećanje ispuni, ali ga u tome ometu objektivne okolnosti, takva osoba se ne smatra licemjerom.

Mnoge islamske učenjake je ovaj hadis dosta zabrinuo, jer ga ne uspijevaju shvatiti pošto se navedene osobine mogu naći i kod iskrenih muslimana. Oni su na ove dileme pokušali odgovoriti na sljedeći način:

- En-Nevevi smatra da se ovaj hadis može shvatiti na način da su navedene osobine, svojstva licemjerstva, a da je osoba koja ih ima *slična* licemjeru u njima;
- drugi kažu da se ovo odnosi na onoga čija su to *pretežna* svojstva, a onaj kod koga se ona rijetko javljaju ne može se smatrati licemjerom;
- El-Hattabi smatra da ove riječi treba shvatiti kao *upozorenje* od Allahova Poslanika, s.a.v.s., onome ko ih često koristi da ne ode u potpuno licemjerstvo;
- četvrti kažu da se ovo odnosi na konkretnu osobu, a *adet* Božijeg Poslanika, s.a.v.s., bio je da nikada nikoga izravno ne optužuje, pa nikome nije rekao: *Ti si muna-fik*, nego na njega ukazuje govoreći u općem smislu i širem kontekstu;

- peti smatraju da se ovo odnosi na licemjere iz vremena Božijeg Poslanika, s.a.v.s., jer su oni govorili da vjeruju – a lagali su, povjerena im je vjera – a oni su je iznevjerili, obećali su Božijem Poslaniku, s.a.v.s., da će pomoći njega i njegovu vjeru – pa su ga iznevjerili. Ovo su zastupali: Ibn Abbas, Seid ibn Džubejr, Ata' ibn Ebi Rebbah, Hasan el-Basri i dr.⁶⁹⁷

Postoje dvije osnovne vrste licemjerstva:

- *veliko licemjerstvo koje se tiče vjerovanja (nifakul-kufr)* podrazumijeva da se taji nevjerstvo (*kufr*), a ispoljava islamsko vjerovanje. Osoba koja u duši ne vjeruje u Boga, bez obzira na njene manifestacije ne može biti vjernik. O velikom licemjerstvu govore brojni kur'anski ajeti:

*Ima ljudi koji govore: "Vjerujemo u Allaha i u onaj svijet!" – a oni nisu vjernici.*⁶⁹⁸

Ovaj kur'anski ajet najbolji je odgovor keramitima koji smatraju da je musliman onaj koji jezikom donese šehadet, bez obzira što to negira srcem.

*Licemjeri misle da će Allaha prevariti, i On će ih za varanje njihovo kazniti. Kada ustaju da namaz obave, lijenost se dižu, i samo zato da bi se pokazali pred svijetom, a Allaha gotovo da i ne spomenu.*⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ El-Ajni, *Umdetul-kari...*, I-II, str. 221–222.

⁶⁹⁸ Kur'an, El-Bekara, 8.

⁶⁹⁹ Kur'an, En-Nisa', 142.

*Licemjeri će na samom dnu džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći...*⁷⁰⁰

- *licemjerstvo u djelovanju (nifakul-amel)*, često se imenuje i pretvaranjem (*ri'a, rijalukom*), tj. da se vrše određeni postupci koji su svojstveni samo licemjerima, iako se vjerovanje (*iman*) nalazi u srcu. Ono ne izvodi osobu iz islama, ali je pokuđeno, jer se takva osoba navikava na te ružne osobine i samim tim postepeno udaljava od islama. Jedan od vidova ovog licemjerstva jeste kada neiskreno pokazujemo pozitivna osjećanja prema drugima samo da bismo ostvarili određene ciljeve i koristi, a ne radi stvarne ljubavi prema njima. Radi se uglavnom o laskavcima koji skriveni iza lažnih osmijeha i nakićenih lijepih riječi nastoje prevariti ljude kojima se obraćaju, a od kojih mogu pribaviti bilo kakvu korist. Čim osjete da im takvi više nisu potrebni, odmah nestaje lijepog osmijeha i toplih riječi pa se licemjeri pretvaraju kao da nikada te osobe nisu upoznali.

Ajeti o licemjerima se objavljuju u Medini pošto tek tada stanje postaje pogodno za njihovu pojavu i širenje. U Mekki niko iz ličnih i materijalnih interesa nije primio islam, naprotiv, neki su zbog velikih uznemiravanja i mučenja krili vjeru, a pokazivali nevjeru. Poslanikovim, s.a.v.s., preseljenjem iz Mekke u Medinu desio se politički i vjerski preobražaj Medine. Bilo je onih koji su prihvatili novonastalo stanje, ali i onih koji to nikako nisu mogli učiniti. Oni su smatrali da je u takvoj sredini najbolje postupati u skladu

---

⁷⁰⁰ Kur'an, En-Nisa', 145.

s vlastitim interesima. Nastojali su da uprkos nevjerovanju tvrde da su vjernici, kako bi pridobili njihovu naklonost i osigurali sebi zaštitu, a istovremeno u tajnosti djelovali protiv muslimana. Zbog toga što su se pokazivali drugačijima nego što su bili i tako varali muslimane, licemjeri su predstavljali veću opasnost od poricatelja (*kafira*).

Posljedice licemjerstva

Licemjerstvo je vrlo opasna pojava. S jedne strane, *rađa sumnjičavost* i nepovjerenje u iskrene Allahove, dž.š., podanike, jer se javlja sumnja da je njihovo ponašanje licemjerno. U takvom stanju su ljudi skloni vrlo ružnim kvalifikacijama, bez jakih dokaza, vrlo često se brat musliman optužuje da je poricatelj (*kafir*) ili licemjer (*munafik*) samo zato što nije "uz nas", pa makar to "uz nas" značilo pristajanje na različite mahinacije i manipulacije. Poslanik, s.a.v.s., nas upozorava da smo obavezni u neposrednoj komunikaciji i ophođenju s ljudima imati u vidu ponajprije realnu i vidljivu praksu. Tako u jednom hadisu kaže:

"Kada vidite čovjeka da redovno ide u džamiju, posvjedočite da je vjernik, jer je Allah, dž.š., rekao: *Allahove džamije životnim čine oni koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju...*"⁷⁰¹

Također Poslanik, s.a.v.s., skreće nam pažnju da nije dopušteno prosuđivati unutarinja uvjerenja i osjećanja čovjeka, jer su ona u konačnici poznata samo Allahu, dž.š.⁷⁰²

⁷⁰¹ Et-Tirmizi, *Sunen*, "Ebvab tefsiril-Kur'an", br. 3.093; Kur'an, Et-Tevba, 18.

⁷⁰² A. Silajdžić, *40 hadisa sa komentarom*, str. 146. Vidi također: Eš-Ševkani, *Nejlul-evtar*, I, str. 366.

Otuda pravi musliman i muslimanka nikada drugu osobu neće etiketirati *munafikom* ili *kafirom*, jer njegova stvarna uvjerenja poznaje samo Allah! Poznati slučaj s Usamom ibn Zejdom, r.a., kojem je Božiji Poslanik, s.a.v.s., nakon što je usmrtio neprijatelja kada je ovaj izrekao kelimei-šehadet žestoko prigovorio riječima: "Da li si rastvorio njegovo srce?!" na najbolji način svjedoči o tome.

S druge strane, licemjerstvo je opasno, jer osobe koje ne dijele naša temeljna uvjerenja i svjetonazor su tu među nama, za istom sofrom se hrane, u istim safovima u džamiji klanjaju, zajedno s nama izlaze na bojna polja, što znači da nas u najpresudnijim trenucima mogu napustiti i izdati. Oni su prešli granice i barijere, prate i znaju naše ponašanje i planove. Takva pojava maksimalno urušava sigurnost zajednice i društva.

Licemjeri nisu u stanju nikoga smatrati pravim prijateljem, jer poznajući sebe, svoju neiskrenost, laži i pretvaranje počinju vjerovati da su svi ljudi poput njih, licemjerni i neiskreni. Otuda nam postaje jasno da je licemjerstvo u međuljudskim odnosima poput zloćudne bolesti koja konstantno i opasno urušava njihovu skladnost i harmoničnost.

O opasnosti pojave licemjerstva dovoljno govori činjenica da Poslanik, s.a.v.s., govori o svega nekoliko munafika u svom vremenu⁷⁰³, a veoma veliki broj ajeta govori o njima, što je s ciljem da se svrati pažnja muslimana na ponašanje ovakvih osoba.

---

⁷⁰³ U nekoliko predaja spominje se precizna brojka 12. Više v.: Muslim, *Sahih*, "Kitab sifatil-munafikin ve ahkamihim", br. 2.779. (في أصحابي اثنا عشر مُنَافِقًا)

Načini oslobađanja od licemjerstva

Ako je čovjek svjestan da njegova uvjerenja ne prati ponašanje, ako je svjestan svoje licemjernosti i želi da prevaziđe takvo stanje, jedan od načina jeste istrajavanje u svjesnom činjenju ibadeta, posebno u obavljanju namaza u džematu, među iskrenim Allahovim, dž.š., podanicima. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

“Ko radi Allaha, dž.š., klanja 40 dana u džematu, stižući na prvi tekbir, napisat će mu se dva oprostjenja (zaštite), jedno od džehennema, a drugo od licemjerstva!”⁷⁰⁴

Zbog brojnih ajeta i hadisa Božijeg Poslanika, s.a.v.s., u kojima se osuđuju licemjeri i licemjerno ponašanje, ashabi su bili veoma bojažljivi, obazrivi i jako su se čuvali da ne zadobiju neku od tih osobina. Kada su jednom prilikom Abdullahu ibn Omeru došli neki ljudi i rekli mu: “Mi pred svojim nadređenima govorimo u njihovu korist, a suprotno kada se odvojimo od njih”, Ibn Omer im je rekao: “Mi smo takav postupak smatrali licemjerstvom.”⁷⁰⁵ Ibn Ebi Mulejka opet kazuje da je zatekao trideset ashaba i da su se svi pribijavali da i sami nisu licemjeri.⁷⁰⁶

Licemjerstvo je posljedica nepostojanja duhovne, moralne i mentalne snage kod čovjeka. Licemjer nije spreman jasno se odrediti i ono što jeste objelodaniti kao takvo. On nema svoj osobni stav i vlastito mišljenje, nego njegovo opredjeljenje ovisi o okruženju u kojem se nalazi. On

⁷⁰⁴ Et-Tirmizi, *Sunen*, “Ebvabus-salat”, br. 241.

⁷⁰⁵ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-ahkam”, br. 7.178.

⁷⁰⁶ Više v.: El-Gazali, *Mukašefetul-kulub*, El-Mektebus-sekafi, El-Kahira, 1990, str. 240; http://www.alharamain.org/arabic/news22/top_11.html.

mijenja i prilagođava svoje riječi, stavove i ponašanje zemaljskim zvaničnicima i moćnicima. On se uvijek nastoji dodvoriti onima za koje smatra da su jaki, bez obzira da li je istina i pravi put na drugom mjestu. Tako licemjer može biti sve, a u stvari je ništa. Takav nije u stanju poštivati ni samog sebe, a kamoli druge, jedino što on cijeni jeste trenutna korist i osobni interes. To je osoba bez karaktera.

Posebno je važno obratiti pažnju, prepoznati i prozreti one čija su usta puna zaštite vjerskih i nacionalnih interesa, a, ustvari, rade za svoje osobne interese ili interese onih koji nam ne žele dobro. Što ih prije razotkrijemo sačuvat ćemo vjerske i nacionalne interese od manipulacije i instrumentalizacije, nas i naš narod velikog razočarenja i na vrijeme ćemo usmjeriti naše potencijale u drugom pravcu.

Nažalost, bez obzira što se oštro osuđuje Kur'anom i sunnetom licemjerstvo je pojava koja je stalno prisutna u muslimanskim društvima. I dalje su kod nas primjetni oni koji tvrde da su vjernici, a svim drugim svojim postupcima to negiraju. Otuda je obaveza svih iskrenih vjernika da se ne povlače iz javnog prostora i da na najprimjereniji način promoviraju istinske islamske vrijednosti: poštenja, pravičnosti, iskrenosti i odgovornosti. Time ćemo popravljati sliku vjernika u javnosti, ali i pomoći samim licemjerima da uvide šta istinska vjera predstavlja.

39 MNOGOBOŠTVO (ŠIRK)

Temeljni princip u islamu na kojem počiva vjerovanje i praksa pojedinaca i zajednica, politika i ekonomija, pravo i sudstvo, obrazovanje i moral, kultura i civilizacija, jeste *tevhid* – svjesno vjerovanje da je samo Allah – Bog. Otuda je najveći grijeh, koji se ne oprašta, *širk* – smatrati da neko ili nešto može na bilo koji način biti ravan Allahu, dž.š.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., kako prenosi Šeddad ibn Evs, r.a., jednom prilikom je rekao:

عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَخَوْفَ مَا اتَّخَوْفُ عَلَى أُمَّتِي الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ أَمَا إِنِّي لَسْتُ أَقُولُ يَعْبُدُونَ شَمْسًا وَلَا قَمَرًا وَلَا وَنَنَا وَلَكِنُّ أَعْمَالًا لِيُغَيِّرَ اللَّهُ وَشَهْوَةً حَفِيَّةً. (ابن ماجه)

“Za svoj ummet se najviše plašim da će Allahu nekoga smatrati ravnim. Ne kažem da će obožavati Sunce, Mjesec ili kipove, nego mislim na poslove koje će raditi radi nekog drugog mimo Allaha i skrivenu strast.”⁷⁰⁷

Širk (mnogoboštvo, politeizam) podrazumijeva obožavanje bilo kog Božijeg stvorenja mimo Boga, odnosno pripisivanje bilo čega ili koga ravnim Allahu, dž.š., u bilo kojoj osobini ili smislu, posebno u moći, pokornosti i ljubavi.

Svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha, dž.š., i da je Muhammed, s.a.v.s., čovjek potpuno pokoran Allahu, dž.š., i Njegov Poslanik je prvi temelj islama, a to znači da ističemo da egzistira jedan, istinski Bog koji je stvorio

⁷⁰⁷ Ibn Madža, *Sunen*, “Kitabuz-zuhd”, br. 4.195.

cjelokupni svemir, istovremeno apsolutno niječući postojanje drugih bogova, odnosno politeizam. I dok i danas nailazimo na politeističke religije (naprimjer, politeističke verzije šintoizma, hinduizma ili mormonizam), zapadni svijet odbacio je panteon, neuzubillah, grčkih, rimskih, slavenskih i nordijskih bogova. Međutim, i dalje možemo govoriti o politeističkim tendencijama u modernome čovjeku.

Bez obzira na sav tehnološki napredak i razvoj ljudske civilizacije i dalje postoji problem politeističkih tendencija u ljudima koje su posljedica ograničenosti ljudskoga uma, slabosti vjere i volje i neurednih sklonosti, zbog kojih je čovjek spreman apsolutizirati stvorenja i vlastite težnje stvarajući od njih idole.⁷⁰⁸

Oduvijek postoji ta tendencija kod čovjeka da apsolutizira i predimenzionira ono što smatra važnim ili što voli, od onih najbezazlenijih pojava, koje su, ipak, itekako opasne, da kažemo da obožavamo određenu hranu, tip automobila, popularnog pjevača, glumca ili bilo koju drugu javnu ličnost do pojava da upute i smjernice kako organizirati naš način života tražimo izvan osnovnih temelja islama Kur'ana i sunneta.

Prema tome, s obzirom na njihovo utemeljenje, manifestacije i posljedice, možemo govoriti o *velikom (očitom) i malom (skrivenom) širku*.

Veliki *širk* je svjesno i očito pripisivanje božanskih osobina nekome drugom mimo Allaha, dž.š. Onaj koji počini

---

⁷⁰⁸ Više v.: <https://www.bitno.net/academicus/teologija/o-opasnostima-politeizma-mnogobostvo-je-i-danas-medu-nama-na-skriveniji-nacin/> (25. 7. 2022).

ovu vrstu širka izlazi iz vjere i ako se ne pokaje, njegovo konačno boravište je u džehennemu. Osim očitog obožavanja meleka, džina, šejtana, nebeskih tijela, ljudi, životinja ili kipova, veliki *širk* se ogleda i u vjerovanju da neko drugi stvara, daje život i smrt, vodi ili upravlja svemirom pored Allaha, dž.š.

Uzvišeni Allah jedini daje opskrbu svakome živom biću na Zemlji.⁷⁰⁹ Vjerovanje da blagodati poput hrane, jela, kiše, usjeva i svih ostalih daje ili može dati neko drugi osim Allaha, dž.š., predstavlja *širk*. Jednom prilikom se neko Poslaniku, s.a.v.s., obratio riječima: “Ako želiš ti i Allah” na što je on odmah reagirao riječima: “Zar mene izjednačavaš s Allahom?” i savjetovao mu da kaže “Bel, mašallah, vahdehu!” (Ne, nego samo kako Allah hoće!)⁷¹⁰

Širk je i zaklinjanje nečim drugim i uzimanje za svjedoka istine nekoga drugog mimo Allaha, dž.š. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Ko se zakune nekim drugim osim Allaha, počinio je *širk*.”⁷¹¹ Čak se nije odobrvalo ni zaklinjanje Kabom pa je zakletva “Tako mi Kabe” promijenjena u “Tako mi Gospodara Kabe” kako ne bi bila pogrešno shvaćena i kako ne bi ukazivala na *širk*.⁷¹²

U veliki *širk*, također, spada:

⁷⁰⁹ Naprimjer v.: Kur'an, Hud, 6; El-Ankebut, 60.

⁷¹⁰ Ahmed ibn Hanbel, *Musned*, “Musnedul-ašeretil-mubeššerin bil-dženneh”, br. 1.839.

⁷¹¹ Ebu Davud, *Sunen*, “Kitabul-ejman ven-nuzur”, br. 3.251.

⁷¹² Ahmed ibn Hanbel, *Musned*, “Musnedul-ašeretil-mubeššerin bil-dženneh”, br. 5.593.

*Pripisivanje Allahu, dž.š., druga
u konačnom cilju djelovanja*

Cilj života muslimana i muslimanke jeste biti pokoran Allahu, dž.š., pa uzimanje za cilj života bilo kojeg drugog razloga ili interesa jeste izraz *širka*, kao što su ideologije materijalizma, hedonizma, nihilizma, egzistencijalizma, anarhizma, marksizma, konzumerizma i sl., koje su danas itekako popularne i dominantne. Allah, dž.š., u Svojoj knjizi kaže:

*Onima koji žele život na ovome svijetu i ljepote njegove – Mi ćemo dati plodove truda njihova i neće im se u njemu ništa prikratiti. Njih će na onome svijetu samo vatra peći; tamo neće imati nikakve nagrade za ono što su na Zemlji radili i bit će uzaludno sve što su učinili.*⁷¹³

*Pripisivanje Allahu, dž.š.,
druga u krajnjem obraćanju*

Smatrati da bilo ko ima apsolutnu moć, mimo Allaha, dž.š., i da nam može pomoći u nevolji, podariti nam nafaku, da nas može izliječiti i sl., također je forma *širka*. Zbog toga se musliman i muslimanka u dovi obraćaju jedino Allahu, dž.š., a spominju poslanike, ashabe, učenjake i druge dobre ljude iz povijesti islama kako bi zadobili Božiji blagoslov. Kada govori o onima od kojih očekuje pomoć, musliman na prvom mjestu spominje Allaha, dž.š., a onda ljekare i sve ostale koji učestvuju u tom procesu. Vrlo je ružno i grešno reći: "Zahvaljujući Bogu i tom ljekaru ostao sam živ, ozdravio sam i sl." Uvijek se u našem vjerovanju, razmišljanju

⁷¹³ Kur'an, Hud, 15–16.

i izražavanju mora izdvojiti i na prvom mjestu spomenuti Allah, dž.š., tako da bi ispravno bilo reći: "Zahvaljujući Bogu, a zatim ljekar u ostao sam živ..."⁷¹⁴

Pripisivanje Allahu, dž.š., druga u pokornosti

Poštivanje bilo kojeg zakona koji je nespojiv ili suprotan Allahovim naredbama je forma politeizma u pokornosti, čak i ako je taj zakon usvojen u demokratskoj proceduri. Demokracija je pohvalna kada je kompatibilna s Božijim naredbama ili bilo čim što je dopušteno Božijim zakonom, ali nema demokracije u *farzovima* (obaveznim vjerskim dužnostima) i *haramu* (zabranama). Čak i kada bi se referendum organizirao da se trebamo odreći, naprimjer, namaza, ili da se alkohol legalizira, glasanje ne bi imalo nikakvu vrijednost.

Pripisivanje Allahu, dž.š., druga u apsolutnoj ljubavi

Musliman i muslimanka kroz cijeli svoj život gaje i razvijaju ljubav prema različitim Božijim stvorenjima, od Muhammeda, s.a.v.s., koji im je pokazao uzorni način života, roditelja koji su ih odgajali i podizali, djece koja nastavljaju, s Božijom pomoći, tamo gdje su oni stali, prijatelja, komšija i rodbine bez kojih bi bio nezamisliv smislen i ugodan načina života, do životinja, cvijeća i svega ostalog što nam je privlačno i lijepo. Međutim, iznad svih ovih ljubavi je ljubav prema Allahu, dž.š., našem Stvoritelju, Gospodaru i Uzdržavatelju, koja podrazumijeva apsolutnu pokornost i poniznost. Allah, dž.š., kaže:

---

⁷¹⁴ Više v.: <https://putsredine.com/sirk-mnogobostvo/> (25. 7. 2022).

*Ima ljudi koji su mjesto Allaha kumire prihvatili, vole ih kao što se Allah voli, ali pravi vjernici još više vole Allaha.*⁷¹⁵

Allah, dž.š., daje bolest i lijek.⁷¹⁶ Širk je očekivati izlječenje od drugog i smatrati da može izliječiti neko drugi osim Njega. Jasno je da postoje liječenja, lijekovi, posrednici i uzročnici, ali u konačnici jedino Allah daje ozdravljenje. Kao što je Ibrahim, a.s., rekao svome ocu i narodu koji su obožavali kipove:

*“A da li ste razmišljali” – upita on – “da su oni kojima se klanjate vi i kojima su se klanjali davni preci vaši, doista, neprijatelji moji? Ali, to nije Gospodar svjetova, koji me je stvorio i na Pravi put uputio, koji me hrani i poji, i koji me, kad se razbolim, liječi.”*⁷¹⁷

Mali (skriveni) širk je vrsta koja ne izvodi muslimana i muslimanku iz vjere i ne poništava vjerovanje u Allahovu, dž.š., jednoću (*tevhid*), ali ga skrnavi. Ova vrsta može voditi ka velikom širku, spada u velike grijehе i ima mnogo oblika od kojih ćemo navesti sljedeće:

- *mali širk u namjerama*, koji se čini srcem, poput pretvaranja, želje za popularnošću i djelovanja samo radi sticanja ovosvjetskih koristi, bez želje za vječnom nagradom i Allahovim, dž.š., zadovoljstvom. U ovu vrstu također spada kada se u djelovanju oslanjamo na materijalne uzročnike, a zaboravljamo na Allaha, dž.š., i Njegov utjecaj;

⁷¹⁵ Kur'an, El-Bekara, 165.

⁷¹⁶ Kur'an, Eš-Šu'ara', 80.

⁷¹⁷ Kur'an, Eš-Šu'ara', 75–80.

- *mali širk u govoru*, biva izgovaranjem riječi koje spadaju u ovu vrstu, poput zakletve nekim drugim mimo Allahom, ili kada se kaže nekome: “Kako želite Allah i ti”, ili riječi: “Sudija nad svim sudijama”, i sl., odnosno uvijek kada se još nekome osim Allaha, dž.š., daju apsolutne kvalifikacije, kao npr. “Ti sve znaš!”, “Ti sve vidiš!” i sl. U ovu vrstu malog *širka* spada i kada sebe precijenimo i damo sebi veće zasluge nego što nam stvarno pripadaju, pa kažemo: “Sve sam ovo sa svojih deset prstiju stekao!”, a zaboravimo Allaha, dž.š., i potrebu da se Njemu zahvalimo! Posebna vrsta ovog *širka* jeste kada omalovažavamo i psujemo vrijeme, nebo, zemlju, kišu, vjetar ili neko drugo Božije stvorenje, čime u posrednom smislu iskazujemo nepoštovanje i prema njihovom Stvoritelju;
- *mali širk u djelima*, poput zloslutnje, kao naprimjer da čovjek odustane od nekog posla zbog nečega što je vidio ili čuo, ili pak zbog uvjerenja da neke životinje, pojave u prirodi ili dani sa sobom nose zlo. Ovdje spada i odlazak prorocima i gatarima, koji tvrde da poznaju budućnost i ono što će se desiti, a što je vidljivo i poznato samo Allahu, dž.š. Nekada smo skloni određenim postupcima bez ikakve zle namjere, iz čiste dokolice i dosade i sve nam to izgleda bezazleno, a može imati jako negativne posljedice, kao što je gatanje iz dlana i šoljice i sl. Ako samo na trenutak povjerujemo da je to predviđanje budućnosti tačno i da nam te osobe govore istinu, doveli smo u pitanje naše vjerovanje da je to samo Allahu, dž.š., poznato.

Svako pripisivanje apsolutne moći i utjecaja na dešavanja u svemiru bilo čemu drugome mimo Allaha, dž.š., u islamu se strogo osuđuje. U noći kada su ashabi predvođeni Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., bili na Hudejbiji, pala je kiša. Na to vođa licemjera Abdullah ibn Ubejj reče: “Kiša je pala na nas zbog Sirijusa.”⁷¹⁸ Potom Allahov Poslanik, s.a.v.s., predvodeći svojim ashabima sabah-namaz, preda selam i okrenu se prema džematu pa reče: “Znate li šta je rekao vaš Gospodar?” Ashabi odgovoriše: “Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju.” – “Allah je rekao: ‘Neki Moji podanici su dočekali zoru kao vjernici, a neki kao poricatelji (*kafiri*). Ko kaže da je kiša pala Allahovom voljom i milošću, on je povjerovao u Mene i zanijekao da je zvijezda prouzrokovala kišu. Ko kaže da je kiša pala zbog rađanja i gašenja te i te zvijezde, on je Mene zanijekao i povjerovao u zvijezdu.”⁷¹⁹

Mali (skriveni) *širk* (pretvaranje, *rijaluk*), u skladu s već rečenim, podrazumijeva aktivnosti koje nisu javne, a koje su rezultat nepostojanja svijesti o veličini i moći Allaha, dž.š., kada primarni cilj djelovanja i ibadeta nekog muslimana bude ostvarivanje materijalnog interesa, novca i zarade, a ne postizanje Allahovog, dž.š., zadovoljstva, kao, naprimjer, da obavlja hadždž u Mekki samo radi novca koji će uzeti zbog toga, da se posveti sticanju znanja i nauci samo radi postizanja određene titule i društvenog ugleda i sl., a javno ističe da to čini u ime Allaha, dž.š. Naravno, ovo je istovremeno i forma licemjerstva, o kojoj smo već govorili.

⁷¹⁸ El-Vakidi, *El-Megazi*, II, 590. (<https://al-maktaba.org/book/23680/636#p1>, 26. 7. 2022).

⁷¹⁹ El-Buhari, *Sahih*, “Kitabul-ezan”, br. 846.

Pokazivanje pred drugima predstavlja krajnje opasnu pojavu u smislu vjere, kao što je obavljanje namaza, na način ljepši nego inače, zbog prisustva nekoga drugog, davanje sadake kako bi nas neko pohvalio i činjenje ibadeta radi nekoga drugog osim Allaha, i takvi postupci su ocijenjeni kao skriveni *širk*.⁷²⁰

Allahov Poslanik, s.a.v.s., u hutbi jednom prilikom je rekao: “Čuvajte se ovoga *širka*, jer je on skriveniji od hoda mra-va, a možete ga se ušćuvati ako budete činili dovu:

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا تَعْلَمُهُ، وَتَسْتَعْفِرُكَ لِمَا لَا تَعْلَمُهُ.

Allahumme inna neuzu bike min en nušrike bike šejen na'lemuh, ve nestagfiruke lima la na'lemuh.

‘Allahu, utječemo Ti se od svjesnog činjenja *širka*, a tražimo od Tebe oprost ako smo ga nehotice počinili!’⁷²¹ Time je upozorio na skriveni *širk*, potrebu da se izbjegava i uvijek traži zaštita samo od Allaha, dž.š.

Da su ljudi skloni uveličavanju i pretjerivanju najbolje govori činjenica da su Jegus, Jeuk i Nesr bili čestiti sljedbenici Nuha, a.s., koje su drugi poštovali i cijenili da bi iz generacije u generaciju ljubav i poštovanje prema njima sve više rasli dok nisu postali predmet obožavanja. Poznajući ovu ljudsku prirodu, s jedne i, veličinu Muhammeda, s.a.v.s., koju ljudi nisu mogli ignorirati, s druge strane, u islamu se strogo insistira na kelimei-šehadetu u okviru kojeg se ističe da je Muhammed, s.a.v.s., Božiji podanik (*abduhu*), čovjek koji je potpuno odan Bogu i ništa više od toga!

⁷²⁰ Ibn Madža, *Sunen*, “Kitabuz-zuhd”, br. 4.204.

⁷²¹ Ibn Ebi Šejba, *Musannef*, “Kitabud-du’a”, br. 29.547.

Promotrimo li današnji svijet, vidjet ćemo ljude, a među njima i brojne muslimane i muslimanke, koji su okrenuli svoja leđa jedinome istinskome Bogu, a bezrezervno poštuju vlast, novac i moć, odnosno ljude koji ih imaju.

Posebna forma *širka* jeste kada pojedinci ignoriraju upute i naredbe Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., smatrajući da oni osobno bolje znaju šta im odgovara, odnosno šta je u njihovom interesu. Taj obmanjujući osjećaj samodovoljnosti, a, ustvari, osjećaj prepotentnosti i oholosti često se pokazuje i na način da pojedinci znaju reći da će oni raspolagati svojom imovinom na način kako oni to hoće, a neće poštovati, naprimjer, jasne kur'anske i hadiske tekstove koji govore o zekatu i načinu njegove raspodjele. Pravi muslimani i muslimanke uvijek ističu autoritet Allaha, dž.š., iznad svega, a onda autoritet Njegovog Poslanika, s.a.v.s., koji je jednom prilikom rekao:

“Niko od vas neće biti vjernik dok njegove strasti ne budu slijedile ono što sam donio!”⁷²²

Kada se čovjek u potpunosti preda svome Gospodaru, kada postane istinski musliman, on zaslužuje da se nazove *abdullahom* (Božijim podanikom) i tada zadobiva punu slobodu i rasterećenje koje ne mogu ni zamisliti oni koji ih nisu doživjeli. U protivnom, ako se ustručavamo i izbje-gavamo da se predamo Bogu, onda smo izloženi mnogim drugim lažnim božanstvima koja žele izvršiti svoj utjecaj na nas i kontrolirati nas, pa nas podjarmljuju, sputavaju i

⁷²² Ibn Ebi Asim, *Es-Sunna*, El-Mektebul-islami, Bejrut, 1400/1979, str. 12, br. 15.

oduzimaju nam vrijeme, energiju i slobodu. Zbog toga je savremeni čovjek frustriran, depresivan, umoran i nesretan.

Međutim, oni koji budu vjerovali u Allaha i Njegovu Jednoću, koji Mu ne budu ni na koji način pripisivali ravnoga, koji ne uprljaju svoju vjeru najvećom nepravdom (*širkom*),⁷²³ koji ne budu nezahvalni na Njegovim blagodatima, budu činili dobra djela, iskreni vjernici koji se srcem vežu za svoga Gospodara, bez obzira i na činjenje grijeha⁷²⁴ postići će Allahovo zadovoljstvo i milost i On će ih usmjeriti na put koji vodi ka Njemu.⁷²⁵ Nema sumnje da su takvi najbolja Božija stvorenja. Oni će kod svoga Gospodara biti nagrađeni eden-skim vrtovima, kroz koje će rijeke teći i u kojima će vječno boraviti.⁷²⁶ A na ovome svijetu će svjedočiti o dometima koje ljudi jedino Allahu pokorni mogu dosegnuti!

---

⁷²³ Kur'an, El-En'am, 82.

⁷²⁴ El-Bezzar, *Musned*, "Musned Ebi Zerr el-Gifari, r.a.", br. 3.997.

⁷²⁵ Kur'an, En-Nisa', 175.

⁷²⁶ Kur'an, El-Bejjina, 7, 8.

40 PORICANJE BOGA (KUFR)

Čovjek se rađa u prirodnome stanju otvorenosti prema Bogu te vremenom razvija svoju duhovnost i spoznaju Boga, kao Jedinog nužnobivstvujućeg, Koji sve stvara, uzdržava i rastvara. Vjera u Boga nam daje sigurnost, utemeljenost, slobodu, ali i odgovornost za sve što nam je povjerenost i svaki trenutak koji nam je dat na raspolaganje. Bez vjere u Boga raspada se naš unutarnji i vanjski svijet i život pojedinca i zajednice gubi smisao, jer ako je život puka slučajnost i ako nema ničeg izvan i nakon ovog života, to znači da za postupke koje činimo nema nikakve krajnje odgovornosti, da nemaju nikakav značaj te da ne postoji ni jedan objektivni razlog zašto bismo u životu činili bilo šta, pa samim tim i nastavili živjeti.

عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فِتْنًا كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا، وَيُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا، يَبِيعُ دِينَهُ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا. (مسلم)

Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Požurite sa činjenjem dobrih djela prije pojave smutnji koje će biti poput mračnih noćnih tmina! Čovjek će osvanuti kao vjernik, a omrknuti kao poricatelj, odnosno omrknut će kao vjernik, a osvanut će kao poricatelj. Prodat će svoju vjeru za dunjalučki interes.”⁷²⁷

⁷²⁷ Muslim, *Sahih*, “Kitabul-iman”, br. 118.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., nas savjetuje da požurimo sa činjenjem dobrih djela dok nam se pruža mogućnost za to, prije nego što se pojave takve kušnje koje će biti kao tmine najtamnije noći, jedne će slijediti druge, a bit će sve tamnije, tako da čovjek u njima neće moći vidjeti nikakvo svjetlo i neće znati odakle da očekuje dobro i istinu. Osvanut će kao vjernik, a omrknut će kao poricatelj, ili će omrknuti kao vjernik, a osvanuti kao nevjernik, stanje će se brzo mijenjati. Za ljude za koje smo smatrali da su čestiti, moralni, karakterni u toku jednog dana ili noći će se razjasniti da nisu takvi ili će prestati biti. Prodat će se istinske vrijednosti vjere: poštenje, čast, iskrenost, pravičnost, principijelnost za beznačajne ovosvjetske vrijednosti: materijalnu korist, društveni status i položaj, vlast, žene i sl.

Tekstovi Kur'ana i sunneta ukazuju da je vjerovanje (*iman*) potpuno tek ako obuhvata unutarnje uvjerenje (u egzistiranje Boga, meleka, objava, poslanika, Sudnjega dana i odredbe), ako se ova načela vjere jezikom očituju i ako se djeluje u skladu s njima, tj. ako se nastoji kloniti svega onoga što čini *kufir* i *širk*.

Kufir u arapskom jeziku etimološki znači sakrivanje i prekrivanje nečega, dok u terminološkom smislu podrazumijeva poricanje Boga, odnosno nevjerovanje u Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., bilo da je to uz negiranje ili samo uz sumnju (skepsu) te okretanje od vjere zbog ljubomore, oholosti ili povodljivosti za prohtjevima i strastima koji nas udaljavaju od Boga.

Prema tome, musliman i muslimanka postaju poricatelji (*kafiri*) kada učine nešto od onoga što u potpunosti

poništava vjerovanje (*iman*). Ponekad se te radnje zovu velikim grijesima, a nekada činima koji vode u nevjerstvo, a tu ubrajamo određene vrste uvjerenja, riječi i djela za koja je Zakonodavac jasno istakao da u potpunosti poništavaju vjerovanje (*iman*), a njihovog počinitelja, ukoliko se ne pokaje prije smrti, odvođe u džehennem.

U činjenje određenih djela koja čovjeka mogu odvesti u poricanje Boga (*kufr*) ubrajaju se, između ostalih, sljedeći postupci: svjesno, namjerno i bez prisile učiniti sedždu kipovima, psovati i omalovažavati Allaha, dž.š., islamske svetinje i sl. Čovjek može zapasti u kufr i odbacivanjem islama i jasnih dokaza koji neupitno potvrđuju njegovu vjerdostojnost, o čemu je Uzvišeni Allah rekao:

*A ima li nepravednijeg od onoga koji, opomenut riječima Gospodara svoga, njima leđa okrene? Mi ćemo, zaista, kazniti zlikovce!*⁷²⁸

Što se tiče ostalih vrsta grijeha i loših djela, ona umanjuju vjerovanje, ali ga ne poništavaju u potpunosti.

Kufr predstavlja potpunu odsutnost imana, a u stanje kufra čovjeka može dovesti kako pogrešno uvjerenje, tako i riječi i djela, bez obzira radilo se o djelima srca ili udova.

Kao što čovjeka u kufr može odvesti činjenje određenih djela, isto tako može ga dovesti do kufra neizvršavanje određenih djela ili izražavanje sumnje i nepovjerenja u ono što je kategorično izraženo zakonodavnim tekstovima.

Kada se u šerijatu govori o kufuru, jasno se razlikuje veliki od malog kufra.

⁷²⁸ Kur'an, Es-Sedžda, 22.

Počinitelj velikog kufra prestaje biti musliman i izlazi iz okvira ummeta Muhammeda, s.a.v.s. Ni njegov život ni imetak više nisu zaštićeni i nakon što u potpunosti bude upoznat i obaviješten da ga je dotično djelo izvelo iz vjere islama, a on u tome, i pored toga, ustraje, tada se nad njim primjenjuju propisi koji važe za nevjernike na dunjaluku, a na ahiretu će, u skladu s vjerodostojnim tekstovima koji govore o tome, zauvijek skončati u vatri i takvome ničije zgovorništvu neće pomoći.

Počinitelj malog kufra se na dunjaluku smatra muslimanom i pripadnikom islamskog ummeta, a što se tiče njegovog statusa na ahiretu, prepušten je volji Allaha, dž.š., koji će ga kazniti ako bude htio, a ako bude htio, oprostit će mu. Ovakva osoba spada u skupinu ljudi za koju je na Sudnjemu danu moguće zauzimanje (*šefa'at*).

Sintagma *mali kufr* ponekad se upotrebljava u kontekstu nijekanja Allahovih blagodati, a ponekad u kontekstu nevjerstva koje ne izvodi iz vjere. Uzvišeni je Allah rekao: *...ovo je blagodat Gospodara moga, koji me iskušava da li ću zahvalan ili nezahvalan biti...*⁷²⁹ U ovom ajetu upotrijebljena je riječ *ekfur*, što doslovno znači: *...ili ću* (u pogledu Allahovih blagodati) *nevjerstvo učiniti*, tj. ili ću zaniijekati i poreći te blagodati.

Dakle, postoje neka nedjela, grijesi koje je Poslanik, s.a.v.s., načelno nazvao kufrom, međutim, time nije ciljao na veliki kufr koji čovjeka izvodi iz vjere. Naprimjer, Poslanik, s.a.v.s., u mnogim je hadisima lažno pripisivanje nekome

---

⁷²⁹ Kur'an, En-Neml, 40.

drugom mimo biološkom ocu nazvao kufrom, iako su islamski učenjaci složni da to spada u grijeh, ali ne i u poricanje Boga.

Zbog svega ovoga, moguće je da se u srcu jedne osobe u isto vrijeme nađu vjerovanje i mali kufr, koji ne izvodi iz islama. Dakle, ukoliko se pri vjerniku nađe nešto od onoga što je šerijat okarakterizirao kao mali kufr, to ne znači da je on istog trenutka postao nevjernik u pravom smislu riječi, tj. da je otpadnik od vjere, sve dok ne učini ono što je u suštini veliki kufr.

Kao što za čovjeka koji ne posjeduje suštinu imana, a to je uvjerenje da nema drugog boga koji zaslužuje da bude obožavan osim Allaha, dž.š., i da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov podanik i poslanik, ne možemo kazati da će mu na ahiretu koristiti to što možda izvršava neka djela koje se smatraju manifestacijama vjerovanja (*imana*), kao naprimjer, dobročinstvo prema roditeljima, udjeljivanje milostinje, lijep odnos prema komšijama itd., isto tako ni za čovjeka koji nije učinio djela velikog kufra ne možemo kazati da je izašao iz okvira islama i pored toga što je možda učinio neka djela koja se smatraju velikim grijesima ili malim kufrom.⁷³⁰

S obzirom na razloge i načine ispoljavanja postoji nekoliko vrsta poricanja Allaha, dž.š.:

- *Kufr poricanjem* o kojem govore riječi Allaha, dž.š.: *I ima li onda nepravednijeg od onoga koji o Allahu izmišlja laži ili poriče Istinu koja mu dolazi? I zar*

⁷³⁰ <https://www.pozivistine.com/29-znacenje-pojma-kufr-nevjerstvo-i-njegove-vrste/> (23. 10. 2020).

poricateljima nije mjesto u džehennemu?!⁷³¹ Pod ovom vrstom misli se na poricanje bilo koje istine, činjenice ili naredbe o kojoj Uzvišeni Allah nedvosmisleno govori ili je naređuje u Kur'anu.

- *Kufr arogancijom i ignoriranjem.* Ovaj kufr ponekad može imati oblik nevjerstva u srcu, koji se rijetko pojavljuje kod poricatelja, kao što je Ibnul-Kajjim, r.h., rekao, a ponekad uzima oblik javnog i vidljivog ignoriranja, što znači prikrivanje istine i nepokoravanje joj vanjštinom, dok se nutrinom ona poznaje i prepoznaje, kao što su jevreji odbili Muhammeda, s.a.v.s. Allah, dž.š., kaže o njima: ... *i kada im dolazi ono što im je poznato, oni u to neće da vjeruju!*⁷³² Također je rekao za njih: *Oni kojima smo dali Knjigu znaju Poslanika kao što sinove svoje znaju, ali neki od njih doista svjesno istinu prikrivaju.*⁷³³

To je zato jer ignoriranje pretpostavlja da osoba poznaje istinu, a onda je zbog različitih razloga ignorira i odbija. Tako Allah, dž.š., kaže da nevjerovanje kafira u Poslanika, s.a.v.s., nije bio kufr u pravom smislu riječi, jer je njihovo poricanje bilo samo vanjštinom i riječima, a u sebi su prepoznali istinu.

Allah, dž.š., kaže: *Oni, doista, ne okrivljuju tebe da si ti lažac, nego poricatelji poriču Allahove riječi.*⁷³⁴

*I oni ih, nepravedni i oholi, porekoše, ali su u sebi vjerovali da su istinita, pa pogledaj kako su skončali smutljivci.*⁷³⁵

⁷³¹ Kur'an, El-Ankebut, 68.

⁷³² Kur'an, El-Bekara, 89.

⁷³³ Kur'an, El-Bekara, 146.

⁷³⁴ Kur'an, El-En'am, 33.

⁷³⁵ Kur'an, En-Neml, 14.

- *Kufr okretanjem od Istine zbog oholosti*, kao što je kufr Iblisa za kojeg je Allah, dž.š., rekao: *...ali Iblis ne htjede, on se uzoholi i posta poricatelj.*⁷³⁶ Iblis je postao poricatelj zbog toga što se uzoholio i odbacio Allahovu, dž.š., naredbu, iako je vjerovao u Allaha, dž.š., štaviše, Iblis je razgovarao s Allahom. Allah, dž.š., kaže: *A licemjeri govore: "Mi vjerujemo u Allaha i Poslanika i pokoravamo se" – zatim neki od njih glave okreću; nisu oni vjernici.*⁷³⁷ U ovom kur'anskom ajetu se ističe da oni koji ne postuju u skladu s islamskim principima nisu vjernici, čak i ako govore da jesu. *Kufr okretanja od Istine zbog oholosti* znači da osoba zanemari istinu i ne želi da je bolje upozna, niti radi po njoj. Allah, dž.š., kaže: *Mi smo nebesa i Zemlju i ono što je između njih mudro stvorili i do roka određenog, ali poricatelji okreću glave od onoga čime im se prijete.*⁷³⁸
- *Kufr dopuštanjem onoga što je zabranjeno*. Ko god smatra dopuštenim ono za što zna da je u islamu zabranjeno, postao je nevjernik u Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i u Božiju Riječ koju je obznanio.
- *Kufr iz licemjerstva (nifaka)*. Ovo se dešava kada osoba ne vjeruje u srcu, dok se vanjštinom pokorava da bi se pokazala ljudima. Ovo je kao kufr Abdullaha ibn Selula i drugih licemjera za koje Allah, dž.š., kaže: *Ima ljudi koji govore: "Vjerujemo u Allaha i u onaj svijet!" – a oni nisu vjernici.*

---

⁷³⁶ Kur'an, El-Bekara, 34.

⁷³⁷ Kur'an, En-Nur, 47.

⁷³⁸ Kur'an, El-Ahkaf, 3.

*Oni nastoje prevariti Allaha i one koji vjeruju, a oni, i ne znajući, samo sebe varaju. Njihova srca su bolesna, a Allah njihovu bolest još povećava; njih čeka bolna patnja zato što lažu.*⁷³⁹

- *Kufr koji je posljedica sumnje i kolebljivosti se odnosi na oklijevanje o donošenju stava o istini i nesigurnost da se ona prihvati kao takva, jer je za muslimana i muslimanku neophodno postojanje uvjerenja (*jekin*) da je ono što je Poslanik, s.a.v.s., donio potpuna istina, bez trunke sumnje. Ko god smatra da ono što je on donio možda nije istina je poricatelj, a to je kufr sumnje, kao što Allah kaže: *I uđe u vrt svoj nezahvalan Gospodaru svome na blagodatima, govoreći: "Ne mislim da će ovaj ikada propasti, i ne mislim da će ikada Smak svijeta doći; a ako budem vraćen Gospodaru svome, sigurno ću nešto bolje od ovoga naći."* I reče mu drug njegov, dok je s njim razgovarao: *"Zar si nezahvalan Onome koji te je od zemlje stvorio, zatim od kapi sjemena, i najzad te potpunim čovjekom učinio? Što se mene tiče, On, Allah, moj je Gospodar i ja Gospodaru svome ne smatram ravnim nikoga."*⁷⁴⁰*

Iz ovoga možemo zaključiti da kufr, koji je suprotnost vjerovanju (*imanu*) može imati formu uvjerenja u srcu, kao što je mržnja prema Allahu, dž.š., Njegovim objavama, poslanicima i sl., što je u suprotnosti s ljubavlju i čvrstim vjerovanjem koje gaje iskreni vjernici. Kufr, također, može imati oblik izgovorene riječi, kao

⁷³⁹ Kur'an, El-Bekara, 8–10.

⁷⁴⁰ Kur'an, El-Kehf, 35–38.

što je vrijeđanje Allaha, dž.š., ili to može biti neko djelo, kao što je klanjanje kipu ili žrtvovanje životinje ili sl. nekome mimo Allaha, dž.š.

Na kraju, želim istaći vrlo opasnu pojavu koja ni nama u Bosni i Hercegovini nije strana, a to je da neodgovorno, neargumentirano i olahko iznosimo kvalifikacije i etiketiramo muslimana i muslimanku da su poricatelji (*kafiri*).

Ranije smo govorili da je stvarno stanje i unutarnje uvjerenje čovjeka poznato samo Allahu, dž.š., a da mi sudimo po vanjštini i da naše procjene vrlo često znaju biti nedovoljno precizne i pogrešne. Budući da su posljedice našeg etiketiranja muslimana i muslimanke vrlo opasne, od činjenice da u toj situaciji, prema doslovnom tekstu hadisa, neko mora biti poricatelj, ili osoba koja je etiketirana, a ako ona zbilja nije, onda se ta kvalifikacija vraća na onu osobu koja ju je izrekla⁷⁴¹, preko saznanja da tim etiketiranjem udaljavamo takve osobe od islama i zajednice muslimana do nesporne činjenice da su veoma česte zloupotrebe ovakvih etiketiranja pa često osobu koja nam se ne sviđa iz bilo kojih osobnih razloga, nekada krajnje trivijalnih i nebitnih, degradiramo na način da je proglasimo poricateljem (*kafiro*). Ugled čovjeka je neprocjenjiva vrijednost, godinama se gradi i stiče, a kada se izgubi, vrlo teško se povraća. Zato svi oni koji pomisle nekada izreći takve riječi i optužiti nekoga da je poricatelj, neka se sjete tereta grijeha koji navlače na sebe, ako bespravno naruše ugled muslimana i muslimanke.

---

⁷⁴¹ Više v.: Muslim, *Sahih*, "Kitabul-iman", br. 111.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., u predmetnom hadisu potiče muslimane i muslimanke da požure sa činjenjem dobra prije nego nastupe mračne, tamne noći kušnji i kriza. Ovo ne shvatamo na pesimistički način da će nakon teških iskušenja uslijediti još teža, razornija i ubitačnija i da će tako biti do kraja našeg života, nego shvatamo u smislu da Poslanik, s.a.v.s., nagovještava i budi veliku nadu kod svojih sljedbenika, muslimana i muslimanki, jer pred zoru i rađanje svjetla, noć je najmračnija! Uostalom, ako želimo doći do zore, moramo proći noć!

ZAKLJUČAK

Među izvanrednim karakteristikama čovjeka jeste da se konstantno, kroz cijeli svoj život, nekada u većoj, a nekada u manjoj mjeri, može razvijati u svim svojim dimenzijama: duhovnoj, moralnoj, intelektualnoj i tjelesnoj. U zavisnosti o tome koliko smo spremni raditi na sebi i svom usavršavanju, može se govoriti o našoj angažiranosti i vitalnosti, ali i svijesti o neophodnosti mijenjanja ummeta kroz promjenu nas, pojedinaca.

Egzistencijalno je važno da naša promjena krene od duhovnosti, jer se na njoj temelji naš način života, naša kultura, naš moral, naša intelektualnost, ali i naša angažiranost i posvećenost. Ako naše vrijednosti čvrsto utemeljimo na duhovnosti, one će ostati stvarne, vjerodostojne i trajne i mogu nam uz Božiju pomoć osigurati kvalitetan i uspješan život, koji, kao Božiji pokorni podanici i sljedbenici najčasnijeg čovjeka Muhammeda, s.a.v.s., željno iščekujemo.

Osjećamo da je sve bliže vrijeme kada će muslimani ponovno iskoračiti na tron svjetske civilizacije donoseći snažne duhovne vrijednosti, čisti i jaki moral, posebno poštenje i čestitost, iskrenost i pravednost te snažni intelektualni potencijal, kojeg su na najbolji mogući način generacijama demonstrirali, a koji će kroz angažirano i temeljito osmišljeno djelovanje, omogućiti napredak ljudske civilizacije u onom pravcu kojim je naš Stvoritelj i Gospodar zadovoljan! Vrijeme je da se umornom, napaćenom i otuđenom čovjeku današnjice pomogne! Da bismo to doživjeli, neophodan je snažan

iskorak svakog od nas, svakog pojedinca, muslimana i muslimanke, bez obzira kojoj naciji pripadali, gdje živjeli i čime se bavili.

Bio bih neizmjereno sretan kada bi ova knjiga bila povod da se vratimo temeljitom i kolektivnom iščitavanju islamske literature i sravnjivanju naše svakodnevne prakse s njom, na način da u porodičnom ambijentu, nakon obavljenog akšam-namaza ili u drugom terminu koji nam više odgovara, zajedno s ostalim članovima porodice čitamo ovu knjigu i da prepoznamo u našem životu nedostatke i mjesta poboljšanja pa da nastojimo, baš kako je radio veliki hazreti Omer, r.a., učeći Kur'an, da čitamo jedno poglavlje i tek kada ga, koliko je to moguće primijenimo u praksi, prelazimo na drugo. Na taj način, osjetili bismo naš značajniji napredak i iskorak u našem cjeloživotnom hodu prema Allahu, dž.š., i dali svoj doprinos poboljšanju stanja u kojem se muslimani danas nalaze.

Ovo se posebno odnosi na nas, muslimane i muslimanke Bosne i Hercegovine, Bošnjake i Bošnjakinje, koji su preživjeli genocid, masovne zločine širom Bosne i Hercegovine, silovanja, mučenja i maltretiranja, uništavanja vjerskih, kulturnih i drugih značajnih objekata koji su svjedočili dugu i bogatu povijest islamske civilizacije na ovim prostorima, a sve to ih nije navelo da se svete i da mrze pripadnike drugih nacija i religija, štaviše, više od drugih nastoje da uspostave dobre međuljudske odnose, da povrate međusobno povjerenje i da izgrade još jači zajednički život po kojem je Bosna i Hercegovina stoljećima prepoznatljiva.

Sigurno nas Uzvišeni Allah, poslije svih preživljenih stradanja i iskušenja, nije ostavio u životu da bismo nastavili starim, pasivnim načinom života, nego da se maksimalno aktiviramo i pokažemo koje vrijednosti musliman i muslimanka žive i kako mogu doprinijeti ne samo uspostavljanju boljeg stanja u Bosni i Hercegovini i okruženju nego i na ravni ummeta, pa i cijeloga svijeta.

Na početku i na kraju svega iskrena zahvalnost Allahu, dž.š., a salavat i selam svim Božijim poslanicima, posebno našem poslaniku Muhammedu, s.a.v.s., njegovoj čestitoj porodici, svim ashabima i svim njegovim sljedbenicima, naročito onima koji su vjeru doživljavali kao najvišu vrijednost i s osmijehom na licu za nju umirali!

LITERATURA

Prijevodi Kur'ana

Kur'an sa prijevodom na bosanski jezik (preveo: Enes Karić), Bosanska knjiga, Sarajevo, 1995.

Kur'an s prevodom (preveo: Besim Korkut), Kompleks Hadimul-haremejniš-šerifejn Melik Fehd, Medina Munevvera, 1992.

Poruka Kur'ana (prijevod na engleski i komentar: Muhammed Asad; s engleskog: Hilmo Ćerimović), El-Kalem, Sarajevo, 2004.

Primarna literatura

Abdurrezzak es-San'ani, *El-Musannef*, El-Medžlisul-ilmi, El-Hind, 1403/1983.

Ahmed ibn Hanbel, *Musned*, Darul-hadis, El-Kahira, 1995.

Ajni (el-), *Umdetul-kari šerh Sahihil-Buhari*, Dar ihjait-turasil-arebi, Bejrut, nedatirano.

Amr Halid, *Islahul-kulub*, Ed-Darul-arebija lil-ulum, Bejrut, 2004.

Ašur Mustafa, *Svijet džina i njegove tajne* (s arapskog: Avdija Hasanović), Islamski centar, Mostar, 1997.

Auda Džasir, *Duhovni put ka Allahu* (s arapskog: Mensur Valjevac), El-Kelimeh, Novi Pazar, 2012.

Basri (el-) El-Hasan, *Čujem šum, prijatelja ne vidim* (s arapskog: Mehmedalija Hadžić), Islamska zajednica Zagreb, Zagreb, 1989.

Behdžet Ahmed, *Allah – islamsko poimanje i vjerovanje* (s arapskog: Selim Jelovac), III izdanje, El-Kalem, Sarajevo, 1990.

Bejheki (el-), *Šu'abul-iman*, Mektebetur-rušd lin-nešr vet-tevzi', Er-Rijad, 2003.

Ben Badis Abdulhamid, *Medžalisut-tezkir min hadisil-beširin-nezir*, Viza-retuš-šu'unid-dinijja, Kosnatina, 1983.

Benna (el-) Hasan, *Poslanica muslimanskoj omladini*, Bemust, Sarajevo, 1998.

Bezzar (el-), *Musned (El-Bahrusz-zehhar)*, Mektebetul-ulum vel-hikem, El-Medina el-munevvera, 2009.

Buhari (el-), *Sahih*, Dar tavkin-nedžat, Bejrut, 1422/2001.

Buti (el-) Muhammed Seid, *Shvatanje korijena života* (s arapskog: Hajrudin Hodžić), El-Kelimeh, Novi Pazar, 2007.

- Čengić Hasan, *Islamske teme*, Islamska zajednica Zagreb, Zagreb, 1990.
- Dimeški (ed-) Ibn Ebul-Iz, *Šerhul-akidetit-tahavijja*, Darul-bejan, Dimešk, 1981.
- Đozo Husein, *Islam u vremenu*, Izvršni odbor Udruženja ilmije za SR Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 1976.
- Garodi R., *Živi islam* (s francuskog: Ešref Čampara), El-Kalem, Sarajevo, 1990.
- Gazali (el-) Ebu Hamid, *Ihja ulumid-din*, Bookline d.o.o., Sarajevo, 2006.
- Gazali (el-) Muhammed, *Vjerovanje jednog muslimana* (s arapskog: Sead Seljubac), Behram-begova medresa u Tuzli, Tuzla, 1995.
- Hafizović Rešid, *Teološki traktati 1: o načelima islamske vjere*, Bemust, Zenica, 1996.
- Hakim (el-), *El-Mustedrek ales-sahihajn*, Darul-kutub el-ilmijja, Bejrut, 1990.
- Halid Muhammed Halid, *Ljudi oko Poslanika* (s arapskog: Tarik Kovač), El-Kalem, Sarajevo, 2006.
- Halilović Safvet, *Šta moramo znati o grijesima*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2015.
- Hamidullah Muhammed, *Uvod u islam* (s engleskog: Sabina Berberović), III izdanje, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1989.
- Havva Seid, *Naš duhovni odgoj* (s arapskog: Sead Seljubac), Behram-begova medresa, Tuzla, 2003.
- Hejsemi (el-), *Medžme'uz-zevaid ve menbe'ul-fevaid*, Darul-me'mun lit-turas, Dimešk, nedatirano.
- Hilmi Ali Ša'ban, *Ashabi Allahovog Poslanika* (s arapskog: Sulejman Topoljak i dr.), Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2000.
- Hodžić Ibrahim, "Zdrava porodica – zdravo i društvo", *Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ*, Sarajevo, januar-februar 1967, br. 3–4.
- Hofman Murad, *Islam kao alternativa* (s engleskog: Behija Mulaosmanović-Durmišević), Bemust, Sarajevo, 1996.
- Ibn Ebi Asim, *Es-Sunna*, El-Mektebul-islami, Bejrut, 1400/1979.
- Ibn Hibban, *Sahih*, Mu'essesetur-risala, Bejrut, 1993.
- Ibn Madža, *Sunen*, Darur-risaletil-alemijja, Bejrut, 2009.
- Isa Abdulkadir, *Istine o tesavvufu* (s arapskog: Ahmed Mešić), Odbor Islamske zajednice Tuzla, Tuzla, 1998.
- Itr Nuruddin, *Fi zilalil-hadis-in-nebevi*, Dimešk, 2000.

- Karedavi (el-) Jusuf, *Es-Sunna masdar^{en} lil-ma'rifa vel-hadara*, Daruš-šuruk, El-Kahira, 1998.
- Karedavi (el-) Jusuf, *Evlevijatul-hareketil-islamijja*, Mekteba Vehba, El-Kahira, 1992.
- Karedavi (el-) Jusuf, *Razumijevanje prioriteta* (s arapskog: Salih Haušić), Bemust, Sarajevo, 2000.
- Karedavi (el-) Jusuf, *Stazama sreće i spokoja* (s arapskog: Mirza Sarajkić), Bookline d.o.o., Sarajevo, 2006.
- Kurdić Šefik, *Poslanikova, s.a.v.s., rješenja za naša iskušenja: zbirka vjerodostojnih hadisa s komentarom o iskušenjima*, Hedef, Zenica, 2020.
- Kutb Muhammed, *Rekaizul-iman*, Daruš-šuruk, El-Kahira, 2001.
- Kutb Sejjid, *U okrilju Kur'ana* (s arapskog: Omer Nakičević, Jusuf Ramić i Mesud Hafizović), Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo, 1996.
- Ma'mer ibn Rašid, *El-Džami'*, El-Medžlisul-ilmi bi Bakistan, Bakistan, 1982.
- Mekki (el-) Ebu Talib, *Kutul-kulub fi mu'ameletil-mahhub ve vasf tarikil-murid ila mekamil-tevhid*, Darul-kutub el-ilmijja, Bejrut, 2005.
- Mevdudi (el-) Ebul-A'la, *Islamski pokret* (s engleskog: Ermin Sinanović), Hedijja djl., Mostar, 1999.
- Mubarek (el-) Abdullah ibn, *Ez-Zuhd ver-rekaik*, Darul-kutub el-ilmijja, Bejrut, nedatirano.
- Mubarekfuri (el-), *Tuhfetul-ahvezi bi šerh Džami'it-Tirmizi*, Darul-kutub el-ilmijja, Bejrut, VI.
- Munavi (el-) Abdurreuf, *Et-Tejsir bi šerh El-Džami'is-sagir*, Mekteba el-Imam eš-Šafi'i, Er-Rijad, 1988.
- Munavi (el-) Abdurreuf, *Fejdul-kadir šerh El-Džami'is-sagir*, El-Mekteba et-tidžarijja el-kubra, El-Kahira, 1937.
- Muslim, *Sahih*, Dar ihjait-turasil-arebi, Bejrut, nedatirano.
- Nasr Seyyed Hossein, *Srce islama: trajne vrijednosti za čovječanstvo* (s engleskog: Enes Karić, Rešid Hafizović, Nevad Kahteran), El-Kalem, Sarajevo, 2002.
- Nesai (en-), *Sunen*, Mektebul-matbuatil-islamijja, Haleb, 1986.
- Nevevi (en-) Muhjiddin, *Nevevijevev komentar 40 hadisa* (s arapskog: Nedžad Hasanović i Senad Halitović), Asocijacija za kulturu, obrazovanje i sport (AKOS) i Udruženje ilmijje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2017.

- Prljača Mustafa, "Griješ i njegove posljedice", *Takvim za 2011*, El-Kalem – Izdavački centar Rijasete IZ u BiH, Sarajevo, 2010.
- Razi (er-) Fahrudin, *Mefatihul-gajb*, Dar ihjait-turasil-arebi, Bejrut, 1420/1990.
- Sedić Fuad, *Četrdeset odabranih hadisa*, Islamska pedagoška akademija u Bihaću, Bihać, 2006.
- Sedić Fuad, *Veliki grijesi*, Islamska pedagoška akademija u Bihaću, Bihać, 2004.
- Sekkaf (es-) Hasan ibn Ali, *Sahih Šerh el-akida et-tahavijja*, Darul-imam en-Nevevi, Aman, 1995.
- Silajdžić Adnan, *40 hadisa sa komentarom*, Predsjedništvo Udruženja il-mijje u R BiH, Sarajevo, 1993.
- Sujuti (es-), *El-Džamius-sagir fi ehadisil-beširin-nezir*, Darul-kutubil-ilmi-ija, Bejrut, 2018.
- Ša'rani Abdulvehhab b. Ahmed, *Poslanikove, s.a.v.s., smjernice za svakodnevn život* (s arapskog: Sabahudin Skejić), Centar za rehabilitaciju ovisnika o psihoaktivnim supstancama, Smoluća, 2009.
- Ša'ravi (eš-) Muhammed, *Šejtansko neprijateljstvo prema čovjeku* (s arapskog: Ahmed Hatunić), Grabus, Sarajevo, 2010.
- Šehibrahimović Ismet U. (Munir Gavrankapetanović), *Snagom vjere do savršenstva duše*, Starješinstvo Islamske zajednice: Izdavačka djelatnost El-Kalem, Sarajevo, 1990.
- Tabbara Afif Abdulfettah, *Ruhud-dinil-islami*, XXVII izdanje, Darul-'ilm lil-melajin, Bejrut, 1988.
- Taberani (et-) Ebul-Kasim, *El-Mu'džemul-kebir*, Mekteba Ibn Tejmijja, El-Kahira, nedatirano.
- Tantavi (et-) Ali, *Opći prikaz islamske vjere* (s arapskog: Enes Ljevaković i Ibrahim Husić), Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Zagreb, 1995.
- Teherani Allame, *Poslanica o srži duhovnog putovanja: zapis sa časova praktičnog irfana Allame Tabatabajja* (s perzijskog: Amar Ima-mović), Fondacija "Mulla Sadra" u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008.
- Tirmizi (et-), *Sunen*, Šerika mekteba ve matbe'a Mustafa el-Babi el-Halebi, El-Kahira, 1975.
- Vabil (el-) Jusuf ibn Abdullah ibn Jusuf, *Predznaci Sudnjega dana: mali, srednji, veliki* (s arapskog: Rasim Brković i Senad Čeman), Bemust, Sarajevo, 2000.

Sekundarna literatura

- Akmadžić Hazim, *Gazi Husrev-beg*, samostalno izdanje, Sarajevo, 2005.
- Amr Halid, *Kelam min kalb*, Darul-ma'rifa, Bejrut, 2004.
- Asbehani (el-) Ebu Nua'jm, *Hil'jetul-evlija ve tabekatul-asfija*, Es-Se'ada, El-Kahira, 1974.
- Askalani (el-) Ibn Hadžer, *El-Isaba fi temjizis-sahaba*, Darul-kutub el-ilmijja, Bejrut, 1415/1994.
- Askalani (el-) Ibn Hadžer, *Takribut-tehzib*, Darur-rešid, Surija, 1986.
- Askalani (el-) Ibn Hadžer, *Tehzibut-tehzib*, Matbe'a dairetil-me'arif en-nizamijja, El-Hind, 1326/1908.
- Bašić Adisa, "Kako nas jede nezasitost", *Slobodna Bosna*, Sarajevo, 28. 3. 2013, br. 855.
- Begavi (el-), *Šerhus-sunna*, El-Mektebul-islami, Dimešk – Bejrut, 1983.
- Džessas (el-), *Ahkamul-Kur'an*, Dar ihjait-turasil-arebi, Bejrut, 1405/1984.
- Dževzija (el-) Ibn Kajjim, *Fevaidul-fevaid*, Darubnul-Dževzi, Er-Rijad, 1998.
- Dževzija (el-) Ibn Kajjim, *Medaridžus-salikin bejne menazil Ijjake ne'budu ve ijjake neste'in*, Darul-kitabil-arebi, Bejrut, 1968.
- Elusi (el-), *Ruhul-me'ani fi tefsiril-Kur'anil-azim ves-seb'il-mesani*, Darul-kutub el-ilmijja, Bejrut, 1415/1994.
- Gazali (el-) Ebu Hamid, *Mukašefetul-kulub*, El-Mektebus-sekafi, El-Kahira, 1990.
- Hadžić Osman Nuri, *Muhammed, a.s., i Kur'an: kulturna istorija islama*, VIS IVZ-a u SFRJ, Sarajevo, 1968.
- Handžić Mehmed, *Eseji, rasprave, članci*, Izabrana djela, Ogljedalo, Sarajevo, 1999, VI.
- Handžić Mehmed, *Zbirka izabranih dova (iz Kur'ana i hadisa)*, El-Kalem, Sarajevo, 2004.
- Hidr Muhamed Hilmi Muhamed, *Er-Rijadun-nedijja fil-hutabil-minberijja*, Mektebetul-iršad, Džedda, 1992.
- Hodžić Šaban, *Ahlak*, Državna štamparija, Sarajevo, 1940.
- Ibn Abdilberr, *El-Istiaab fi ma'rifetil-ashab*, Darul-džil, Bejrut, 1992.
- Ibn Ebi Šejba, *El-Kitabul-musannef fil-ehadis vel-asar*, Mektebetur-rušd, Er-Rijad, 1409/1988.
- Ibn Hišam, *Sira*, Šerika mekteba ve matbe'a Mustafa el-Babi el-Halebi, El-Kahira, 1955.
- Ibn Sa'd, *Et-Tabekatul-kubra*, Dar sadir, Bejrut, 1968.

- Ibnul-Esir, *Usdul-gaba fi ma'rifetis-sahaba*, Darul-fikr, Bejrut, 1989.
- Iraki (el-), *Tahridž ehadis Ihja ulumid-din*, Darul-asima lin-nešr, Er-Rijad, 1987.
- Kandehlevi Muhammed Zekerijja, *Koristi od dobrih djela* (s arapskog: prof. dr. Džemaludin Latić), El-Kalem, Sarajevo, 2014.
- Kari (el-) el-Mula Ali, *Mirkatul-mefatih šerh Miškatil-mesabih*, Darul-fikr, Bejrut, 2002.
- Kurtubi (el-), *El-Džami' li ahkamil-Kur'an*, Mu'essesetur-risala, Bejrut, 2006.
- Muftić Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, III izdanje, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini: Izdavačka djelatnost El-Kalem, Sarajevo, 1997.
- Prljača Mustafa, *Manifestacije islama*, Novi kevsar, Sarajevo, 2006.
- Qal'ahđi Muhammed Rewwas, *Ličnost posljednjeg Allahovog poslanika* (s arapskog: Mehmed Kico i Safvet Halilović), El-Kalem – Sarajevo, Islamski pedagoški fakultet – Zenica, 2006.
- Sallabi (es-) Alija Muhammed, *Život i djelo posljednjeg Vjerovjesnika s.a.v.s.: prikaz i analiza događaja* (s arapskog: Abdullah Nasup), Džemat Hidžra, Holandija, 2012.
- Sancaktar Yusuf, *Poslanik Muhammed, s.a.v.s., kao čovjek* (s engleskog: Muhamed Okić i Saudin Gobeljić), El-Kalem i Vojno muftijstvo, Sarajevo, 2012.
- Selman (es-) Abdulaziz, *Miftahul-efkar lit-te'ehhub li daril-karar* (bez mjesta i godine izdanja).
- Sibai (es-) Mustafa, *Ovako me život naučio* (s arapskog: hfz. Armin Vlajčić), Bookline, Sarajevo, 2009.
- Smailagić Nerkez, *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- Uvejd (el-) Muhammed Nasiruddin, *Povratak u džennet* (s arapskog: Abdusamed Nasuf Bušatlić), Emanet, Zenica, 2012.
- Vakidi (el-), *El-Megazi*, III izdanje, Darul-e'alemi, Bejrut, 1989.
- Zehebi (ez-), *Sijer e'lamin-nubela*, Mu'essesetur-risala, Bejrut, 1985.

Internetski izvori

- http://books.google.ba/books?hl=en&lr=&id=7b19-Qn8LwQC&o-i=fnd&pg=PA33&dq=individual+spirituality+healthy+society+islam&ots=K3kkt59Nie&sig=yyoGIn0Yk7DPrr8oi4qFH22iTRs&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- http://books.google.ba/books?hl=en&lr=&id=SOUJrpHxh0oC&o-i=fnd&pg=PA80&dq=individual+spirituality+healthy+society+islam&ots=IymfMLCHFF&sig=Mbi6qkY6UeQN-moRtYO75fpSMluM&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- <http://dzemat-braunau.at/strah-od-allaha-dz-s/>
- <http://hdap.hr/psihologija-snova/>
- <http://ikc-berlin.de/bosnisch/html/imanski-sarti/IMANSKI-SART-3.htm>
- http://kilanee.blogspot.com/p/blog-page_15.html
- <http://m3aq.net/vb/showthread.php?t=49413>
- <http://smisaozivota.wordpress.com/2012/09/26/kako-kusnje-djeluju/>
- <http://sofija6.wordpress.com/2013/02/04/duhovnost-i-drustvo/>
- <http://sunnah.org/ibadaat/dhikr.htm>
- <http://www.cancer.org/treatment/treatmentsandsideeffects/complementaryandalternativemedicine/mindbodyandspirit/spirituality-and-prayer>
- <http://www.magicus.info/hr/magicus/tekst.php?id=77685>
- <http://www.monteislam.com/hutbe/u-sutnji-je-spas>
- <http://www.saqafa.com/article/11884>
- <http://www.sigma.ba/religija/zivotne-kusnje-su-konstanta-i-neminovnost-ovodunjaluckog-zivota/>
- <http://www2.filg.uj.edu.pl/~wwwip/postjugo/files/267/nafaka.pdf>
- <https://akos.ba/koji-su-najvazniji-mali-predznaci-sudnjeg-dana/>
- <https://akos.ba/sedamnaest-izvora-bereketa-za-uspjesan-dan/>
- <https://akos.ba/top-lista-najrasirenijih-praznovjerja-medu-bosnjacima/>
- <https://al-maktaba.org/book/33906/40#p1>
- <https://ar.islamway.net/article/27133/%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%B1%D9%83%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%AD%D9%8A%D8%A7%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B3%D9%84%D9%85>
- <https://ar.wikipedia.org/wiki/جن>
- [https://ar.wikipedia.org/wiki/رضا_خلق\)#cite_ref-19](https://ar.wikipedia.org/wiki/رضا_خلق)#cite_ref-19)
- https://dl.islamhouse.com/data/bs/ih_articles/single/bs_Sazetak_islamskog_prava_-_Vjerovanje_u_Bozije_knjige.pdf

- <https://www.bitno.net/lifestyle/osobni-razvoj/hodajuci-mrtvac-i-oni-ma-koji-su-izgubili-nadu/>
- <https://www.bitno.net/vjera/koje-su-vrste-davolova-djelovanja-u-ljudskim-zivotima-zasto-ih-bog-dopusta/>
- <https://www.dzematizetnanic.com/islam/iskreno-pokajanje-tevba/>
- <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/dhikr>
- <https://www.jutarnji.hr/kultura/kultura-straha-ili-se-spasavamo-svi-od-nosno-vecina-ili-nitko-10283332>
- <https://www.newmuslimguide.com/bs/your-faith/447>
- <https://www.n-um.com/smr-t-je-predivna-stvar-ee/>
- <https://www.pozivistine.com/29-znacjenje-pojma-kufr-nevjerstvo-i-njegove-vrste/>
- <https://www.pozivistine.com/opis-dzehennema-njegovih-kazni-i-strahota/>
- <https://www.pozivistine.com/sta-je-smisao-ovog-zivota-zasto-postojim/>
- <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/item/364-lista-velikih-grijeha>
- <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/tradicija/item/3443-sve-o-zikrullahu>
- <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/tradicija/item/5570-cinjenice-o-dzinima-i-sejtanima>
- <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/tradicija/item/7074-nafaka-rizk-spominje-se-105-put-au-kur-anu>
- <https://znaci.ba/tekstovi/blagodat-sutnje>
- <https://znaci.ba/tekstovi/posjecivanje-turbeta-izmedu-dozvoljenog-i-zabranjenog>

POGOVOR

“Zbirka hadisa o snazi duhovnosti s komentarom” nova je knjiga prof. dr. Zuhdije Hasanovića. Sadrži četrdeset hadisa iz različitih oblasti, a autor je sjajnim komentarima ovo djelo učinio posebno korisnim i dragocjenim.

U islamskoj tradiciji itekako je poznata ova forma od četrdeset hadisa sa ili bez komentara i ona datira od najranijih perioda bavljenja hadisom i hadiskom znanošću.

Brojni stručnjaci u hadiskoj znanosti u islamskoj prošlosti ostavili su značajna djela u kojima su, iz jedne ili više oblasti, izabrali četrdeset hadisa i time htjeli čuvati i očuvati hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ali i druge potaknuti na sakupljanje i valoriziranje jednog od izvora islamskog prava.

Naši Bošnjaci, također, nisu zaostajali ni u ovom segmentu hadiske znanosti i budno su pratili trendove koji su se pojavljivali u islamskom svijetu. Tako su naši Bošnjaci već samim primanjem islama usvajali praksu ostalih muslimana pa su već u osmanskome periodu zabilježene ovakve vrste hadiskih zbirki.

Na temelju dosadašnjih istraživanja, Bošnjaci su, iz oblasti hadisa, već u osmanskome periodu na arapskom jeziku, napisali sljedeća djela u kojima su izdvojili četrdeset hadisa:

- *Zbirka četrdeset hadisa.* Autor je Mehmed ili Muhammad al-Bosnawi. Umro krajem XVI stoljeća, 980/1572. godine.
- *Četrdeset hadisa.* Autor je Muhammad 'Ayna Ruri al-Bosnawi. Za njega se zna samo da je živio krajem

XVI stoljeća i da je sačinio izbor četrdeset hadisa koje prenosi 'Ali b. ebi Talib, r.a., a rukopis ovog djela nalazi se u biblioteci u Bratislavi.

- *Zbirka četrdeset hadisa.* Autor je Muhammad sin Mu-saov al-Bosnawi al-Sarayi. Umro je 1045/1635. godine.
- *Zbirka četrdeset hadisa.* Autor je Hasan sin Nasuhov Al-Damnawi al-Bosnawi. Autor je ovo djelo napisao i preveo na turski jezik 1173/1760. godine. Rukopis ovog djela je pohranjen u našoj Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.
- *Fadail al-ġihad.* Autor je 'Ali b. al-Haġġ Mustafa al-Bosnawi. Umro je 1640. godine u Sarajevu, gdje je vršio službu šejha u Gazi Husrev-begovom hanika-hu. Djelo tretira borbu na Allahovom putu i definira položaj i poziciju borca na Allahovom putu, na temelju hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s. U prva dva poglavlja nalazi se po četrdeset hadisa.

Ova tradicija pisanja i sakupljanja četrdeset hadisa bila je poznata kod Bošnjaka i u kasnijim periodima naše historije, pa je i naš uvaženi profesor Hasanović želio iskoristiti svoje bogato znanje i iskustvo iz oblasti hadisa i hadiskih znanosti i ponuditi nam ovo dragocjeno djelo u ovoj formi.

Knjiga profesora Hasanovića, s odabranih četrdeset hadisa, tretira četrdeset zasebnih cjelina i pravi jedan prelijep mozaik hadisa kojima jača i osnažuje našu duhovnu komponentu, uliva nam nadu i izuzetno puno utiče na jačanje našeg mentalnog zdravlja. Ova knjiga, možemo slobodno kazati, smirujuće djeluje na srce i dušu, ali i relaksirajuće za naše emocije i tijela.

Sjajan izbor hadisa, ali i znalački probrane riječi u njegovom komentaru, prožete ajetima, hadisima, mislima velikana iz prošlosti i autorovim sugestijama djeluju na čitaoca kao najbolja terapija koja ih duhovno i moralno osnažuje, ali i uliva čvrstu nadu da će svako iskušenje proći, a da će bolje stanje neumitno doći.

Knjiga je puna poticaja, pozitivne energije i jačanja volje, što vidimo u njegovom sugeriranju da kao djeca trebamo maštati i sanjati o postizanju velikih ciljeva, pa u tom pogledu, treba ih poticati na to, jer kako ističe, snovi, maštanje i vizija nisu grijeh, nego se, naprotiv, na taj način otvaramo duhovnom svijetu i dajemo slobodu snagama nesvjesnog koje na različite načine utječu na svjesno i time usmjeravaju naše sklonosti, aspiracije i ambicije.

Prof. dr. Zuhdija Hasanović u ovoj knjizi priželjkuje generaciju koja će zanemariti svoje osobne interese posvećujući se općim interesima, interesima svih muslimana ili, bolje rečeno, interesu čovjeka. Konstatira da puko nadanje da će buduće generacije biti bolje, da će moći donijeti prosperitet i napredak društvu, a da sami ništa ne radimo da izgradimo te nove generacije jeste krajnje naivno i utopističko. Zato potcrtava, da ako mi ne planiramo našu budućnost, neko drugi će nam je isplanirati. Štaviše, drugi je već planiraju za nas. Na nama je da odlučimo želimo li živjeti naše snove ili biti dio tuđih snova i planova, za koje uopće ne znamo kuda vode!

Prof. Hasanović sugerira nam da ćemo osnaživanjem iskrene i snažne duhovnosti, pojedinca učiniti posebnim bićem koje se neće opteretiti onim što depresivnim čini

većinu oko njega, na njemu će se vidjeti osmijeh koji pokriva sve brige i tuge ovoga svijeta, a on će se postojano i sigurno kretati ka budućnosti, jer je njegov put obasjan Uputom.

Na kraju knjige i velikog broja tema koje su tretirane autor, iznoseći sjajne misli i korisne sugestije, zaključuje da je sve bliže vrijeme kada će muslimani ponovno iskoračiti na tron svjetske civilizacije donoseći snažne duhovne vrijednosti, čisti i jaki moral, posebno poštenje i čestitost, iskrenost i pravednost te snažni intelektualni potencijal, kojeg su na najbolji mogući način generacijama demonstrirali, a koji će kroz angažirano i temeljito osmišljeno djelovanje, omogućiti napredak ljudske civilizacije u onom pravcu kojim je naš Stvoritelj i Gospodar zadovoljan!

Nadamo se da će čitaoci uživati u izboru ovih hadisa, ali i u sjajnom komentaru prof. Hasanovića i da će im ove misli ojačati duhovnu snagu, koju svako od nas ima zapretenu u našem biću, da će nam probuditi uspavanu nadu u bolje sutra, izazvati pozitivne vibracije, rasplamsati naš elan i entuzijizam i učvrstiti naš optimizam.

Svaki hadis i njegov komentar upravo upućuju na to! Molimo Gospodara Plemenitog da nagradi našeg prof. Hasanovića na ovako dragocjenom štivu koje će nam itekako otvoriti horizonte novih spoznaja, ali i podsjetiti nas na brojne vrline i duhovne kvalitete koje nosimo u sebi, a koje nisu bile, do sada, na najbolji način iskorištene!

U Zenici, 22. 9. 2022.

Prof. dr. Šefik Kurdić

Knjiga koju imate pred sobom, *40 hadisa o snazi duhovnosti*, od uvaženog profesora dr. Zuhdije Hasanovića je novo osvježeno za naše čitaoce. On je sakupio četrdeset hadisa koji imaju za cilj da nas podsjetu šta smo mi, koja je naša životna misija, da nam omoguće da sagledamo stanje u kojem se nalazimo, probleme koje imamo, izazove na koje nailazimo te cilj kojem trebamo težiti i načine i sredstva kako taj cilj ostvariti.

Prof. dr. Fuad Sedić

Na kraju knjige i velikog broja tema koje su tretirane, autor iznoseći sjajne misli i korisne sugestije zaključuje da je sve bliže vrijeme kada će muslimani ponovno iskoračiti na tron svjetske civilizacije donoseći snažne duhovne vrijednosti, čisti i jaki moral, posebno poštenje i čestitost, iskrenost i pravednost te snažni intelektualni potencijal, kojeg su na najbolji mogući način generacijama demonstrirali, a koji će kroz angažirano i temeljito osmišljeno djelovanje, omogućiti napredak ljudske civilizacije u onom pravcu kojim je naš Stvoritelj i Gospodar zadovoljan!

Prof. dr. Šefik Kurdić

ISBN 978-9926-24-010-3

9 789926 240103

القلم
elKalem

www.elkalem.ba

ISBN 978-9926-499-08-2

9 789926 499082

www.fin.unsa.ba